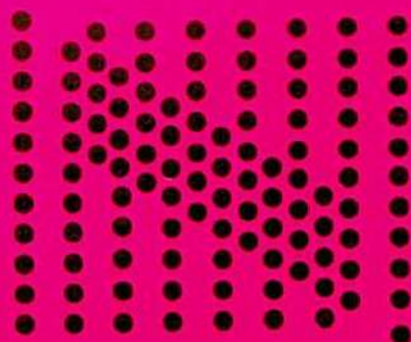

RAZPRAVE IN GRADIVO

TREATISES AND DOCUMENTS

32

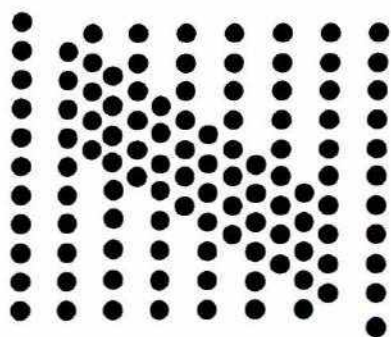
INŠTITUT ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA
INSTITUTE FOR ETHNIC STUDIES

Ljubljana, 1997

RAZPRAVE IN GRADIVO

TREATISES AND DOCUMENTS

32

INŠTITUT ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA
INSTITUTE FOR ETHNIC STUDIES

Ljubljana, 1997

RAZPRAVE IN GRADIVO - TREATISES AND DOCUMENTS

Revija za narodnostna vprašanja - Journal of Ethnic Studies

UDK-UDC 323.15.342.4 (058)

ISSN 0354-0286

Izdajateljski svet - Council of Publishers

*Ciril Baškovič, Hajos Ferenc, dr. Vladimir Klemenčič, mag. Vera Klopčič,
Amalija Petronio Bertoni, Peter Winkler, dr. Mitja Žagar*

Uredniški odbor - Editor Board

dr. Darko Bratina, *mag. Boris Jesih, mag. Vera Klopčič, dr. Miran Komac,
Marinka Lazič, dr. Avguštin Malle, dr. Albina Nečak Lük,
Janez Stergar, Mojca Medvešek*

Glavni urednik - Editor in Chief

mag. Vera Klopčič

Odgovorni urednik - Editor in Charge

mag. Boris Jesih

Tehnični urednik - Technical Editor

Mojca Medvešek

Prevodi - Translation

Meta Gostinčar Cerar, Jana Kranjec Menašek

Tisk - Printed by

Eurota d.o.o.

Založil in izdal - Published and edited by

*Inštitut za narodnostna vprašanja - Institute for Ethnic Studies
SLO, 61000 Ljubljana, Erjavčeva 26, tel.: 386 (061) 210-823, 210-879, fax 210-964*

Predstavnik - Representative

mag. Vera Klopčič

Revijo sofinancira - Co-financed by

Ministrstvo za znanost in tehnologijo

**Po mnenju Ministrstva za kulturo Republike Slovenije št. 426-36/94 mb
šteje revija Razprave in gradivo za proizvod,
od katerega se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.**

Kazalo

Uvod/Preface.....	1
RAZPRAVE	5
Mitja Žagar: Rešitev, ki je postala problem.....	7
Bojko Bučar: The emergence of new states, borders and minorities.....	15
Heinz Gärtner: State, Nation and Security in Central Europe: Democratic States without Nations.....	31
Vera Klopčič: Ureditev medetničnih odnosov in statusa narodnih manjšin v Sloveniji in v odnosih s sosednjimi državami.....	65
Miran Komac: Srbska skupnost v Sloveniji.....	73
Vera Kržišnik-Bukić: Legal Trials in Yugoslavia, Particularly in Slovenia, in the Aftermath of the Second World War.....	117
Simona Zavratnik Zimic: Sarajevska Zora Cankarjeva (analiza besedil).....	135
Karmen Medica: Vloga časopisov, ki jih izdaja založba Edit, med italijansko manjšino v slovenski Istri.....	149
Jernej Zupančič: Koliko je Slovencev v Avstriji ?.....	167
Felicita Medved: Preživetje in multikulturalizem politično-geografski dualizem Kanade in Quebeca.....	177

GRADIVO

	205
<i>Sonja Kurinčič Mikuš in Marinka Lazič:</i>	
Bibliografija sodelavcev Inštituta za narodnostna vprašanja za leti 1995 in 1996.....	207
Sklepi skupščine Republike Slovenije 12. in 13. 12. 1990.....	251
<i>Sonja Novak Lukanovič:</i>	
Manjšine v prostoru Alpe-Jadran in čezmejno sodelovanje - predstavitev projekta.....	255
Poročila o avstrijsko - slovenskem znanstvenem srečanju.....	259
<i>Mitja Žagar:</i>	
Poročilo o drugi mednarodni znanstveni konferenci o ustavnem, pravnem in političnem urejanju in upravljanju medetničnih odnosov in konfliktov.....	265
Spomenica avstrijskih narodnih skupnosti avstrijski zvezni vladi in državnemu zboru.....	267
Deklaracija FUENS.....	277
Instrument SEP.....	279
CEI Instrument for the protection of minority right.....	285
Sporazum med Inštitutom za narodnostna vprašanja in Institutom za migracije i narodnosti.....	291
<i>Srda Orbanič:</i>	
Recenzija knjige: "Balkan u plamenu".....	293
<i>Renata Mejak:</i>	
O teoriji in praksi pozitivne diskriminacije.....	295
<i>Karmen Medica:</i>	
Znanstveno srečanje "Hrvati v Sloveniji", Zagreb, 20. - 21. 6. 1996.....	299
In memoriam: Darko Bratina 1942 - 1997.....	203

Uvod

Nova številka inštitutske revije je vedno tudi priložnost, da se ozremo na vlogo in položaj, ki ga ima Inštitut za narodnostna vprašanja v danem času in prostoru. V sodobni viziji demokracije je osrednje vprašanje priprava, spremljanje in uresničevanje sprejetih odločitev v družbi. Po obdobju sprejemanja svečanih deklarativnih izjav postaja v novejšem času vse pomembnejše vprašanje dejanske participacije posameznika in skupin na vseh področjih družbenega življenja.

To področje zajema tudi raziskovalno sfero. V skladu s tem izhodiščem je Inštitut za narodnostna vprašanja vzpostavil (in ohranil) tesne stike z inštituti in ustanovami iz zamejstva, v raziskovalni proces pa je v skladu z možnostmi vključeval pripadnike manjšine.

V vsebinskem delu je Inštitut za narodnostna vprašanja, poleg proučevanja položaja posameznih skupin, nadaljeval z interdisciplinarnim proučevanjem medetničnih odnosov. Tak pristop pomeni v svetu novo kvaliteto v proučevanju narodnostnih vprašanj, saj izhaja iz celote medetničnih odnosov. Zato smo deležni vse večjega zanimanja za posredovanje rezultatov dela, ki smo jih dosegli.

V prejšnji številki Razprav in gradiva smo pripravili pregled in prikaz vsebine raziskovalnih projektov, ki potekajo na Inštitutu za narodnostna vprašanja, v tej številki pa kratek prikaz dveh mednarodnih srečanj.

V letu 1997 je na Inštitutu za narodnostna vprašanja potekalo sedem raziskovalnih projektov s področja proučevanja medetničnih odnosov:

1. Etnična identiteta in medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru (nosilka: prof. dr. Albina Nečak Lūk)

2. Narodnostno manjšinska (politična) identiteta (primer slovenske manjšine v Italiji) (nosilec: izr. prof. dr. Miran Komac)

3. Etnična dimenzija integracijskih procesov v pluralnih družbah ter upravljanje in razreševanje konfliktov (nosilec: doc. dr. Mitja Žagar)

4. Slovenci v prostoru nekdanje Jugoslavije izven Slovenije (nosilka projekta: dr. Vera Kržišnik Bukić)

5. Družbena (samo)regulacija ter procesi identifikacije in mobilizacije (nosilec projekta: prof. dr. Frane Adam)

6. Vloga zamejcev in izseljencev v procesu osamosvajanja in boja za mednarodno priznanje Republike Slovenije (nosilec: izr. prof. dr. Matjaž Klemenčič)

7. Medetnični odnosi v obmejnem prostoru med Slovenijo in Hrvaško (nosilka: dr. Vera Kržišnik- Bukić)

Pripravili smo tri mednarodna strokovna srečanja:

1. *Izboljšanje položaja Romov v Srednji in Vzhodni Evropi - Izziv za manjšinsko pravo (Murska Sobota, 11. in 12. aprila 1997), v sodelovanju z Avstrijskim Inštitutom za Vzhodno in Jugovzhodno Evropo na Dunaju -Izpostava Ljubljana.*

2. *Druga mednarodna konferenca o ustavnem, pravnem in političnem urejanju in upravljanju medetničnih odnosov in konfliktov (Ljubljana, 6.-8. november 1997).*

3. *Udeležba narodnih manjšin v procesih odločanja. Posvet Sveta Evrope v sodelovanju z Uradom za narodnosti Republike Slovenije, Ministrstvom za zunanje zadeve Republike Slovenije (Brdo, 1.-2. december 1997).*

Trenutno so v raziskovalno delo vključeni trije pripadniki manjšin, kar zagotavlja, da bo v proučevanju medetničnih odnosov vsebinsko izražen tudi avtentični interes manjšinskih skupnosti.

Tudi na ta način Inštitut dokazuje, da je uspel združiti najsodobnejše trende v raziskovalni dejavnosti s prednostmi, ki jih dajejo dolgoletno proučevanje, kontinuiteta in tradicija.

*Direktorica Inštituta za narodnostna vprašanja:
mag. Vera Klopčič*

Introduction

A new issue of the Institute's journal is always an opportunity to estimate the role and status of the Institute for Ethnic Studies in a given time and space. In contemporary vision of democracy, the central issues are preparation and implementation of adopted decisions in a society. After the period of the passing of solemn declarative statements, recently, the issue of actual participation of individuals and groups in all spheres of social life is gaining importance.

This issue is also dealt with by research work. In conformity with the aforementioned starting-point, the Institute for Ethnic Studies established (and has preserved) close contacts with institutes and institutions in the neighbouring countries, having included, as much as possible, minority members in the research process.

Regarding the contents of its work, the Institute for Ethnic Studies, apart from studying the status of individual groups, continues with interdisciplinary research of interethnic relations. Such an approach signifies a new quality in the research of ethnic issues worldwide, being based upon interethnic relations in their entirety. That is why we are facing an increasing demand for the results of our work.

The former issue of *Treatises and Documents* brought a survey and a presentation of research projects taking place at the Institute for Ethnic Studies. This issue brings a short presentation of two international conferences.

In 1997, at the IES there were 7 research projects related to the study of interethnic relations:

1. *Ethnic identity and interethnic relations in the Slovene ethnic territory (head of the project: prof. Albina Nečak Lük, Ph.D.)*
2. *Ethnic minority (political) identity (the case of Slovene minority in Italy) (head of the project: associate prof. Miran Komac, Ph.D.)*
3. *Ethnic dimension of integrational processes in plural societies and management/resolution of conflicts (head of the project: assistant prof. Mitja Žagar, Ph.D.)*
4. *Slovenes in the territory of the former Yugoslavia outside Slovenia (head of the project: Vera Kržišnik Bukič, Ph.D.)*
5. *Social (self)-regulation and processes of identification and mobilization (head of the project: prof. Frane Adam, Ph.D.)*
6. *The role of Slovene minorities in the neighbouring countries and Slovene emigrants in the process of the gaining of independence and struggle for the international recognition of the Republic of Slovenia (head of the project: associate prof. Matjaž Klemenčič, Ph.D.)*
7. *Interethnic relations in the border territory between Slovenia and Croatia (head of the project: Vera Kržišnik Bukič, Ph.D.)*

We prepared three international expert conferences:

- 1. Improvement of Roma status in the Central and Eastern Europe - a challenge for minority legislation (Murska Sobota, April 11-12, 1997), in cooperation with the Austrian Institute for Eastern and South-eastern Europe in Vienna, the Ljubljana branch.*
- 2. Second international conference on constitutional, legal, and political management/resolution of interethnic relations and conflicts (Ljubljana, November 6-8, 1997).*
- 3. Participation of national minorities in decision-making processes. The Council of Europe conference, in cooperation with the Government Bureau for Ethnic Communities of the RS and the Ministry of Foreign Affairs of the RS (Brdo, December 1-2, 1997).*

At the present time, three minority members are included in our research work, which guarantees the impact of the authentic interest of minority communities within the research of interethnic relations.

This is yet another proof that the Institute is successful in combining the most up-to-date trends in the research activity with all the advantages of yearlong research, continuity and tradition.

*Director of the Institute for Ethnic Studies
Vera Klopčič, M.A.*

RAZPRAVE:

Mitja Žagar:

Rešitev, ki je postala problem

Bojko Bučar:

The emergence of new states, borders and minorities

Heinz Gärtner:

State, Nation and Security in Central Europe: Democratic States without Nations

Vera Klopčič:

Ureditev medetničnih odnosov in statusa narodnih manjšin v Sloveniji in v odnosih s sosednjimi državami.

Miran Komac:

Srbska skupnost v Sloveniji

Vera Kržišnik-Bukić:

Legal Trials in Yugoslavia, Particularity in Slovenia, in the Aftermath of the Second World War

Simona Zavratnik Zimic:

Sarajevska Zora Cankarjeva (analiza besedil)

Karmen Medica:

Vloga časopisov, ki jih izdaja založba Edit, med italijansko manjšino v slovenski Istri

Jernej Zupančič:

Koliko je Slovencev v Avstriji ?

Felicita Medved:

Preživetje in multikulturalizem. Politično-geografski dualizem Kanade in Quebeca

REŠITEV, KI JE POSTALA PROBLEM Nacionalne države in večetnična realnost

Mitja Žagar

Prav nič slučajno ni, da so v tej številki revije kar trije prispevki,¹ ki s specifičnih gladišč obravnavajo problematiko nacionalne države. Država - zlasti še nacionalna država kot njena specifična zgodovinska pojavna oblika - je tradicionalno že od samega začetka osrednji predmet proučevanja v okviru etničnih in manjšinskih studij ter proučevanja narodnega vprašanja.² Interes za proučevanje nacionalne države se je v družboslovju v zadnjih desetletjih še okreplil.³ Kar nekaj prispevkov, ki obravnavajo nacionalno državo z gledišča urejanja in upravljanja medetničnih odnosov ter varovanja etničnih manjšin, pa je bilo v zadnjih letih objavljenih tudi v reviji *Razprave in gradivo*.⁴

¹ Poleg tega prispevka, gre še za prispevka Bojka BUČARJA "The Emergence of New States, Borders and Minorities" in Heinza GÄRTNERJA "State, Nation and Security in Central Europe: Democratic States Without Nations".

² Glej npr.: Salo W. BARON (1985), *Ethnic Minority Rights: Some older and newer trends*, The tenth Sacks Lecture delivered on 26th May 1983 (Oxford, England: Oxford Centre for Postgraduate Hebrew Studies, 1985); Ernest GELLNER (1983), *Nations and Nationalism* (Ithaca, London: Cornell University Press, 1983); Eric J. HOBSBAWM (1990), *Nations and Nationalism since 1789: Programme, Myth, Reality* (Cambridge, London, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press, 1990); C. A. MACARTNEY (1934), *National States and National Minorities* (London: Oxford University Press; Humprey Milford, 1934); itd.

³ Osrednje teme, s katerimi se v tem okviru ukvarjata strokovna in širša zainteresirana javnost, so zlasti naslednje: koncept nacionalne države ter njen položaj in vloga v mednarodni skupnosti; preobražanje nacionalne države, centralizacija in decentralizacija, devolucija, regionalizacija in federalizacija; integracijski procesi in povečano sodelovanje na subnacionalni, nacionalni in mednarodni ravni; suverenost in supranacionalnost; primernost tradicionalnega koncepta in vloge države v globalni svetovni ekonomiji in ekonomskih procesih; etnična dimenzija in izvor sodobnih (nacionalnih) držav; sposobnost obstoječih nacionalnih držav, da urejajo, omogočajo, ohranjajo in spodbujajo etnično in kulturno pluralnost; sposobnost držav, da uspešno urejajo in upravljajo medetnične odnose; pravice, položaj in varstvo narodnih oz. etničnih in drugih manjšin; itd. (Izmed številne literature, ki obravnava različne navedene segmente, glej, npr.: James A. CAPORASO (1989), *The Elusive State: International and Comparative Perspective* (Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications, 1989); Kenichi OHMAE (1995), *The End of the Nation State: The Rise of Regional Economies* (New York, London, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore: The Free Press, 1995); Michael MANN, ed. (1990), *The Rise and Decline of the Nation State* (Oxford, Cambridge (Mass.): Basil Blackwell, 1990); Alan S. MILWARD, Frances M. B. LYNCH, Federico ROMERO, Ruggero RANIERI, Vibeke SOERENSEN (1993), *The Frontier of National Sovereignty: History and theory 1945-1992* (London, New York: Routledge, 1993); Hough SETON-WATSON (1977), *Nations and States* (London: Methuen; Boulder, Colorado: Westview Press, 1977); Anthony D. SMITH (1986), *The Ethnic Origins of Nations* (Oxford: Basil Blackwell, 1986); Anthony D. SMITH (1991), *National Identity* (Harmondsworth, London: Penguin, 1991); Rudolfo STAVENHAGEN (1990), *The Ethnic Question: Conflicts, Development, and Human Rights* (Tokyo, Hong Kong: United Nations University Press, 1990); Mitja ŽAGAR (1994), "Nation-States, Their Constitutions and Multi-Ethnic Reality: Do Constitutions of Nation-States correspond to ethnic reality?", *The Journal of Ethno-Development*, Vol. 3, No. 3 (Detroit, 1994), str. 1-19; itd.)

⁴ Glej npr.: Mitja ŽAGAR (1993), "A Contribution to an 'Ethnic Glossary'", *Gradiva in razprave / Treatises and Documents*, št. 28 (Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja / Institute for Ethnic Studies, 1993), str. 160-163, 168; Mitja ŽAGAR (1995), "Constitutions in Multi-Ethnic Reality", *Gradiva in razprave / Treatises and Documents*, št. 29-30 (Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja / Institute for Ethnic Studies, 1994/1995), str. 143-164; Mitja ŽAGAR (1996), "Evolving concepts of protection of minorities: International and constitutional

Eno od osrednjih vprašanj, s katerim se ukvarjajo etnične študije v današnjem svetu, je, kako preobraziti prevladujoči model (nacionalne) države, da bo ta v kar največji meri odražal, upošteval, omogočal ter uspešno urejal in upravljal obstoječi etnični pluralizem in medetnične odnose v etnično pluralnih okoljih?

Profesor Gärtner v svojem prispevku kratko analizira nastanek sodobne nacionalne države v specifičnem zgodovinskem kontekstu zlasti zahodne Evrope v zadnjih dveh stoletjih. Čeprav se je sedaj prevladujoči model nacionalne države razvil pretežno v devetnajstem in dvajsetem stoletju, je potrebno upoštevati tudi predhodni zgodovinski razvoj, zlasti še razvoj in postopno preobražanje koncepta suverenosti.⁵ Zgodovinski pojav in razvoj modernih narodov (kot specifičnih etničnih skupnosti) in sodobnih (nacionalnih) držav je potekal sočasno⁶ v specifičnem zgodovinskem obdobju, ki ga obeležujejo zlasti razvoj in uveljavljanje kapitalističnega načina produkcije in kapitalizma,⁷ razvoj (liberalne) demokracije ter modernizacija in urbanizacija. Kakorkoli že, današnje nacionalne države so v veliki meri odraz romantičnega pojmovanja narodov in njihovih zgodovinskih mitov, ki so ključno vplivali na preoblikovanje narodov v nacije - narode z lastno državnostjo.⁸ Zgodovina, jezik in kultura dominantne etnične skupnosti v teh državah so praviloma postali uradni nacionalni jezik, zgodovina in kultura te države; poleg tega je pogosto tudi najbolj razširjena religija v okviru dominantne etnične skupnosti postala uradna ali vsaj dominantna religija v državi. V takšnem zgodovinskem razvoju so (zlasti še evropske) države pridobile svojo etnično dimenzijo in naravo. Države so postale nacionalne države, ki so jih pojmovali in jih pretežno še vedno razumejo kot "enonacionalne države" - kot specifičen instrument za uresničevanje nacionalnih interesov dominantnega naroda.⁹

Ena od predpostavk tako pojmovanega koncepta (eno)nacionalne države je obstoj etnično - vsaj relativno - homogenega prebivalstva države. Ljudje se namreč pogosto bojijo, da bi obstoj etnične, jezikovne in kulturne različnosti utegnil otežiti ali vsaj bistveno podražiti uspešno delovanje in razvoj države.¹⁰ Še več, uradna politika šte-

law", *Gradiva in razprave / Treatises and Documents* (Revija za narodnostna vprašanja/Journal of Ethnic Studies), št. 31 (Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja / Institute for Ethnic Studies, 1996), str. 135-145; itd.

⁵ Glej npr.: Jens BARTELSON (1995), *A Genealogy of Sovereignty* (Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University Press, 1995); F. H. HINSLEY (1986), *Sovereignty*, 2nd edition (Cambridge: Cambridge University Press, 1986); Oeyvind OESTERUD (1994) "Nationalism and the Transformation of Sovereignty," str. 253-260, in Mitja ŽAGAR (1994a), "National Sovereignty at the End of the Twentieth Century: Relativization of Traditional Concepts; The Case of Slovenia," str. 235-252, - v Bojko BUČAR, Stein KUHNLE, eds., *Small States Compared: Politics of Norway and Slovenia* (Bergen: Alma Mater, 1994); itd.

⁶ Glej npr.: GELLNER (1983), str. 6-7, 53-58.

⁷ Glej npr.: HOBBSBAWM (1990), str. 9.

⁸ Sočasnost razvoja modernih evropskih narodov in nacionalnih držav ter tesna prepletenost teh dveh procesov se odraža tudi v številnih jezikih, v katerih isti termin (npr.: "nation" v angleščini in francoščini) označuje narod (kot specifično etnično skupnosti) in državo (kot specifično obliko družbenega organiziranja). (Glej npr.: ŽAGAR (1993), str. 158, 162-163.) Slovensščina je eden redkih jezikov, ki oba pojma jasno ločuje in vsebinsko razmejuje. V zadnjem desetletju pa se je v slovenskem jeziku uveljavil tudi pojem "nacija" (sicer prevzet iz srbskega oz. hrvaškega jezikovnega prostora), ki označuje državotvorni narod oziroma narod z lastno nacionalno državo.

⁹ Glej npr.: ŽAGAR (1994), str. 1-2; ŽAGAR (1995), str. 143-145, 150-153, 157.

¹⁰ Vedno znova tako lahko slišimo komentarje, da obstoj večjega števila uradnih jezikov lahko bistveno zaplete, podaljša in podraži demokratične postopke odločanja, delovanje upravnih organov in upravne postopke ter sploh delovanje države in javnih ustanov. Priznavanje etnične in jezikovne pluralnosti in uveljavitev načela enakopravnosti namreč terjata potek postopkov v dveh ali več priznanih uradnih jezikih in ustrezno prevajanje, če vsi udeleženci v postopku ne razumejo vseh uradnih jezikov, večjezične uradne formularje, itd. Zlasti pripadnikom

vilnih držav v etnični pluralnosti prebivalstva vidi predvsem problem. Tako nekatere države uradno zanikajo obstoj etnične pluralnosti znotraj svojih meja iz takšnih ali drugačnih (političnih) razlogov, oziroma o obstoju etničnega pluralizma uradno sploh ne govorijo. Ugotovimo lahko, da v to skupino sodi celo večina držav v današnji mednarodni skupnosti. Druge države poskušajo uveljaviti različne mehanizme in koncepte urejanja etnične pluralnosti in (med)etničnih odnosov ter v tem okviru zlasti ustrezno varstvo narodnih (etničnih) manjšin, da bi preprečili potencialne zaostritve v medetničnih odnosih in konflikte. Celotne države, ki snujejo svojo etnično in kulturno politiko na konceptu multikulturalizma in interkulturalizma, še vedno iščejo ustrezne rešitve in mehanizme, ki bi izkoristili pozitivne potenciale obstoječe etnične in kulturne različnosti kot primerjalno prednost teh družb.¹¹

Ugotovimo lahko, da danes etnična pluralnost vsaj v minimalnem obsegu obstaja v sleherni državi. Vse lažje in hitreje potovanje, večja mobilnost ljudi, globalne komunikacije in ekonomija še povečujejo etnično pluralnost v posameznih okoljih. Sploh menim, da je etnična, jezikovna in kulturna pluralnost obstajala ves čas, odkar so se v zgodovini srečevala različna ljudstva, kulture, civilizacije - mogoče je bila ta etnična pluralnost v preteklosti le nekoliko manj očitna ali družbeno manj pomembna. Z uveljavitvijo koncepta (eno)nacionalne države - z opredeljeno etnično identiteto - pa je prav obstoj etnične pluralnosti postal bolj očit in je postopoma tudi pridobil na družbenem pomenu. Nenazadnje je prav pojav nacionalnih držav povzročil oblikovanje (tradicionalnih) narodnih manjšin, kot jih poznamo danes.¹²

Zaščita narodnih manjšin se je le postopoma oblikovala v okviru mednarodnega (javnega) prava ter v notranjih ustavnih in pravnih sistemih posameznih držav.¹³ Kot ugotavlja v svojem prispevku profesor Bučar, posamezne etnične skupnosti še vedno ne zaupajo dovolj proglašeni načelom, zagotovilom in uspešnosti mednarodnopravnega varstva narodnih manjšin ter notranjopravnemu varstvu manjšin v okviru obstoječih držav, zato se pri posameznih manjšinah in etničnih skupnostih, ki še nimajo svojih držav, vedno znova pojavljajo zahteve po oblikovanju njihove lastne (eno)nacionalne

dominantnih etničnih skupnosti se zdijo takšne rešitve pogosto neracionalne in celo moteče. Praviloma se jim ne zdi potrebno, da bi se naučili jezikov manjšin ali celo marginalnih skupnosti (vsaj do ravni, ki omogoča minimalno komunikacijo). Na drugi strani pa pripadniki dominantne etnične skupnosti pogosto terjajo, da pripadniki manjšin znajo in v javnosti uporabljajo jezik dominantne etnične skupnosti.

¹¹ Glej npr.: ŽAGAR (1995), str. 157-158.

¹² Glej npr.: BARON (1985); MACARTNEY (1934); ŽAGAR (1996), str. 145-148; Mitja ŽAGAR (1995a), "Ali so Slovenci na Hrvaškem narodna manjšina: Splošna terminološka vprašanja in pravna zaščita" - v Vera KRŽIŠNIK-BUKIČ, ur., Slovenci v Hrvaški (Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995), str. 323-353.

¹³ Glej npr.: Florence BENOÏT-ROHMER, Hilde HARDEMAN (1994), *The Minority Question in Europe: Towards the Creation of a Coherent European Regime*, CEPS Paper No. 55, (Brussels: Centre for European Policy Studies, 1994); Francesco CAPOTORTI (1991), *Study on the Rights of Persons Belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities* (New York: United Nations, 1991); *Human Rights: A Compilation of International Instruments: Volume I (First & Second Part)* (1994) (Geneva: Centre for Human Rights; New York, Geneva: United Nations, 1994); *Human Rights: A continuing challenge for the Council of Europe* (1995) (Strasbourg: Council of Europe Press, 1995); *Human Rights in International Law: Basic texts* (1992), Compiled by the Directorate of Human Rights, Council of Europe (Strasbourg: Council of Europe Press 1992); Claire PALLEY (1982), *Constitutional Law and Minorities*, Report No. 36 (London: Minority Right Group, 1982; First published in April 1978, reprinted in 1979 and 1982); Ernest PETRIČ (1977), *Mednarodnopravno varstvo narodnih manjšin* (Maribor: Založba Obzorja, 1977); STAVENHAGEN (1990); Patrick THORNBERRY (1990), *International Law and the Rights of Minorities* (Oxford, England: Clarendon Press; New York: Oxford University Press, 1990); ŽAGAR (1996); etc.

države na podlagi njihove pravice do samoodločbe. K takšnemu razmišljanju jih napotuje tudi dejstvo, da je današnja mednarodna skupnost še vedno predvsem skupnost nacionalnih držav, ki imajo edine polno mednarodnopravno subjektiviteto.¹⁴

Notranje homogeni, simetrični in hierarhični ustavni, pravni in politični sistemi držav, ki temeljijo na prej omenjenem konceptu (eno)nacionalne države, praviloma ne odražajo in upoštevajo obstoječe etnične in kulturne pluralnosti ter značilne asimetričnosti sodobnih družb. To je verjetno pomemben razlog, da so sodobne države pogosto neuspešne pri urejanju medetničnih odnosov, zagotavljanju etnične enakopravnosti, razvijanju tolerantnosti in medetničnega sodelovanja, itd. Prav tako imajo težave pri preprečevanju in uspešnem razreševanju morebitnih etničnih konfliktov, ki so v pluralnih družbah sicer normalen pojav.¹⁵

Kar tragično pa se mi zdi dejstvo, da mnogi danes verjamejo, da etnično pluralne države dolgoročno ne morejo biti uspešne in je zato njihov obstoj vedno ogrožen. Kot dokaz za tovrstno razmišljanje praviloma navajajo razpad večnacionalnih držav v vzhodni in srednji Evropi (konkretno gre za nekdanjo Jugoslavijo, Češkoslovaško in Sovjetsko zvezo) ter tudi težave v nekaterih večnacionalnih zahodnih državah (npr. v Belgiji in Kanadi). Pri tem gredo včasih tako daleč, da razmišljajo o tem, kako bi po mirni poti razdelili etnično pluralne države na več etnično - relativno - homogenih entitet. Na drugi strani pa se seveda bojijo, da bi povečana fragmentacija mednarodne skupnosti lahko povečala nestabilnost na globalni ravni in s tem možnosti za - praviloma sicer geografsko in časovno omejene - mednarodne konflikte.

Skrb vzbujajo tudi različni nacionalistični programi, ideologije, gibanja in stranke, rasna in etnična nestrpnost ter ksenofobija, ki se pojavljajo in krepijo v posameznih okoljih po vsem svetu. Nacionalizem je sovražen do vseh, ki rušijo podobno etnične homogenosti in bi lahko ogrozili uresničevanje "temeljnih nacionalnih interesov," kot jih opredeljuje nacionalistična ideologija in jih formulirajo nacionalistična gibanja in stranke. Nacionalizem ni sovražen le do etničnega pluralizma, ampak ga moti sploh vsak pluralizem, ki bi lahko ogrozil nacionalno homogenost in enotnost naroda, ekskluzivnost in primarnost nacionalističnega programa, politike in ciljev. Nacionalizem zato hoče omejiti pluralizem in ni kompatibilen z demokracijo, ki za svoj dolgoročni obstoj nujno terjaja obstoj pluralizma. Za uresničevanje svojih ciljev nacionalizem rabi - če ne gre drugače, tudi nasilno poenoteno in homogeno - enonacionalno državo, ki jo popolnoma obvladuje in uporablja skladno s proglašeno nacionalistično politiko. Prav zato je značilno, da nacionalistična gibanja in politike narodov, ki že imajo svojo etnično državo, želijo popolno kontrolo - monopol - nad obstoječo državo. Na drugi strani pa nacionalisti tistih narodov in etničnih skupnosti, ki svoje nacionalne države še nimajo, praviloma terjajo oblikovanje svoje nove in lastne etnično homogene (eno)nacionalne države.¹⁶

Na koncu poskusimo na kratko odgovoriti na v uvodu zastavljeno vprašanje: Kako preobraziti prevladujoči model (nacionalne) države, da bo ta v kar največji meri odra-

¹⁴ Glej npr.: Karl W. DEUTSCH (1970), *Political Community at the International Level: Problems of Definition and Measurement* (USA: Archon Books, 1970); STAVENHAGEN (1990); ŽAGAR (1994a); ŽAGAR (1996), str. 139-140.

¹⁵ Glej npr.: ŽAGAR (1995).

¹⁶ Glej npr.: GELLNER (1983); HOBSBAWM (1990); ŽAGAR (1993).

žal, upošteval, omogočal ter uspešno urejal in upravljal obstoječi etnični pluralizem in medetnične odnose v etnično pluralnih okoljih?

V svetu postopoma prevladuje spoznanje, da je za dolgoročni obstoj in razvoj demokracije nujno potrebno ustrezno urediti in izgraditi dobre medetnične odnose, toleranco in enakopravnost ter celovito zaščito etničnih in drugih družbenih manjšin.¹⁷ Prav tako postaja vse bolj očitno, da bodo morali ustavni, pravni in politični sistemi držav upoštevati zaplete družbene strukture in številne asimetrije, ki obstajajo v sodobnih pluralnih družbah. Pri tem je zlasti pomembno, da bodo morali ustavni in politični sistemi zagotoviti ustrezno izražanje in uresničevanje specifičnih in skupnih interesov posameznih specifičnih skupnosti, četudi bo to privedlo do posameznih asimetrij v tradicionalno simetrično in hierarhično zasnovanih sistemih.¹⁸ Ker pluralizem, asimetrije in tudi etnična pluralnost dejansko obstajajo v vseh sodobnih družbah, bodo vse družbe morale uveljaviti ustrezno obravnavanje in urejanje te problematike, če bodo želele zagotoviti dolgoročen obstoj in razvoj demokracije v posameznem okolju.

Vse bolj je namreč očitno, da sedaj uveljavljeni koncept (eno)nacionalne države ne zmore odgovoriti na navedene izzive. Tako lahko pričakujemo, da bo - sicer počasi in zelo omahujoče, saj ni kakšnega pretiranega navdušenja za radikalne reforme in spremembe - koncept nacionalne države doživel določene spremembe. Zaželeno bi bilo, da bi sedanji model (eno)nacionalne države nadomestil nov model večnacionalne države, ki bi upošteval in omogočal uveljavljanje družbene raznolikosti in etničnega pluralizma. Pri tem ta novi model zaradi priznavanja etnične raznolikosti seveda ne sme zanemariti vseh ostalih dimenzij in vsebin sodobne demokratične države. Večetnična država se mora namreč v odnosu do vseh posameznikov in vseh različnih specifičnih skupnosti uveljaviti kot skupen in za vse sprejemljiv, spoštovan in priznan ter nevtralen in neodvisen družbeni dejavnik, ki v primeru nesporazumov in konfliktov lahko nastopi kot nepristranski, etnično in politično nevtralen ter od vseh vpletenih strani sprejet mediator in/ali razsodnik. Prav zato bo potrebno v inštitucijah političnega sistema uveljaviti rešitve, ki bodo omogočale enakopravno in ustrezno prisotnost vseh specifičnih skupnosti in manjšin ter njihov zagotovljen vpliv na sprejemanje pomembnih družbenih odločitev.

V tem procesu preobrazbe se bodo postopoma spreminjali tudi narava nacionalne države in njene bistvene značilnosti. Zlasti lahko pričakujemo spremembe pri organiziranju in delovanju inštitucij političnega sistema, v procesu demokratičnega političnega odločanja ter v pojmovanju državne suverenosti in neodvisnosti. Na te spremembe bodo ključno vplivali nekateri sočasni - navidez mogoče nepovezani in celo nasprotujoči si - procesi, ki jih že lahko zaznavamo v številnih državah. Na eni strani gre tako za oblikovanje posameznih mednarodnih integracij držav, ki imajo določene elemente supranacionalnosti, in na katere države članice prenašajo posamezne funkcije in pristojnosti. Poleg tega prenašanja funkcij in pristojnosti z države "navzgor," pa na drugi strani sočasno poteka tudi prenašanje posameznih funkcij in pristojnosti države na

¹⁷ Glej npr.: BENOÎT-ROHMER, HARDEMAN (1994); CAPOTORTI (1991); Will KYMICKA (1995), *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights* (Oxford: Clarendon Press, 1995); STAVENHAGEN (1990); ŽAGAR (1996).

¹⁸ Glej npr.: Michael KEATING (1996), "Asymmetrical territorial devolution. Principles and Practice," *Project on Federalism and Compounded Representation in Western Europe*, University of Western Ontario (Oslo, June 1996).

"nižje" ravni. Notranja decentralizacija, oziroma prenašanje pristojnosti in funkcij države "navzdol" se v različnih državah izraža kot devolucija, (administrativna) decentralizacija, regionalizacija in/ali federalizacija posameznih nacionalnih držav. Sočasno z navedenimi procesi pa bo na posameznih področjih potekalo tudi prenašanje posameznih funkcij s supranacionalne ravni na državo in celo regionalno ali lokalno samoupravo, oziroma prenašanje posameznih pristojnosti in funkcij s subnacionalne ravni (federalne enote, regije, administrativne enote, lokalne skupnosti) na raven države. Pri tem bo osrednje vprašanje zlasti zagotavljanje ustreznega dinamičnega ravnotežja med temi procesi v posameznem zgodovinskem obdobju. Na vseh ravneh in na vseh področjih, kjer posamezne specifične skupnosti menijo, da je to potrebno, pa bo potrebno zagotoviti tudi ustrezne mehanizme, ki bodo v procesu političnega odločanja omogočili izražanje vseh relevantnih specifičnih interesov, njihovo usklajevanje, dogovarjanje in demokratično odločanje o teh interesov. Pri tem bo verjetno potrebno uveljaviti posamezne normativne rešitve, ki bodo omogočale uvedbo in uveljavljanje asimetričij v obstoječe in prenovljene ustavne in politične sisteme.¹⁹

¹⁹ Glej npr.: Mitja ŽAGAR (1992), "The Model of Asymmetrical Decision-Making as a Mean of Protection and of Assuring Equal Rights for Ethnic Minorities in Multi-Ethnic (Ethnically Plural) Societies," *The Journal of Ethno-Development*, Vol. 1, No. 1 (Detroit: Ethnic Heritage Studies Center, 1992), str. 91-108.

Summary

A Solution that Became a Problem. Nation States in the Ethnically Plural World

This contribution introduces a series of three articles that discuss different aspects of nation-states and their role in the international community. Special attention is paid to the role of nation-states in ethnic relations, the protection of national minorities and international security.

The concept of the nation-state has shaped our understanding of modern states and the international community in the past two centuries. This concept emerged as a result of specific historic developments in Europe from the seventeenth century on. The "romantic" nineteenth century - sometimes described as the century of the birth of (modern) nations - determined its shape, nature and identity. Ethnic (national) myths played an important role in this context. Although several basic presumptions of the concept of the nation-state were a fiction already at the time of its creation, they still shape our understanding of modern states. The perception of states as ethnically homogenous entities contradicts the culturally and ethnically plural reality directly. After all, the introduction of the concept of nation-states actually created traditional ethnic (national) minorities as we know them today. Global economy and communication further contribute to the growing ethnic and cultural diversity of modern societies.

The existing - symmetrical and hierarchical - political systems often prove unable to manage ethnic diversity and relations in plural societies. Furthermore, the existing concept of nation-states - still based on the presumption of ethnic homogeneity and ethnically defined national interests - could generate ethnic conflicts.

There is a need to transform the existing concept of nation-states. This transformation will be a slow and painful process marked also by different conflicts. The future development is difficult to predict. Nevertheless, in a way contradicting tendencies - decentralization, devolution, regionalization and federalization at the (sub)national level, cooperation and integration at the international level - seem to be main characteristics of this process. Hopefully these tendencies will lead to the concept of multinational state that will be perceived an ethnically friendly or at least neutral mechanism by all distinct communities.

THE EMERGENCE OF NEW STATES, BORDERS AND MINORITIES

Bojko Bučar

The emergence of new states in the Balkans was due to a combination of factors, yet two reasons, closely connected to each other, seem to have been decisive. The first was an attempt by different nations to join Western European integrations directly and not by way of a proxy and the second was a crisis of the equality of nations (peoples) within the existing multinational state. Equality was sought within the concept of the creation of a new state, which is a concept still valid in the international community, although somewhat outdated and it appears to be obsolete as a concept for creating nation states of the 19th century.

In the second half of the eighties throughout Eastern Europe there was a rapid rising frustration because of the widening economic gap between states of Eastern and states of Western Europe. The role of science and technology has long become decisive in economic development and because of limited individual freedoms the East has been much less successful. Without very clearly seeing all the causes, but clearly feeling the consequences of the failure of political and economic systems in the East, a general belief arose that problems might be solved by joining the "club of developed European nations". Even more, judging by their own hard work, people felt that they were unjustly deprived of the same standard of living as in Western Europe. In addition, it soon became obvious that no profound economic reforms were possible without thorough political reforms.

In the process of the political and economic transformation of the multinational state of Yugoslavia, it became clear that political and economic changes started lagging behind the course of developments in other Eastern European states. It appeared that the state as a whole was unable to take the necessary steps to complete transition. The goals of genuine democracy, the rule of law and respect for human rights seemed to be drifting into the distant future. This was interpreted as an exclusion from Europe, since it appeared that even the entrance requirements of the Council of Europe (CE) could not be met, primarily due to political developments only in certain parts of the state. Other parts, especially those politically and economically more advanced, became tired of waiting for the "slowest wagon in the caravan".

Political developments at the end of the eighties and beginning of the nineties in Eastern Europe are enlightening in many ways. But they also show in the long run the impracticability of domination of one nation (or peoples) over another nation (or peoples). The conflict has to be solved by giving way to the right of peoples to self-determination or quenching the right till extinction of the demands. The problem of

coexistence of different nations or peoples within one community is further aggravated by the fact that the demands for equality change according to the development of the notion of equality. And if peaceful means for the transformation of relations prove to be inadequate to accommodate competing interests, forceful events are bound to happen.

In former Yugoslavia the legal, political and social mechanisms which would allow for a peaceful transformation towards the social and political development of the whole society were clearly lacking or were utterly inadequate. There was a general feeling, for different reasons equally present in practically all nations, of inequality within the community of Yugoslav nations (Bučar 1991a). For some nations, more important than the various real or imagined legal and practical inequalities was the frustration that the future of one nation could not be determined by the nation itself, but only with the consent of all nations in the Federation. Yet all of them had different ideas of how to respond to burning contemporary challenges. The rejection of the confederation proposal¹ based on the model of the European Communities (EC) was considered by its authors as a clear example of the rejection of a community of equal nations. On the other hand, the federation proposal submitted by other actors², based on the concept of popular political representation regardless of national origin, was regarded by numerically smaller nations as clear evidence of an attempt to legalize and formalize the inequality of nations within the Yugoslav Federation. The classic formula of democracy, whereby the majority rule in a parliament based on popular representation would not take into account the different sizes of nations, did not seem to be appropriate for a multinational state. Nations were reluctant to accept a status of minorities. The form of integration achieved by Western European states, which seemed to be the ideal way to preserve the equality of nations, was therefore aspired directly and not through federal authorities.

The Yugoslav nations challenged the existence of the federal state *inter alia* on grounds of the right to self-determination of peoples, enshrined also in the federal constitution of the country.³ To implement this right seemed to have come at the right time also considering the developments in the international community. The Berlin wall had just fallen and in the 1990 *Charter of Paris for a New Europe*, the international community had *inter alia* recognized the right of the German nation to self-determination, i.e. the unification of Germany. It was an important milestone in the implementation of the right of peoples to self-determination. This collective human right had evolved from political principles after World War I into a legal principle en

¹ The Presidencies of the Republic of Croatia and Slovenia proposed a "Confederate Model among the South Slavic States", and subsequently the Presidency of Croatia a "Draft Treaty of the Yugoslav Confederation - the Alliance of South Slavic Republics". Both documents were published in *Review of International Affairs*, No. 973, 20 Oct. 1990, pp. 11-22.

² The Presidency of former Yugoslavia presented a "Concept for the Constitutional System of Yugoslavia on a Federal Basis". Reprinted in *Review of International Affairs*, No. 974, 5 Nov. 1990, pp. 15-18.

³ According to the *Basic Principles of the (federal) Constitution of 1974* "the nations of Yugoslavia, proceeding from the right of every nation to self-determination, including the right to secession" have united in a federal state.

shrined into the *Charter of the UN*. From the very beginning it challenged the much older yet equally important right of states to territorial integrity. In the colonial situation this dilemma was solved by a series of political and legal instruments of which at least two should be mentioned: the *Declaration on Granting the Independence to Colonial Countries and Peoples*⁴ and the *Declaration of 7 Principles*.⁵ The first declaration does contain a strong antiseccessionist clause, but *nota bene* it was inserted as a safeguard against breaking up of colonial territories and not of colonial empires. The second declaration, which was an attempt to elaborate the principles enshrined in the *Charter of the UN*, while distinguishing the status of the territory of a colony and the territory of the state administering it, still retains the antiseccessionist clause but limits it to those states which conduct "themselves in compliance with the principle of equal rights and self-determination of peoples...and thus possessed of a government representing the whole people belonging to the territory without distinction as to race, creed or color".

After all major issues of decolonization have been solved there was a general belief that "the establishment of a sovereign and independent state" was no longer relevant as a mode "of implementing the right of self-determination". Only few have seen a new wave of decolonization coming (Petrič 1984, Ginther and Isak 1991).⁶ In view of the integration processes world wide, but especially in Europe, somewhat more relevant seemed to be "the free association or integration with an independent State or the emergence into any other political status freely determined by a people". The focus seemed to have moved to the issue that "all peoples have the right freely to determine, without external interference, their political status and to pursue their economic, social and cultural development". This was the instrument then, together with other international legal⁷ and political human rights instruments, which was hoped for to become useful for the desired changes in Eastern Europe. Small wonder then, that in the specific historical context of the CSCE in 1975 a lot of attention was focused on the principle of the inviolability of frontiers in the Decalogue and on the human rights basket. The eight principle in the *Final Act of Helsinki on Equal rights and self-determination of peoples* passed virtually unnoticed. Despite the fact that it read "all

⁴ UNGA Res. 1514(XV) adopted (89:0:9) on the occasion of the XVth anniversary of the OUN on 14 December 1960.

⁵ Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations, Annex to UNGA Res. 2625(XXV) adopted by consensus on the occasion of the XXVth anniversary of the OUN on 24 October 1970.

⁶ Colonization may also be based on territorial contiguity, which within the UN, as a rule, was not considered a colonial situation. Few dared to speculate on the dissolution of the Soviet Union, mostly thinking only of the Baltic states, and the idea of the dissolution of other socialist federations was even more remote. Meanwhile we have experienced the emergence of new states even in Africa (Eritrea). There were however authors (Esterbauer 1978:47) who called the relations between states and their subnational regions a "disguised" form of colonialism. From such concepts the second wave of decolonization was expected to come from the emancipation of subnational regions resulting in the idea "Europe of Regions".

⁷ Articles 1.1 of both UN Covenants on Human Rights (on civil and political rights and on economic, social and cultural rights) specifically state that all peoples have the right to self-determination (UNGA Res. 2200 A (XXI) of 16 Dec. 1966. Both Covenants came into force in 1976).

peoples always have the right, in full freedom, to determine, when and as they wish, their internal and external political status, without external interference, and to pursue as they wish their political, economic, social and cultural development".

Many political leaders of nations (in the European sense) felt that a national state of their own would be the only adequate protection of a national identity. Protection against threats from within, since the nation would transform from a minority to a majority, and from outside, since the state is still the most powerful actor within the international community where all states, large and small, are juridically equal. But the right to self-determination proved to be a right which is mostly recognized *post festum*, i.e. only after the beneficiary has achieved it on its own. The corresponding duty of states to guarantee this right leaves much to be desired. What seems to be important is that this right has evolved and exists as a materialized expression of the strivings for the emancipation of mankind and that peoples and nations will continue to claim this right. In the absence of peaceful means, ways and mechanisms for its implementation it is bound to create conflicts and bloodshed.

In recent history we have witnessed certain difficulties in the implementation of the right of peoples to self-determination. Here we do not think of the complex relations between the old state and the new emerging state, which is the old controversy between the right of states to existence and the right of peoples to self-determination, but rather of the relations between groups of peoples within the newborn state where certain parts of the population might not wish to become a minority within the new state.⁸ If the disintegration of states was the result of the wish of a part of the population not to be treated as a minority, how can we deny the same aspirations to remaining minorities in a new state?⁹ Especially considering the lack of well defined techniques for determining the true will of the beneficiary, provided we could agree upon the issue of who the beneficiary really is in the first place.¹⁰ The international borders of states which serve for the inclusion and exclusion of individuals and groups of people are not appreciated in the same manner by all parts of a given population. The problem is further aggravated in border areas since many states inherited international borders from poorly defined and often disputed internal administrative lines.¹¹ In Africa the inviolability of colonial borders has been secured by the *Charter of OAU*,¹² and in Latin America by the ancient principle of law "*uti possidetis*". In Europe the problem was tried to be

⁸ E.g. the Transnistria part of Moldavia aspires special relations with Russia, Mt. Karabakh in Azerbaijan with Armenia, etc.. These are all entities that do not border on the state they wish to have special relations with. In this sense we may designate such groups as atypical (national) minorities as compared to typical national minorities who live in border areas of two (or more) states, whereby in one of the states the same ethnic group constitutes a majority of the population.

⁹ An overview on different positions of this issue see Isak 1991.

¹⁰ It has sometimes been claimed that on the territory of the Socialist Federative Republic of Yugoslavia the right to self-determination has been granted to Republics (federal units) and not to peoples.

¹¹ Such was allegedly the case in Yugoslavia, but notice also the decision of the Russian parliament on 21 May 1992 that the inclusion of Crimea into Ukraine in 1954 has been illegal. Both cases seem to be only a tip of an iceberg.

¹² Especially art. 3.3 of the Charter done on 25 May 1963.

dealt with on the principle of the inviolability of borders, except by peaceful means, as foreseen in the 1975 Helsinki *Final Act* of the CSCE. But this principle has been agreed upon by states for (at that time) existing international borders and its mechanical application on present day situations often does not help. Especially until international borders are not well established and recognized as such.¹³ Groups of people belonging to the majority nation in the old state tend to influence the setting of an international border in such a way as not to become a typical national minority in the new state while groups belonging to the national majority of the new state wish to set the same international border in a way which would not leave parts of the population as a typical national minority in the old state. Both efforts have little in common with the right of self-determination, since it is rather an issue of delimitation between states. But besides the deep-rooted mistrust in the possibility of an effective protection of minorities by the general public, one should also remember that the prevailing doctrine in jurisprudence denies the right to self-determination including secession to typical national minorities. Only few voices are heard to the contrary (Petrič 1984:115), especially if the very physical existence of the minority is threatened by violent means. It is small wonder then that in times of uncertainties people prefer stronger safeguards for their legitimate rights. They believe to be on the safe side opting for a state, rather than laying their trust in internationally guaranteed minority protection. And states make use of these feelings for their own political reasons. To counterbalance demands for shifting borders, higher standards of minority protection might be of some help, although it seems that the desired and aspired co-decision making process calls for much more than may be guaranteed by existing minority protection systems.

But it was not the human rights in general and specifically the self-determination issue which influenced the decision on the recognition of new states. Decisive were economic, security and political reasons which - at least in the Balkans - in the beginning supported the principle of integrity of old states until armed conflict turned these same reasons in favor of new states.¹⁴ Yet once the decision to recognize new states has been reached a strong emphasis was placed on the human rights issue in general and on minority protection in particular. The EC Declaration on the "*Guidelines on the Recognition of New States in Eastern Europe and the Soviet Union*" demanded *inter alia* respect for the *Charter of the UN* and the commitments subscribed to in the *Final Act* of Helsinki and in the *Charter of Paris*, especially with regard to the rule of law, democracy and human rights, as well as guarantees for the rights of ethnic and na-

¹³ E.g. a part of Georgia would like to join South Osetia, which in turn would like to be included into Russia (on 19 Jan. 1992 they voted to join North Osetia), parts of Bosnia and Herzegovina would like to join Serbia or the Federal Republic of Yugoslavia and other parts Croatia. But even in old states with a democratic tradition *mutatis mutandis* similar situations may be observed (e.g. the case of Northern Ireland, South Tyrol and others).

¹⁴ The reasons were numerous and could be summarized as follows: in economic terms there were uncertainties as to who would pay the debts once the debtor state would cease to exist and a dissolution of a state also means a shrinkage of the market. In security terms the disintegration of a state creates risks that a potential armed conflict may not be properly confined. In political terms there was a general discomfort as regards a possible future influence of reunited Germany on small states as well as a possible influence of the recognition of new states on old countries with substantial ethnic or other minorities (Bučar 1991b).

tional groups and minorities in accordance with the commitments subscribed to in the framework of the CSCE.¹⁵ Furthermore in the EC Council of Ministers *Declaration on Yugoslavia* of 16 Dec. 1991 special reference was made to human rights and rights of national or ethnic groups.¹⁶ By way of citing certain documents it calls for the guarantees of specific individual rights, the respect for most universal international legal and other documents as well as many European, including mere drafts of declarations and conventions, it enumerates specific minority rights including political participation, it refers to special territorial autonomies, international monitoring and a Court of Human Rights. But because of intensified and continuous armed conflicts on the ground most of the newly designed and envisioned measures for the protection of minorities were never brought to life. The protection of minorities was left to existing international instruments and modes of implementation.

The new nation states were not dissatisfied with the aforementioned requirements, since they considered them as necessary standards for their acceptance into the family of European nations. Their fulfillment was judged by a special arbitration committee of the European Union (EU).¹⁷ But in essence the states of the EU disregarded the arbitration opinion and used their discretionary political judgment to recognize some and withhold recognition of other states. If we could explain it by the tantamount importance of defending individual national interests of states, it is much harder to explain why these interests are defined by the executive of respective states, without any real influence from other bodies within a given society. The foreign policy of states is still beyond the reach of democratic influence. Nevertheless, some of the beforementioned problems and several others, the new states tried to solve by aspiring to become a part of developed western Europe. The same borders they had just established for the protection of their nations, they were willing to sacrifice for their own development, provided the equality of nations would be preserved. The idea of a unified Europe of equal nations still remained an important political goal to them.

The history of Europe is the history of its unification, which was never without influence on world politics. And whenever attempts towards unification were made on the basis of the domination of one nation or state - or a group of states - attempts ended in bloodshed and chaos. Domination may end either with the extinction of one or the other side, or with a change in relations towards greater equality and self-

¹⁵ At that time meant were probably the Document of the Copenhagen and the Moscow meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE, as well as the report of the CSCE meeting of experts on national minorities held in Geneva. This was also expressly required in the draft Convention which was under consideration by the Conference on Yugoslavia. Treaty Provisions for the Convention of 23 Oct. 1991 were reproduced in *Review of International Affairs*, No. 995-7, 5 Oct.-5 Nov. 1991, pp. 33-36.

¹⁶ Specifically mentioned was Chapter II of the draft Convention of 4 Nov. 1991. These rights were considered also one of the key principles of a political settlement of the Yugoslav crisis at the EC Conference. See *US/EC Declaration on the Recognition of the Yugoslav Republics*, Bruxelles, 10 March 1992, reproduced in *Review of International Affairs*, No. 1003, 1 April 1992, p. 7.

¹⁷ Opinions No. 4, 5, 6 and 7 of 10 Jan. 1992. Reproduced in *Review of International Affairs*, No. 1001, 5 Feb. 1992, pp. 15-21.

determination of peoples. Equality is a relationship and a process and requests change constantly in time, and relations need constant adaptation.

Historically speaking, the reasons for Western European integration after World War II were a combination of the strivings for faster economic development and the fear of possible Russian domination, i.e. a determination to preserve democratic systems of government (Arah 1995). The formula for economic development furthered by integration processes was *inter alia* promoted by USA and tried to duplicate the economic success of the North American economy of scale.¹⁸ But it was also an effort that no wars should ever again originate from European states and the abolition of international borders and turning them into administrative lines seemed an appropriate way to achieve the goal.

Economic success, security and democracy - as well as the equality of states within integration processes - were those basic reasons which provoked also Central and East European States (CEES) to embark upon a political determination to join the Western European integration institutions as full members. All the more, since historical reasons for integration, admittedly in changed circumstances, stayed the same. In changed historical circumstances economic development depends on the scientific and technological progress, whereby only united efforts of developed Europe may compete with the achievements of USA and Japan. On the other hand, even if the Russian threat immanently presents no real danger any more, a greater number of local conflicts, economic and social underdevelopment, organized crime, terrorism, the danger of nuclear and other ecological catastrophes, may well replace the initial feelings of insecurity. And within the ever developing world market state borders are increasingly becoming an obstacle to development.

After the fall of the Berlin wall, Europe changed dramatically. If before the fall Western Europe had encouraged Eastern Europe to open up, after the fall, Western Europe started to close its own borders. And the *Schengen Agreement* is just one manifestation thereof. The changes which have been so hard and long awaited for have not brought only advantages, but also new challenges and dangers. A certain vacuum in the security field appeared and numerous issues of economic development remained unanswered. The former "second world" became nothing else but an "extended third world", which slowly starts pondering upon eternal circles of undevelopment or upon the development of non-development.¹⁹ Nations in the central position of their own state suddenly found themselves on the periphery of the international community.

The "western twelve" were quite content to expand their membership to fifteen, since the newcomers are economically developed countries, with a similar history of democratic development. With the *Treaty of Maastricht* (and in other documents) the

¹⁸ Once the European Economic Community (EEC) showed signs of success, the UN recommended similar integration processes world wide, especially as a development strategy for Less Developed Countries (LDC). For various reasons these efforts experienced very different destinies, yet not all of them were a failure.

¹⁹ If in the changed international circumstances a new Marshall plan for Eastern Europe is not feasible, one should at least analyze the reasons for the failure of the idea of the New International Economic Order (NIEO), as well as the consequences thereof. Lessons are never directly applicable but they do serve a purpose.

EU has already determined economic standards for future members, standards which are still hardly met by all the existing members.²⁰ The second northern expansion²¹ may not be compared to the southern expansion²², which at the time had a political reason, but till today proved to have negative economic, and as a consequence social and political effects on the EU. Likewise, the central European expansion of the EU towards Austria may not be compared to the expansion towards other CEES. Central, East and South-east European states would surely, purely in economic terms, cause even more difficulties than the first southern expansion. Therefore, most CEES were offered European Agreements providing for associate membership, containing nebulous promises for negotiations on full membership²³ and in return providing for a gradual transition of an asymmetrical character to non-preferential trade based on reciprocity. Looking at the experience of what was once Eastern Germany one may well wonder how the Eastern European economies will be able to cope with the demand for reciprocity between developed and less developed economies, between the center and the periphery. At present it seems that the center is more cautious in opening its economy, although it is certainly less vulnerable than the periphery. Often it seems that the story of protectionism of the developed countries is repeating itself and that the "iron curtain" has rusted only to be replaced by a "velvet curtain" dividing the more from the less fortunate.

Of course, besides economic suitability, the club of the richest European states will surely carefully examine the social and political compatibility of candidates for full membership.²⁴ Although states are hard to compare (Bučar and Kuhnle 1994) in the case of CEES, religious, ethnical and cultural differences with the EU will surely play a minor role as compared to the politics of the EU towards its southern neighbors.²⁵ Nevertheless an important consideration will be social and political developments in CEES which, despite the initial enthusiasm caused by transition, leave much to be desired (Neuhold *et al.* 1995).²⁶ Although the case of Cyprus (and Malta) is not di-

²⁰ New member states *inter alia* have to be economically fit for membership in the Economic and Monetary Union (EMU). The criteria are: The size of the national budget deficit (3% of GNP per year), the public debt (60% of GNP), an inflation level (1.5% over the average level of inflation rate in EC) and a long-term interest rate (2% over the average level of the long-term interest rate of EC). And there are still other requirements (Bučar and Brinar 1994:438).

²¹ To Finland and Sweden as opposed to the first northern expansion in 1967 to Denmark, Great Britain and Ireland.

²² In 1981 Greece and in 1986 Spain and Portugal joined the EC.

²³ Until now no final date has been set by any official organ of the EU. Most unofficial (realistic) estimates range from 10-20 years with an additional 10 years adaptation period. In demography 30 years are considered to be one generation.

²⁴ On its meeting in Copenhagen in June 1993, the European Council *inter alia* determined the following criteria: stability of democratic institutions, the rule of law, protection of human rights and minorities and a competitive market economy.

²⁵ E.g. towards Turkey or Morocco.

²⁶ Most countries still experience a general economic depression, the fall of industrial production, raise of unemployment and inflation, modest foreign investments, a deficit in trade relations with the EU etc. All of it has a direct effect on their internal political development.

rectly applicable to the point we are trying to make, we should not forget that there are countries which have been standing in line in vain for a far longer time than the mis-managed societies of the East. The paradox of the economic, political and social compatibility lies in the fact that it is closely connected with an overall economic development on the one hand, and with the involvement and cooperation with western European democratic institutions on the other hand. Therefore it seems that this should be a common European responsibility, although the existing structures and policies seem to be poorly adapted to such a concept.

Regardless of the political, economic and social compatibility of the candidates for full membership in the EU, newcomers may also encounter something we could call the Greek syndrome. If the politics of Greece towards Turkey might still be explained by the Turkish occupation of northern Cyprus it is much less clear how the expansion of its territorial waters could contribute to a peaceful settlement of the dispute with its neighbor. The Greek policy towards Macedonia, and on the other hand towards Albania, becomes inexplicable except in terms of power politics. As regards Macedonia the policy of not allowing the Macedonian nation to use its name for its own state is also compatible with the policies of some other neighbors who contest the very existence of the Macedonian nation.²⁷ Contrary to the opinion of the special arbitration committee of the EU, Greece declared to be endangered by territorial claims of its "powerful" northern neighbor and closed the mutual border completely. While not recognizing minorities on its own territory, Greece started accusing Albania for a low level of minority protection and also took recourse to certain measures of self-help. Last but not least Slovenia experienced a similar policy by Italy.²⁸ Although relations of both countries are based on international legally binding instruments, Italy demanded a revision of existing agreements, because in changed circumstances the nationalized property of her citizens should not be compensated as had been previously agreed upon, but returned *in natura*. If Slovenia would not comply with the request, it would not be allowed to conclude an *Association Agreement* with the EU.²⁹ How many revisions of legally binding agreements will there be necessary before full membership is reached? The scary fact is, that European diplomacy, while recognizing the legal rights of

²⁷ Bulgaria recognizes the state but does not recognize the nation since they consider the people to be western Bulgarians speaking a Bulgarian dialect. Serbia has eventually recognized the state, but as long as a conflict of greater proportions is still possible on the Balkans one should also remember that before World War II Macedonia was considered to be Southern Serbia.

²⁸ After the independence of Slovenia, Italy first tried to reach an agreement on the protection of its minority in Slovenia. Since reciprocity for the protection of the Slovenian minority in Italy was not foreseen, Slovenia refused to sign such an agreement. Therefore Italy blocked the participation of Slovenia in the E-10, an informal organization of East European countries which was designed as a partner to G-7, the club of developed nations. It also tried to block the accession of Slovenia to the CE and Slovenia had to spend considerable time and effort to prove that it not only meets but surpasses international and European standards of minority protection. On the issue of its minority in Italy, Slovenia had to remain coy.

²⁹ A formal objection had also been raised to the fact that Slovenia's legal system was incompatible with EU legislation since its Constitution in art. 68 limits the right of foreigners to real property. It was for the first time that full compatibility of legal provisions had been sought not only before full membership would be acquired but even before associate membership would become effective.

Slovenia, nevertheless favored a compromise solution.³⁰ And if the policies of Greece and Italy remain successful, other states might get tempted to follow. May we imagine the consequences if Germany or other states bordering on CEES would start following the same pattern?³¹ One could hardly claim that this was the rationale behind the common foreign policy designed at Maastricht (Carlsnaes and Smith 1994), yet one can not help noticing that within the EU a dangerous practice of past relations between large and small states is reviving, a practice which is even more dangerous since it involves relations between strong states within the EU and weak states outside the EU.

Also, within the EU, which - and rightfully so - remains a lighthouse for the development of the CEES, certain other problems may be sensed. Here we do not think of different economic interests or the notorious common agricultural policy, nor the complicated relations between the poor and the rich states manifested *inter alia* in regional and structural funds etc., but of the relations between the small and the large states. In the past the decision making process had to be adapted to changed circumstances (e.g. the Luxembourg and the Ioannina Compromise) and the issue of enlargement will surely challenge the present model. The drive for greater efficiency combined with the tradition of European rationality may well push for solutions which smaller nations might find inequitable or even oppressive. This could have an influence on candidates waiting for full membership since particularly the CEES were *inter alia* attracted to western European integrations because of the equality of nations. The importance of being able to take part in the decision making-process may be shown by the example of EFTA (European Free Trade Association) states which through the Agreement on the European Economic Area (EEA) did in fact enjoy most economic benefits as EU members, yet could not participate in the decision-making process. This seems to have been the main reason for most of them to apply for full membership.

As we have seen, integration processes, driven by economic and security considerations, have also their political logic. Besides the issue of the decision-making process among states, also the issue of popular representation arises. The more decisions are transferred to the international or even supranational level, the more the public is concerned and calls for parliamentary control of the decision-making process. In the EU the parliamentary control, despite directly elected representatives to the European Parliament, has long turned into a democratic deficit within the integration structures. Yet possible increased competences of the parliament will again trigger issues of the decision-making process since the majority rule in parliament was devised as a democratic

³⁰ Slovenia had to promise to amend its Constitution not only in a way that 4 years after the ratification of the *Association Agreement* EU nationals would be able to acquire title to land in Slovenia, but also to the effect that EU nationals who at any time had their residence for three years in Slovenia (read Italian nationals whose property had been expropriated) could acquire title to land immediately after the process of ratification would be completed. This amendment of the Constitution will supposedly suffice for the ratification process of the *Association Agreement* to be completed, but there is a long way to go before full membership is acquired.

³¹ Germany is already under some domestic political pressure to deal with the issue of nationalized property in the Czech Republic. But other pressure groups may emerge in various other countries on different issues as well.

institution of the 19th century nation state and may prove to be utterly insufficient in a multinational parliament as has been recently witnessed in some multinational CEES.

Yet, if at the present stage of European integration the decision-making process may still be considered as satisfactory, in the near future some new actors will surely demand their say in the decision-making process. Primarily we think of subnational regions and their transfrontier and international associations, of local authorities and their transfrontier and international associations, but also of various nations (peoples) without own states as well as of different minorities. It seems that European integration may not remain only a unification process of states, that the New European Architecture may not provide just for a Common European House, but that it has to respect the declared "grass-roots" democracy and has to create a Common European Home for all nations and minorities, in short - for all people. Anything short of that will cause people to ponder upon the project.

If there is some time left for creating the New European Home, security matters call for more urgent action. There are numerous security arrangements in existence³² yet all of them performed poorly in the conflict in Bosnia or in other areas for that matter. By tolerating Serbian policy to unite all Serbs in one state, one may hardly be surprised by Russian demands for special rights in the "near abroad" or their claim for the right to protect their minorities with all means wherever they may be. Regrettably this is of course also due to the poor system for the protection of minorities, but negative examples tend to have fatal attraction and in Europe there are still many unresolved issues. Europe would need to improve its efficiency in stopping armed conflicts, although it might well be undisputed that peace and security depend primarily on economic and social progress and the development of democracy. The Partnership for Peace alone, which was offered to the CEES, nor other existing institutional links (e.g. the North Atlantic Cooperation Council - NACC or the Euro-Atlantic Partnership Council - EAPC or the Cooperation forum of WEU) do not meet the requirements of their security.

The creation of states solved some, but created also new problems. The war in Bosnia is only one cardinal example of how old concepts of the strength of a state based on the largeness of the territory and number of people is still disastrous and misleading. But even other new nations which aspired equality within the community of nations encountered various disappointments as regards their neighbors. Not only did the idea of joining Western Europe prove to be an illusion, also creating nation states seems to have been a lost battle from the beginning. Even if some nations or ethnic groups achieved statehood in recent times, this in no way diminished the extent of the issue of minorities (Devetak *et al.* 1993). Minorities are not only a durable phenomenon, they seem to be gaining on importance due to their quantitative expansion and the raise of the standards of human rights. The issue of the protection of minorities

³² E.g. collective security within the OUN, mechanisms of the Organization on Security and Cooperation in Europe (OSCE), structures of collective self-defense of NATO or the WEU.

is crucial for the assessment of the achieved level of democracy in the newly democratized countries, yet they receive poor guidance from the practice of old democracies.

Through history, rather slowly, gradually the system for the protection of minorities developed. Although in theory it has been often claimed that minorities serve the purpose of multiculturalism and that therefore their protection is worthwhile, or even more, that they represent an enrichment of existing societies, the reality was and is often quite different. Minorities are vulnerable and exposed to pressures from the majority, while their overall protection stays poor. This is particularly true with regard to international global or even regional protection and less in cases where states conclude bilateral treaties, where states themselves watch over the implementation of minority rights for parts of their own nation outside national borders. And their protection does not derive so much from their positive assessment of minorities but rather to prevent major threats to peace and security. In no way should we underestimate contemporary international efforts of dealing with this burning issue: In 1990 within the CE a special list of minority rights has been drawn, in 1992 UNGA for the first time in its history adopted a special Declaration, there is a new European Convention for Regional or Minority Languages, within the OSCE a High Commissioner for National Minorities has been established and many more activities could be mentioned. Yet efforts were intensified only after tragic events had happened in Eastern Europe and after the threat of new outbreaks of violence became a reality.

It has been said (Bučar 1994:231-232) that minorities derive their misfortune and problems from the fact that they are competing for the same issues, values and scarce resources in the society as the majority: they strive for the emancipation and well-being of the individual and the group. Often the majority tries to achieve the same goals at the expense of the minority. Yet despite all efforts by the majority to eliminate the seemingly disturbing element of an otherwise seemingly harmonious society, minorities remain a persistent and durable phenomenon, through history rather rising in quality and quantity than vanishing in the haze of development. In no way should we forget all the minorities that have already perished and have by their extinction impoverished the genetic and cultural heritage of mankind. Yet the fact remains that besides so-called old minorities - linguistic, ethnic, cultural, national and religious - new social, political and other minorities are emerging. Even the issue of non-political minorities is always a political issue and hence the minority is bound to claim political autonomy. And it is therefore not only an issue of the minority itself, but also an issue of the majority since the problem itself is rather a problem with the majority than a problem with the minority.

Politics and policies are rarely made by those who are most vulnerable to its effects. The role of majority and minority in any decision-making process is an old controversy and a never ending debate. Sometimes in practice the problem tries to be solved in a democratic and political way, but it often brings poor results because it fails to see that emancipation and equality of man may not be settled once and for all, but is rather a continuing process. Mechanisms for adjusting always new and different challenges are therefore of essential importance as well as an awareness that we are not dealing with never-ending unjustified claims. Failing these mechanisms and a political readiness to change conditions and circumstances may well result in "continuation of politics with

other means". Hence terrorism or genocide which in our guilt we have shamefully re-named to ethnic cleansing. But it is not only violence and war, atrocities, mass-murder of civilians and rape why we have to discuss again and again the issue of minorities. This debate is called for by the development of humanity, by the evolution of legal and moral norms - by the dignity of mankind. If there will be no constant improvement, the human race has a dim future. It is therefore, and it will remain, a contemporary issue, a test for our civilization.

It seems that the New European Architecture still searches for recipes of how to overcome the heritage of borders, hoping that the solving of this formal problem will solve the substantial problem of minorities. Yet even if this is achieved the issue of political representation remains, as do minorities outside however expanded borders which call for a constant improvement of international instruments of protection and an effective system of implementation. And once this is achieved, at least to a considerable extent, the problem of the borders within the minds of people will have to be dealt with. Only then multiculturalism will stand a chance.

References:

Arah, Metka (1995), *Evropska Unija: Vizija političnega združevanja*, Ljubljana, Arah Consulting.

Bučar, Bojko (1991a), "Political Developments in Yugoslavia", in Mantl, Wolfgang (Hg.), *Die neue Architektur Europas - Reflexionen in einer bedrohten Welt*, Wien-Köln-Graz, Böhlau Verlag, pp. 49- 54.

Bučar, Bojko (1991b), "Nekatere mednarodne dileme in pogledi na samostojnost Slovenije", *Teorija in praksa*, No. 8-9, pp. 1008-1014.

Bučar, Bojko (1994), "Political Aspects of Co-operation on Culture and Education and the Problem of Minorities", *Balkan Forum*, No. 4, December 1994, pp. 231-242.

Bučar, Bojko and Brinar, Irena (1994), "Slovenian Foreign Policy", in Bibič, Adolf and Graziano, Gigi (ed.), *Civil Society, Political Society, Democracy*, Ljubljana, SPSA.

Bučar, Bojko and Kuhnle, Stein (eds.) (1994), *Small States Compared: Politics of Norway and Slovenia*, Bergen, Alma Mater.

Carlsnaes, Walter and Smith, Steve (eds.) (1994), *European Foreign Policy: The EC and Changing Perspectives in Europe*, London- Thousand Oaks-New Delhi, Sage Publications.

Devetak, Silvo, Flere, Sergej and Seewann, Gerhard (eds.) (1993), *Kleine Nationen und ethnische Minderheiten im Umbruch Europas*, München, Slavica Verlag Dr. Anton Kovač.

Esterbauer, Fried (1978), *Regionalismus: Phänomen, Planungsmittel, Herausforderung für Europa - Eine Einführung*, München, INTEREG.

Ginther, Konrad and Isak, Hubert (eds.) (1991), *Self-determination in Europe*, Wien-Köln-Weimar, Böhlau Verlag.

Isak, Hubert (1991), "Die Neustrukturierung Tito-Yugoslawiens als Fallstudie für Selbstbestimmung in Europa?", in Marko, Joseph und Borić, Tomislav (Hg.), *Slowenien-Kroatien-Serbien - Die neuen Verfassungen*, Wien-Köln-Graz, Böhlau Verlag, pp. 82-91.

Neuhold, Hanspeter, Havlik, Peter and Suppan, Arnold (ed.) (1995), *Political and Economic Transformation in East Central Europe*, Boulder-San Francisco-Oxford, Westview Press.

Petrič, Ernest (1984), *Pravica do samoodločbe - mednarodni vidiki*, Maribor, Založba Obzorja.

*Povzetek**Nastanek novih držav, meja in manjšin*

Avtor obravnava nastanek novih držav v Evropi, ki so med drugim rezultat zahtev po samoodločbi narodov, ki so se v večjih večnacionalnih državah počutili neenakopravne. Toda tudi nove razmejitev niso zagotovile enonacionalnih držav in problematika manjšin je porasla v kvantitativnem in kvalitativnem smislu. Obstoječa mednarodna ureditev ni imela ustreznih mehanizmov zaščite in implementacije manjšinskih pravic, zato so se pospešeno iskale nove oblike in vsebine pravne in politične zaščite manjšin, toda predvsem zaradi ohranjanja miru in varnosti med državami. Nekatere novonastale države pa so postale izpostavljene različnim pritiskom starejših in močnejših držav ter so s tem spoznale vso relativnost enakopravnosti držav v mednarodni skupnosti. Tudi zato si novonastale države prizadevajo, da bi postale polnopravne članice EU, ki velja za model enakopravnosti narodov, organiziranih v države. Toda širitev EU bo s seboj prinesla zahteve po spremembi načina odločanja in ta lahko na osnovi zgodovinskega izročila evropskega racionalizma postane tudi vir neenakopravnosti, še posebno, če se bo sledilo vzorcem demokracije enonacionalnih držav 19. stoletja. EU pa je še vedno zveza držav in znotraj nje še ne pridejo do izraza interesi različnih nedržavnih akterjev, kot so med drugim manjšine. Tudi njim bo potrebno zagotoviti ustrezno politično predstavništvo, če želimo, da manjšine ne bodo neprestan vir nestabilnosti in če menimo, da mora Evropa postati model zaščite človekovih pravic in "demokracije pri koreninah". Obstoječa mednarodna ureditev tega kljub vsem sodobnim spremembam instrumentarija mednarodne manjšinske zaščite še ne zagotavlja. Nadaljne spremembe so potrebne na pravnem in političnem področju, toda predvsem tudi v psihologiji odnosa večine do manjšine. Nekatere obstoječe koncepte in vrednote demokracije in človekovih pravic pa bo potrebno na novo premisliti.

STATE, NATION AND SECURITY IN CENTRAL EUROPE: DEMOCRATIC STATES WITHOUT NATIONS

Heinz Gärtner

Introduction

Two debates on different levels have influenced our understanding of the role of the state in international politics: the debate about the relationship between state and nation on the one hand, and the contribution of International Relations Theory to the debate about the state on the other hand. This paper argues that these debates fail to capture fully the developments in Central and Western Europe. The solution to nationality problems lies not in the relations between nation and state rather in the separation of the state from the nation. Furthermore, it is not the anarchical character of the state system that threatens Western and Central Europe, but nationalism as a force within the state.

The new discovery of **national identity** in the East Central European States¹ is occurring simultaneously with the process of **European integration** in Western Europe.² While the search for national identity has revived the principle of nationality and ethnicity, the European integration process has forced Western European states to redefine their national identities. The meaning of "identity" is by no means clear. There can be a variety of national identities including cultural, linguistic, ethnic, and national elements. But all of these identities become exclusionist if they intensify. Their inherent danger lies in their potential to lead to cultural discrimination, ethnic conflict or separation, and nationalism. There is, for example, no definite clear-cut distinction between linguistic and racial nationalism. Ethnicity can be defined as a group of persons with "common ancestry" or sharing a "common cultural heritage" or as an alternative term for "race."³ In nationalist doctrine, as in Nazi Germany, language, race and culture

Thanks to John Bunzl for sharing his knowledge on nationalism and minorities and for his comments on this paper. Helpful suggestions have been given by Jonathan Bach, Robert Jackson, Stephan Kux, Stephen Larrabee, Hanspeter Neuhold, Daniel Nelson, Bruno Schoch, Lene Břgh Sřrenson, and Mark Zacher.

¹ In this article the term "Central Europe" is used for the old lands of the Habsburg Empire. The term "East Central Europe" mainly refers to the former smaller members of the Warsaw Pact Organisation.

² Regarding the Nordic states (Norway, Finland, Sweden) see Raimo Väyrynen, "Territory, Nation State and Nationalism," in Jyrki Iivonen, The Finnish Institute of International Affairs, ed., *The Future of the Nation State in Europe* (Hants, England: Edward Elgar, 1993), pp. 159-178.

³ Definitions by Bernard Phillips, Ashley Montagu, and Encyclopaedia Britannica quoted in Mojmir Krizan, "Postkommunistische Wiedergeburt ethnischer Nationalismen und der Dritte Balkan-Krieg," *osteuropa* 45, no. 3 (March 1995), p. 202.

constitute different aspects of the same entity, the nation.⁴ Max Weber defines nations as ethnic communities "unified by a myth of common descent."⁵

This essay does not discuss the rights of ethnic minorities or the nature of cultural identity; rather, it is about the positioning of nationalism within the international state system. Nationalism is related to the state: it tries to get its own statehood and it opposes state interference.⁶ The paper argues that it is possible, and necessary, to separate the concept of the state from that of the nation. Without this separation unrest, conflict, instability and, in certain cases, even war will result. The literature very often confuses state and nation. Most scholars maintain that in Western Europe, nations have become synonymous with the state, whereas in Eastern Europe the transition from the nation to statehood is incomplete.⁷ This study argues that the compatibility of state and nation does not explain why nationalism is less of a problem in Western Europe. Rather Western Europe is built upon strong, developed, and democratic statehood based on the rule of law. It would be wrong, even disastrous, for Central and Eastern Europe, to assume that the relatively homogeneous states of Western Europe could serve as models. The consequence would be rearrangement of borders and the entire dissolution of Versailles settlement and cause dangerous instability.

The study further argues that the dissolution of statehood in Western Europe through integration, regionalization or globalization processes may give rise to ethnic nationalism and not to overlapping identities with individuals or social movements as the main actors. Theories which consider the anarchical character of the state system as the main source of war (neo-realism, institutionalism) miss the point because the causes of instability lie within the characteristics of states themselves.

Historical aspects of "state" and "nation" in Western and Central Europe

Until the beginning of the nineteenth century the meaning of "nation" was not defined by language, culture or ethnicity. For Montesquieu "nation" was synonymous with the nobility and aristocracy. In France and England "nation" was clearly distinguished from the "people" or population. In the sixteenth and seventeenth centuries in France, "state" was associated with the King and his royal government. The idea of nation was then used in opposition to the Crown by resentful aristocracies and/or in encounters with external powers (anti-English in France, anti-French in England).

⁴ Elie Kedourie, *Nationalism* (London: Hutchinson, 1960), p. 71.

⁵ Max Weber, "The Nation," in H.H. Gerth and C. Wright-Mills (eds.), *From Max Weber: Essays in Sociology* (London: Routledge & Kegan Paul, 1948), pp. 171-179.

⁶ Compare Daniele Conversi, "Reassessing Current Theories of Nationalism: Nationalism as Boundary Maintenance and Creation," *Nationalism & Ethnic Politics* 1, no. 1 (Spring 1995), pp. 73-85.

⁷ Stephen Van Evera, "Hypotheses on Nationalism and War," *International Security* 18, no. 4 (Spring 1994), pp. 10-12, 33-39; Iván Gyurcsik, "New Legal Ramifications of the Question of National Minorities," in Ian M. Cuthbertson and Jane Leibowitz (eds.), *Minorities: The New Europe's Old Issue* (New York: Institute for EastWest Studies, 1993), p. 20.

Once dissociated from the person of the King after the French revolution, the French "state" became synonymous with the French "nation."⁸

In the seventeenth century, "nations" in Central Europe consisted of those nobles or gentry who together with the King or Emperor lived off the peasants and other suppliers of labour and goods.⁹ The original nations had no unitary ethnic base.¹⁰ During the eighteenth century, no distinction was drawn between a homogenous people and the nation. In Germany, the "state" remained a separate concept until the nineteenth century. The meaning of the word nation then was shaped by German Romanticism (Fichte, Herder, Schlegel). "Nation" became synonymous with "Volk," but was also frequently used interchangeably with "state."¹¹ The rise of romantic nationalism in the nineteenth century fueled the desire of every nationality to have its own nation-state. The late nineteenth and the early twentieth century saw the birth of an aggressive and expansionist nationalism.

As a political and ethnic concept, the "nation" was established much later than the state. The nation therefore is not a primordial and natural entity.¹² It is a modern phenomenon with an archaic face.¹³ While there may be "primordial sentiments,"¹⁴ the ethnic nation is, however, a modern invention¹⁵ and a political artefact. Since the nineteenth century the nation has gradually been identified with the state.¹⁶ Nationalism has been both a source as well as a consequence of the demise of multinational state systems.¹⁷ Nevertheless, the rulers of these multinational systems regarded their

⁸ Liah Greenfeld, *Nationalism: Five Roads to Modernity* (Cambridge: Harvard University Press, 1992), pp. 27–184. Norbert Elias, *Über den Prozeß der Zivilisation, Soziogenetische Untersuchungen*, vol. 2, *Wandlungen der Gesellschaft: Entwurf zu einer Theorie der Zivilisation* (Frankfurt: suhrkamp, 1988), pp. 123–311. Charles Tilly (ed.), *The Formation of National States in Western Europe* (Princeton: Princeton University Press, 1975).

⁹ Tony Judt, "The New Old Nationalism," *The New York Review of Books* (May 26, 1994), p. 46.

¹⁰ William Pfaff, *The Wrath of Nations* (New York: Simon & Schuster, 1993), p. 19.

¹¹ Greenfeld, *Nationalism*, pp. 286, 364.

¹² Josef Bayer, "Nationalismen in Osteuropa: Sackgasse oder notwendiges Durchgangsstadium zur Demokratie?" in *Friedensbericht 1994: Krieg und gewaltfreie Konfliktlösungen* (Zürich: Verlag Rüegger, 1994), pp. 29–42. See also Pfaff, *The Wrath of Nations*, p. 14; Peter Rutland, "State Failure and State Building in Post-Socialist Europe: Implications for Theories of Nationalism" (Paper prepared for the annual convention of the American Political Science Association, New York, 1–3 September 1994), pp. 5–9.

¹³ Bruno Schoch, "Der neu aufbrechende Nationalismus in Europa als Bedrohung für Stabilität und Frieden," in Achim Güssgen and Rüdiger Schlaga (eds.), *Chancen und Probleme einer zukünftigen europäischen Friedensordnung* (Frankfurt: Hessische Stiftung Friedens- und Konfliktforschung, 1992), pp. 66–69. See also Bruno Schoch, *Nach Strassburg oder nach Sarajevo? Zum Nationalismus in postkommunistischen Übergangsgesellschaften* HSFK-Report no. 6 (Frankfurt: HSFK, 1992).

¹⁴ Rupen Cetinyan, "The Institution of Ethnicity: The Political Economy of Ethnic Organization and Conflict" (Paper presented at the 1994 Annual Meeting of the American Political Science Association, New York, 1–4 September 1994).

¹⁵ Pfaff, *The Wrath of Nations*, p. 16.

¹⁶ Otto Dann, "Begriffe und Typen des Nationalen in der frühen Neuzeit," in Bernhard Giesen (ed.), *Nationale und kulturelle Identität: Studien zur Entwicklung des kollektiven Bewußtseins in der Neuzeit* (Frankfurt: suhrkamp, 1991), pp. 56–76.

¹⁷ Concerning the disintegration of the Habsburg monarchy see Manfred Rauchensteiner, *Der Tod des Doppeladlers: Österreich-Ungarn und der Erste Weltkrieg* (Graz: Styria, 1994). See also Rutland, "State Failure and State Building," pp. 19–20.

territories as states. The collapse of the Habsburg, Ottoman and Russian empires in 1918 led to the creation of Poland, the Baltic states, Czechoslovakia, Hungary, Yugoslavia, Austria, and very nearly, an Ukrainian state. But like the former empires which spawned them, these entities did not emerge as homogeneous nation-states. Filled with national minorities, these states were linguistically and culturally mixed.¹⁸ The Wilsonian principle of self-determination could not be applied to both ethnic nationalities and the territorial integrity of states. Self-determination of peoples and territorial integrity of states are not identical. Thus, the principle of self-determination may cause and legitimise nationalism and fragmentation.¹⁹ There is no way to distinguish between the "good self-determination" and "bad nationalism."²⁰ For example, the Romanians who support a unification of Moldova with Romania on an ethnic basis would not accept a separation of Romanian territories with substantial Hungarian minorities. Moreover, the Russian and Russian-speaking populations of Moldova justify secessionist arguments that Moldova intends to join Romania.

The aspiration that nation and state borders should coincide has been a decisive cause of European wars since the middle of the nineteenth century – including the wars in former Yugoslavia since 1991. In the nineteenth century in Central Europe, the German (Herderian) idea of the nation, defined by ethnicity, culture, language, and an emphasis on "common" history has always been predominant. The nation should be defended by a powerful state. The Hungarian and Slovakian nationalism was mainly based on language. L'udovít Stúr (1815–1856), the theorist of Slovak nationalism, developed a real "language philosophy" based on Herder's ideas of community building.²¹ A somewhat similar version of this linguistic and cultural nationalism had been developed by the Czech historian Frantisek Palacky, the Ukrainian Michael Hrushevsky, and the Romanian Nicolae Iorga.²² Nationhood in Central Europe can be defined in terms of lineage. The attributes of the ethnic nation include culture, language, and a common ancestry. Most of the time these characteristics are blurred and cannot be separated.²³

The transition from this concept to the more political definition of the nation as a community of citizens inspired by the French Revolution has never really succeeded although there were some attempts before and after 1918.²⁴ Tomáš Masaryk, for ex

¹⁸ Judt, "The New Old Nationalism," pp. 46–47.

¹⁹ Daniel Patrick Moynihan, *Pandaemonium: Ethnicity in International Politics* (New York: Oxford University Press, 1993), pp. 63–106.

²⁰ Jonathan P.G. Bach, "The Crisis of Democratic Discourse: Nationalism and Eastern Europe" (Paper presented at the 34th Annual International Studies Association Conference, Acapulco, Mexico 23–27 March, 1993), p. 6 f.

²¹ Tibor Pichler, "Die Eigenständigkeit als Idee des Slowakischen sprachbegründeten Nationalismus," in Eva Schmidt-Hartmann, *Formen des nationalen Bewußtseins im Lichte zeitgenössischer Nationalismus-theorien* (München: R. Oldenbourg Verlag, 1994), pp. 321–330.

²² See also John Breuilly, *Nationalism and the State* (Manchester: Manchester University Press, 1982), pp. 335–344. John Hutchinson, *The Dynamics of Cultural Nationalism* (London: Allen and Unwin, 1987), pp. 12–19.

²³ For the definition of "ethnic nationalism" see Charles A. Kupchan (ed.), *Nationalism and Nationalities in the New Europe* (Ithaca and London: Cornell University Press, 1995), p. 4.

²⁴ See Jacques Rupnik, "Central Europe or Mitteleuropa?" *Daedalus* 119, no. 1 (Winter 1990), pp. 249–278.

ample, tried to find a solution to the nationality problem within a reformed Austrian state before he founded Czechoslovakia.

In 1915, Friedrich Naumann developed a theory of "Mitteleuropa" in which Prussia-Germany would unite with Austria-Hungary to form a Central European "world power." All other states of the region would be satellites. In the 1930s, Hitler argued that protecting German minorities required expanding the German "Lebensraum" in the East. He found allies in Hungary because of their opposition to the Versailles system, among the Romanians because the Soviets annexation of Bessarabia, among the Slovaks because of their anti-Czech nationalism, and among the anti-Serbian Croats.²⁵ Conversely, Stalin used the German enemy as a pretence to dominate the Slavic nations. After 1945, ethnic-based nationalism became invisible to the West. Neither the genocide of World War II nor the post-war withdrawal and expulsion of the Germans created homogeneous nation-states in Central Europe.²⁶ The "Yalta system" resulted from the failure to resolve, or at least keep under control the national and ethnic problems and conflicts prior to World War II. After the lid of the Cold War was lifted, however, the national aspirations unleashed as a result of the break-up of the Austro-Hungarian Empire after World War I and Stalin's realignment of borders after World War II have re-emerged.

"Nation-state" or "state"?

The term "nation-state" implies that national and state identity are congruent.²⁷ In order to emphasise the ethnic dimension of the state in Central Europe, scholars frequently use the term "national state." Scholars of nationalism concentrate mainly on the question of whether states create nations or nations bring about states and to what degree state and national boundaries are coeval.²⁸ As a consequence of this debate, states without nations are considered incomplete.

Benedict Anderson²⁹ describes how states transform themselves into nations, which he calls "imagined communities". For Eric Hobsbawm, the state induces nationalism primarily as an instrument to create loyalty.³⁰ Ernest Gellner's³¹ main interest is the close relationship between culture and state. He defines nationalism as a "principle

²⁵Ibid.

²⁶Schoch, "Der neu aufbrechende Nationalismus," 65. Joseph Rothschild, "Nationalism and Democratization in East Central Europe: Lessons from the Past," *Nationalities Papers* 22, no. 1 (Spring 1994), p. 32.

²⁷For definitions see Rothschild, "Nationalism and Democratization," pp. 27-30.

²⁸Zarko Puhovski, "Nationalismus und Demokratie im postkommunistischen Schlüssel," in Margit Pieber/Österreichisches Studienzentrums für Frieden und Konfliktlösung (ed.), *Europa – Zukunft eines Kontinents: Friedenspolitik oder Rückfall in die Barbarei* (Münster: agenda Verlag, 1994), pp. 132-138.

²⁹Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (London: Verso, 1983).

³⁰Eric Hobsbawm, *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality* (Cambridge: Cambridge University Press, 1990).

³¹Ernest Gellner, "Nationalism and politics in Eastern Europe," *New Left Review*, no. 189 (September/October 1991), pp. 127-134.

which holds that the political and national unit should be congruent." He describes the way in which the "marriage of state and culture" works in different parts (time zones) of Europe during the last 200 years. In the most western time zone (the Atlantic shore of Europe), the states correlate with cultural zones. In the next time zone, corresponding to the erstwhile Holy Roman Empire, a homogeneous, standardized culture (bride) was there in the late eighteenth century without a suitable state (bridegroom). In the Eastern part of Europe, the third time zone, there were neither national states nor clear "staatsfähige" national cultures; both had to be created. The ethnographic map of Eastern Europe from Trieste to St. Petersburg looks like a painting by Kokoschka;³² it is a mass of multicoloured points. So neither bride nor bridegroom was ready. In the fourth zone, the Red Army imposed a culturally homogeneous ("gleichgeschaltetes") political system on a non-ethnic political system linked to an industrial society. He comes to the same conclusion as did Karl W. Deutsch twenty years ago. Deutsch observed a patchwork consisting of large spots with the same language, the same nationalities, and in large part also the same religion as in Western Europe (France, England, Great Britain, Germany, and Italy). In contrast, the Eastern European map of languages, religions, and nationalities looked like an irregular pattern of little dots.³³

Many scholars and politicians in East Central Europe draw the conclusion that nation and state should coincide, or the scholars at least complain about the incompatibility:

In Western Europe essentially homogenous nation states were created while Eastern Europe's traditional Great Empires were always multinational and attempts to homogenise them were doomed to failure, they never developed into nation states.³⁴

In many cases these complaints lead to the call for political change. Historians, for example, very soon after the breakup of the Yalta system in 1989/90 began to question the Versailles system. The scholarly debate about the injustices of the Trianon Treaty (1920),³⁵ in which Hungary lost roughly two-thirds of its territory and one-third of its population,³⁶ led Hungarian Prime Minister Antall to declare that he was the "Prime Minister of all Hungarians."³⁷

³²Gellner prefers paintings by Modigliani with clear distinguishable colours.

³³Karl W. Deutsch, *Der Nationalismus und seine Alternativen* (München: Serie Piper, 1972), pp. 41–68. (The American edition *Nationalism and Its Alternatives* was published in New York: Alfred A. Knopf, 1969.)

³⁴András Balogh, "Conventional Wisdoms on National Minorities and International Security," *Defence Studies: Army and Security Policy in Hungary*, no. 2 (Budapest: Institute for Strategic Studies, 1993), p. 35.

³⁵For example the Hungarian Historian Katalin Soós in a speech in Vienna at the Austrian Institute for Eastern and South Eastern Europe on March 6, 1990.

³⁶Hungary lost almost 1.7 million ethnic Hungarians to Romania, about one million to Czechoslovakia, and around half a million to Yugoslavia. Bennett Kovrig, "Hungarian Minorities in East-Central Europe" (The Atlantic Council of the United States: Occasional Paper, March 1995). Transylvania did not, however, belong to Hungary until 1848. In the seventeenth century it was autonomous, in the eighteenth century it belonged to Austria. From 1848 to 1918 it was Hungarian, it came to Romania after 1918, to Hungary again in 1940, and back to Romania after 1945. Pfaff, *The Wrath of Nations*, p. 201.

³⁷Reported by the Hungarian news agency, MTI, 13 August 1990. Other political leaders repeated similar statements afterwards.

However, in the eyes of the Hungarian minorities the post-Communist governments in Romania, Slovakia, and Serbia did not guarantee their rights. In December 1991 the Hungarian Democratic Federation of Romania (HDFR) voted against the adoption of the new constitution because it stresses the unity of the Romanian nation and the exclusive official status of the Romanian language. In 1992 the Hungarian parliamentary coalition abstained in the votes on the new constitution because its original draft affirmed the principle of the "Slovak nation" and failed to provide for official use of minority languages. In 1991 a new law declared Serbian to be the sole official language in the republic, in effect eliminating the administrative use of Hungarian. Only the Ukraine and the Croatian government guaranteed minority rights to the Hungarians' satisfaction.³⁸

With Slovenia³⁹, the Ukraine⁴⁰ and Slovakia⁴¹ Hungary agreed to treaties on minority rights; it failed to conclude a treaty with Romania. These treaties should help to guarantee the borders between Hungary and its neighbouring countries and to protect ethnic minorities.⁴²

On the one hand, Hungarian politicians have given public assurances that they will not seek to change borders. On the other hand, the government has affirmed the Final Act of the Conference on Security and Co-operation in Europe (CSCE). In this document, the participating States "consider that their frontiers can be changed, in accordance with international law, by peaceful means and by agreement."⁴³ Among the Hungarian population the feeling remains that it is not fair that the Hungarian nation is much larger than the territory of the state.

While this debate tries to define the relationship between nation and state, and while politicians try to solve the problem of ethnic minorities inside and outside the state's boundaries, others see the territorial state fading away and social and national identities emerging. Waever et al. recognise the separation of the nation from "stateness," while pointing to the simultaneous weakening of the territorial state. They

³⁸Kovrig, "Hungarian Minorities in East-Central Europe," pp. 17-27.

³⁹Convention on providing special rights for the Slovenian minority living in the Republic of Hungary and for the Hungarian minority living in the Republic of Slovenia (Ljubljana, November 6, 1992).

⁴⁰Declaration on the Principles of Cooperation between the Republic of Hungary and Unkrainian Soviet Socialist Republic in the guaranteeing of Rights for National Minorities, (Budapest, May 31, 1991).

⁴¹Hungary and Slovakia signed the treaty short before the "Pact on Stability in Europe" was adopted in Paris in March 1995.

⁴²The Hungarian Parliament accepted unilaterally a law on the rights of national and ethnic minorities (Romany, Slovaks, Rumanians, Croats, Serbs, Slovenes, Germans) which in July 1993. Obviously, this law also is considered to be a model for the neighbouring states with Hungarian minorities: "In its positive interpretation, the principle of reciprocity means that two countries, along the common border of which national minorities are living, try to create proper living conditions for those minorities on the basis of similar principles." Office for National and Ethnic Minorities, *The principle of reciprocity in the policy towards national minorities* (Budapest, January 1992).

⁴³"Final Act of the Conference on Security and Co-operation in Europe," Helsinki 1 August 1975. Document in Lawrence Freedman (ed.), *Europe Transformed: Documents on the End of the Cold War, Key Treaties, Agreements, Statements and Speeches* (New York: St. Martin's Press, 1990), p. 87.

The Hungarian government insisted to enshrine this principle into the bilateral treaties with the Ukraine and the Slovak Republic.

do not see the demise of the nation-state, but rather of the state alone, with the nation remaining: "Left behind we find, nations with less state, culture with less shell. ... Culture has in this sense become security policy."⁴⁴ Therefore they suggest that European integration does not necessarily demand close integration of peoples, shared culture or homogeneity.⁴⁵ On the contrary, the process of breaking down state sovereignty is leading to a stronger assertion of cultural (national) identity. They try to cover the variety of emerging overlapping and competing identities with the concept of "societal security."⁴⁶ Societal identity should, according to the authors, develop both an ethnonational and a political identity. They argue, however, that threats to ethnonational identity are replacing military concerns as the central focus of European insecurity. "The security of a society can be threatened by whatever puts its 'we' identity into jeopardy."⁴⁷

Yosef Lapid also notes the return of ethnic and national identities. He claims that "identity is an irreducible category."⁴⁸ Daniel N. Nelson⁴⁹ offers the idea of a "de-stated" security for the next century, because security lies not in the capacities of states or groups of states alone, but also derives from the strength and resources found in consensual societies, growing economies, and legitimate polities.

The above-quoted authors deal with the phenomena of nation, state, and society as dependent and independent variables. The question should be asked, however, whether states can develop without a nation. Max Weber defined the state as "an administrative and legal order" with "binding authority" over "the area of its jurisdiction." One might also add the state's monopoly of the legitimate use of force,⁵⁰ or Weber's notion of the state as a corporate group. For Weber the state is not necessarily connected to the idea of nation (though it is connected to the Hegelian conception of civil society of which the nation is part). Also his legal definition of the state – population, territory and effective government – makes no mention of culture, religion or ethnicity as defining characteristics of statehood. Neither culture, ethnicity, language, nor religion is necessary to define independent statehood. To get statehood the population must occupy an exclusive territory under a national government of its own which is constitutionally independent of all other sovereign states.⁵¹

⁴⁴Ole Wæver and Barry Buzan and Morten Kelstrup and Pierre Lemaitre, *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe* (London: Pinter Publishers Ltd., 1993), pp. 68–71.

⁴⁵*Ibid.*, pp. 76–78.

⁴⁶*Ibid.*

⁴⁷*Ibid.*, p. 42.

⁴⁸Yosef Lapid, "Nationalism, Identity and Security: Global Threats and Theoretical Challenges" (Paper presented at the 34th International Studies Association Convention, Acapulco, 23–27 March 1993), p. 4 f.

⁴⁹Daniel N. Nelson, "Great Powers and World Peace," *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft* 22, no. 2 (1993), pp. 169–178.

⁵⁰Max Weber, *Economy and Society*, Günther Roth and Claus Wittich, ed., (Berkeley: University of California Press, 1978), pp. 54–56.

⁵¹Robert H. Jackson and Alan James, "The Character of Independent Statehood," in Robert H. Jackson and Alan James (eds.), *States in a Changing World: A contemporary Analysis* (Oxford: Clarendon Press, 1993), pp. 18–19.

For Anthony Giddens, a sovereign state is a political organisation that has the capacity, within a delimited territory or territories, to make laws and effectively sanction their maintenance; exert a monopoly over the disposal of the means of violence; control basic policies relating to the internal political or administrative form of government; and depose the fruits of a national economy that are the basis of its revenue. For Giddens, linguistic or cultural identity is one of the distinctive characteristics of the classical nation-state. "They are clearly bounded administrative units, in which policies adopted by governments are binding upon whole populations."⁵²

If the state were separated from the nation, then the legitimacy of creating ethnically and culturally homogeneous nation-states would decrease. One could argue that some sort of national identity is essential to keep the state together. This is not necessarily true if the state can define its own identity based on democratic, institutional and legal concepts. In other words, it is possible to have a political identity with cultural variety. Before the question of state identity is addressed, the debate between neo-realists and institutionalists should also be included in the analysis of European developments. In contrast to the debate on the relationship between state and nation, the debate between neo-realists and institutionalists tends to overlook the phenomenon of nationalism within states.

An "anarchy of states"?

Neo-realists and their traditional realist forefathers consider states the primary unit of analysis and the sole actors in international relations. In addition according to Kenneth Waltz, states form the structure of international political systems through their mutual interaction.⁵³

Waltz has been heavily criticised not only for making states the most important units in the international system, but also for assuming that these units are not affected by the functions they perform or the variations and processes that occur within them.⁵⁴

Everything else is omitted. Concern for tradition and culture, analysis of the character and personality of political actors, consideration of the conflictive and accommodative processes of politics, description of the making and execution of policy ... they are omitted because we want to figure out the expected effects of structure on process and of processes on structure. That can be done only if structure and process are distinctly defined.⁵⁵

For Waltz, domestic systems are centralised and hierarchical; international systems are decentralised and anarchic. Domestic political structures have governmental institutions, while international politics is characterised by the absence of government. In

⁵² Anthony Giddens, *The Nation-State and Violence*, 2 vols. of *A Contemporary Critique of Historical Materialism*, vol. 2 (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1987), pp. 270, 282, 289.

⁵³ Kenneth N. Waltz, *Theory of International Politics* (New York: McGraw-Hill Publishing Company, 1979).

⁵⁴ William C. Olson and A.J.R. Groom, *International Relations then and now: Origins and Trends in Interpretation* (London: HarperCollinsAcademic, 1991), p. 264.

⁵⁵ Waltz, *Theory of International Politics*, p. 82.

contrast to the international system, domestic systems are characterised by specialisation and integration.

For Buzan et al.⁵⁶ although the international system has been defined by the ordering principle of anarchy, functional differentiation can change the structure of the international system itself. The consequence is that an international structure that is reproduced intentionally will take form that is very different from the neorealist one that is reproduced unintentionally. Units (states) differ according to the extent to which they can claim not full sovereignty, as Waltz argues, but sovereignty only over a limited range of functions. Because the internal structure of states diverges, diffusion of domestic and international structures occurs. This diffusion makes it possible for states not only to pursue competitive strategies but also to co-operate even under the condition of anarchy. They can generate a "co-operative anarchic society." In such a society the states are reproduced by "the process of mutual recognition and common practice."

Institutionalists assert that states are not the sole significant actors in world politics and stress patterns of complex interdependence and institutionalised co-operation.⁵⁷ "Transnational actors sometimes prevail over governments."⁵⁸ They do not question the realist assumption of anarchy. They argue, however, that international institutions mitigate the dangers of the anarchic world of states.

International institutions can facilitate ... a process of co-operation by providing opportunities for negotiations, reducing uncertainty about others' policies, and by affecting leaders' expectations about the future. Thus, international institutions can affect the strategies states choose and the decisions they make.⁵⁹

Both neo-realists and institutionalists recognize the anarchic nature of international relations and view states as the principal actors in world politics, and both "seek to explain behavioural regularities." Neo-realists conclude – because the system is anarchic – that each state must provide for its own security (self-help); while for institutionalists international institutions mitigate the consequences of anarchy. For neo-realists states are constrained in a structure of anarchy, for institutionalists interna-

⁵⁶Barry Buzan and Charles Jones and Richard Little, *The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism*, (New York: Columbia University Press, 1993).

⁵⁷Robert O. Keohane, *International Institutions and State Power: Essays in International Relations Theory* (Boulder: Westview Press, 1989).

⁵⁸Robert O. Keohane and Joseph S. Nye, *Transnational Relations and World Politics* (London: Harvard University Press, 1971), p. 386.

⁵⁹Robert O. Keohane and Joseph S. Nye and Stanley Hoffmann, *After the Cold War: International Institutions and State Strategies in Europe: 1989–1991* (Cambridge, MA/London: Harvard University Press, 1993), p. 5.

tional institutions affect the states' behaviour⁶⁰, others stress the rules of conduct and discipline.⁶¹

Some neo-realists⁶² predicted the emergence of conflicts among states after the end of the Cold War because this meant a return to a more anarchic system of state relations. Even the "Western European states will begin viewing each other with greater fear and suspicion."⁶³ Renewed interstate conflicts are more likely to break out in Eastern Europe, as Mearsheimer points out, in part because of resurgent "hyper-nationalism,"⁶⁴ which was an important cause of the two world wars.

For institutionalists, organisations and regimes are essential in order to constrain state strategies and provide opportunities for collective action, and find support for their perspective in Eastern Europe after the end of the Cold War.⁶⁵ Institutions signal the future intentions of governments and legitimize their behavior; institutions can provide governments with information and third party arbitration, and governments can employ security institutions as fora to strike favorable bargains.⁶⁶

Neither neo-realists nor institutionalists take into account adequately changes in the nature of threats, however. Anarchy on the state system level is not much of a problem in Western Europe; it is not even a serious risk among the East Central European States. In Western and Central Europe the risk of inter-state wars is not very high. No immediate military threats exist on the state system level.

Conflicts have shifted from inter-state to intra-state levels. On the one hand, the main threat is ethnic nationalism which is directed against existing democratic statehood. On the other hand democratic states are best able to respect minority rights on a nonterritorial basis.

Nationalism against states

Although East Central European states remain concerned about a potential new Russian imperialism, their main security threat is not external, rather it comes from anarchy within states.⁶⁷ Ethnonationalism does not reside at the level of the state sys-

⁶⁰Rittberger pointed out that German research centered on international regimes in the East-West context in the issue area of security at a time when the crisis of "détente" was causing great anxiety in large parts of the populace in Germany and in Europe in general. In contrast, the American regime analysis concentrated on issue areas in West-West relations mostly within the economic realm. Volker Rittberger, "Research on International Regimes in Germany: The Adaptive Internalisation of an American Social Science Concept," in Volker Rittberger (ed.), *Regime Theory and International Relations* (Oxford: Clarendon Press, 1993), pp. 6-8.

⁶¹Charles W. Kegley, Jr., "Cold War Myths and the New International Realities: Reconsidering Theoretical Premises," *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft* 22, no. 2 (1993), p. 150.

⁶²John J. Mearsheimer, "Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War," *International Security*, 15, 1 (Summer 1990), pp. 5-56.

⁶³Ibid., p. 47.

⁶⁴Ibid., pp. 7, 20-21, 35.

⁶⁵Keohane and Nye and Hoffmann (eds.), *After the Cold War*, p. 383.

⁶⁶Richard Weitz, "Pursuing Military Security in Eastern Europe," in Keohane and Nye and Hoffmann (eds.), *After the Cold War*, pp. 342-380.

⁶⁷See also Peter Coulmas, "Das Problem des Selbstbestimmungsrechtes: Mikronationalismen, Anarchie und innere Schwäche der Staaten," *Europa-Archiv* 48, no. 4 (25 February, 1993), pp. 85-92.

tem as it did in the nineteenth century (for example, the unification of Germany and Italy) and before the two world wars. It is directed against the state itself or it is used by an ethnically defined state elite against its own minorities. Nationalism can emerge when state boundaries do not coincide with national boundaries. Hence, the main enemy of the principle of ethnicity and nationalism appears to be the state, which is seen as the major obstacle to achieving a homogeneous nation. As a consequence, conflicts of desire emerge over borders, territories (most of the time both sides claim historical rights), and minorities (within or outside the respective state). Throughout East Central Europe war is no longer considered a practicable means for resolving disputes between states, but conflicts emerge rather between ethnic communities and states.

Many in East-Central, Eastern and South-Eastern Europe⁶⁸ see the end of communism as an opportunity to reanimate the national and ethnic claims of the past to restore an order essential to their identity.⁶⁹ The wars between Serbia and Slovenia, and Serbia and Croatia started off as domestic wars about the establishment of ethnonational states before they became international wars following the international recognition of Slovenia and Croatia. The war in Bosnia is a civil war over ethnically defined territories. The most endangered region which has not yet drifted into a war is the Muslim Albanian enclave of Kosovo within Serbia. Problems with nationalities exist with Hungarians in Slovakia, Romania,⁷⁰ and Serbia. There are Romanians and Russians (Dnjestr) in Moldova; Romanians, Slovaks and Poles in Ukraine; Russians in the Baltic states; Poles in Lithuania, Ukraine and Belarus; and ethnic tensions in Georgia, Armenia and Azerbaijan. There are strong German communities in Poland, the Czech Republic, Hungary and Romania.⁷¹ Greek minorities live in Albania, Serbia and Bulgaria, and a Bulgarian minority exists in Serbia. The conflict between Greece and Macedonia ("Skopje") is ethnically-based. The future of the Albanian minority in Macedonia is uncertain. There are also Turks in Bulgaria. Altogether, if the nation-states declared ethnic homogeneity about a quarter of the population between Baltic and Black Sea⁷² would live in the wrong place. Thus establishing ethnically homogeneous nation-states in Central Europe would require not only redrawing internationally recognized borders, but also relocating various population groups currently located relatively isolated enclaves throughout the region in order to achieve territorially contiguous nation-states.

⁶⁸Not to mention the Russian Federation.

⁶⁹William Pfaff, "East Europeans Have a Basic Adjustment to make," *International Herald Tribune*, May 21-22, 1994, p. 4.

⁷⁰At the time of writing there was no agreement on a basic treaty between Hungary and Romania concerning the recognition of existing borders and the protection of the rights of the Hungarian minority in Romania.

⁷¹With all these states Germany concluded treaties on friendship and co-operation, which address minority issues.

⁷²Giles Merritt, "A Charter For Peace In Europe," *International Herald Tribune*, 5 May, 1993.

These ethnic tensions are accompanied by secondary effects such as refugee problems, migration, and demographic strains.⁷³ Furthermore, imagined homogeneous nations will perceive immigrants with different ethnic backgrounds as a threat to their desired homogeneity.

On the surface these types of conflicts seem to correspond to traditional types.⁷⁴ But the "classic" types of conflicts are between states, while the new nationalism is directed against the non-ethnic state itself. Realists and neo-realists have difficulty capturing the dynamics of this type of nationalism because it does not occur at the state level.⁷⁵ Institutionalist also focus on the impact of institutions on the behavior of states and governments in conflict. Co-operation among states in international institutions is primarily designed to prevent conflicts among and between states, not within states. Also, the internal diversity of states need not necessarily lead to the co-operative society Buzan et al. envision, especially if the domestic structure is shaped by anti-state nationalisms. The international society would not be dominated by co-operative states but the societies within states could be dominated by nationalisms.

Conflict prevention and resolution between or within states?

The Yugoslav case has proved that an international institutional network itself is not sufficient for internal peace building. International cooperation has not been able to prevent or resolve the conflict. Before the Yugoslav crisis many believed that the enunciation of norms was sufficient to prevent violence and to promote peace-building. This view stemmed from the enthusiasm of politicians and diplomats after the CSCE Charter of Paris was adopted in November 1990. The Charter is based on the assumption that states are willing to comply with the rules, procedures, and norms laid down by the CSCE institutions and "mechanisms."⁷⁶ These norms would limit the use of force and protect human rights and the rights of national minorities. Indeed, Yugoslavia was one of the most active countries in the CSCE⁷⁷ process⁷⁸ as member of the so-

⁷³One example is Germany. German law defines citizenship by ancestry. Despite Germany's financial, housing and unemployment problems due to the unification costs, it has accepted 340.000 ethnic German immigrants to resettle in Germany since 1990. In 1993 Germany changed its constitution vicescrating the respective Art. 16 but not abolishing it.

⁷⁴For example, Ole Wæver and Morten Kelstrup, "Europe and its nations: political and cultural identities," in Wæver and Buzan and Kelstrup and Lemaitre, *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, p. 72.

⁷⁵This criticism of neo-realism is different to the argument that neo-realists would not see the different characters of states (democratic or autocratic, capitalist or communist, peace-loving or aggressive). Among others see John Lewis Gaddis, "International Relations Theory and the End of the Cold War," *International Security* 17, no. 3 (Winter 1992/93), pp. 5-58.

⁷⁶Charter of Paris for a New Europe, 21 November 1990.

⁷⁷Conference on Security and Co-operation in Europe.

⁷⁸Ljubivoje Acimovic, "The CSCE Process from a Yugoslav Viewpoint," in Hanspeter Neuhold (ed.), *CSCE: N+N Perspectives: The Process of the Conference on Security and Co-operation in Europe from the Viewpoint of the Neutral and Non-Aligned Participating States* (Wien: Wilhelm Braumüller, 1987), pp. 79-100.

called NNA⁷⁹ group. Within a very short period, this optimistic view was shattered by armed conflict that has defied all attempts at intervention.

Most of the traditional security concepts are state-based in the sense that they are designed to keep peace and security in the case of conflicts between states.

- Alliances are seen as a device available to sovereign states⁸⁰ to aggregate and augment their individual capacities to bring about greater security.⁸¹

- A system of collective security⁸² implies that all member states would be willing to come to the assistance of individual member states when attacked or threatened by another member. The member states in the system might not consider an ethnic conflict a threat worthy of collective action. If they do, however, the mechanism would escalate ethnic wars into interstate wars.

A concert system based on co-operation among the great powers might reduce the risk of war among themselves, but there is the danger of a breakdown from within as in the nineteenth century Concert of Europe.

Recent events indicate that institutions and their member states seem to learn more quickly than scholars. After the international institutions were caught completely unprepared, lacking experience or appropriate instruments⁸³ to deal with the challenge of the abrupt re-emergence of uncontrolled inter-ethnic conflicts, they have been active to develop new approaches.

The CSCE (at the Budapest CSCE Summit in December 1995 the CSCE became the OSCE⁸⁴), for example, has made conflict prevention and crisis management an integral part of the process of its functional redefinition and institutional development.⁸⁵ The OSCE High Commissioner on National Minorities established at the Helsinki summit in 1992 has a specific and explicit early warning function. According to his mandate, he will provide early warning at the earliest possible stage in regard to tensions involving national minority issues that have not yet developed beyond an early warning stage, but, in the judgement of the High Commissioner, have the potential to

⁷⁹Neutral and non-aligned States.

⁸⁰For the tendencies of European defence organisations towards "Renationalization" see Jan Willem Honig, "The 'Renationalization' of Western European Defence," *Security Studies* 2, no. 1 (Autumn 1992), pp. 122-138.

⁸¹Various definitions of alliances are given by Stephen Walt, *The Origins of Alliances* (Ithaca: Cornell University Press, 1987), 1. Brian L. Job and Don Munton, "Disentangling the Alliance: The Role of Small and Middle States in NATO," (Paper presented at the 33rd International Studies Association Convention, Atlanta, 30 March-4 April, 1991); 2. Katja Weber, "A New Era in Global Relations: A reassessment of Security Arrangements" (Paper presented at the 35th International Studies Association Convention, Washington, D.C., 28 March-1 April, 1993), p. 2.

⁸²For examples of this debate see Richard K. Betts, "Systems for Peace or Causes of War? Collective Security, Arms Control, and the New Europe," *International Security*, 17, no. 1 (Summer 1992), pp. 4-43, Inis R. Claude, *Power and International Relations* (New York: Random House, 1966); Heinz Gärtner, *Wird Europa sicherer? Zwischen kollektiver und nationaler Sicherheit* (Wien: Braumüller, 1992); Joseph Joffe, "Collective Security and the Future of Europe: Failed Dreams and Dead Ends," *Survival* (Spring 1992), pp. 36-50.

⁸³Among others compare Andreas Unterberger, "Minderheitenschutz und Selbstbestimmung: Die große historische Aufgabe zur Jahrtausendwende," *Europäische Rundschau* 22, no. 3 (1994), pp. 37-50.

⁸⁴Organization for Security and Cooperation in Europe.

⁸⁵Among others see Hanspeter Neuhold, "Conflicts and Conflict Management in a 'New' Europe," *Austrian Journal of Public and International Law*, no. 46 (1994), pp. 109-129.

develop into conflict within the OSCE area, affecting peace, stability or relations between participating states.⁸⁶ Appointed in December 1992, he has had to deal with minority problems in Estonia, Latvia, the former Yugoslav Republic of Macedonia, Albania, Slovakia and Hungary.

OSCE also makes use of its official representation (missions) to counter, for example, the danger of a spill-over of the conflict in former Yugoslavia (to Macedonia, Kosovo, Sanjak and Vojvodina). The missions in Estonia and Latvia have performed a preventive function. Other missions are charged with mediation and conflict settlement (e.g. Moldova, Georgia, Chechnya, and planned is the first OSCE peacekeeping mission in Nagorno-Karabakh).⁸⁷

The Budapest summit in 1994 adopted the Code of Conduct on politico-military aspects of security that emphasises that the participating States will not use armed forces to deprive persons as individuals or as representatives of groups of their national, religious, cultural, linguistic or ethnic identity.⁸⁸

The establishment of these mechanisms as such, however, does not tell how effective they will be. At its meeting in Rome in December 1993, the CSCE Council of Ministers⁸⁹ agreed also that for the establishment of co-operative arrangements the respect for sovereignty and territorial integrity is one criterion that must be observed.

Despite warnings since November 1990 about the break-up of Yugoslavia neither NATO nor the WEU became involved until much later. In the three years since NATO emergency meetings on former Yugoslavia began, NATO officials have learned something, however. They frankly acknowledge that alliance structures were, even after the changes initiated in 1990 and 1991, still largely based on the requirements for regional defense vis-à-vis an external threat and thus not ideally suited to circumstances which called for a broader range and mix of responses with greater flexibility in both structure and means of deployment and support. The idea of Combined Joint Task Forces (CJTF) originated at Supreme Headquarters of the Allied Powers in Europe (SHAPE) with the aim of providing NATO with a deployable multinational headquarters capability for peacekeeping and any other out-of-area operation.⁹⁰

Skeptics argue, however, that ethnic conflicts – except, perhaps, those that spill over existing borders or involve clear genocide – are probably beyond settlement through external institutions, particularly once fighting has begun. This would be true

⁸⁶ *Helsinki Document 1992, Decisions, II(3).*

⁸⁷ Office of the Secretary General, *CSCS Facts*, (Vienna: 15 November 1993). See also Wilhelm Hoynck, Secretary General of the CSCE, *CSCE Works to Develop its Conflict Prevention Potential* (Brussels: NATO Review 42, no. 2, 1994).

⁸⁸ CSCE Budapest Document 1994, *Towards a Genuine Partnership in a New Era*.

⁸⁹ Fourth Meeting of the CSCE Council, *CSCE and the New Europe – Our Security is Indivisible, Decisions II(3)* (Rome: 1993).

⁹⁰ Bruce George (General Rapporteur), *After the NATO summit: Draft General Report* (Brussels: International Secretariat of NATO, May 1994), II./10.–17..

for weak institutions like the OSCE which has limited possibilities for sanction, and for peacekeeping operations on the ground as the Bosnian case illustrates. It is true also for more powerful institutions such as NATO.⁹¹ NATO also lacks the tools that are required to help prevent ethnic tensions from escalating into outright conflict.⁹² Furthermore, a military alliance can threaten or use negative sanctions but has few positive incentives at its disposal to encourage peaceful settlement.

The aspiration of the current leadership of the East Central European states is to come closer to the West European countries and take part in their integration process.⁹³ Hence, they see membership in Western institutions as essential. They are keen to get stronger political, security and economic commitments. Some give the European Union (EU) top priority, for others NATO has priority.⁹⁴ Hungary and Poland formally applied to join the EU, primarily in order to gain eventually membership in the WEU or NATO in order to provide for their security. It is no secret that the Visegrád countries (Hungary, Poland, Czech Republic, and Slovakia) initially reacted to the NATO initiative "Partnership for Peace" (PfP) with considerable disillusionment. Poland had sought full membership. The PfP is open to all former Warsaw Treaty states, including the former Soviet republics of which the Visegrád four are those least in need of reassurance about their security.⁹⁵ In contrast to its policy toward its "near abroad" neighboring countries, Russia would probably not use military power against Central and East European states. Instead Moscow would probably use more political and diplomatic means of coercion.⁹⁶ Membership and security guarantees cannot adequately respond to this type of pressure. NATO is suitable to counterweight to a potential Russian military threat. Enlarging NATO could mean that its member states will be confronted with threats posed by the internal unrest in new member states, not Russian resurgence.

The question remains whether NATO is willing and capable of addressing new types of threats. Why should NATO want to get involved in ethnic conflicts and internal turmoil? It must not give security guarantees that are not credible. Therefore the US and NATO could not offer more than the PfP initiative. In this way the US and NATO retain the option of non-involvement in the event case of internal conflicts in Central and Eastern Europe.

⁹¹ Catherine McArdle Kelleher, "Co-operative Security in Europe," in Janne E. Nolan (ed.), *Global Engagement: Co-operation and Security in the 21st Century* (Washington, D.C.: The Brookings Institution, 1994), pp. 321-322.

⁹² See also Petr Lunak, "Security for Eastern Europe: The European Option," *World Policy Journal* XI, no. 3 (Fall 1994), p. 129.

⁹³ Hardi, "Small State Security in Post Cold War Europe," p. 12.

⁹⁴ Concerning Central European security issues see among others Jacob Kipp (ed.), *Central European Security Concerns* (London: Frank Cass, 1993); Regina Cowen Karp (ed.), *Central and Eastern Europe: The Challenge of Transition* (Oxford: SIPRI, Oxford University Press, 1993); Paul Lendvai, *Zwischen Hoffnung und Ernüchterung: Reflexionen zum Wandel in Osteuropa* (Wien: Jugend und Volk, 1994).

⁹⁵ Charles A. Kupchan, "Strategic Visions," *World Policy Journal* XI, no. 3 (Fall 1994), p. 113.

⁹⁶ Lunak, "Security for Eastern Europe," p. 129 f.

Regional organisations

The East Central European leaders see regional co-operation as a means to becoming members of the EU. The Central European Initiative (CEI, formerly "Pentagonal" group⁹⁷) is a system of regional co-operation among mainly smaller states. The Central European Initiative was initially considered by some a counterweight to Germany. But each member considers the initiative a step closer toward Western Europe. Founded in 1989, the CEI had ten full members in 1994 (Austria, Hungary, Italy, Poland, Slovenia, Croatia, Czech and Slovak Republics, Bosnia-Herzegovina, Macedonia⁹⁸). The CEI is not an international organisation and has neither the basis nor the intention to initiate a Central European integration process. Its purpose is to implement joint regional projects⁹⁹ within Central Europe in very concrete and pragmatic fields.¹⁰⁰ It has never dealt with security and defense issues. The "Policy Document on the Pentagonal Initiative" in November 1989 stated:

The Pentagonal Initiative is a contribution towards creating security and stability ... particularly through establishing and strengthening mutually beneficial partnership structures based on the shared values of parliamentary democracy and human rights ... co-operating on specific matters ...

The "Visegrád Initiative" (regional co-operation among Poland, the Czech Republic, Slovakia and Hungary) failed to establish a regional security and defense co-operation. The result of the Visegrád initiative was, however, that the participating states concluded among themselves and with West European states bilateral treaties with security clauses. Each state pursued its individual strategy to establish closer ties with NATO.¹⁰¹ Furthermore, the Visegrád states have been reluctant to pursue more ambitious regional initiatives because they are concerned that such initiatives will come at the expense of their integration into NATO.¹⁰²

Although the European Community requested the establishment of a free trade zone among the Central European countries (CEFTA) to promote association agreements

⁹⁷Hanspeter Neuhold (ed.), *The Pentagonal/Hexagonal Experiment: New Forms of Cooperation in a Changing Europe*, The Laxenburg Papers LP 10 (Wien: Wilhelm Braumüller, 1991).

⁹⁸So far there is no consensus on admitting Belarus, Bulgaria, Romania and the Ukraine, which have indicated their interest in membership.

⁹⁹The joint projects are formulated and supervised by 16 working groups and a large number of sub-groups. The fields covered are among others: protection of environment; transport and traffic; co-operation between small and medium-sized businesses; culture; education and youth exchanges; technological and scientific co-operation; information; telecommunications; energy; tourism; disaster protection and relief; migratory movements; statistics, and agriculture.

¹⁰⁰Although environment is one of the main issues of the group there are heavy conflicts about power plants among the members. Austria, for example, tried to persuade the US Congress to prevent the Export-Import Bank from issuing loan guarantees for the nuclear power plant in the Czech Republic near the Austrian border. A dispute between Hungary and Slovakia about a hydro-electric power plant is to be resolved by the European Court of justice.

¹⁰¹In January 1994, a short time before the NATO summit the Czech Republic declared that it did not want collective arrangements.

¹⁰²Kupchan, "Strategic Visions," p. 117.

with the EU,¹⁰³ foreign trade among them remained under seven percent of total trade. Their products are not complementary; they all sell semi-manufactured goods and raw materials. All of them compete for markets in the East and the West. There is almost no mutual investment. Economic recovery and growth in the Visegrád countries in the medium and long run will not be strong enough to bring about any kind of rapid catching up with Western Europe. The real per capita GDPs in the most advanced Visegrád countries (the Czech Republic and Hungary) are now about 35-44 percent of the average EU level.¹⁰⁴ In order to accelerate the integration process the Visegrád countries do not need regional co-operation but first and foremost growth of their domestic economies.¹⁰⁵

One reason for the preoccupation with membership in Western institutions seems to be a substitute for domestic politicians who are unwilling or unable to take responsibility to bring about democratic reform and a developed economy.¹⁰⁶ Democracy does not follow automatically when communism collapses.¹⁰⁷ Security and integration into the Western system can only be secured through changes within these countries, not only through formal membership in international organizations such as NATO or the EU. The establishment of democratic statehood on the basis of the rule of law, economic development, and pluralism¹⁰⁸ is the basis for successful integration. The West European states meet these criteria, hence they have been successful with integration. There is no comparable economic and political integration outside Western Europe. All other attempts failed or did not go beyond a certain point (e.g. WTO, OAU, OAS, ODECA, ASEAN¹⁰⁹), because they usually comprised non-democratic, politically and ethnically fragmented, and in many cases economically weak¹¹⁰ states. Of course, the formation

¹⁰³ Although the EU is already Eastern European largest trading partner the EU states export more to the Visegrád states than they import from these states.

¹⁰⁴ Peter Havlik et al., *More solid recovery in Central and Eastern Europe, continuing decline elsewhere*, Research Report no 207 (Vienna: The Vienna Institute for Comparative Economic Studies – WIIW, July 1994), p. 26 f.

¹⁰⁵ András Inotai, "Die Visegrád-Länder: Eine Zwischenbilanz," *Europäische Rundschau* 22, no. 1 (1994), pp. 51-54.

¹⁰⁶ Compare also Lawrence Freedman, *Strategic Studies and the New Europe*, Adelphi Paper no. 284 (London: IISS, January 1994), p. 20; Rosser Baldwin, "Addressing the Security Concerns of Central Europe Through NATO," *European Security* 2, no. 4 (Winter 1993), p. 548.

¹⁰⁷ See statements by President Vaclav Havel of Czechoslovakia and "Solidarnosc" activist and Polish historian, Adam Michnik, at a conference in Vienna in February 1991, quoted by Peter Frank, "Stability and Instability in Eastern Europe," in International Institute for Strategic Studies (IISS), *European Security after the Cold War: Part II*, Adelphi Paper no. 285 (London: IISS, February 1994), p. 7.

¹⁰⁸ This includes the freedom of press and information. Not even Hungary is ready to achieve these standards. Two months before the national elections in 1994 Hungary's right-of-centre government dismissed 200 radio and television journalists including Hungary's most popular and independent broadcasters. The election brought a victory of the Socialists, however.

¹⁰⁹ Warsaw Treaty Organisation, Organisation of African Unity, Organisation of American States, Organisation of Central American States, Association of South East Asian Nations etc..

¹¹⁰ Some members of ASEAN meet the criteria of economic development.

of democratic states in the West was gradual and took centuries; in the East it was sudden and fairly recent.¹¹¹

Democracy is a precondition

Non- and less democratic states frequently violate minority rights and suppress their minorities. It suggests a relationship between regime type and violence within states. State repression is often used to explain and justify nationalist anti-state mobilisation.¹¹² Ethnopolitical conflicts in autocratic regimes are, however, far more intense than those in democracies.¹¹³ Less than one percent of the world's population killed by violence within the state reside in democracies.¹¹⁴

Since 1989, all countries of Visegrád group have gradually introduced democracy.¹¹⁵ European institutions already have developed the instruments to support the strengthening of democracy. According to CSCE documents, three major principles define a democratic political system: the rule of law (which includes the division of power, a representative government, and guarantees against the abuse of state power), political pluralism (with a parliamentary process) and respect for individual rights and freedoms. Outside the normative framework, there are also social, economic, political, and cultural conditions, such as the existence of a "civil society," which have to be met to ensure democratic processes.¹¹⁶ The Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE¹¹⁷ contains a list of human rights and fundamental freedoms in detail, among them: the right to freedom of expression, the right of peaceful assembly and demonstration, the right of association, the right of thought, conscience and religion. The CSCE Charter of Paris affirms the strong commitment of its member states to democracy. They undertake to build, consolidate and strengthen democracy as the only system of government of our nations. ... Democratic government is based on the will of the people, expressed regularly through free and fair elections. Democracy has as its foundation respect for the human person and rule of law. Democracy is the best safeguard of freedom of expression, tolerance of all

¹¹¹ Compare also Jonathan Eyal, "Liberating Europe From Nationalism Will Not Be Easy," *International Herald Tribune*, May 24, 1994.

¹¹² Conversi, "Reassessing Current Theories of Nationalism," p. 76.

¹¹³ Ted Robert Gurr, "Peoples Against States: Ethnopolitical Conflict and the Changing World System" (1994 International Studies Association Presidential Address), *International Studies Quarterly* 38, no.3 (September 1994), pp. 362-363.

¹¹⁴ Rudolph J. Rummel, "Power, Genocide and Mass Murder," *Journal of Peace Research* 31, no. 1 (February 1994), pp. 1-10.

¹¹⁵ Romania, however, has many of the features that hamper a solution of the minority issues: a restive minority in dispute with state officials; leading politicians committed to anti-democratic fundamentalism; a tendency to expand the state by absorbing a neighbouring territory (Moldova); and widespread fear of the intentions of neighbouring states which have seized Romanian lands in the past. Tom Gallagher, *Romania after Ceausescu: Nationalism Defines Democracy* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1995).

¹¹⁶ Javier Ruperez (General Rapporteur), *Democratization in Eastern Europe: an Interim Assessment*, Draft General Report (Brussels: International Secretariat of NATO, May 1994), I. and II.

¹¹⁷ 29 June 1990.

groups of society, and equality of opportunity for each person. Democracy, with its representative and pluralist character, entails accountability to the electorate, the obligation of public authorities to comply with the law and justice administered impartially. No one will be above the law.¹¹⁸

Modern democracy cannot simply mean majority rule which can threaten minority interests. Minority rights are included explicitly in the "Declaration on the Guidelines on Recognition of New States in Eastern Europe and the Soviet Union" issued by the EC Foreign Ministers in December 1991. It stated that the recognition of these new states requires:

- respect for the provisions of the Charter of the UN and the commitments subscribed to in the Final Act of Helsinki and in the Charter of Paris, especially with regard to the rule of law, democracy and human rights;
- guarantees for the rights of the ethnic and national groups and minorities in accordance with the commitments subscribed to in the framework of the CSCE ...¹¹⁹

The Council of Europe has a major function in the process of developing democratic institutions and the rule of law as well as protection of minority rights. The "Framework Convention for the Protection of National Minorities," signed in February 1995, transformed existing political commitments into legal obligations. It also contains a special monitoring mechanism. Increasing the membership of the Council of Europe without lowering its standards is an important challenge.

So far there are no other structures which can implement and guarantee minority rights better than the democratic states. A homogenous nation-state is not a precondition for democracy¹²⁰, however. Ralf Dahrendorf demonstrated convincingly that ethnically heterogeneous states are better able to guarantee basic civil rights than are homogeneous nation-states¹²¹ because democracy is the basis for the recognition of cultural diversity. Although both nationalism and democracy may have emerged out of the same process of industrialisation,¹²² they are not inseparable.¹²³ It would be like arguing that two trains leaving the same station at roughly the same time would have to go in the same direction. Moreover, if democracy and ethnicity are not kept separate

¹¹⁸Charter of Paris for a New Europe, 21 November 1990.

¹¹⁹Compare also Colin Warbrick, "Recognition of States: Recent European Practice" (Paper presented at the 33rd Annual Convention of the International Studies Association, Atlanta, Georgia, 31 March-4 April, 1992).

¹²⁰"First comes the nation state, then a liberal constitution reinforced by a liberal political culture, and only then, if at all, democracy." Lind, "In Defence of Liberal Nationalism," Micheal Lind, "In Defence of Liberal Nationalism," *Foreign Affairs* 73, no. 3 (May/June 1994), pp. 95-97. This idea is not new and goes back to John Stuart Mill who argued that democracy would be feasible only in linguistically homogeneous states.

¹²¹Ralf Dahrendorf, "Politik-Eine Kolumne: Europa der Regionen," *Merkur*, no. 509 (August 1991), p. 704.

¹²²Francis Fukuyama, "Comments on Nationalism & Democracy," in Larry Diamond and Marc F Plattner (eds.), *Nationalism, Ethnic Conflict, and Democracy* (Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press), p. 23.

¹²³"In raising these questions, I mean to suggest that the idea of nationalism is impossible - indeed unthinkable - without the idea of democracy, and that democracy never exists without nationalism. The two are joined in a complicated marriage, unable to leave each other" Ghia Nodia, "Nationalism and Democracy," in Diamond and Plattner (eds.), *Nationalism, Ethnic Conflict, and Democracy*, p. 4.

people would more and more vote along ethnic lines. The elected leaders would then pursue narrow ethnic interests.¹²⁴

States without nations and nations without territories

If the state disintegrates but the nation continues, if security becomes "de-stated" and ethnonational identity replaces state security, it might well happen that domestic anarchy prevails over the democratic state. Gottfried Herder's idea that a variety of nations organized along cultural lines and supported by strong states could coexist peacefully failed. The outcome was that "small nations filled with national pride and hatreds and jealousies, egged on by demagogues, (were) marching against each other."¹²⁵ A study on European minorities came to the conclusion that [t]he concept of self-determination is too destabilising to be applied broadly as a solution to ethnic grievances; and that the splintering of state entities into smaller and smaller ethnic enclaves is destroying both the political and economic cohesiveness of the European continent.¹²⁶

Among others Barry Buzan distinguishes between weak and strong states. States in which society and government are at odds are weak states. States which are coherent in socio-political terms are strong. "Reducing contradictions between the state and societal security is thus a precondition for successful 'national' security policy."¹²⁷

If a society is dominated by ethnicity and nationality, however, the gap between society and state will widen and the state will be weakened,¹²⁸ unless the state itself is ethnically homogeneous. Only with a society based on strong political identity (citizenship)¹²⁹ and not on ethnic origin,¹³⁰ can society and state be reconciled. Ethnonational identity should not be part of statehood (as the concept of "societal security"

¹²⁴Hans Binnendijk and Patrick Clawson, "New Strategic Priorities," *The Washington Quarterly* 18, no. 2 (Spring 1995), p. 117.

¹²⁵Isaiah Berlin, "Two Concepts of Nationalism: An Interview with Isaiah Berlin" by Nathan Gardels, *The New York Review of Books* (November 21, 1991), pp. 19–23.

¹²⁶Jan M. Cuthbertson and Jane Leibowitz, Introduction, in Cuthbertson and Leibowitz (eds.), *Minorities: The New Europe's Old Issue*, here p. 3.

¹²⁷Barry Buzan, "Societal security, state security and internationalisation," in Waeber and Buzan and Kelstrup and Lemaitre, *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, p. 57. For the Third World see K.J. Holsti, "Armed Conflicts in the Third World: Assessing Analytical Approaches and Anomalies," (Paper presented at the Annual Meeting of the International Studies Association, Acapulco, Mexico, 23–27 March, 1993).

¹²⁸Herold James observes that in German national historiography the term "nation" gradually has been replaced by "society" without changing the substance. "Society" is considered to be less problematic. Harold James, *Vom Historikerstreit zum Historikerschweigen, Die Wiedergeburt des Nationalstaates* (Berlin: Siedler-Verlag, 1993).

¹²⁹On definitions of citizenship see Rainer Bauböck, "Changing Boundaries of Citizenship: The Inclusion of Immigrants in Democratic Polities," (Paper prepared for the annual convention of the American Political Science Association, New York, 1–3 September 1994).

¹³⁰Concerning the Hungarian example see Peter Hardi, "Small State Security in Post Cold War Europe: The Case of East-Central Europe," (Paper presented at the Conference on Small State Security, Institute of International Relations, University of British Columbia, Vancouver, Can., 24–25 March, 1994), p. 9.

suggests). Hence, to defend democratic statehood it is necessary for Central European states to "de-nationalize" and "de-ethnicize" the concept of the state. The state must be defined without reference to the nation. Nor should it matter whether the states are larger than the nations or the nations are larger than the state.¹³¹ There is no convincing reason why people who speak the same language or belong to the same race should form one state.¹³² If nations are "imagined communities" (Anderson) or an instrument to create loyalty and not an enduring characteristic of human nature, then it should be possible to remove them from the concept of the state. Nationality and ethnicity like religion should remain a private matter, as a granted right, however. For centuries religion was tied to the state. Eventually the secular state prevailed, at least in the Western societies.

Historically, state and nation developed separately. If democratic states (political and administrative units on a legal basis) are dissolved, however, ethnic nations may emerge with local or regional autocratic powers and with their own militias.¹³³ Leaders of Nation-states who consider themselves explicitly as representatives of a particular ethnic group tend to oppress or ignore the rights of other ethnic groups. The Serbian attempt to create a Serbian state is a case in point. But also the Croatian constitution of December 1990 defined the state as a "nation-state of the Croat people." The same is true for the Romanian (1991) and Slovakian (1992) constitutions.¹³⁴

This essay does not discuss the question whether secession is morally justified or whether there should be a constitutional right to secede.¹³⁵ It argues, however, that strong democracies offer the best opportunity for resolving ethnic conflict, but only if ethnic conflicts are addressed carefully.¹³⁶ Without the self-limitation that stems from a democratic state, there will be no distinction between citizenship and nationhood.¹³⁷

Nonterritorial minority rights

States respect and protect minority rights better than supranational bodies. Hannah Arendt takes a pragmatic view with respect to the League of Nations:

Or when, as in the case of minorities, an international body arrogated to itself a nongovernmental authority, its failure was apparent even before its measures were fully

¹³¹ Uri Raĵanan makes this distinction. As examples for the first case he mentions among others the former Soviet Union and former Yugoslavia but also France; for the second case Hungary. Uri Raĵanan, "Nation und Staat: Ordnung aus dem Chaos," in Erich Fröschl and Maria Mesner and Uri Raĵanan (eds.), *Staat und Nation in multi-ethnischen Gesellschaften* (Wien: Passagen Verlag, 1991), pp. 23–65.

¹³² Kedourie, *Nationalism*, pp. 99–102.

¹³³ As Hugo von Hofmannsthal said in "Jedermann": "Jeder in seinem Bereich schier einer kleinen Gottheit gleich!"

¹³⁴ László Kiss, "Nationalstaat, Integration und Subregionalismen in Mittel- und Osteuropa," *WeltTrends*, no. 2 (1994), p. 31.

¹³⁵ As regards this debate compare Allen Buchanan, *Secession: The Morality of Political Divorce from Fort Sumter to Lithuania and Quebec* (Boulder: Westview Press, 1991).

¹³⁶ Renée de Nevers, "Democratization and Ethnic Conflict," in Brown (ed.), *Ethnic Conflict and International Security*, pp. 61–78.

¹³⁷ George Schöpfung, "Nationalism and National Minorities in East and Central Europe," *Journal of International Affairs* 45, no. 1 (Summer 1991), p. 60.

realised; not only were the governments more or less openly opposed to this encroachment on their sovereignty, but the concerned nationalities themselves did not recognise a nonnational guarantee, mistrusted everything which was not clear-cut support of their 'national' ... rights ...¹³⁸

One approach to protecting minority rights¹³⁹ on a nonterritorial basis is to guarantee personal and functional autonomy in the areas of culture, language, and religion; this was first developed by the Austrian Social Democrats Otto Bauer and Karl Renner.¹⁴⁰ Renner advocated nonterritorial national councils for minority issues (such as culture and education). The councils would be elected independently of the territory in which the minority lived.¹⁴¹ The Slovenian Social Democracy leader Etbin Kristan proposed an even more radical solution at the Party Congress in 1899: nations can only exist without borders but they consist of the totality of individuals, not of territories. Therefore, Kristan compared "nation" with the Roman Church. Because Slovenes lived dispersed throughout the crown lands of the monarchy,¹⁴² Kristan sought a policy that decoupled "nation" from "territory."

Nonterritorial solutions¹⁴³ can only be achieved if the state remains territorial and is separated from a kind of nationality which remains individual and personal. This includes, of course, the guarantees by the state of cultural identity across borders but with no regional political authority or governance.¹⁴⁴ Nonterritorial approaches also

¹³⁸Hannah Arendt, *The Origins of Totalitarianism*, (New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1973), p. 292.

¹³⁹For a general view about institutions and means of the protection of minority rights see Andreas Unterberger, "Minderheitenschutz und Selbstbestimmung: Die große historische Aufgabe zur Jahrtausendwende," *Europäische Rundschau* 22, no. 3 (1994), pp. 37–50.

¹⁴⁰Otto Bauer, *Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie* (Wien 1907. Second Edition, "Marx-Studien": Wien 1924); Karl Renner, *Das Selbstbestimmungsrecht der Nationen in besonderer Anwendung auf Österreich*, vol. 1, Nation und Staat (Wien: Deuticke, 1918); Karl Renner, *Was ist die Nationale Autonomie? Was ist die Soziale Verwaltung? Einführung in die nationale Frage und Erläuterung der Grundsätze des nationalen Programms der Sozialdemokratie* (Wien: Wiener Volksbuchhandlung, 1913); Karl Renner, *Staat und Nation: Zur österreichischen Nationalitätenfrage. Staatsrechtliche Untersuchung über die möglichen Principien einer Lösung und die juristischen Voraussetzungen eines Nationalitätengesetzes* (Wien: Josef Dietl, 1899).

¹⁴¹Renner's concept was also designed to save the Austrian-Hungarian monarchy from disintegration. Regarding the implementation of the concept see John Coakley, "Approaches to the Resolution of Ethnic Conflict: The Strategy of Non-territorial Autonomy," *International Political Science Review* 15, no. 2 (1994), pp. 299–301.

¹⁴²Franc Rozman, "Etbin Kristan und seine Ideen der Personalautonomie," in Helmut Konrad (ed.), *Arbeiterbewegung und nationale Frage in den Nachfolgestaaten der Habsburgmonarchie* (Wien: Europaverlag, 1993), pp. 97–110.

Ruggie's concept of "unbundling" of territoriality with various functional regimes and political communities as an institutional negation of exclusive territoriality can be seen as a modern version of this concept not on the level of the nation but on the state level. John Gerald Ruggie, "Territoriality and beyond: problematizing modernity in international relations," *International Organisation* 47, no.1 (Winter 1993), p. 165.

¹⁴³Of course, some aspects of functional approaches are also related to the territory; for example, the opportunity to use and learn the mother tongue. Raimo Väyrynen, *Towards a Theory of Ethnic Conflicts and their Resolution* (An Inaugural Lecture by the John M. Regan, Jr., Director of the Joan B. Kroc Institute for International Peace Studies at the University of Notre Dame, delivered on March 15, 1994), p. 28. Concerning the territorial approach see John Coakley, "Introduction: The Territorial Management of Ethnic Conflict," in *The Territorial Management of Ethnic Conflict* (London: Frank Cass, 1993).

¹⁴⁴Functional approaches must not be confused with "regional regimes," however, which require the "deconstruction and rearrangement" of concepts of territorial borders and state sovereignty. Gidon Gottlieb, "Nations without States," *Foreign Affairs* 73, no. 3 (May/June 1994), pp. 100–112.

would reduce the danger that settlements of the majority population on the territory where the minority lives would undermine minority rights. This approach can, however, also lead to a permanent discussion about ethnic "over-" and "under-" representation in every possible institution.

Karl Renner, the Austrian politician and lawyer, wrote in 1902:

Nature knows neither an equality of individuals nor an equality of nations; equality is a creation of law and its greatest benefit for those subject to it.¹⁴⁵

For Renner, equality is a matter of institutions, law, constitution and administration. These dimensions have developed within the context of statehood and have been provided only by the state.¹⁴⁶

Can integration be an adequate response to nationalism?

One idea of the founders of the European Community was to ban nationalism. All European states support further progress of European integration. Nationalism on a state level in fact has been left behind. The Union was built on French-German partnership to reduce the fear of German military resurgence. It is unclear, however, how far the integration process will go and what the "finalité politique" will be. The concept "of an ever closer union" (Treaty of Rome and Treaty of Maastricht) does not specify the end of the process. Will economic integration processes eventually lead to a European federation?¹⁴⁷

Nor is the integration theory¹⁴⁸ very specific about the finality of this process. Integration theory is based on the assumption that in some fields and at a certain point, economic integration processes would unavoidably spill over – automatically or politi-

¹⁴⁵Karl Renner, quoted and interpreted in Gerald Stourzh, "Probleme der Konfliktlösung in multi-ethnischen Staaten: Schlüsse aus der historischen Erfahrung Österreichs 1848 bis 1918," in Fröschl and Mesner and Ra'anan (eds.), *Staat und Nation*, 106. See also Cvetka Knapic-Krhen, "Karl Renner und die nationale Frage in den Nachfolgestaaten der Monarchie. Was blieb vom Personalitätsprinzip?" in Konrad, ed., *Arbeiterbewegung und nationale Frage*, pp. 11–143.

¹⁴⁶The OSCE does not exclude personal and functional solutions. The CSCE Copenhagen Document of 1990 (paragraph 32) states: "To belong to a national minority is a matter of a person's individual choice and no disadvantage may arise from the exercise of such choice." Paragraph 35 speaks of "the right of persons belonging to national minorities to effective participation in public affairs." *Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE*, 29 June 1990. This formulation spilled over to the Declaration of the World Conference on Human Rights (June 1993). Vienna Declaration and Programme of Action, 25 June 1993, paragraph 10.

Of course, the reason for this formula was mainly the fact that there was no consensus about the definition of national minorities. See also Arie Bloed, "A New CSCE Human Rights 'Catalogue': The Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE," in A. Bloed and P. van Dijk (eds.), *The Human Dimension of the Helsinki Process: The Vienna Follow-up Meeting and its Aftermath* (Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1991), pp. 67–69. Koen Koch, "The International Community and Forms of Intervention in the Field of Minority Rights Protection," in Cuthbertson and Leibowitz (eds.), *Minorities*, pp. 257–262.

¹⁴⁷The Treaty on European Union, signed at Maastricht in 1992, speaks in Art. J.5 of "the eventual framing of a common defence policy, which might in time lead to a common defence."

¹⁴⁸David Mitrany, *A Working Peace System* (Chicago: Quadrangle Books, 1966); Ernst B. Haas, *The Uniting of Europe* (Stanford: Stanford University Press, 1958); Ernst B. Haas, *Beyond the Nation-State: Functionalism and International Organisation* (Stanford: Stanford University Press, 1964); Ernst B. Haas, *The Obsolescence of Regional Integration Theory* (Berkeley: Institute of International Studies, University of California, 1975).

cally – to other areas (political and security). It is by no means certain, however, if and when integration processes become irreversible and prevail over state sovereignty. Functional theory does not predict the limits of integration.

The European integration process has raised growing concern about national identities, however.¹⁴⁹ Supporters of a deeper Europeanisation are quick to assure skeptics that national identities based on language and culture are not threatened.¹⁵⁰ But promoters of European integration have avoided addressing the complicated relations between integration, nation, and state. If national identities remain, what becomes of the state? Will it become less significant? And if states disappear, what would the new structure look like? What would be the structure of the EU? How democratic would it be?

If states remain the main actors, however, the EU can be seen as a structure¹⁵¹ of a new type that affects and constrains the behavior of member states. The units will be constrained to take the same form, pursue a similar range of governmental tasks, and they would adopt a similar internal structure as well. This seems to confirm the view that despite different geostrategic positions, different threat perceptions, and varying economic performance there is a similar debate on security issues in all West European states. The members of the EU have developed a new structure by creating new institutions, norms and rules, even a new code of communication. This is different from the realist picture of the war-prone anarchic structure.

What happens, however, if the integration process results in the dissolution of states?

If states disappear, Hedley Bull¹⁵² foresees a "neo-medieval" model with "overlapping authority and multiple loyalty" emerging. In such a system, states must share their authority with "other associations."¹⁵³ Bull regards the "neo-medieval" system as incompatible with the state-based international society. Barry Buzan,¹⁵⁴ however, supports the idea that international society is not contradictory, but symbiotic

¹⁴⁹This is already true for the Czech Republic which is having second thoughts about membership in the EU. Prime Minister Vaclav Klaus said that not only the Czech Republic but also the other former Communist states need "to find their own identity and not to lose it straight away on their road to Europe." Quoted in William Pfaff, "Sifting Through the Past In Search of an Identity," *International Herald Tribune*, May 26, 1994.

¹⁵⁰The argument has been put forward that the people of Luxemburg has not been absorbed during the integration process. But this assurance has more significance for the Germans or French, of course.

¹⁵¹For Kenneth Waltz a united Europe might emerge as a third superpower, since for Waltz the only transformation which can take place within the structure is that the units move away from the anarchic structure they form to an hierarchic, highly centralised, and more powerful state. Waltz, *Theory of International Politics*, 180, p. 202. Despite the difficulties to form a single, effective political entity that controls foreign and military policies as well as economic ones, for Waltz the uneasiness over German power and the competition with Japan and America on even terms may enable Western Europe to achieve political unity. Kenneth N. Waltz, "The Emerging Structure of International Politics," *International Security* 18, no. 2 (Fall 1993), p. 69 f.

¹⁵²Hedley Bull, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics* (London: Macmillan, 1977), pp. 254–255 and 264–276.

¹⁵³In the medieval period the political units include civitates, principes, regni, gentes, respublicae. Ibid., p. 29. See also John Gerard Ruggie, "Continuity and Transformation in the World Polity: Toward a Neorealist Synthesis," in Robert O. Keohane (ed.), *Neorealism and its Critics* (New York: Columbia University Press, 1986), p. 155.

¹⁵⁴Barry Buzan, "From international system to international society: structural realism and regime theory meet the English school," *International Organisation* 47, no. 3 (Summer 1993), pp. 327–352.

and complementary to a world society, which is based on individuals, non-state organisations, and the population as a whole as functionally differentiated actors with shared identities.

Andrew Moravcsik¹⁵⁵ sees individuals and privately constituted groups as fundamental actors in world politics; governments constitute a subset of domestic social actors. For Mark Zacher¹⁵⁶, the decaying Westphalian system of sovereignty and state autonomy is directly related to the increasing cooperation among states: "states are becoming increasingly enmeshed in a network of collaborative arrangements or regimes." Charles Kegley argues that this process requires the active moral commitment of states to cooperative arrangements:

The voluntary sacrifice of sovereignty for collaborative problem-solving ... requires states to conceive morally of transnational co-operation as compatible with their national interests ...¹⁵⁷

James Rosenau goes one step further and sees a "multi-centric world" emerging which "is in sharp contrast to that which prevails in the state-centric world."¹⁵⁸ The number of essential actors would increase to "hundreds of thousands."¹⁵⁹ The states system would gradually be replaced by the two-fold process of "globalization" and "localisation," which Rosenau calls "fragemegration" (fragmentation+integration).¹⁶⁰

While different sources underlie the operation of fragemegrative dynamics in the political, social, and economic realms, they all contribute to the same major outcome: in each realm the close links between territoriality and the state are breaking down and thereby posing the question of what constitutes the boundaries of communities.¹⁶¹

Holm and Sørensen¹⁶² point to the process of "uneven globalization" resulting from intensification of economic, political, social, and cultural relations across borders. The state plays an active role in this process, however. Michael Zürn looks at the other side of the coin and speaks of "uneven denationalization." For Zürn "denationalization"

¹⁵⁵ Andrew Moravcsik, "Liberalism and International Relations Theory" (Centre for International Affairs Working Paper, no. 6, July 1992), p. 10.

¹⁵⁶ Mark W. Zacher, "The Decaying Pillars of the Westphalian Temple: Implications for International Order and Governance," in James N. Rosenau and Ernst-Otto Czempiel (eds.), *Governance without government: order and change in world politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1992), p. 100.

¹⁵⁷ Kegley, Jr., "Cold War Myths," p. 149 f.

¹⁵⁸ James N. Rosenau, *Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity* (New York-London-Toronto-Sidney: Harvester-Wheatshaf, 1990), p. 271.

¹⁵⁹ *Ibid.*, 250.

¹⁶⁰ James N. Rosenau, "Fragegrative Dynamics: Notes on the Interaction of Globalizing and Localizing Processes" (Paper presented at the 35th International Studies Association Convention, Washington D.C., 28 March-1 April 1994); James N. Rosenau, "New Dimensions of Security: The Interaction of Globalizing and Localizing Dynamics," *Security Dialog* 25, no. 3 (September 1994), pp. 255-281.

¹⁶¹ James N. Rosenau, "Fragegrative Dynamics: Notes on the Interaction of Globalizing and Localizing Processes" (Paper presented at the 35th International Studies Association Convention, Washington D.C., 28 March-1 April 1994); James N. Rosenau, "New Dimensions of Security: The Interaction of Globalizing and Localizing Dynamics," *Security Dialog* 25, no. 3 (September 1994), pp. 255-281.

¹⁶² Hans-Henrik Holm and Georg Sørensen, "Whose World Order? Uneven Globalization and the End of the Cold War," (Boulder: Westview Press, 1995).

results from the weakening of the state through globalization and the presence or emergence of "strong societies." ¹⁶³

Robert W. Cox sees opportunities for social movements:

Moreover, the changes taking place in states (diminished importance) give new opportunities for self-expression by nationalities that have no state of their own, in movements for separation or autonomy; and the same tendencies encourage ethnicities and religiously defined groups that straddle state boundaries to express their identities in global politics. ... Social movements like environmentalism, feminism, and the peace movement transcend territorial boundaries. Transnational co-operation among indigenous peoples enhances their force within particular states. ¹⁶⁴

It is far from being clear whether or when Europe will become a super-state or a "neo-medieval" system. If statehood in Central Europe is dissolved, however, it is very unlikely that a society of overlapping, more or less equal authorities and actors with shared identities will emerge. It is more likely that the most powerful authority will dominate the nation. In Central Europe, nations were the basic building blocs of the Habsburg monarchy, not the rights of the individual or the citizen. If the boundaries of the territorial state are dissolved through "fragementation" processes they will most likely be replaced by borders defined by nationalities, ethnicity, culture, and language. When state structures are weakened, nationalism based on ethnic distinctions is likely to be the consequence, rather than equal rights for individuals or groups. ¹⁶⁵

Stephen Van Evera ¹⁶⁶ predicts that nationalisms will pose little risk to peace in Western Europe because they are satisfied, having already gained states. In the East the number of stateless nationalisms is larger, increasing the risk that future conflicts will lead to wars of liberation. He basically follows Ernest Gellner's argument that in the West, in contrast to the East, states correlate with cultural zones.

The potential for the concept of the nation to degenerate into ethnonationalism is not limited to Eastern Europe. In Western Europe, the Flemings and Walloons in Belgium, the German-speaking minority in Northern Italy (South Tyrol), the Basques and Catalans in Spain, and Corsica are the best known examples. The Italian right-wing "National Alliance" partner in the governing coalition advocates revising the Treaty of Osimo (1975) that recognised the post-war borders between Italy and Yugoslavia (now Croatia and Slovenia). ¹⁶⁷ In response, the leader of the major party representing the German-speaking minority in South Tyrol (Northern Italy) said that if borders were under revision, then the border between Italy and Austria (Brenner) should be reconsidered as well.

¹⁶³In the context of the argument in this paper, Zürn means "destate-ization". Michael Zürn, "The Challenge of Globalization and Individualization: A View from Europe," in Holm and Sfransen (eds.), *Uneven Globalization and the End of Cold War*, pp. 137-165.

¹⁶⁴Robert W. Cox, "Towards a post-hegemonic conceptualisation of world order: reflections on the relevancy of Ibn Khaldun," in James N. Rosenau and Ernst-Otto Czempiel (eds.), *Governance without government: order and change in world politics* (Cambridge: Cambridge University Press, 1992), p. 144.

¹⁶⁵See also Michael E. Brown, "Causes and Implications of Ethnic Conflict," in Michael E. Brown (ed.), *Ethnic Conflict and International Security* (Princeton: Princeton University Press, 1993), p. 8.

¹⁶⁶Van Evera, "Hypotheses on Nationalism and War," pp. 10-12, 33-39.

¹⁶⁷*la Repubblica*, 23 and 24 April, 1994.

A "Europe of the regions" challenges states through decentralisation and fragmentation. Where are the borders of the regions?¹⁶⁸ Will there be a Basque region transcending the border between France and Spain? Will there be a Tyrolian region¹⁶⁹ or a Bavarian-Tyrolian region, or will there be a Northern Italian region as the "Lega Nord" (second largest party in the Italian government in 1994/95) proposes?¹⁷⁰ What would happen to Switzerland with its linguistic groups? The result of these changes might not be war, but most likely uncertainties, tensions, conflicts, unrest, and perhaps terrorism would increase.

Consider the situation of Austria if state borders were to disappear. Some Austrian politicians believe that Austrians have to get used to a Europe without borders.¹⁷¹ Some believe that the EU will emerge as a multinational state along the lines of the old empire.¹⁷² Historically, Austria has suffered from an identity crisis, and many leaders of the First Republic (1918–1938) thought that the country was not a viable entity. All political parties had the designation "deutsch-österreichisch" (German-Austrian) in their programmes or names. Most Austrians considered themselves ethnic Germans. This general sentiment prepared the ground for the "Anschluss" in 1938. After 1945, Austria developed a strong identity as an independent though small state. Austrian politicians downplayed the idea of the "nation"¹⁷³ or called the state "nation." Part of Austria's identity was shaped by its neutrality between the military blocs. Today more than two-thirds of Austrians believe that they are an independent nation.¹⁷⁴ To a large extent this is due to Austria's successful de-ethnicising of the Austrian state which the Austrians consider their "nation." If state borders in Europe were to disappear due to

¹⁶⁸ Dahrendorf, "Politik – Eine Kolumne." See also Anton Pelinka, "Europa der Regionen: Zur Unschärfe eines Begriffs," in Johann Burger and Elisabeth Morawek (eds.), *Mehr Europa? Zwischen Integration und Renationalisierung: Informationen zur politischen Bildung*, (Wien: Bundesministerium für Unterricht und Kunst, 1993), pp. 43–46.

¹⁶⁹ The chairman of the South Tyrolian Peoples Party (by far the biggest party in South Tyrol), Siegfried Brugger, complained in January 1995, that Austria's new government did not include the concept of an all-Tyrolian European region into their program. Within the party there is a debate whether the South Tyrolian members of the European parliament should vote with Austria and not with Italy.

¹⁷⁰ South Tyrolian politicians always supported the idea of a Europe of the regions hoping to strengthen their ties to the German speaking North. When in summer 1994 leaders of the two main Italian parties, the "Lega Nord" and the "Forza Italia" suggested an Italian federalism as basis for Europe of the regions, they protested heavily.

¹⁷¹ Foreign Minister Alois Mock, Interview in *Der Standard*, 7 February 1994: "Wir müssen die Frage der Beseitigung der nationalen Grenzen zur Kenntnis nehmen. Das ist ein wichtiges Bauprinzip der Gemeinschaft." Austria's President Thomas Klestil declared in a speech in Slovenia on 2 June 1994 with respect to the Slovenian – Italian border which has been questioned by the Italian neofascists, that in an integrated Europe the borders would disappear but not revised. ("In einem integrierten Europa geht es um das Verschwinden von Grenzen und nicht um deren Revision.") *Austrian Television*, 2 June 1994. The Chancellor Franz Vranitzky assumes that there would be no revisions of borders. Interview in *Kurier*, 9 June 1994.

¹⁷² For example Otto von Habsburg, member of the European parliament at a speech in Laxenburg on 2 June, 1994.

¹⁷³ Famous are former Chancellor Bruno Kreisky's words: "We have a national soccer team, a national library, a national bank – therefore we are a nation."

¹⁷⁴ The rest believes that Austria is "not yet" or "not at all" a nation. Ernst Bruckmüller, *Österreichbewusstsein im Wandel: Identität und Selbstverständnis in den 90er Jahren* (Wien: Signum Verlag Wien, 1994), pp. 15–18. See also Gabriele Holzer, *Verfreundete Nachbarn* (Wien: Kremayr & Scheriau, 1995).

integration, Austrians could once again consider themselves to belong to the German nation. Europe would be confronted again with unifying ethnic German majority.¹⁷⁵

Ethnonationality as a basis for authority relations challenges the premises of European integration: a society of democratic states with equal citizens. If statehood were dissolved, democracies developed over the last centuries might fade as well. So far there is no developed democracy outside the state, either on a supranational or on a regional or local level. The domestic structures of the member states have shaped the structure of the EU. All member states are democracies with developed economies. In other words, the internal characteristics of the states have reinforced the process of European integration. Of course, the "security dilemma" among the West European states was not apparent because security had been provided by the United States and NATO. Under this umbrella, the European states created a system that Karl W. Deutsch called a "pluralistic security community."¹⁷⁶ The members of these communities have been able to keep peace among themselves over a long period of time and resolved their disputes without resorting to force. In a pluralistic security community, states do not form an integrated government. Instead sovereign states with compatible values and high levels of communication, consultation and transaction band together. Although members do not fight each other, they do not necessarily have the same security goals (e.g., policy positions regarding the war in the former Yugoslavia).

Giving the European Parliament more power¹⁷⁷ would be a step towards a more federal Europe, but would not necessarily result in more democracy. The European Parliament does not work according to the same principles that guide national parliaments, and European federalism is not the same as federalism in states such as Germany or Austria. Federalism in these states distributes legal competencies within a state. Such a federalism on a European level would require a European state. More European federalism without a developed state would, however, favor nations over the states. Democracy is an attribute of states¹⁷⁸ and should be guaranteed to the democratic member states unless it is replaced in certain areas by a more democratic EU structure, which is not yet on the horizon. States should not give up democracy before it is clear what they get in return. As to the institutional arrangements the European Commission should not operate independently of the democratic governments of member states.

¹⁷⁵Egon Matzner sees the danger for Austria to fall apart if Europe consisted of autonomous regions. Egon Matzner, "Si disgrega anche l'Austria?" *limes* (Rome: December 1993): pp. 219–223. More general see Egon Matzner, "Alternatives and Prospective for Europe 2020: On the making of a Socio-Economic Context for a Civilized Europe" (Paper prepared for the Meeting of the Club Of Rome + BBV Foundation in Lyon 29–30 September, 1993), p. 10 f.

¹⁷⁶Karl W. Deutsch et al., *Political Community and the North Atlantic Area* (Princeton: Princeton University Press, 1957), p. 5 f. See also Richard Ned Lebow, "The long peace, the end of the cold war, and the failure of realism," *International Organisation* 48, no. 2, (Spring 1994), pp. 268–273.

¹⁷⁷At Maastricht the Parliament got the right to vote on the appointment of a new Commission and to veto on laws in certain areas (the internal market, education, culture, public health, consumer protection, transeuropean networks, and research and development framework programmes).

¹⁷⁸According to Robert Dahl, Hans Kohn and others the state is the correct size for democracy and the legitimate form of political organization. See Bach, "The Crisis of Democratic Discourse: Nationalism and Eastern Europe," p. 5.

Conclusion: states without nationalism

Many observers foresee no withering away of the states system. They suggest that sovereign states and the states system formed by them will be around at least for the time being and probably for much longer than that.¹⁷⁹

One could argue that European states are no longer sovereign because they have transferred much of their sovereignty to international bodies (e.g., the EU) in any case. The argument that states have lost sovereignty is far from new, however. Hedley Bull maintains that the European states system has always been part of a wider system of interaction in which groups other than the state (e.g., Catholics and Protestants) are related to each other, to foreign states and to international or supranational bodies, as well as to the state in which they are located.¹⁸⁰ States have always struggled to maintain sovereignty. However, if sovereignty means autonomy, a supreme coercive power, authority not hampered by others,¹⁸¹ exclusive control over a given territory,¹⁸² and equality and independence in their mutual relations, states have never been sovereign. Since the Westphalian system of "sovereign states" there have always been limitations to sovereignty, including national and international law, constraints imposed by the configuration of power (not even the decision of the states to go to war in 1914 was sovereign, because they were based on assumptions what other states would do) and economic interdependence.¹⁸³ The understanding among the members of the international community as to what constitutes sovereign authority during a particular historic period (dynastic state, national state), however, changes.¹⁸⁴ Camillieri and Falk highlight the paradox that the increasing strength of the state (administrative, legal, and military functions) may result in its declining sovereignty in the economic area.¹⁸⁵ In the future, the concept of sovereignty may also include some kind of democratic principle as a constitutive part. The state responds to international challenges such as economic and technological internationalisation processes. Accommodation to new devel-

¹⁷⁹Jackson and James (eds.), *States in a Changing World*, especially pp. 361–367. Hanspeter Neuhold, "Weltpolitik zwischen Integration und Fragmentierung," in *Österreichisches Jahrbuch für Internationale Politik* (Wien and Köln and Weimar: Böhlau Verlag, 1994), pp. 99–119.

¹⁸⁰Bull, *The Anarchical Society*, p. 278.

¹⁸¹For definitions of sovereignty see among others Lynn H. Miller, *Global Order: Values and Power in International Politics* (Boulder: Westview Press, 1994), pp. 24–29; Joseph A. Camillieri and Jim Falk, *The End of Sovereignty? The Politics of a Shrinking and Fragmenting World* (Hants, England: Edward Elgar, 1992), pp. 11–43.

¹⁸²Stephen D. Krasner, "Westphalia and All That," in Judith Goldstein and Robert O. Keohane (eds.), *Ideas and Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change* (Cornell University: Cornell University Press, 1993), pp. 235–238.

¹⁸³The debate on limitations of the sovereignty by law is based on the ideas of Hugo Grotius in the seventeenth century. He does not make general legal distinctions between different degrees of capacities for rights for different classes of states. In Grotius' view all sovereign states are equally bound by international law. Hidemi Suganami, "Grotius and International Equality," in Hedley Bull and Benedict Kingsbury and Adam Roberts, eds., *Hugo Grotius and International Relations* (Oxford: Clarendon Press, 1992), pp. 221–240.

¹⁸⁴Regarding different conceptions of sovereign authority see Bruce Cronin, "Distinguishing Between a Domestic and an International Issue: The Changing Nature of Sovereignty and Obligation in International Relations" (Paper presented at the Annual Meeting of the American Political Science Association, Washington, DC (1–4 September, 1994).

¹⁸⁵Camillieri and Falk, *The End of Sovereignty?*, pp. 83–88.

opments are hardly a new feature of state sovereignty and have been going on ever since the modern sovereign state emerged.

The Westphalian system did not eliminate old entities.¹⁸⁶ The new territorial states emerged as the main actors, however.¹⁸⁷ The new order created a system of states which are at least formally equal, in contrast to the earlier dominance of emperors and popes. In this manner, the non-democratic states of 1648 contained elements on which later pluralist democracies were built, including churches, universities, cities, guilds, merchant leagues, monasteries, and the aristocracy with its sovereigns.

Democratization and economic development in the West were achieved within the framework of the European state. Hedley Bull has observed that the European state system is also the basis for the international society.

What is chiefly responsible for the degree of interaction among political systems in all continents of the world, sufficient to make it possible for us to speak of a world political system, has been the expansion of the European states system all over the globe, and its transformation into a states system of global dimension.¹⁸⁸

The European state is the basis for globalization, integration, and for democracy. There is no developed democracy outside the state. Integration should not go beyond the limit where democratic statehood is dissolved. It might well be that it is replaced by the most powerful new and old actor: the nation defined in ethnic terms. The principle of nationality and ethnicity is far from a unifying force. More likely, nationalism will split existing states. Ethnonationalism may become the major cause of domestic anarchy in European states. A Europe based on nations without states would most likely reverse the integration process. Only integration plus statehood can reduce this danger. Traditionally, international institutions and organisations, such as the League of Nations and the United Nations, sought to protect existing states from external threats (as the liberation of Kuwait demonstrated). Protecting states from internal dissolution and helping them to rebuild their economic, social, and administrative structures is a new function of international organizations. In Europe, international institutions (OSCE, Council of Europe) also seek to protect minority rights; this was not only in order to improve the status of ethnic nationalities, but also to protect states from secession.¹⁸⁹ It will be interesting to see whether the EU, once supranationally organized will develop sufficient means to prevent or moderate nationalistic behavior, movements and secessionist claims.

¹⁸⁶Stephen D. Krasner denies that the Peace of Westphalia marks a turning point in history. Krasner, "Westphalia and All That," pp. 235–264.

¹⁸⁷Whether there is an analogy between feudal actors and modern states see Markus Fischer, "Feudal Europe, 800–1300: communal discourse and conflictual practices," *International Organisation* 46, no. 3 (Spring 1993), pp. 427–478; and the criticism by Rodney Bruce Hall and Friedrich V. Kratochwil, "Medieval tales: neorealist 'science' and the abuse of history," *International Organisation* 46, no. 3 (Spring 1993), pp. 483–485.

¹⁸⁸Bull, *The Anarchical Society*, p. 20 f.

¹⁸⁹Urs W. Saxer, *Die Zukunft des Nationalstaates, Staaten zwischen Souveränitätsorientierung und Integrationsoffenheit in einem sich wandelnden internationalen System*, Basler Schriften zur europäischen Integration no. 6 (Basel: EuropaInstitut an der Universität Basel, 1994), pp. 34–36.

Of course, states make war. The history of the rise of the state is linked to violent conflict and military power.¹⁹⁰ Democratic states are usually able to keep peace among themselves, however.¹⁹¹ Will this be true if they are replaced by something else?¹⁹² International institutions provide important support for democratization. The major threat in Central and Western Europe comes from within the states¹⁹³ and not from an anarchic states system. The "security dilemma" does not simply appear on the ethnic level.¹⁹⁴ Ethnic groups do not act like states as a modified neo-realist approach would see it.¹⁹⁵ Conflict arises not so much between ethnicities, but among different groups concerning the character of the state and whether it is defined ethnically or politically.

Van Evera observes that nationalist movements without states and densely intermingled nationality populations increase the risk of war. The danger of war can be reduced if nationalisms attain statehood and if national populations are compact and homogeneous.¹⁹⁶ But this goal is unrealistic for several reasons.

One response to intra-national heterogeneity is some sort of "ethnic cleansing." The history of Central Europe and the Balkans is full of examples: the Turkish killing of Armenians during the First World War; the exchange of Greek and Turkish populations in 1922; Stalin's evacuation of Poles from the Eastern territories in 1939-1941;¹⁹⁷ the Croat massacres of Serbs during the 1940s; the so-called "option" when the population of South Tyrol had to decide in 1939 whether to become Italians or leave the country; the expulsion of the German-speaking population from the Sudetenland after the Second World War, and of course the Holocaust; the most recent example is the "ethnic cleansing" in Bosnia and Croatia.

Suggestions for peaceful separation¹⁹⁸ rarely work.¹⁹⁹ Success depends on the history of the territory and populations involved and on the degree of ethnic heterogene-

¹⁹⁰ Bruce D. Porter, *War and the Rise of the State: The Military Foundations of Modern Politics* (New York: The Free Press, 1994). Ekkehart Krippendorff, *Staat und Krieg* (Frankfurt: edition suhrkamp, 1985).

¹⁹¹ Michael W. Doyle, Kant, 'Liberal Legacies, and Foreign Affairs', *Philosophy and Public Affairs* 12/ No. 3 and 4, 1983, pp. 205-235 and 323-353. Bruce Russett, *Grasping the Democratic Peace: Principles for a Post-Cold War World* (Princeton: Princeton University Press, 1993). A good summary of the arguments of this hypothesis is given in Thomas Nielebock, "Friede zwischen Demokratien: Ein empirisches Gesetz der Internationalen Beziehungen auf der Suche nach seiner Erklärung," *Österreichische Zeitschrift für Politikwissenschaft* 22, no. 2, (1993), pp. 179-194.

¹⁹² Heinz Gärtner, "Small States and Concepts of European Security," *European Security* 2, No. 2 (Summer 1993), p. 193.

¹⁹³ See the brilliant essay on the phenomenon of future civil wars by Hans Magnus Enzensberger, *Aussichten auf den Bürgerkrieg* (Frankfurt: Suhrkamp, 1993).

¹⁹⁴ Barry Posen, "The Security Dilemma and Ethnic Conflict," *Survival* 35, no. 1, (Spring 1993): pp. 27-47, and in Brown, ed., *Ethnic Conflict and International Security*, pp. 103-124.

¹⁹⁵ Michael C. Williams and Keith R. Krause, "The Subject of Security: Foundations of Rethinking Security" (Unpublished paper, 7 April, 1994).

¹⁹⁶ Van Evera, "Hypotheses on Nationalism and War," pp. 10-20.

¹⁹⁷ Tony Judt, "The New Old Nationalism," p. 47.

¹⁹⁸ Norbert Ropers, "Ziele, Ebenen und Aufgaben," in Jörg Calließ (ed.), *Auf dem Wege zur Weltinnenpolitik: Vom Prinzip der nationalen Souveränität zur Notwendigkeit der Einmischung* (Rehburg-Loccum: Evangelische Akademie Loccum, 1994), p. 98; Lind, "In Defence of Liberal Nationalism," p. 92.

¹⁹⁹ Alexis Heraclides sees four prerequisites as essential as accepting secessionist self-determination: 1. The existence of a distinct and sizeable self-defined community or society within a state; 2. constant and systematic discrimination, exploitation or domination against a sizeable self-defined collectively on the part of the state or

ity, and most important of all, the political leadership of both sides must want or at least accept the separation. One relatively peaceful example is the Czech-Slovak "civilised divorce" in 1992.²⁰⁰ The secession of homogeneous Slovenia involved some violence in 1991.²⁰¹ Peaceful homogenization (separation or unification) cannot be a general solution.²⁰² This would create new national problems and new minorities. If South Tyrol joined Austria again, there would be a significant Italian minority there (one-third of the population). More than two thirds of the population of Transylvania are now Romanians, and Slovakia's Magyars represent about 50 percent of the inhabitants in towns and villages near the Hungarian border.²⁰³ All these parts of the population belonging to the majority would become new minorities if borders were be changed. Homogenization as a general principle for peaceful separation would confirm and legitimize efforts to make political and ethnic borders correspond.

The remaining option is to create states without nations, or to "de-nationalize" and "de-ethnicize" the idea of the state gradually. States defined as administrative units do not necessarily have any national or ethnic affiliations. Conversely, ethnically defined states are likely to oppress minorities. Only de-nationalized and de-ethnicized democratic states are fully equipped to protect minorities. This could be done best on a nonterritorial basis. Ethnicity and nationality, like religion, should become a private matter recognized by states as a civil right. The "nation-state" should keep the "state" and drop the "nation."

the dominant ethnic group; 3. cultural domination and 4. the state's rejection of dialogue. Alexis Heraclides, "Secessionist Conflagration: What Is to Be Done?" *Security Dialogue* 25, no. 3 (September 1994), p. 289. The questions remain, however, how large "distinct and sizeable" is (minorities usually do not want to be counted) and how to measure "discrimination, exploitation or domination."

²⁰⁰ Milica Z. Bookman, "War and Peace: The Divergent Break-ups of Yugoslavia and Czechoslovakia," *Journal of Peace Research* 31, no. 2 (1994), pp. 175-187.

²⁰¹ An example of peaceful unification is the German unity of 1991 which was only possible because of the breakdown of the Warsaw Treaty Organisation.

²⁰² Secession as a global concept is suggested by Christian P. Scherrer, *Ethno-Nationalismus als globales Phänomen: Zur Krise der Staaten in der Dritten Welt und der früheren UdSSR*, INEF-Report no. 6 (Universität Duisburg Gesamthochschule, 1994), pp. 56-66.

²⁰³ Kovrig, "Hungarian Minorities in East-Central Europe," pp. 18, 22.

Povzetek

Država, narod in varnost v Srednji Evropi: demokratične države brez narodov

Pričujoči članek ne obravnava pravic narodnih manjšin in kulturne identitete, temveč položaj nacionalizma v mednarodni politiki. Dve razpravi sta na različnih ravneh vplivali na pojmovanje države v kontekstu mednarodne politike; po eni strani razprava o odnosu med državo in narodom, po drugi pa prispevek teorije o mednarodnih odnosih k razpravi o državi. Naš članek dokazuje, da obe razpravi ne moreta v celoti pojasniti dogodkov v Srednji in Zahodni Evropi. Kar zadeva prvo razpravo ta članek trdi, da rešitev nacionalnih problemov ni v odnosih med narodom in državo, ampak v ločitvi države od naroda. Kar zadeva drugo razpravo, je avtorjevo stališče, da Zahodni in Srednji Evropi ne grozi anarhija državne ureditve, temveč nacionalizem kot sila znotraj države. To ne velja le za Srednjo, ampak tudi za Zahodno Evropo. Razpad državnosti v Zahodni Evropi skozi integracijske, regionalizacijske ali globalizacijske procese bi pospešil etnični nacionalizem, ne pa prekrivanja identitet z enakopravnim posameznikom v središču.

Narodnost in etničnost naj bi, podobno kot religija, ostali zasebni zadevi, toda kot zagotovljeni pravici. Zato je za srednjeevropske države potrebno, da "raz-narodijo" in "de-etnicizirajo" svoj koncept države. Potrebno bi bilo vsaj poskusiti razmišljati o državi brez naroda. Po eni strani je največja grožnja etnični nacionalizem, ki je naperjen proti obstoječi demokratični državnosti, po drugi strani pa so demokratične države najbolj sposobne spoštovati manjšinske pravice na neteritorialni osnovi.

UREDITEV MEDETNIČNIH ODNOSOV IN STATUSA NARODNIH MANJŠIN V SLOVENIJI IN V ODNOSIH S SOSEDNJIMI DRŽAVAMI

Vera Klopčič

Uvod

V času, ko postaja manjšinsko vprašanje zopet eno prioritetenih vprašanj mednarodnih odnosov, se mnoge države znova soočajo s političnimi izzivi tudi za ponovno presojo pravnih določil in posameznih dokumentov manjšinskega varstva tako pred mednarodnimi forumi kot tudi na notranji ravni. Oživljajo se stare dileme in iščejo nove rešitve. Poleg pristopa, ki ima vseevropski pomen in temelji na spoznanju o bogastvu različnosti, pomenu ohranjanja identitete in spoštovanja le-te, ter pomena urejanja varstva manjšin v Evropi kot celoti, se oživljajo tudi pristopi, ki izhajajo iz različnih možnih političnih razsežnosti medetničnih konfliktov v državah v tranziciji oz. v državah Vzhodne in Jugovzhodne Evrope in v zahodnih državah. Iz nekaterih dejavnosti evropskih ustanov bi lahko celo sklepali, da velja skrb Evrope za ureditev manjšinskega varstva in za razreševanje medetničnih konfliktov predvsem ureditvi razmer v "novih demokracijah", ki naj se od "starih demokracij" le učijo na vseh področjih uredničenja in varstva človekovih pravic.

Ravno na področju varstva narodnih manjšin tako poenostavljeno razlikovanje ni-ma prave podlage, saj okoliščine v vsaki državi zahtevajo posebno obravnavo. To je tudi eno od izhodišč sprejetih mednarodnih dokumentov o varstvu narodnih manjšin, ki naj usmerja prakso in mednarodno sodelovanje na tem področju.

Za državo, kot je Republika Slovenija, je urejeno manjšinsko vprašanje izrednega pomena. V pristopu k urejanju tega vprašanja se prepletajo elementi zgodovinske in trajne kulturne povezanosti s pripadniki slovenskih narodnih skupnosti v zamejstvu in izseljeništvu, zavest o doslednem uresničevanju demokratičnih načel, ki zagotavljajo enakopravnost avtohtonim etničnim skupinam znotraj države, ter razvita stopnja tolerance v odnosu do vseh pripadnikov drugih etničnih skupin, ki v Sloveniji živijo. Lastna država in njena suverenost sta izrednega pomena za izražanje samobitnosti naroda, kar se je odrazilo tudi v procesu samoodločbe in v vseh aktih in izjavah, ki jih je Slovenija sprejela v času osamosvajanja.

V tem prispevku obravnavam pravne temelje za ureditev medetničnih odnosov, tako kot izhajajo iz osamosvojitvenih dokumentov, notranje zakonodaje Republike Slovenije in bilateralnih sporazumov, nanašajo pa se na pravne temelje urejanja medetničnih odnosov tako na notranji ravni kot tudi v odnosih s sosednjimi državami.

Osamosvojitveni dokumenti

V Temeljni Ustavni Listini o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije z dne 25. junija 1991 (Uradni list RS, št. 4/91) je zapisano:

- da Slovenija "prevzema vse pravice in dolžnosti, ki so bile z Ustavo Republike Slovenije in Ustavo SFRJ prenesene na organe SFRJ" (I poglavje);

- "da so državne meje Republike Slovenije mednarodno priznane državne meje dosedanje SFRJ z Republiko Avstrijo, z Republiko Italijo in Republiko Madžarsko v delu, v katerem te države mejijo na Republiko Slovenijo, ter meja med Republiko Slovenijo in Republiko Hrvaško v okviru dosedanje SFRJ." (II poglavje);

- "da Republika Slovenija zagotavlja varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin vsem osebam na ozemlju Republike Slovenije, ne glede na njihovo narodno pripadnost, brez sleherne diskriminacije, skladno z Ustavo Republike Slovenije in z veljavnimi mednarodnimi pogodbami";

- "Italijanski in madžarski narodni skupnosti v Republiki Sloveniji in njunim pripadnikom so zagotovljene vse pravice iz veljavnih mednarodnih pogodb."

S tem Dokumentom in z Deklaracijo o neodvisnosti Republike Slovenije se nova država zavezuje k spoštovanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin, k spoštovanju načela o nedotakljivosti meja, načel mednarodnega prava in veljavnih mednarodnih pogodb ter:

- razglša svojo samostojnost in neodvisnost, se kot mednarodnopravni subjekt v polnem pomenu besede ter v skladu z načeli združevanja suverenih držav v Evropi povezuje z drugimi državami, želi postati članica OZN, se vključevati v proces KEVSA, Sveta Evrope, v Evropsko skupnost in druge povezave držav;

- spoštuje načela mednarodnega prava in v skladu s pravnim nasledstvom določbe mednarodnih pogodb, ki jih je sklenila SFR Jugoslavija in se nanašajo na ozemlje Republike Slovenije.

Z aktom o potrditvi nasledstva glede konvencij, statotov in drugih mednarodnih sporazumov, ki predstavljajo akt o ustanovitvi mednarodnih organizacij, je "Skupščina Republike Slovenije ugotovila pravno nasledstvo mednarodnih sporazumov, katerih članica je bila nekdanja SFR Jugoslavija."

Vsa ta zavezujoča določila, ki so bila slovesno podana v procesu osamosvajanja in nastanka nove države, so pomembna za narodne manjšine in druge etnične skupine v Sloveniji, saj zagotavljajo pravno varnost in pravne temelje za urejanje medetničnih odnosov. V mednarodnem merilu pa izražajo spoštovanje načel sodobnega povezovanja na mednarodni ravni spoštovanje nedotakljivosti meja ter sprejetih mednarodnih pogodb. S članstvom v OZN, SE, OVSE in v drugih mednarodnih organizacijah je nova država sprejela tudi temeljna izhodišča, ki jih navajajo Ustanovne Listine teh organizacij, in načela na katerih temelji način miroljubnega razreševanja morebitnih sporov, kot temeljna načela sodobnega urejanja mednarodnih odnosov vključno z instrumenti in proceduro, ki se nanaša na "zgodnjo zaznavo in preprečevanje konfliktov". Ob sprejemu v Svet Evrope je posebni poročevalec Odbora za pravna vprašanja in človekove pravice Sveta Evrope v svojem poročilu (AS/Jur (44)55, 22. marec 1993) med drugim ugotovil:

"Moj vtis je, da Slovenija izpolnjuje zahteve v vseh pogledih. Ima moderno zakonodajo civilnega in kazenskega prava - in na mnogih drugih področjih - in moderne ustanove, ki (zaenkrat) še ne obstajajo niti v vseh državah članicah Sveta Evrope (Ustavno sodišče, Ombudsmana in posebne prestavnike narodnih manjšin v predstavnih telesih). Pod takimi pogoji moramo reči, da sta obe skupnosti (s tem mislimo na italijansko in madžarsko narodno skupnost) kar privilegirani. Obe sta, grosso modo, zadovoljni s svojim položajem. Seveda, izboljšave so vedno možne. Slovenija, po mojem mnenju polno spoštuje vladavino prava in temeljnih človekovih pravic in svoboščin. Način kako varuje pravice manjšin je model in primer za mnoge evropske države, tako "vzhodne kot zahodne" (tekst v angleščini je objavljen v publikaciji "Ethnic minorities in Slovenia, Institute for Ethnic Studies, Ljubljana, Slovenija, 1993 and 1994, str 6).

S pristopom k mednarodnim konvencijam, zlasti pa k Mednarodnemu Paktu OZN o državljanskih in političnih pravicah, ter Evropski konvenciji o človekovih pravicah je Slovenija sprejela najbolj izpopolnjen sistem mednarodnega nadzora nad izvajanjem obveznosti, ki zajemajo tudi možnost pritožbe posameznika.

Notranja zakonodaja

Ustava Republike Slovenije (1991) izhaja iz omenjenih načelnih izhodišč in določa:

- da država na svojem ozemlju varuje človekove pravice in svoboščine. Varuje in zagotavlja pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti. Skrbi za avtohtone slovenske narodne manjšine v sosednjih državah, za slovenske izseljence in zdomce, ter pospešuje njihove stike z domovino. Skrbi za ohranjanje naravnega bogastva in kulturne dediščine ter ustvarja možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije... (čl 5).

- da morajo biti zakoni in drugi predpisi v skladu s splošno veljavnimi načeli mednarodnega prava in z mednarodnimi pogodbami, ki obvezujejo Slovenijo... (čl 8);

- v Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Vsi so pred zakonom enaki. (čl 14);

- zagotovljeni sta sodno varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ter pravica do odprave posledic njihove kršitve (čl. 15);

- da ima vsakdo pravico do izražanja narodne pripadnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo (čl. 61);

- da je protiustavno vsakršno spodbujanje k narodni, rasni, verski ali drugi neenakopravnosti ter razpihovanje narodnega, rasnega, verskega ali drugega sovraštva in nestrpnosti, ter da je protiustavno vsakršno spodbujanje k nasilju ali vojni (čl. 63);

- položaj in posebne pravice Romov, ki živijo v Sloveniji, bo urejal poseben zakon (člen 65).

- da so avtohtoni italijanski in madžarski narodni skupnosti zagotovljene posebne pravice (čl. 64) na področju vzgoje in izobraževanja, uporabe narodnih simbolov, na področju javnega obveščanja in založništva, ustanavljanja organizacij ter stikov z matičnim narodom.

Ta pristop izhaja iz že dosežene ravni pridobljenih kolektivnih pravic za avtohtoni narodni manjšini. Ustava določa tudi, da država Slovenija "gmotno in moralno podpira uveljavljanje teh pravic", kar pomeni, da država iz sredstev proračuna financira delovanje dvojezičnega šolstva na narodnostno mešanem območju, kjer živijo pripadniki madžarske narodne skupnosti oz. šolstva v jeziku italijanske narodne skupnosti, dvojezično poslovanje na narodnostno mešanem območju, itd.

Narodni skupnosti sta neposredno zastopani v predstavniških organih lokalne samouprave in v Državnem zboru. V Državnem zboru deluje posebna komisija za narodni skupnosti, ki ji izmenoma predsedujeta poslanca italijanske oz. madžarske narodne skupnosti. Oba poslanca imata pravico veta v primeru obravnave zakona, ki se nanaša na uresničevanje katere od posebnih pravic narodne skupnosti.

- Na območjih, kjer ti skupnosti živita, ustanovijo njuni pripadniki za uresničevanje svojih pravic svoje samoupravne skupnosti. Na njihov predlog lahko država pooblasti samoupravne narodne skupnosti za opravljanje določenih nalog iz državne pristojnosti ter zagotavlja sredstva za njihovo uresničevanje. (Podrobneje o pravnem varstvu narodnih manjšin v Sloveniji glej: "Pravni položaj narodnosti/ narodnih manjšin v Sloveniji". . Razprave in gradivo, Ljubljana, 1992, 26-27, str. 287-302.)

- V okviru Vlade Republike Slovenije deluje poseben Urad za narodnosti, ki na državni ravni koordinira in skrbi za uresničevanje ustavnih obveznosti.

Tudi drugi, v času osamosvajanja Slovenije sprejeti pravni akti izhajajo iz sprejetih načel spoštovanja človekovih pravic in nediskriminacije, kakor tudi celotna notranja zakonodaja. Tako je Zakon o državljanstvu (Uradni list RS, št. 1/91-I, 30/91-I, 38/92 in 13/94) določil možnost za vse prebivalce, da ob izpolnjevanju določenih pogojev, (npr. določeno obdobje bivanja v Sloveniji oz. zaposlitve v Sloveniji) pridobijo slovensko državljanstvo. To možnost je tedaj izkoristilo približno 170.000 oseb iz drugih republik in pokrajin nekdanje Jugoslavije.

Namen teh dokumentov, ki urejajo položaj avtohtonih narodnih manjšin v Republiki Sloveniji, položaj etničnih skupin in posameznih državljanov različnih narodnosti, jezika in vere, je zagotoviti sožitje in medsebojno poznavanje in spoštovanje različnih entitet. Tako za skupino kot tudi za posameznike pa pomenijo ti pravni temelji možnost za izražanje lastne kulture, jezika ter ohranjanje narodne identitete.

Mednarodnopravne razsežnosti

Citirani dokumenti v prvem delu tega prikaza potrjujejo zavezanost nove države k spoštovanju načel mednarodnega prava, mednarodnih organizacij in mednarodnih dokumentov, ki temeljijo na splošno sprejetem mednarodnem načelu, da zagotavljanje pravic narodnim manjšinam ne sme ogroziti načela teritorialne integritete in celovitosti držav.

Z vstopom v članstvo mednarodnih organizacij je Slovenija tudi formalno potrdila spoštovanje teh načel, ki jih že v celoti spoštuje v notranji zakonodaji in v ukrepih notranje politike.

Specifičen geopolitični položaj in zgodovinske okoliščine so narekovale, da v sosednjih državah Slovenije živijo pripadniki slovenske manjšine. Njihov položaj (kakor

tudi položaj obeh avtohtonih narodnih manjšin v Sloveniji) je urejen s posebnimi mednarodnopravnimi pogodbami:

1. Z Republiko Madžarsko je sklenjen poseben bilateralni sporazum "O zagotavljanju posebnih pravic slovenske manjšine, ki živi na Madžarskem in madžarske manjšine, ki živi v Sloveniji" (1992). V preambuli se sklicuje na sprejete mednarodne dokumente OZN, SE in OVSE. V njem se državi zavezujeta, da bosta zagotavljali možnosti za ohranjanje, razvoj in izražanje narodne identitete obeh manjšin na področju šolstva, kulture, medijev, publiciranja in raziskovalnega dela, na ekonomskem in drugih področjih. Sporazum predvideva ustanovitev medvladne komisije za manjšine, ki bo nadzorovala izvajanje sporazuma. Državi naj zagotovita udeležbo predstavnikov manjšin v tej komisiji.

2. Položaj slovenske manjšine v Avstriji ureja Avstrijska državna pogodba (1955) kot temelj mednarodnopravne obveznosti Republike Avstrije;

- člen 6 ADP zagotavlja varstvo človekovih pravic vsem, ki živijo pod avstrijsko suverenostjo, brez diskriminacije;

- člen 7 zagotavlja posebne pravice slovenski manjšini na Koroškem in Štajerskem, vključno s pravico do izobraževanja v lastnem jeziku, do svojih lastnih organizacij, zborovanj in tiska, dvojezičnih oznak in topografskih napisov, do uporabe jezika v kulturnih, upravnih in sodnih ustanovah (tč. 1- 4 7 člen ADP);

- 5 odstavek 7. člena določa, da se mora prepovedati dejavnost organizacij, ki merijo na to, da hrvatskemu ali slovenskemu prebivalstvu odvzame njegov značaj in pravice kot manjšine.

3. Položaj slovenske manjšine v Italiji in italijanske manjšine v Sloveniji urejajo "Osimski sporazumi" (Pogodba med Socialistično federativno republiko Jugoslavijo in Republiko Italijo 1976), ki v četrti alineji preambule navajajo, da državi: "potrjujeta svojo privrženost načelu največjega možnega varstva državljanov - pripadnikov manjšin, ki izvira iz njunih ustav in njune notranje zakonodaje...", ter izražata prepričanje, da bodo sporazumi prispevali h krepitvi miru in varnosti v Evropi.

- Člen 8 "Osimskih sporazumov" določa, da bosta obe državi "ohranili v veljavi notranje ukrepe, ki sta jih že sprejeli pri izvajanju Posebnega statuta in bosta v okviru svojega notranjega prava zagotovili pripadnikom zadevnih manjšin enako raven varstva, kot jo je določal specialni statut, ki neha veljati".

Vloge manjšin v dejavnostih R Slovenije na mednarodni ravni

Pri zavzemanju za urejanje položaja slovenskih manjšin v zamejstvu R Slovenija vztraja pri spoštovanju sprejetih mednarodnopravnih določil na univerzalni, regionalni in bilateralni ravni, nima pa ozemeljskih zahtev do sosednjih držav. V zgoraj navedenih pravnih aktih je začrtana možnost, da se morebitna odprta vprašanja rešujejo v dialogu z manjšinami. V delo meddržavnih komisij, ki obravnavajo kulturno, znanstveno in prosvetno sodelovanje s sosednjimi državami so vključeni tudi predstavniki narodnih manjšin, saj je na tem področju prisotna tudi problematika možnih oblik izpopolnjevanja varstva narodnih manjšin.

Na regionalni ravni je Slovenija dejavna v okviru Delovne skupine Alpe-Jadran in SEP-a, kjer se zavzema za konstruktivno sodelovanje držav na področju varstva in zaščite etničnih manjšin ter aktivno sodelovanje samih predstavnikov manjšin.

Republika Slovenija je članica OZN, Sveta Evrope in OVSE in se v okviru dejavnosti teh organizacij zavzema za dosledno izveljavljanje in implementacijo mednarodnih določil o varstvu narodnih manjšin in etničnih skupin. Slovenija je že podpisala Okvirno konvencijo Sveta Evrope o varstvu narodnih manjšin, ki povzema načela mednarodne skupnosti v odnosu do varstva narodnih manjšin kot dela celote mednarodnopravnega varstva človekovih pravic.

Z doseženo stopnjo spoštovanja pravnih dokumentov o zaščiti narodnih manjšin na notranji in mednarodni ravni ter s sodelovanjem pri pripravi mednarodnopravnih normativnih mehanizmov je Slovenija pomembno prispevala tudi k izoblikovanju tki. "evropskega standarda" na področju varstva narodnih manjšin.

Literatura:

Ethnic minorities in Slovenia (eds. Vera Klopčič and Janez Stergar). 2nd revised and enlarged ed. - Ljubljana: Institute for ethnic studies; Information bureau, 1994, 70 str.

Pravica manjšin v evropskih dokumentih. - V: Manjšine v prostoru Alpe-Jadran. - Ljubljana, 1994, str. 105-110.

Ustava Republike Slovenije. -V: Uradni list RS, št. 1-4/91 z dne 25. julija 1991

Summary

Regulation of Interethnic Relations and National Minority Status in Slovenia as well as in the Relations with Neighbouring Countries

A settled minority issue is of the utmost importance for a country like the Republic of Slovenia. Different elements are interwoven in the approach to the settlement of this issue. These elements include traditional and lasting cultural bonds with members of Slovene national minorities in the neighbouring countries and with Slovene emigrants and migrant workers abroad along with the awareness of the implementation of democratic principles in the near future. These principles guarantee equality to autochthonous ethnic communities as well as a developed degree of tolerance in relation to all members of other ethnic communities living in Slovenia. One's own state and its sovereignty are extremely important for the expression of national identity, which was fully reflected in the process of national identity, which was fully reflected in the process of self-determination and in all acts and declarations adopted by Slovenia at the time of gaining of independence.

The new state has committed itself to respect human rights and fundamental freedoms, the principle of inviolability of frontiers and the principles of international law, as well as the effective international treaties in the shaping of the Declaration of Independence of the Republic of Slovenia.

By accession to international conventions, particularly to the UN International Covenant on Civil and Political Rights and to the European Convention on Human Rights, Slovenia has accepted the most elaborate system of international control over the implementation of obligations, including the possibility of complaints lodged by individual.

SRBSKA SKUPNOST V SLOVENIJI (statistična slika *)

Miran Komac

1.

Srbska skupnost (populacija) v Sloveniji predstavlja v etnično-numeričnem smislu manjšino; ob zadnjem popisu prebivalstva (1991) se je na vprašanje o narodnostni pripadnosti deklariralo za pripadnost Srbom 47.911 oseb, kar je predstavljalo 2,44 % prebivalstva Republike Slovenije. Za mnoge, ki jim je etnična kategorija človeka primarna, se je številka zdela diskutabilna. Za tiste, ki jim je etnični purizem pomemben sestavni del življenjskega obnašanja, se zdi številka previsoka; za druge, ki vztrajno merijo kvaliteto odnosov med različnimi etničnimi skupinami le s številom (obsegom) posameznih populacij (in teh se v okviru etničnih skupin nikjer ne zmanjka), se zdi številka prenizka. Srbe poskušajo najti predvsem znotraj kategorij "narodnostno neopredeljeni"¹ in kar obsežne kategorije "neznano"². Toda tovrstno početje je sizifovo delo, polno nevarnih pasti in vir upravičenih ugovorov s strani drugih narodov, ki živijo v Sloveniji. Konec koncev bi prav vsi, ki "boleljajo" za številčnim pomanjkljajem, zahtevali, naj se jim nekaj "doda" iz teh ostankov.

Skromna opomba v potrditev zapisanega: pogosto se srbska skupnost povezuje s pravoslavno veroizpovedjo. Takšna trditev je lahko močno upravičena, saj se je pretežni del prebivalcev srbske narodnosti (71,6 %) opredelil za pravoslavno veroizpoved. Toda kot nam kažejo podatki iz priložene tabele (Tabela št. 1), niso vsi Srbi pravoslav-

*Članek je dopolnjen prispevek, ki je bil predstavljen na znanstvenem srečanju "Srbi v Sloveniji", ki so ga organizirali World Serbian Community, SANU in Matica srbska iz Novoga Sada v Sremskih Karlovcih (ZR Jugoslavija), 8. in 9. junija 1996. Gradivo je bilo zbrano na Zavodu R. Slovenije za Statistiko, Ministrstvu za notranje zadeve in Ministrstvu za kulturo. Omenjenim inštitucijam in strokovnim sodelavcem, ki so sodelovali pri tem delu, se toplo zahvaljujem.

¹ Leta 1971 je bila sprejeta klasifikacija, ki je ustrezala ustavnim določbam o enakopravnosti vseh narodov in narodnosti in o pravici prebivalcev, da prosto izjavijo narodnostno pripadnost, včevši pravico, da se narodnostno ne opredelijo, če se ne želijo. V tej klasifikaciji, ki je veljala tudi ob popisu prebivalstva leta 1981 in 1991, so vsi prebivalci razvrščeni v dve osnovni skupini:

a) narodnostno opredeljeni

b) narodnostno neopredeljeni

Prebivalci, ki se niso narodnostno opredelili, so glede na odgovor razvrščeni v tri skupine:

a) narodnostno se niso opredelili,

b) opredelili so se kot "Jugoslavlani",

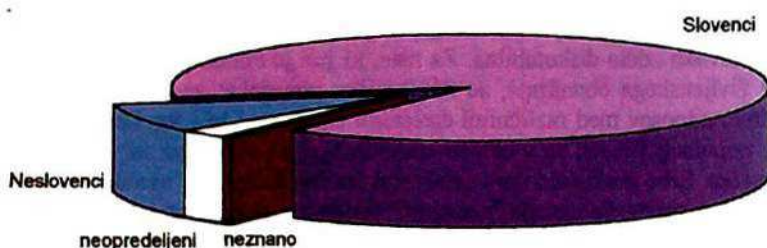
c) opredelili so se po regionalni pripadnosti.

² V kategorijo "neznano" so bile uvrščene osebe, ki na vprašanje o narodnostni pripadnosti niso želeli odgovoriti, ali se niso želeli opredeliti.

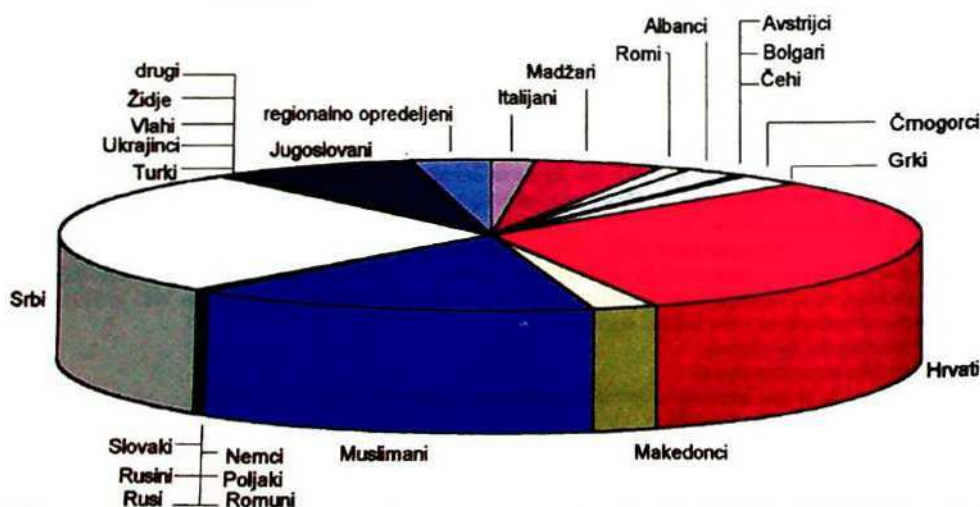
ne veroizpovedi in niso samo pripadniki Srbov člani pravoslavnega verskega občevstva!

Sam podatek o številu srbske skupnosti v Sloveniji ne pove mnogo, dokler ga ne vstavimo v občo sliko etnične strukture Slovenije. Iz priložene tabele št. 2 je razvidno, da predstavlja srbska skupnost le del populacije neslovenskega etničnega izvora, ki predstavlja 12,16 % (graf št. 1) prebivalstva Slovenije. Res pa je, da so Srbi po številu druga najštevilčnejša (za Hrvati) narodna skupnost v Sloveniji (graf št. 2)

Grafikon 1: Etnična struktura Republike Slovenije

Grafikon 2: Prebivalci neslovenske narodnosti

Trende rasti neslovenskega prebivalstva v Republiki Sloveniji so ugotavljali že mnogi raziskovalci, zato jih na tem mestu ne velja ponavljati³. Vsekakor ostaja temeljna misel, da je potrebno rast srbskega prebivalstva⁴ (in seveda tudi drugih skupnosti jugoslovanskih narodov) pripisati imigracijskim procesom, ki so se še posebej intenzivno pričeli odvijati na začetku sedemdesetih let, kar je "mogoče pripisati izrazito ekstenzivnemu gospodarskemu razvoju s poudarkom na delovno ekstenzivni tehnologiji. V osemdesetih letih se je priseljevanje umirilo tako iz gospodarskih kot iz političnih razlogov. Ocenjujemo, da je na ravni obnavljanja deleža priseljene populacije"⁵. To ugotovitev nam potrjujejo podatki zadnjega popisa (Tabela št. 3), saj je bilo v Sloveniji rojenih⁶ le 14.046 oseb, ki so se opredelili kot Srbi, kar znaša 29,3 procenote vseh v Sloveniji živečih Srbov. Pretežni del srbske populacije je bil rojen v Bosni in Hercegovini (36,9 %), v Srbiji brez območij pokrajin⁷ (20,2 %), na Kosovu (3,1 %), v Vojvodini (3,9 %), na Hrvaškem (5,1 %), itd. Opraviti imamo torej s kategorijo klasičnih ekonomskih imigrantov s porajajočimi se sloji imigrantske populacije prve in druge generacije.

Temeljna dilema, ki se odpira z navedbo disperzirane republiške proveniencije srbske populacije v Sloveniji je povezana s pojmom "matična domovina". Ali je res povsem jasno, kateri državi nastali ob razpadu Jugoslovanske federacije pripada ekskluzivna pravica do tega naslova?

Razprava o pojmih "domovina", "matica", "matični narod", itd. vitalizira percepcijo države kot ekskluzivnega garanta etničnih posebnosti naroda. Tako tistega dela, ki živi znotraj državnih meja, kot tudi "etničnih ostankov" (narodnih manjšin) zunaj državnega teritorija. Romantična percepcija odnosa med matico in manjšinami, mešanica kati-tativnosti in brambovstva, pogosto skriva v sebi izrojeno percepcijo narodnega vprašanja. Raba pojma "matica" spominja na čebeljo organizacijo naroda, znotraj katere je vse, na takšen ali drugačen način, podrejeno ohranjanju "matice". Neprijetno, če že ne nevarno, bi bilo, če bi se neslovenske etnične skupnosti nekritično "ujele" v to past.

2.

Gledano z očmi demografov, je prebivalstvo Republike Slovenije staro. To pomeni, da je delež starega prebivalstva (60 let in več) sorazmerno velik in delež mladine (do 20 let) majhen. Delež "mladega" prebivalstva (0-20 let) znaša 27,9 %, delež "starih"

³ O tem podrobneje npr.:

Silva Mežnaric: *Bosanci*. Filip Višnjić, Beograd, 1986

Peter Klinar: *Vpliv migracij na družbeni razvoj SRS*. FSPN, RI, Ljubljana, 1986

⁴ Zgolj kot zanimivost navedimo, da je ob prvem popisu prebivalstva leta 1921 živelo v Sloveniji 11.898 Srbov ali Hrvatov (dikcija popisa). Koliko je bilo znotraj te kategorije Srbov, je težko ugotoviti. Če nekoliko špekuliramo s korelacijo narodnost in veroizpoved, potem lahko rečemo, da je bilo ob nastanku Jugoslavije na področju Slovenije med šest in sedem tisoč Srbov.

⁵ I. Svetlik, M. Novak: *Položaj priseljenih iz jugoslovanskih republik v Slovenijo*. FSPN, 1991, str. 4

⁶ V to kategorijo so všteti rojeni v kraju stalnega prebivališča, v drugem naselju iste občine in v drugem naselju v Sloveniji.

⁷ Izraz ima izključno statistični značaj, je zgolj dikcija popisa, brez kakršnihkoli vrednostnih konotacij.

(60 let in več) pa 16,2 %. Demografska slika Slovencev je še temnejša: odstotek "mladih" je 27,8 %, odstotek "starih" 17,1 %. Proces staranja prebivalstva bi bil v Republiki Sloveniji prav gotovo še hitrejši, če tokovi imigracije ne bi pomlajevali starostne sestave prebivalstva. Zaradi zaposlovanja se je v Slovenijo priseljevalo večinoma delovno-aktivno, to je mlado prebivalstvo. Slednjo ugotovitev potrjujejo tudi podatki o srbski populaciji. Število "mladih" (0-20 let) znaša 31,9 % (15.320 - podrobneje tabela št. 4) vseh v Sloveniji živečih Srbov, delež "starih" (60 let in več) pa znaša le 4,55 (2.155) srbske populacije.

Prevladujoč način nastajanja srbske skupnosti v Sloveniji je določil njeno temeljno značilnost: prostorsko disperzijo, saj je Srbe mogoče najti prav v vseh občinah Republike Slovenije⁸ (tabela št. 5). V različnem obsegu seveda: od minimalnega števila (15 oseb; 0,08 % celotnega prebivalstva občine; 0,03 % vseh Srbov v Sloveniji) v občini Ljutomer, do maksimalnega števila (5.899 oseb; 8,2 % celotnega prebivalstva občine; 12,3 % vseh Srbov v Sloveniji) v občini Ljubljana Moste-Polje. Prostorska razpršenost je gotovo, v povezavi z ostalimi procesi in odnosi, temeljni omejevalni faktor notranje etnične "homogenizacije" srbske populacije, oziroma njene etnične izraznosti v odnosu do večinskega naroda. Kljub statistični manjšinskosti, bo preskok v status etnične manjšine z vsemi atributi manjšinske subjektivitete vsaj dolgotrajen proces. Poleg tega disperzija močno omejuje število medijev narodne socializacije, med katerimi ohranja družinsko okolje temeljni pomen.

Iz raziskovalnega zornega kota je mogoče problematiko Srbov v Sloveniji shematično razdeliti na tri medsebojno se prepletajoče segmente:

1) kot analizo odnosov znotraj srbske skupnosti po posameznih segmentih življenja (prebivalstvo po spolu, starosti, šolski izobrazbi, življenju v mestih in drugih naseljih, rodnost, zakonske zveze, zaposlitvi, korelacija med "republiško" provienco in izražanjem pripadnosti srbske skupnosti, itd.)

2) kot analizo odnosov med Srbi in Slovenijo, ki je zopet lahko več nivojska:

a) odnos med Srbi in Slovenci v smislu idealno-tipske predstave, o obstoju dveh svojskih in ločenih etničnih enot;

b) odnosi med Srbi in ostalimi imigrantskimi narodnimi skupnostmi, ki živijo v Sloveniji;

c) odnos med državo Slovenijo in Srbi, tako tistimi, ki imajo slovensko državljanstvo, kot onimi, ki imajo do slovenske države drugačen pravni status.

3) kot analizo hotenj in odnosov med Srbi in njihovim izvornim okoljem, oziroma okoljem njihovih prednikov.

Zapisano je predvsem zbirka raziskovalnih želja, ki se kažejo kot rezultat parcialnih raziskav predvsem v smislu, da je potrebno za celovitejšo sliko o Srbih v Sloveniji (podobna ugotovitev velja tudi za ostale neslovenske populacije) opraviti še kopico dela. Pričujoča analiza v celoti ustreza zgoraj zapisanemu: omejenost virov dopušča le parcialne ugotovitve in nepopolno analizo odnosov med etničnimi skupinami v Sloveniji. In kar se ob vsem tem zdi še največja pomanjkljivost, nimamo analitskega pri

⁸ Operiramo z občinsko ureditvijo na dan popisa prebivalstva (31. 3. 1991), ki je poznala 62 občin. Z novo ureditvijo je bilo s 1. 1. 1995 oblikovanih 147 občin.

kaza percepcije srbskega življa o njihovem življenju v Sloveniji, njihovem položaju, pričakovanjih in hotenjih - niti iz sociološkega, niti iz antropološkega in ne iz psihološkega zornega kota.

3.

Popis prebivalstva iz leta 1991 ostaja temeljni vir analize. Imamo torej sliko iz leta 1991; demografski in politični premiki po tem letu so spremenili s popisom izkazano podobo Srbov v Sloveniji. Toda tektonskih demografskih premikov v preteklih petih letih le ni bilo, tako da je mogoče zapisati, da s popisom ugotovljeni trendi (temeljni demografski) veljajo še danes. Iz uradnih podatkov⁹ ni mogoče razbrati, katere narodnosti so bile osebe, udeleženske migracijskih procesov, saj se ti tokovi beležijo samo med državami. V uradnih virih je mogoče najti naslednje podatke o sodobnih migracijskih procesih:

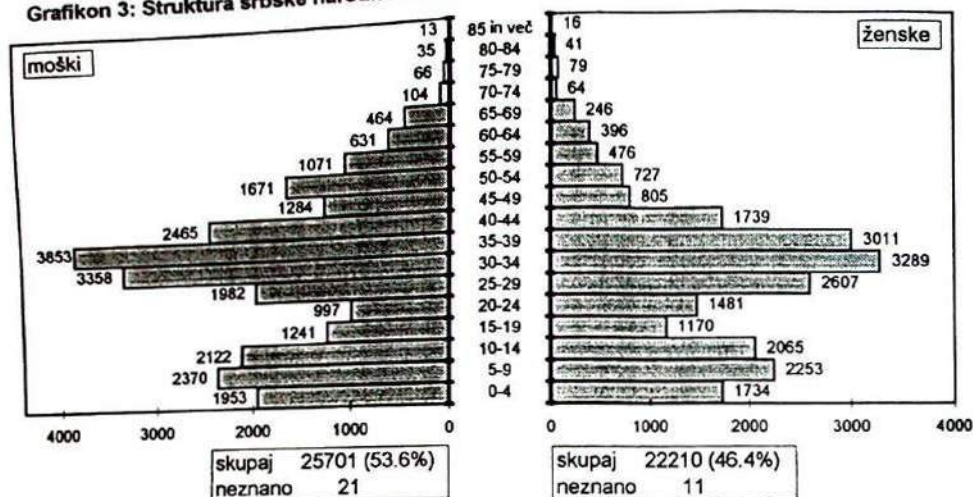
	1991	1992	1993	1994	1995
priseljani	5989	3461	2745	1919	5879
državljeni R.Slo.	-	-	-	-	2191
tuji državljani	-	-	-	-	3688
odseljeni	9060	3848	1390	983	3372
državljeni R.Slo.	-	-	-	-	776
tuji državljani	-	-	-	-	2596
selitveni prirast, oziroma padec	-3073	-387	1355	936	2507
državljeni R.Slo.	-	-	-	-	1415
tuji državljani	-	-	-	-	1092

Podobno kot za ostale imigrantske narodnostne skupine tudi za Srbe velja, da prevladuje število moške populacije (25.701=53,6 %; ženske 22.210=46,4 %). Podatek se zdi običajen glede na to, da je srbska skupnost "rezultat" sodobnih procesov ekonomske imigracije. Migranti prihajajo povečini sami (tudi v primeru, ko so si v izvornem okolju že ustvarili družino), saj je njihova mobilnost lahko večja. Prav tako je večji finančni prihranek, ki je nujen za kasnejši povratak ali za združitev družine v Sloveniji. Del imigrantske populacije pa je sploh samski. Dvoje posledic se iz povedanega nakazuje: najprej, da je srbska populacija relativno mlada in drugič, da je verjeten obstoj narodnostno mešanih zakonov.

Prvo navedbo nam potrjuje starostno deblo v grafu št. 3.

⁹ Vir: Republika Slovenija, Statistični letopis 1996, Ljubljana 1996, str. 105, Republika Slovenija, Ministrstvo za notranje zadeve

Grafikon 3: Struktura srbske narodnostne skupnosti glede na spol in starost

Ob popisu leta 1991 je bilo kar 39.690 (82,84 %) oseb, ki so se opredelili kot Srbi, mlajših od 45 let! Gre torej za zelo vitalno skupnost, ki bo svojo "konkurenčnost" v in z okoljem, v katerem živi, morala še dolgo in neprestano dokazovati. Za ohranjanje in razvoj prinešenih narodnostnih značilnosti to pomeni, da se bo njihov pomen ohranjal v omejenem obsegu in znotraj omejenega kroga "uporabnikov". Poleg tega življenje v drugoetničnem okolju z drugačnimi jezikovnimi in kulturnimi značilnostmi vnaša v zbirko avtohtonih značilnosti nove elemente. Postopno se (bo) oblikuje nova paleta kazalcev narodnostne identitete, ki bodo na nov način ohranjali srbsko skupnost v Sloveniji kot subjekta lastnega razvoja.

V kolikšni meri se da potruditi (ali zanikati) zgoraj sugerirana možnost pozitivne korelacije med tipom migracije in narodnostno "pestrostjo" družin? Korelacija je zanimiva tudi (če pustimo ob strani vse ostale možne izpeljave) v povezavi z zgoraj omenjenimi identitetnostnimi dilemami. Ko analiziramo družine po narodnostni pripadnosti žene-moža, matere-očeta dobimo naslednjo sliko;

mož Srb,	narodnost N	žene %	žena Srbkinja,	narodnost N	moža %
Slovenke	4387	29.8	Slovinci	1638	14.2
Italijanke	25	0.2	Italijani	12	0,1
Madžarke	36	0.2	Madžari	24	0.2
Albanke	5	0.0	Albanci	31	0.3
Črnogorke	112	0.8	Črnogorci	150	1.3
Hrvatice	1053	7.2	Hrvati	684	5.9
Makedonke	97	0.6	Makedonci	113	0.9
Muslimanke	148	1.0	Muslimani	192	1.6
Srbkinje	8386	57.0	Srbi	8386	72.5
druge in nar.	322	2.2	drugi in nar.	250	2.2
neop.			neop.		
neznano	152	1.0	neznano	92	0.8
	14.723	100		11.572	100

Za celovitejši prikaz družinske strukture velja dodati še podatke o nepopolnih družinah. Po podatkih popisa je evidentiranih 1734 nepopolnih družin, v katerih je narodnost matere ali očeta srbska: v kategoriji "mati z otroki" je teh primerov 1365, "oče z otroki": pa 369 primerov. (za celovitejši prikaz glej Tabelo št. 6).

4.

Navedenim podatkom velja dodati še nekatere. Začeti velja z izobrazbeno strukturo, saj je znotraj večinskih populacij v imigrantskih okoljih pogosto prisotna stereotipna predstava o priseljencih, kot populacijah z relativno nizko stopnjo izobrazbe. Primerjava med izobrazbeno strukturo večinske narodnostne populacije (Slovinci) in srbsko skupnostjo kaže na slabe štartne osnove Srbov. Primerjava med posameznimi izobrazbenimi bloki osnovna šola, srednja šola, višje in visoke šole (podrobnejši podatki so prikazani v tabeli št. 7 za primerjavo z ostalimi narodnostmi glej še Tabelo št. 8) kaže na občutno nekompetitivnost srbske populacije: medtem, ko je Slovencev brez izobrazbe, z nepopolno osnovno šolo ali s končano osnovno šolo približno 34%, obsega ta kategorija znotraj srbske populacije slabo polovico celotne populacije (48%)! Podatek je frapanten tudi zato, ker se je v Sloveniji zaključil proces intenzivnega zaposlovanja (delovno intenzivne panoge, ki so v večini primerov zaposlovale tovrstno delovno silo pa so vse po vrsti v krizi). Opuščanja na eni strani in oteženega tovrstnega zaposlovanja na drugi strani so deležne prav tiste kategorije, ki imajo nekompetitivno izobrazbeno strukturo. Med njimi pa je, kot kažejo statistični podatki, dobršen del imigrantskih populacij. Srbi niso izjema. Nevarnosti, ki jih prinaša veliki ekonomski obrat, v korelaciji z nacionalnim faktorjem, so vsaj dvojne narave:

a) odpuščanje delavcev, ki ima v osnovi ekonomsko logiko, je s strani prizadetih prav lahko prikazano in opravičevano skozi nacionalna očala,

b) zaostrovanje ekonomske situacije, ki ji velja dodati še zbir političnih dogodkov v zadnjem desetletju, lahko povečuje medetična nasprotja z razpoznavnim prepričanjem, naj imajo "priseljenci" prednost pri odpuščanju. Podrobnejših študij na to tematiko nimamo, tako da lahko uporabljamo le javnomnenjske raziskave. V raziskavi Slovensko javno mnenje (SJM) je bilo leta 1992 postavljeno vprašanje o korelaciji med narodnostno pripadnostjo in odpuščanjem delavcev s sledečo vsebino in odgovori:

ZARADI PRESTRUKTURIRANJA GOSPODARSTVA IN REŠEVANJA KRIZE SE OBETA V PRIHODNJE V SLOVENIJI ODPUŠČANJE DELAVCEV. KAKO BI PO VAŠEM MNENJU KAZALO RAVNATI PRI ODPUŠČANJU DELAVCEV IZ DRUGIH REPUBLIK BIVŠE JUGOSLAVIJE, KI SO TUJI DRŽAVLJANI?

1 - odpustiti bi kazalo odvečne delavce, ne glede na narodno pripadnost	14,8
2 - najprej bi morali odpustiti delavce iz drugih republik, potem šele Slovence	73,9
3 - najprej bi kazalo odpustiti domače delavce, potem šele neslovence, ker je delavce iz drugih okolij Jugoslavije potrebno zaščititi	0,8
4 - drugo	2,1
5 - ne vem	8,4

Podobno visok trend "pozitivnih" odgovorov je mogoče zaslediti v javnomnenjskih raziskavah leto kasneje.¹⁰ Poleg "razreševanja" odnosa med večinskim narodom in imigrantskimi skupnostmi, ki ga beležijo javnomnenjske raziskave, bosta za imigrantske skupnosti (in znotraj tega okvirja to velja tudi za Srbe) pomembna dva odnosa: visok odstotek nizko izobražene delovne sile, ki je pogost generator brezposelnosti, bo lahko vplival na pomemben vrednostni premik - na obravnavo (vsaj dela) srbske populacije kot primarno socialne in ne narodnostne kategorije!

Prav možno je, da bo ta element v povezavi s tistimi procesi, ki izvirajo iz odnosov med večinskim narodom in srbsko skupnostjo, pospešil procese opuščanja množice kavalcev narodnostne identitete.

Še nekaj opomb o izobrazbeni strukturi srbske skupnosti. Zanimiva je tabela št. 9, ki prikazuje "interno" izobrazbeno strukturo srbske populacije. Opaziti je mogoče precejšnje nesorazmerje med izobrazbeno strukturo žensk in moških. Kar 60% srbskih žena je razvrščenih v kategorije "brez izobrazbe", "nepopolna osnovna šola", "osnovna šola"; dobra tretjina žensk jih ima dokončano srednjo šolo, višjo šolsko izobrazbo ima 2,4% ženske populacije in le nekoliko višji procent visokošolsko izobrazbo (2.8%). Ko

¹⁰ V javnomnenjski raziskavi SJM 1993 so bili pri odgovoru na vprašanje "Ali soglašate - ali ne - z naslednjimi trditvami" ugotovljeni naslednji odstotki:

	popolnoma soglašam	v glavnem soglašam	neodločen	v glavnem ne soglašam	sploh ne soglašam	ne pozna, ne ve
Ko se odpušča delavce, bi bilo treba najprej odpuščati priseljence, šele nato Slovence	38.7	32.1	12.3	9.1	4.3	3.5

te podatke primerjamo s slovensko žensko populacijo, so razlike občutne: v kategorijo "brez izobrazbe" in "osnovna šola" je razvrščenih 37,3 % slovenskih žena, 49,1% jih ima srednješolsko izobrazbo, višješolsko izobrazbo 8,1 % in 5,4 % visoko šolsko izobrazbo. (glej Tabelo št. 10)

Moški del srbske populacije ne odstopa tako radikalno od slovenske moške populacije. V kategoriji "brez izobrazbe" in "osnovna šola" je 31,7 % slovenske moške populacije (Srbi 39,2 %), 56,9 % Slovencev ima srednješolsko izobrazbo (48,7 % Srbov), višješolsko izobrazbo 6,4 % Slovencev ter 7,9 % Srbov (glej podrobneje Tabelo št. 11).

Za celovitejši prikaz bi veljalo zapisanemu dodati še dodatne analize. Na primer, provenienca srbske populacije (po posameznih področjih bivše Jugoslavije) in izobrazbena struktura; tip družine in izobrazbena struktura, itd.

5.

V razmišljanju o odnosih med imigrantskimi populacijami in novim okoljem, se v pretežni meri obravnavajo relacije in procesi, ki sodijo na "negativni" pol medetičnih odnosov. Zanemarja ali celo "pozablja" pa se na najbolj elitno plast te populacije na različnih segmentih družbenega ustvarjanja. Skromen segment tega odnosa je razviden iz podatkov o najvišji doseženi izobrazbi - magistrov in doktorjev znanosti. Teh je 93, kot je razvidno iz tabele št. 12, njihovo delovanje pa je skoncentrirano znotraj izjemno pomembnih segmentov družbenega ustvarjanja: znanosti, izobraževanja, zdravstva. Prispevek Srbov je torej potrebno obravnavati in "meriti" tudi iz tega zornega kota in to v treh smereh: kot prispevek razvoju Slovenije kot države; prispevek obstoju in razvoju srbske skupnosti v Sloveniji; in končno kot prispevek razvoju emigrantskih okolij.

Razvrščanje srbske populacije po dejavnosti (tabela št. 13; tabela št. 14) kaže, da je kar 40% aktivnega prebivalstva srbske narodnosti, ki opravlja poklic, zaposlena v podjetjih oziroma organizacijah, katerih dejavnost sodi na področje industrije in rudarstva. Ostalih 60% je zelo disperzijsko razporejenih po celotni paleti dejavnosti. Na žalost je na tem mestu analize konec, saj nimamo empiričnih podatkov, ki bi omogočali podrobnejšo razčlemba. Na primer, korelacijo med narodnostjo in poklicem znotraj posameznih dejavnosti, ki jo je statistično mogoče opraviti. Prav tako zanimiva je korelacija med narodnostjo in družbenoekonomskim položajem v poklicu. To sliko nam kaže tabela št. 15.

Tabela št. 15: Aktivno prebivalstvo po narodnosti, družbenoekonomskemu položaju

	Slovinci	Italijani	Madžari	Albanci	Črnogorci	Hrvati	Makedonci	Muslimani	Srbi	Jugoslovani
1.	82.4	82.2	63.3	70.2	93.1	93.5	95.1	97.3	96.4	93.8
2.	1.1	2.0	0.6	4.0	1.4	0.9	0.9	0.5	0.7	1.3
3.	1.4	2.3	0.6	12.7	1.4	1.1	1.1	0.6	0.8	1.1
4.	12.8	12.4	32.0	11.1	3.8	4.1	2.9	1.5	2.0	3.6
5.	2.3	1.1	3.5	2.0	0.3	0.4	0.0	0.1	0.1	0.2

1. - Delavec
2. - Lastnik - solastnik v podjetju
3. - lastnik - solastnik zasebne obratovalnice z zaposlenimi delavci
4. - Dejavnost opravlja samostojno ali s pomočjo članov gospodinjstva
5. - Dela na posestvu - v obratovalnici katerega članov gospodinjstva

Statistična slika odseva "naraven" odnos med avtohtonim prebivalstvom (Madžari, Italijani, Slovenci) na eni ter med imigrantskimi populacijami na drugi strani. Imigrantske populacije so skoraj izključno skoncentrirane v kategoriji "delavci", saj so njihove štartne osnove (ekonomske in družbene) prešibke, da bi bili že ob prihodu usposobljeni enakovredno tekmovati z avtohtono populacijo. Znotraj avtohtone populacije izstopajo Madžari zato, ker je njihova dejavnost še vedno močno vezana na kmetijstvo, znotraj imigrantskih populacij pa Albanci, ki se tradicionalno usmerjajo v povsem določene dejavnosti: trgovina, gostinstvo in turizem, obrt in osebne storitve. In še nečesa ni mogoče spregledati: popis 1991 se je vršil v času, ko so bile privatizacija in ostale ekonomske kategorije v meglenih obrisih, tako da bo ekonomska vitalnost srbske skupnosti mogoče vrednotiti šele ob naslednjem popisu.

6.

Kmalu po popisu prebivalstva se je v Jugoslaviji izvršila "velika shizma". Nastanek samostojne države Slovenije je v trenutku izpostavil vprašanje državljanstva, ki je vsaj za imigrantske populacije pomenil šokanten vstop v novo državno realnost. Vanjo je bilo potrebno šele vstopiti v skladu z določili, predpisanimi z ustreznimi zakoni¹¹. Skupščina Republike Slovenije se je v izjavi o dobrih namerah (Uradni list RS št. 44/90, str. 203) zavezala, da bo vsem pripadnikom drugih narodov in narodnosti, s stalnim bivališčem v Sloveniji, omogočila pridobitev slovenskega državljanstva, če to

¹¹ Zakonodaja, ki ureja vprašanje državljanstva:

Zakon o državljanstvu Republike Slovenije. Ur. list RS št. 1, 25.6.1991

Odredba o ovirah za odpust iz državljanstva Republike Slovenije zaradi vojaške dolžnosti. Ur. list RS št. 8/1991

Zakon o dopolnitvi zakona o državljanstvu Republike Slovenije. Ur. list RS št. 30, 14/1991

Zakon o spremembi in dopolnitvi zakona o državljanstvu Republike Slovenije. Ur. list RS št. 38/1992

Odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije z dne 10.12.1992. Ur. list RS št. 61/1992

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o državljanstvu Republike Slovenije. Ur. list RS 13/1994

Uredba o merilih za ugotavljanje izpolnjevanja določenih pogojev za pridobitev državljanstva Republike Slovenije z naturalizacijo. Ur. list RS 47/1994

Sklep o določitvi strokovne komisije za opravljanje preizkusa znanja slovenskega jezika. Ur. list RS 47/1994

Odločba Ustavnega sodišča Republike Slovenije z dne 16.11. in 20.11.1995. Ur. list RS št.69/1995

želijo. Ta določba se zdi logična in naravna; nikogar pač ni mogoče (pri)siliti, da bi sprejel državljanstvo določene države, če tega noče storiti! Zakon o državljanstvu Republike Slovenije (Ur. list RS št. 1, 25. 6. 1991) je v svojem 40. členu le povzel vsebino te izjave. Omejil pa je možnost vložitve vloge na šestmesečni rok, ki ga ni bilo mogoče podaljšati in je potekel 25. 12. 1991.

Na podlagi 40. člena Zakona o državljanstvu je Ministrstvo za notranje zadeve "prejelo 174.228 vlog, kar predstavlja 8,7 % vsega takratnega stalnega prebivalstva Republike Slovenije. Večino vlog je Ministrstvo za notranje zadeve rešilo do 19. 5. 1992, ostale pa, predvsem zaradi sprejema novele 40. člena, kasneje. Upoštevač zlasti dogodke ob agresiji, je bila namreč 14. 12. 1991 prejeta dopolnitev te določbe, ki je določala pravno podlago za zavrnitev vloge vsem tistim stalnim prebivalcem Republike Slovenije, ki so zaprosili za slovensko državljanstvo, katerih sprejem bi lahko predstavljal nevarnost za javni red, varnost in obrambo Republike Slovenije. Ministrstvo za notranje zadeve je ugodilo 170.990 prošnjam, zavrnilo jih je 2.417, postopek je ustavilo v 534 primerih, zaradi zamude roka in drugih procesnih pomanjkljivosti pa je zavrlo 347 vlog."¹²

V Sloveniji smo tako dobili novo "kategorijo" državljanov, ki je po narodnostnem izvoru skoraj v celoti vezana na narode in narodnosti bivše skupne države ter so (povečini) dvojni državljani. Slovenija ni uspela do sedaj urediti problematike državljanstva z nobeno novonastalo državo na področju bivše Jugoslavije.

S pridobivanjem slovenskega državljanstva je povezanih nemalo "beletrističnih" zgodb in špekulacij, med katerimi so najbolj kurantne tiste, ki govorijo o tem, da je Slovenija povzročila s sprejemom zakona o državljanstvu "de facto apatridnost" precejšnjega števila pripadnikov narodov in narodnosti s področja bivše Jugoslavije oziroma, da na rešitev vlog za pridobitev slovenskega državljanstva čaka kar 25.000 oseb. Ker avtorji teh števil ne navajajo metodologije zajemanja podatkov in tudi ne izvora baz podatkov, je težko te podatke komentirati ali jih celo "ugovarjati". Zadovoljiti se moramo "zgolj" z dejstvi. Zakonodaja SFRJ apatridnosti ni dopuščala. Zato ni bil nihče, ki je vstopal v novo slovensko državljanstvo, brez državljanstva! V procesu pridobivanja slovenskega državljanstva (po določilih 40. člena Zakona) ni bilo potrebno predložiti dokazila o izbrisu iz prejšnjega državljanstva. Tako so bili vsi tisti, ki so šli skozi proces pridobivanja novega državljanstva, po končanem postopku "razvrščeni" v dve kategoriji: slovenski državljani (dejansko pa dvojni državljani) in tujci (to je tisti, ki jim slovensko državljanstvo ni bilo priznано, ali zanj niso zaprosili), ki so ohranili prejšnje državljanstvo. Apatridi so lahko postali le, če jih je "matična" domovina iz različnih razlogov "črtala" iz državljskih knjig!

Podatek o izjemno visokem številu oseb neslovenske narodnosti, ki prosijo za sprejem v slovensko državljanstvo, je močno različen od objavljenih podatkov Ministrstva za notranje zadeve. Ti podatki pravijo, da je bilo "od 25. 6. 1991 do 1. 12. 1996 vložnih 18.716 vlog za slovensko državljanstvo (pri tem seveda niso upoštevane vloge, vložene po 40. členu). Od tega števila je ministrstvo v skladu s pogoji zakona že rešilo

¹² Informacija o slovenski zakonodaji na področju državljanstva. Ministrstvo za notranje zadeve, št. 0011/8-208/2-96, z dne 4. 9. 1996, str. 4

9.700 prošenj, 3.815 zahtevkov je trenutno v različnih fazah postopka, 5.235 prosilcev pa še čaka na uvedbo postopka". Dokler nimamo na razpolago javno predstavljene metodologije zajemanja podatkov "nasprotne" strani, oziroma niso bili obelodanjeni spiski teh ljudi, moramo verjeti uradnim podatkom!

Pri iskanju korelacij med državljanstvom in narodnostno pripadnostjo oseb, ki so bile v državljanstvo sprejete (ali odklonjene), naletimo na množico težav, saj problem ni bil postavljen kot narodnostna izbira. Zato ni mogoče odgovoriti na vprašanje, kolikšnemu številu Srbov je bilo državljanstvo Republike Slovenije priznано. Razpolagamo samo s podatki o "bivšem" državljanstvu ter zakonsko podlago na podlagi katere jim je bilo priznано slovensko državljanstvo. Sumarne podatke prikazuje tabela št. 16.

Tabela št. 16: Sprejem v slovensko državljanstvo od leta 1991 do septembra 1996

Osebe z državljanstvom	število
Republika BiH	78.864
Republika Hrvaška	58.490
Republika Srbija	23.460
Republika Črna Gora	5.143
Republika Makedonija	5.033
Skupaj	170.990

Ostali stalni prebivalci Republike Slovenije so bili "razvrščeni" v kategorijo "tujcev". In pripadnike srbske narodnosti je zagotovo mogoče najti tudi v okviru te kategorije. Toda težave pri opredeljevanju srbske populacije znotraj te kategorije so identične kot pri analiziranju problematike podeljevanja državljanstev. Lahko govo-rimo le o njihovem državljanstvu in ne o narodnosti pripadnosti.

Ob koncu leta 1995 je bilo v Republiki Sloveniji 35.832 tujcev, ki so si v skladu z Zakonom o tujcih uredili ali urejali status tujca¹³. Zgolj za ilustracijo navedimo, da je ob koncu preteklega leta, na podlagi kateregakoli instituta, ki ga navaja Zakon, bivalo v Sloveniji 9.593 državljanov Republike Srbije in 38 državljanov Republike Črne Go-re¹⁴.

¹³To pomeni, da so imeli:

- vloženo prošnjo za izdajo dovoljenja za stalno ali začasno bivanje;
- vloženo prošnjo za izdajo delovnega ali poslovnega vizuma;
- vloženo prošnjo za priznanje statusa begunca v Republiki Sloveniji;
- izdano dovoljenje za začasno ali stalno prebivanje v Republiki Sloveniji;
- veljavni delovni ali poslovni vizum;
- jim je bil priznan status begunca po Ženevski konvenciji;
- prijavljeno začasno ali stalno prebivališče v Republiki Sloveniji

¹⁴Republika Slovenija, Ministrstvo za notranje zadeve, šif. 0012/11-Sl. 79/96

7.

Za imigrantske populacije se je z nastankom samostojne države Slovenije položaj radikalno menjal. Poprejšnji pripadniki konstitutivnih narodov Jugoslavije, ki so (najpogosteje) zaradi iskanja zaposlitve v drugem področju še vedno skupne domovine, so praktično čez noč postali statistično ugotovljena manjšina z vsemi atributi ekonomskih imigrantskih skupnosti. Vsaj vprašanje "domovine" ostaja pri mnogih pripadnikih imigrantskih skupnosti (in torej tudi pri Srbih) še vedno odprto.

Kako so se na problematiko podeljevanja državljanstev odzivali "navadni" ljudje? Merjeno skozi optiko javnega mnenja lahko ugotovimo precejšnjo mero naklonjenosti do benevolentne razrešitve. Opaziti pa je mogoče določeno mero "pazljivosti" ter, tako menijo, bi moral za pridobitev državljanstva veljati še kakšen dodaten pogoj in določeno obdobje stalnega bivališča oz. zaposlitve v Sloveniji. Povečini pa so bili proti posedovanju dvojnega državljanstva. Vse zapisane relacije so raziskovali v raziskavi Slovensko javno mnenje leta 1990; rezultate povzemamo v spodaj navedenih štirih vprašanjih:

B7. Z RAZGLASITVIJO NOVE USTAVE BO TREBA NA NOVO UREDITI TUDI VPRAŠANJE DRŽAVLJANSTVA SLOVENSKE DRŽAVE. KDO IN POD KAKŠNIMI POGOJI NAJ IMA MOŽNOST PRIDOBITI DRŽAVLJANSTVO REPUBLIKE SLOVENIJE?

	DA	NE	NE VEM
a) avtomatično vsi Slovenci, Italijani in Madžari, ki trajno živijo v Sloveniji in imajo po sedanjih zakonih državljanstvo Slovenije	86.4	4.6	9.0
b) avtomatično vsi pripadniki drugih jugoslovanskih narodov, ki trajno živijo v Sloveniji in imajo po sedanjih zakonih državljanstvo Slovenije	64.9	21.6	13.5
c) vsi slovenski izseljenci, če to želijo	80.6	8.0	11.4
d) vsi pripadniki drugih jugoslovanskih narodov, ki trajno živijo in delajo v Sloveniji, če to želijo	65.0	19.2	14.9

B8. ALI BI ZA PRIDOBITEV DRŽAVLJANSTVA DELAVCI IZ DRUGIH REPUBLIK ALI TUJCI MORALI VELJATI ŠE KATERI OD NASLEDNJIH POGOJEV? (Izberi vse ustrezne)

3 - da niso bili kaznovani s strogim zaporom	40.4
3 - da opravijo neke vrste "državljanski izpit"	20.4
3 - da razumejo slovensko	47.9
3 - da govorijo slovensko	56.9
3 - da so v Sloveniji določeno dobo redno zaposleni	55.9
3 - da so v Sloveniji določeno dobo trajno zaposleni	59.3
4 - nobeni od teh	7.3
5 - ne vem	10.3

B9. KOLIKO LET STALNEGA BIVANJA OZ. ZAPOSLOTITVE V SLOVENIJI NAJ BI BIL POGOJ ZA PRIDOBITEV DRŽAVLJANSTVA ZA DELAVCE IZ DRUGIH REPUBLIK?

povprečje: 8.0

B10. ALI LAHKO NPR. SRB, KI TRAJNO ŽIVI V SLOVENIJI IN IMA SLOVENSKO DRŽAVLJANSTVO, PRIDOBI ŠE SRBSKO (DVOJNO) DRŽAVLJANSTVO - ALI NE?

1 - lahko pridobi	23.3
2 - ne sme pridobiti	58.2
3 - neopredeljen, ne ve	18.4

Najsibodo vzroki tega relativno tolerantnega in benevolentnega odnosa takšni ali drugačni, ostaja dejstvo, da se ta odnos po nekaj letih radikalno menja. Slovenci postajajo prepričani, da je zakonodaja omogočala preveč liberalen sistem podeljevanja državljanstev. To nam kažejo tudi rezultati raziskave SJM za leto 1993. Na vprašanje ali anketiranci soglašajo, ali ne, s trditvijo o lahkotnem podeljevanju državljanstev, so bili dobljeni naslednji odgovori:

	popolnoma soglašam	v glavnem soglašam	neodločen	v glavnem ne soglašam	sploh ne soglašam	ne poznam ne vem
a) Slovenska država je preveč lahkotno podeljevala državljanstvo priseljencem	50.7	32.6	7.1	4.2	1.2	4.1

Z nastankom nove države se radikalno spremenijo pogoji ohranjanja narodnostne identitete. Srbski jezik izgublja družbeno veljavo, reducira se na medij komunikacije med delom pripadnikov srbske skupnosti. Toda tega procesa ni mogoče pripisati samo novi politični stvarnosti ali ustavni določbi, da je v Sloveniji uradni jezik slovenščina¹⁵. V popisu leta 1991 sta bili postavljeni dve vprašanji, ki kažeta na to, da se je erozija pomena, veljave in uporabe srbskega jezika zmanjševala že v prejšnji državni ureditvi.

Podatki, ki izvirajo iz korelacije "raba jezika" in narodnost, nam ta trend nadvomno potrjujejo. V narodnostno mešanih družinah slovenski jezik nedvomno prevladuje, ne glede na to, kateri izmed staršev je srbske narodnosti (tabela št. 17; tabela št. 18). Jezik večinskega naroda ima pomembno komunikacijsko mesto tudi znotraj narodnostno homogenih družin, saj nam podatki kažejo, da je srbski jezik pogovorni jezik le približno 12% otrok, katerih starša sta oba srbske narodnosti. Pri otrocih starejših od osemnajst let, je ta odstotek še nekoliko nižji. Podatki nam nakazujejo klasične (oziroma, še vedno prevladujoče) odnose med imigrantskimi skupnostmi in dominantno večino - nerazvito adaptacijo¹⁶ in nerazviti kulturni pluralizem z omejenimi možnostmi za izra-

¹⁵ Člen 11 Ustave Republike Slovenije:

Uradni jezik v Sloveniji je slovenščina. Na območjih občin, v katerih živita italijanska ali madžarska narodna skupnost, je uradni jezik tudi italijanščina in madžarščina.

¹⁶ "Pri nerazviti stopnji adaptacije prihajajo do izraza pojavi strukturalne neskladnosti znotraj the procesov. Tako se more na primer pojasniti razvitejša stopnja adaptacije na ekonomskem področju, v okviru prostega časa, na političnem področju pa se hkrati kaže nerazvita stopnja adaptacije".

žanje in razvijanje svoje kulture. Procesi problematične diglosije so običajno del takšnega koncepta. To pomeni, "da pripadniki etnične manjšine lahko uporabljajo svoj jezik le v družinskih in prijateljskih krogih na ravni primarnih odnosov, v komunikacijah, ki zadevajo sekundarne odnose, to je v institucijah, pri zadovoljevanju raznovrstnih potreb, pa uporabljajo dominantni jezik, ki zanje tudi predstavlja jezik, s pomočjo katerega je mogoče doseči socialno promocijo¹⁷". Tabeli št. 19 in 20, ki kažeta na korelacijo med pogovornim jezikom v okolju in otroci, zgoraj zapisano nedvomno potrjuje ta.

8.

Kako se utegnejo razvijati procesi nerazvitih adaptacij? Razvoj se more "usmeriti proti razvitim stopnjam adaptacije - kulturnega pluralizma, morejo pa se ti procesi transformirati v akulturacijske procese in kasneje tudi v višje stopnje asimilacije. Procesi nerazvite adaptacije lahko tudi stagnirajo v smeri akomodacijskih procesov, ali pa se ne razvijajo in dalj časa ostajajo na nerazviti stopnji. Hipotetično je torej mogoče soditi, da so glede razvoja nerazvite adaptacije odprte različne poti¹⁸".

Rezultati popisa prebivalstva leta 1991, predstavljeni v tabelah št. 21, 22, 23 in 24 govorijo o nerazvitem kulturnem pluralizmu. Zslediti pa je mogoče tudi procese "tih asimilacije".

Merjeno skozi optiko Slovenskega javnega mnenja se zdi, da procesi nerazvite adaptacije v tem trenutku stagnirajo, tudi zaradi prevladujočega mnenja o sprejemljivosti enostranskosti migracijske politike, ki temelji na interesih imigrantskih družb; torej na procesih nerazvite adaptacije in nerazvitega kulturnega pluralizma. To se še posebej pokaže ob primerjavi s statusom, ki naj bi ga imele avtohtone narodne manjšine. Iz odgovorov na vprašanje, postavljenega v raziskavi Slovensko javno mnenje leta 1990, je ta odnos jasno razviden:

B25 KATERE OD SPODAJ NAVEDENIH PRAVIC NAJ USTAVA PRIZNA AVTOHTONIM NARODNIM MANJŠINAM V SLOVENIJI, ZLASTI ITALIJANOM IN MADŽAROM, KAKŠNE PA TISTIM DRŽAVLJANOM, KI SO SE V SLOVENIJO PRISELILI (Albanci, Srbi, Hrvati, Muslimani...)?

	A-za avtohtone manjšine		B-za priseljence	
	da	ne	da	ne
a) svobodna raba svojega jezika	83.6	15.6	55.5	43.5
b) izražajo...lastno kulturo	85.8	13.2	67.4	31.4
c) ustanavljajo lastne kulturne organizacije in ustanove	77.0	22.1	56.2	42.9
d) imajo pravico do javne uporabe nacionalnih simbolov	56.3	42.2	32.2	66.2
e) razvijajo svoje gospodarske dejavnosti	77.8	21.0	61.7	37.1
f) organizirajo svoj časopis, radio in TV	68.2	30.7	38.2	60.7
g) oblikujejo samostojno šolstvo	53.8	45.1	24.1	74.7
h) gojijo odnose z matičnim narodom	89.8	9.0	78.9	19.9
i) da v območjih, kjer živijo, ustanovijo posebne narodnostne skupnosti	62.2	36.4	35.4	62.8

Peter Klinar: Etične avtohtone in imigrantske manjšine. FSPN, RI, Ljubljana, 1986, str. 52

¹⁷ Peter Klinar, isti vir, str. 51

¹⁸ Peter Klinar, isti vir, str. 53

j) da imajo svoje odbornike v občinski skupščini	77.0	21.7	50.1	48.6
k) da imajo svoje poslance v republiški skupščini	72.2	26.6	41.9	56.8
l) da ustanovljajo lastne politične stranke	43.2	55.5	24.9	73.7

Podobno vprašanje je bilo postavljeno dve leti kasneje (SJM, 1992), odgovori so bili podobni:

4.09 KAKO NAJ RAVNAJO NESLOVENCİ ("IZ DRUGIH REPUBLIK"), KI ŽE DALJ ČASA ŽIVIJO V SLOVENIJI?

1 - opustijo naj svojo kulturo in jezik in sprejmejo slovensko	12.9
2 - ohranijo naj svojo kulturo in jezik in živijo sami zase	2.2
3 - po obdobju bivanja v Sloveniji naj se vrnejo domov	7.8
4 - naučijo naj se slovenskega jezika in naj se prilagodijo na tukajšnje razmere, med seboj naj uporabljajo svoj jezik in gojijo svojo kulturo	60.0
5 - omogočiti jim je treba, da se šolajo v svojem jeziku in razvijajo svojo kulturo, hkrati pa naj se prilagodijo na razmere v Sloveniji	8.9
6 - ne vem, neodločen	8.1

Izgrajevanje adaptacije in razvitega kulturnega pluralizma bo očitno dolgotrajen proces. Težko bi bilo trditi, da smo že dosegli črto, ki ji pravimo start. Zdi se, da je etnična "odbojnost" še vedno močno prisotna znotraj večinske populacije. V javnomnenjskih raziskavah SJM je mogoče zaslediti tudi te odnose. Zelo indikativno je, na primer, spodaj navedeno ugotavljanje stališč:

4.01 NAŠTELI BOMO NEKAJ BESED ALI POJMOV, VI PA TAKOJ, PO PRVEM VTISU, BREZ PREDOLGEGA RAZMIŠLJANJA OCENITE, ALI IMATE DO NJIH ZELO POZITIVEN ALI ZELO NEGATIVEN ODNOS:

		zelo negati- ven	negativen	nevtralen	pozitiven	zelo poziti- tiven	ne vem
F) priseljenci z juga	SJM91	4.9	24.8	39.6	18.4	4.1	9.0
	SJM92	11.0	31.5	33.9	12.5	1.7	9.3
	SJM93	10.0	33.4	36.0	11.2	2.0	7.4
	SJM94	12.2	40.6	28.7	7.9	1.5	9.1

Celotno paleto relacij, ki so združene pod skupnim naslovom "negativen odnos", bo še potrebno raziskovati. Le tako bo mogoče narediti prvi korak k analizi elementov etnocentrizma in ksenofobije, ki jih je mogoče zaslediti tudi v slovenski družbi. Negativni predsodki in stereotipi so pogosto zaščitni znak teh pojavov. Pogosto prepričanje je, da se zaradi priseljencev povečuje število kaznivih dejanj, ter da so v ekonomskem smislu prej nekoristni kot koristni. Če si še enkrat izposodimo rezultate Slovenskega javnega mnenja (tokrat za leto 1994), dobimo kaj hitro ustrezno potrditev v spodaj citiranih odgovorih na vprašanja:

1.10 OBSTAJAJO RAZLIČNA MNENJA O PRISELJENCIH, KI SO PRIŠLI IZ DRUGIH DRŽAV ALI REPUBLIK BIVŠE JUGOSLAVIJE IN ŽIVIJO V SLOVENIJI. (S "PRISELJENCI" MISLIMO LJUDI, KI SO SE ZA STALNO NASELILI V SLOVENIJI).
V KAKŠNI MERI SE STRINJATE ALI NE STRINJATE Z NASLEDNJIMI TRDITVAMI?

	v celoti se strinjam	strinjam se	niti strinjam ne strinjam	ne strinjam se	sploh se ne strinjam	ne vem
a) Zaradi priseljencev se povečuje število kaznivih dejanj	21.3	32.5	16.8	17.0	3.6	8.8
b) Priseljenci na splošno koristijo slovenskemu gospodarstvu	3.0	15.9	23.6	36.4	10.0	11.1
c) Priseljenci zasedajo delovna mesta ljudem, ki so bili rojeni v Sloveniji	21.3	34.6	17.9	16.5	3.0	6.8
d) Zaradi priseljencev postaja Slovenija bolj odprta za nove ideje in kulture	4.2	22.9	19.2	30.5	7.3	15.8

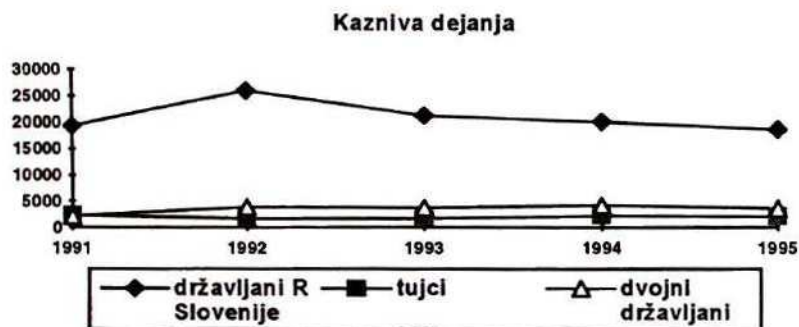
9.

Ali je prepričanje anketirane populacije o priseljenicah kot "generatorjih" kaznivih dejanj zgolj produkt negativnih predsodkov in stereotipov, oblika stigmatiziranja, ali pa je tovrstno prepričanje rezultat realnih procesov in ga je mogoče potrditi z ustreznimi empiričnimi podatki. Policijska statistika nam razkrije naslednje številke o gibanju kaznivih dejanj in prekrškov v letih 1991-1995. podatki se nanašajo na kategorije "državljeni Republike Slovenije", "tujci" in "dvojni državljani"; ta kategorija obsega, kot je že bilo zapisano 170.990 oseb. Narodnostno strukturo te populacije je nemogoče natančno določiti, saj se ob določanju državljanstva ni spraševalo, kot je že bilo ugotovljeno, po narodnostni pripadnosti, ampak zgolj po "bivšem" državljanstvu. Zato je tudi pri vprašanju kriminalitete nemogoče določiti kolikšen je "prispevek" srbske populacije k skupnemu številu kaznivih dejanj in prekrškov.

Tabela št. 25: Gibanje števila kaznivih dejanj in prekrškov v letih 1991-1995¹⁹

leto	kazniva dejanja ²⁰					prekrški ²¹			
	skupaj	neraziskano	udel. drž.RS	udel. tujec	udel. d. drž.	skupaj	drž. RS	tujci	dvojni drž.
1991	42.250	19.313	19.223	2.360	2.163	38.524	25.381	10.017	3.144
1992	54.085	24.065	25.940	1.694	3.821	47.445	33.087	9.307	5.051
1993	44.278	18.799	21.200	1.713	3.765	55.812	38.699	10.970	6.143
1994	43.635	18.564	20.029	2.228	4.199	53.102	38.141	8.861	6.100
1995	38.178	15.125	18.589	2.073	3.607	52.372	37.419	8.852	6.101

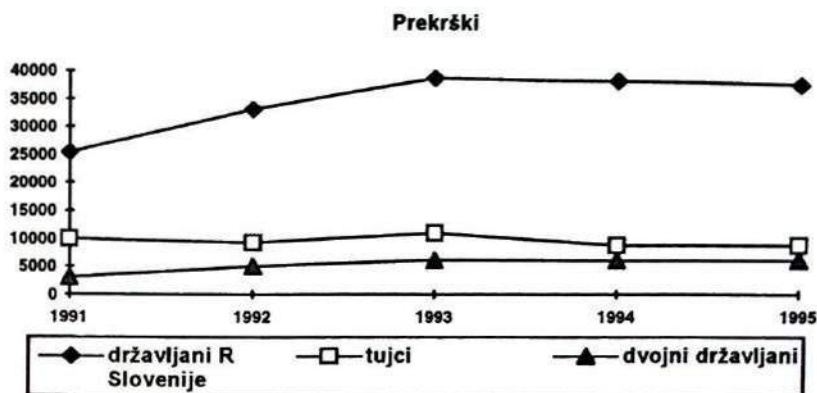
Grafikon 4: Gibanje števila kaznivih dejanj in prekrškov v letih 1991-1995

¹⁹ Bojan Trnovšek, Odklonskost migrantov. Univerza v Ljubljani, FDV, Ljubljana 1996 (Magistrsko delo), str. 102

²⁰ Število kaznivih dejanj je praviloma manjše od števila osumljenцев, saj je lahko za posamezno kaznivo dejanje več osumljenih.

²¹ Število prekrškov je praviloma večje od števila kršiteljev, saj je lahko kršitelj hkrati obravnavan za več prekrškov.

Osumljenci so bili tujci in dvojni državljani. Od 132.604 preiskanih kaznivih dejanj so bili državljani Slovenije osumljeni 104.981 oz. 79,2%, tujci 10.068 oz. 7,6% in dvojni državljani 17.555 oz. 13,2% kaznivih dejanj. V petih letih je bilo 1.189,8 kaznivih dejanj, ki so jih bili osumljeni državljani Slovenije na 100.000 prebivalcev državljanov Slovenije in 1.982,6 kaznivih dejanj, ki so jih bili osumljeni dvojni državljani na 100.000 prebivalcev dvojnih državljanov.²² To pomeni, da je obremenjenost s kriminaliteto pri dvojnih državljanih večja kot pri državljanih Slovenije.

Poleg kaznivih dejanj je policija v tem obdobju obravnavala 247.255 prekrškov, od tega so jih državljani Slovenije storili 172.727 oz. 69,9%, tujci 48.007 oz. 19,4% in dvojni državljani 26.539 oz. 10,7%. Do leta 1993 je število prekrškov naraščalo, po tem letu pa začne upadati. Prevladovale so kršitve Zakona o prekrških zoper javni red in mir. Število prekrškov, ki so jih storili državljani Slovenije, je bilo največje v letu 1993, po tem letu pa začne upadati in je leta 1995 znašalo 71,5%. Število prekrškov, za katere so bili obravnavani tujci, se je v enakem obdobju zmanjšalo za 11,6%, njihov delež pa je upadel od 26,0% leta 1991 na 16,9% v letu 1995. Število prekrškov, ki so jih storili dvojni državljani, je v letih 1991-1993 naraščalo, po tem letu pa se ustali na deležu 11,5% oz. 11,6%. Gibanje števila prekrškov, ki so jih storili tujci, je bilo v prvih letih po osamosvojitvi Slovenije verjetno povezano s povečanim številom beguncev (t. j. tujcev), ki so se v Slovenijo zatekli zaradi vojne na Hrvaškem in kasneje v Bosni in Hercegovini. Zmanjšanje števila tujcev, kršiteljev predpisov, je v zadnjih dveh letih verjetno povezano z vračanjem beguncev v njihovo domovino in s tem manjšim številom tujcev - beguncev v Sloveniji.²³

Med množico podatkov, ki izvirajo iz korelacije med kriminaliteto in imigrantskimi skupinami, so še posebej relevantni podatki o starostni strukturi osumljencev. Frapanten je podatek, da v zadnjih letih narašča deviantnost med mlajšimi, kar velja predvsem za imigrante v starosti med 14 in 17 let.

²² Kriminalitetno število nam pove obremenjenost s kriminaliteto na 100.000 prebivalcev.

²³ Bojan Trnovšek, isti vir, str. 102-103

Summary

Serbian community in Slovenia (statistical picture)

Serbia community (population) in Slovenia forms, in the ethno-numerical sense, a minority. According to the 1991 census, only 2.44% (47.911 persons) of the inhabitants of the Republic of Slovenia defined themselves as Serbs. The Serbian ethnic group emerged (predominantly) as the result of the contemporary immigrant processes, which were specially intensive in the period between 1960 and 1985. Data about the place of birth, and data about the place of permanent residence are clearly proving this fact; the largest part of Serbian population was born in Bosnia and Herzegovina (36,9%), in Serbia (20.2%), in Croatia 5.1%, etc.; less than 1/3 of the Serbian "minority" was born in Slovenia.

Serbian community has many of the characteristics, well-known from the theory of migration relations. At least four must be mentioned: a) Serbian community is considered to be a "young" ethnic group (almost 3/4 of this population are younger than 45 years of age), b) territorial dispersion of Serbian population (Serbs live in every Slovene parish), c) the prevalence of male population (male, 54%; female, 46%) and, d) relatively low socio-economic status: unfavourable educational attainment, and employment in industrial branches which are in serious crisis. This are probably the most dangerous challenges for the maintenance and development of autochthonous ethnic identity.

Slovenian national approach towards immigrant populations is elaborated in rudimental form. The provisions in the Slovene Constitution, art. 61 (Profession of national Allegiance) and art. 62 (The Right to the Use of Language and Script), are, namely, still waiting for further elaboration. The relations between Serbian community and the Slovene state are still far away from the ideal model, where processes of adaptation and developed cultural pluralism present the cornerstones for living together in an ethnically mixed society. The process of cultural pluralism promotes the participation and self-management of ethnic groups, and is in the explicit opposition to conceptions of ethnic stratification and forced assimilation.

STATISTIČNO GRADIVO

Tabela št. 1**Stalno prebivalstvo Republike Slovenije po narodnosti in verski pripadnosti.**

	Skupaj					VEROIZPOVED						
		Islamska	Judovska	Katoliška	Prvoslavna	Protes- tantska	Pro- orientalski kulti	druge veroizpovedi	Verniki, ki ne pripadajo nobeni veroizpovedi	Ni vernik	Ni želel odgovoriti	Neznano
Republika Slovenija	1965986	29719	201	1403014	46819	19000	346	254	3993	85485	82837	294318
Slovenci	1727018	852	133	1334150	1164	17068	299	184	3482	75836	70562	223288
Italijani	3064	5	3	2322	8	14	1	3	18	155	81	454
Madžari	8503	6	3	6959	9	1009	3	3	5	77	99	330
Romi	2293	575	-	870	70	11	1	3	3	29	81	650
Albanci	3629	2422	1	478	61	2	1	12	8	67	99	478
Avstrijci	199	-	1	142	-	11	1	-	-	7	6	31
Bolgari	169	8	-	14	55	-	-	-	2	12	20	58
Čehi	323	-	-	212	6	9	-	-	1	28	23	44
Črnogorci	4396	608	1	813	1474	25	1	-	10	419	190	855
Grki	23	-	-	4	10	-	-	1	-	3	2	3
Hrvati	54212	182	14	45226	368	151	6	5	50	1626	1332	5252
Makedonci	4432	113	6	428	2580	28	1	1	8	293	184	790
Muslimani	26842	20609	15	932	600	31	2	2	17	599	665	3370
Nemci	546	-	-	322	3	67	-	2	-	14	18	120
Poljaki	204	20	-	149	1	5	-	-	-	4	6	19
Romuni	116	4	-	34	22	6	6	-	1	1	4	38
Rusi	170	-	-	26	71	2	-	2	4	16	8	41
Rusini	57	2	-	33	5	3	-	-	-	5	1	8
Slovaki	141	-	-	50	-	55	-	-	2	11	7	16
Srbi	47911	208	8	979	34304	138	3	3	93	3034	1813	7328
Turki	155	129	-	4	5	3	-	-	1	3	1	9
Ukrajinci	213	-	-	99	40	9	-	9	-	10	8	38
Vlahi	38	1	-	21	6	1	-	-	-	4	-	5
Židje	37	-	9	10	1	2	-	-	-	5	3	7
Drugi	1178	298	1	249	292	21	5	6	5	61	54	186
Narodnostno se niso opredelili po čl.214 Ustave RS	9011	517	-	1131	592	71	4	3	167	673	3568	2285
Opredelili so se kot Jugoslovani	12307	1143	1	2043	2437	83	-	3	79	1563	1195	3760
Opredelili so se po regionalni pripadnosti	5254	1209	4	1834	1209	25	2	1	14	173	112	671
Neznano	53545	808	1	3480	1426	150	10	11	23	757	2695	44184

Vir: Republika Slovenija Statistični urad Republike Slovenije, Popis 1991

Tabela št. 2

Pribivalstvo po narodnosti pripadnosti ob popisih 1953, 1961, 1971, 1981 in 1991

	1953 ¹		1961		1971		1981		1991	
	skupaj	delež %	skupaj	delež %	skupaj	delež %	skupaj	delež %	skupaj	delež %
REPUBLIKA SLOVENIJA	1466425	100	1591523	100	1727137	100	1891864	100	1965986	100
NARODNOSTNO OPREDELJENI										
Slovinci	1415448	96,52	1522248	95,65	1624029	94,03	1712445	90,52	1727018	87,84
Italijani	854	0,06	3072	0,19	3001	0,17	2187	0,12	3064	0,16
Madžari	11019	0,75	10498	0,66	9785	0,57	9496	0,5	8503	0,43
Romi	1663	0,12	158	0,01	977	0,06	1435	0,08	2293	0,12
Albanci	169	0,01	282	0,02	1281	0,07	1985	0,1	3629	0,18
Avstrijci	289	0,02	254	0,02	278	0,02	180	0,01	199	0,01
Bolgari	49	0,00	180	0,01	139	0,01	105	0,01	169	0,01
Čehi	807	0,06	584	0,04	445	0,03	433	0,02	323	0,02
Čmogorci	1356	0,09	1384	0,09	1978	0,11	3217	0,17	4396	0,22
Grki	24	0,00	50	0,00	24	0,00	18	0,00	23	0,00
Hrvati	17978	1,23	31429	1,97	42657	2,47	55625	2,94	54212	2,76
Makedonci	640	0,04	1009	0,06	1613	0,09	3288	0,17	4432	0,22
Muslimani	1617	0,11	465	0,03	3231	0,19	13425	0,71	26842	1,36
Nemci	1617	0,11	732	0,05	422	0,02	380	0,02	546	0,03
Poljaki	275	0,02	222	0,01	194	0,01	204	0,01	204	0,01
Romuni	41	0,00	48	0,00	43	0,00	94	0,01	116	0,01
Rusi	593	0,04	295	0,02	302	0,02	194	0,01	170	0,01
Rusini ²	46	0,00	384	0,02	66	0,00	54	0,00	57	0,00
Slovaki	60	0,01	71	0,00	85	0,01	144	0,01	141	0,01
Srbi	11225	0,77	13609	0,86	20521	1,19	42182	2,23	47911	2,44
Turki	68	0,01	135	0,01	53	0,00	87	0,00	155	0,01
Ukrajinci ²	143	0,01	192	0,01	213	0,01
Vlahi	9	0,00	6	0,00	5	0,00	17	0,00	38	0,00
Židje	15	0,00	21	0,00	72	0,00	9	0,00	37	0,00
Drugi	352	0,02	449	0,03	307	0,02	577	0,03	1178	0,06
NARODNOSTNO NEOPREDELJENI										
Narodnostno se niso opredelili po čl. 214 Ustave RS	-	-	-	-	3073	0,18	2975	0,16	9011	0,46
Opredelili so se kot Jugoslovani	-	-	2784	0,18	6744	0,39	26263	1,39	12307	0,63
Opredelili so se po regionalni pripadnosti	-	-	-	-	2705	0,16	4018	0,21	5254	0,27
NEZNANO	211	0,01	1154	0,07	2964	0,17	10635	0,56	53545	2,72

¹ Ozemlje v času popisa.² V popisih leta 1953 in 1961 so Rusini in Ukrajinci prikazani skupaj.

Tabela št. 3
Prebivalstvo po narodnosti in rojstnem kraju

Narodnostna pripadnost	Skupaj	V kraju stalnega prebiv.	PREBIVALSTVO ROJENO											Neznano
			V drugem naselju iste občine				V drugi občini in to v SR, R, AP						V tujini	
				Bosni in Hercegovini	Črni Gori	Hrvaški	Make-doniji	Sloveniji	Srbiji					
				Skupaj	Brez območij AP	AP Kosovo	AP Vojvodina							
Skupaj	1965986	1007579	367151	60028	3727	58332	5098	401378	26401	16132	4709	5560	23941	12249
Slovenci	1727018	928860	356600	3598	474	16006	644	391549	4992	3288	320	1384	20361	3892
Italijani	3064	1324	460	12	5	610	3	269	12	9	1	2	354	14
Madžari	8503	4927	2268	11	2	90	2	332	566	17	3	546	288	17
Albanci	3629	766	61	87	42	37	904	80	1566	55	1502	9	20	66
Črnogorci	4396	1111	125	323	1636	453	39	217	436	126	231	79	13	38
Hrvati	54212	8364	1149	8699	144	32872	73	1386	824	294	89	441	315	386
Makedonci	4432	1107	145	72	21	63	2642	179	104	52	12	40	48	46
Muslimani	26842	7964	616	15622	765	264	122	612	657	307	319	31	61	159
Srbi	47911	11975	871	17686	153	2422	171	1200	13027	9687	1493	1847	108	297
Drugi	5862	2014	440	742	12	223	148	271	808	219	344	245	1146	58
Neopr. po 214. čl.														
Ustave Rs	9011	3499	726	2059	108	951	78	890	485	281	62	142	143	72
Jugoslovani	12307	3919	575	3880	173	1026	102	1037	1310	815	110	385	204	81
Regional. opredeljeni	5254	1327	363	2211	29	911	5	241	93	36	8	49	36	38
Neznano	53545	30422	2752	5026	163	2394	165	3115	1521	946	215	360	844	7085

Vir: Republika Slovenija, Zavod Republike Slovenije za statistiko, popis 1991

Tabela št. 4
Prebivalci srbske narodnosti po starosti in spolu

Starost	Skupaj	Moški	Ženske	Starost	Skupaj	Moški	Ženske
0	572	301	271	51	536	373	163
1	673	370	303	52	454	330	124
2	732	373	359	53	486	338	148
3	835	448	387	54	457	337	120
4	875	461	414	55	395	298	97
5	880	439	441	56	404	295	109
6	916	495	421	57	301	209	92
7	960	498	462	58	236	148	91
8	932	445	487	59	211	124	87
9	935	493	442	60	200	116	84
10	997	489	508	61	189	108	81
11	907	466	441	62	208	117	91
12	798	404	394	63	192	123	69
13	814	422	392	64	238	167	71
14	671	341	330	65	179	117	62
15	619	330	289	66	175	117	58
16	517	274	243	67	164	117	47
17	484	249	235	68	117	72	45
18	412	216	196	69	75	41	34
19	379	172	207	70	65	46	19
20	412	179	233	71	49	30	19
21	418	195	223	72	22	10	12
22	483	178	305	73	11	5	6
23	553	209	344	74	21	13	8
24	612	236	376	75	24	12	12
25	765	306	459	76	37	20	17
26	787	326	461	77	31	11	20
27	959	393	566	78	32	15	17
28	1032	463	569	79	21	8	13
29	1046	494	552	80	18	9	9
30	1291	617	674	81	15	5	10
31	1272	634	638	82	20	11	9
32	1405	685	720	83	9	3	6
33	1241	621	620	84	14	7	7
34	1438	801	637	85	12	4	8
35	1448	794	654	86	5	4	1
36	1607	896	711	87	4	2	2
37	1363	770	593	88	3	1	2
38	1405	805	600	89	2	1	1
39	1041	588	453	90	1	-	1
40	1007	594	413	91	2	1	1
41	1002	589	413	92	-	-	-
42	781	458	323	93	-	-	-
43	726	404	322	94	-	-	-
44	688	420	268	95	-	-	-
45	399	227	172	96	-	-	-
46	433	261	172	97	-	-	-
47	416	255	161	98	-	-	-
48	400	249	151	99	-	-	-
49	441	292	149	100 in več	-	-	-
50	465	293	172	neznano	32	21	11
					47911	25701	22210

Tabela št. 5: Prebivalstvo po narodnosti pripadnosti po občinah

Skupaj Total	Narodnostno opredeljeni Nationally defined																				Narodnostno neopredeljeni Nationally undeclared			Neznano Unknown							
	Slo- venci Slovenes	Ital- jani Italians	Mad- žari Hunga- rians	Romi Romes	Al- banci Albanians	Avs- trijci Austrians	Bol- gari Bulgarians	Čehi Czechs	Črno- gorci Monte- negrins	Griki Greeks	Hrvat- i Croats	Mak- edonci Macedo- nians	Muš- limani Muslims	Nemci Germans	Pol- jaki Poles	Romani Romanians	Rusi Russians	Rusini Rusnians	Slovaki Slovaks	Srbi Serbs	Turki Turks	Ukra- jinci Ukrains	Vlahi Vlachs		Žide Jews	Drugi other	Narodnost- no se ne opredeli po čl. 214 Ustave RS Undeclared per art. 214	Oprede- li se se kot Jugo- slovani Yugoslavs	Oprede- li se se po regionalni pripadnosti Regional affiliation		
Republika Slovenija	1965986	1727018	3064	8503	2293	3629	199	169	323	4396	23	54212	4432	26842	546	204	116	170	57	141	47911	155	213	38	37	1178	9011	12307	5254	53545	
Ajdovščina	22623	21364	5	6	-	27	-	3	-	28	-	143	31	192	5	1	-	-	-	1	372	3	-	-	-	4	41	100	41	265	
Brežice	24724	21676	3	15	15	52	1	1	10	34	-	1325	67	101	4	4	1	2	4	1	401	-	4	-	1	79	187	24	712		
Celje	64736	55680	7	56	-	226	2	10	14	115	1	2059	171	602	23	1	5	8	2	4	2069	4	11	14	1	23	318	483	103	2724	
Cerknica	15020	13922	-	1	-	20	-	-	2	6	-	360	26	110	3	-	-	-	-	-	155	-	-	-	-	3	93	39	20	262	
Črnomelj	18374	15991	1	3	46	26	3	4	-	29	-	1029	17	231	1	1	-	1	-	-	365	-	3	-	-	5	90	139	15	372	
Domžale	44185	40630	5	13	5	63	6	1	6	100	-	813	94	496	16	4	4	1	2	1	652	-	2	-	25	108	154	87	897		
Dravograd	8507	7987	1	-	3	16	2	-	-	10	-	139	9	24	1	-	-	-	-	-	80	5	-	-	-	3	5	35	8	179	
Gornja Radgona	21315	20448	-	12	-	42	2	-	1	10	-	147	27	3	2	2	1	-	1	1	62	7	2	-	-	8	90	49	3	388	
Grosuplje	28151	26494	-	3	52	18	-	-	2	18	-	398	9	131	2	-	1	2	-	-	288	1	1	-	-	4	52	47	44	584	
Hrastnik	11059	9350	-	7	-	19	1	-	-	8	-	359	18	434	-	-	-	1	-	-	283	-	1	-	-	1	140	120	14	301	
Idrija	17207	16488	7	3	-	16	-	-	2	7	-	93	5	62	-	-	-	-	-	-	46	5	-	-	-	1	66	23	11	372	
Ilir.Bistrica	14624	13590	6	-	-	24	1	1	-	17	-	399	17	33	3	-	-	1	-	-	183	-	1	1	-	1	24	75	23	227	
Izola-Isola	13770	9428	567	14	1	33	-	2	3	39	-	1223	64	347	9	2	-	1	-	3	510	14	2	-	-	19	250	205	434	606	
Jesenice	31939	23454	4	7	6	59	4	10	8	116	-	889	461	3342	1	27	4	3	-	13	1861	3	35	-	69	312	306	164	773		
Kamnik	28766	26248	-	1	-	31	-	4	2	175	-	388	108	543	4	3	1	4	1	-	427	-	1	-	-	11	46	96	110	565	
Kočevoje	18523	15406	6	18	56	28	1	-	3	32	-	1422	18	309	15	2	2	3	-	-	458	4	4	-	-	17	80	99	32	519	
Koper-Capodistria	45391	33307	1015	41	-	83	2	6	6	147	1	3386	110	1001	12	6	1	9	-	20	1938	9	9	-	1	25	384	593	1017	2266	
Kranj	72185	62324	3	27	3	201	5	5	10	476	2	1279	477	879	12	6	-	7	-	4	2895	5	4	-	-	111	355	757	207	2128	
Krško	28576	26473	4	10	31	46	1	1	4	33	-	541	16	145	6	3	1	1	-	-	195	1	8	-	-	32	89	103	26	800	
Laško	19014	17715	-	6	-	37	1	-	6	18	-	218	16	207	30	1	-	1	-	2	245	-	-	-	-	2	53	35	7	438	
Lenart	17217	16810	-	2	-	13	9	-	-	5	-	85	5	3	4	-	1	-	1	2	23	-	-	-	-	1	61	6	3	182	
Lendava-Lendva	26143	17917	10	6315	118	41	3	3	2	12	-	867	12	16	17	7	-	-	-	1	86	2	-	3	10	17	106	24	-	541	
Litija	18709	17268	1	1	-	19	1	1	2	67	-	298	5	145	12	-	1	2	-	-	340	-	1	-	-	7	105	68	18	355	
Lj. Bežigrad	58150	46060	15	69	176	153	7	18	12	238	5	2213	213	1188	5	12	6	13	6	8	3262	1	11	-	1	25	541	707	284	2889	
Lj.Center	28351	22068	16	21	20	113	5	6	14	146	-	842	109	827	29	3	2	13	1	4	1386	6	2	2	4	55	236	412	123	1903	
Lj.Moste Polje	72081	53882	10	52	69	192	3	25	21	366	-	3314	291	2424	14	10	6	6	-	11	5899	8	18	5	1	152	789	979	176	3367	
Lj.Šiška	82845	68115	18	84	13	151	7	10	20	294	8	3131	360	1688	14	12	4	19	3	8	3933	10	24	-	6	123	599	1104	227	2845	
Lj.Vič-Rudnik	80180	67740	18	40	31	194	7	8	17	175	-	2185	297	2238	-	12	2	9	4	3	3315	3	10	1	1	47	263	598	259	2689	
Ljubomer	18744	17909	1	8	-	18	5	1	-	34	-	378	5	9	76	1	-	-	-	-	15	-	1	-	-	5	57	24	7	253	
Logatec	9764	8908	1	4	-	15	-	1	1	14	-	104	15	141	4	-	-	-	-	-	215	-	1	-	-	6	65	66	11	195	
Maribor	151221	133791	14	98	402	476	39	15	42	372	1	5282	377	809	34	35	35	14	4	6	3090	7	16	1	1	57	524	1049	202	4386	
Metlika	8184	6274	1	2	58	8	1	-	-	4	-	1022	8	32	2	-	-	1	1	1	104	-	-	-	-	1	97	93	2	472	
Mozirje	16533	16063	-	6	-	10	-	-	1	3	-	180	1	14	15	-	-	1	-	-	91	-	-	-	-	2	17	26	21	93	
Mur.Sobota	63744	59629	3	1322	569	59	13	-	2	56	-	644	22	58	15	7	8	-	4	1	9	194	7	1	-	2	7	116	124	72	788
Nova Gorica	59126	53932	84	11	6	132	2	10	11	96	1	610	132	315	11	2	-	2	-	-	1376	3	1	-	3	49	187	280	150	1729	
Novo mesto	58970	53428	2	19	506	30	2	-	15	136	-	1462	77	294	9	6	3	3	1	2	1103	5	1	1	2	11	254	271	65	1256	
Ormož	17570	16784	-	13	-	11	1	-	3	6	-	389	1	2	2	-	-	-	-	2	20	1	-	-	-	1	3	61	6	2	257
Pesnica	18083	17108	-	6	-	10	4	2	-	8	-	314	15	21	25	-	1	1	-	-	64	-	-	-	-	3	52	7	4	452	
Piran-Pirano	16768	10949	1169	25	3	100	3	4	8	100	-	1469	28	302	4	1	-	7	1	5	563	3	8	2	1	42	279	228	403	1056	
Postojna	20283	16443	17	12	8	103	2	2	2	54	-	552	52	393	11	2	-	-	-	-	1295	-	2	-	-	15	175	346	35	771	
Ptuj	68753	65188	-	15	1	94	21	1	4	38	-	1032	66	90	4	4	1	2	-	1	296	13	5	3	-	7	194	75	13	1564	
Radlje ob Dravi	16929	16428	-	2	-	3	5	1	-	6	-	92	5	4	3	1	-	1	1	-	32	-	-	-	-	2	36	14	-	292	
Radovljica	34286	31170	1	26	21	28	-	1	6	48	1	600	90	437	7	-	2	3	1	2	649	4	1	-	-	12	109	170	99	794	
Ravne na Koroškem	27377	25129	4	4	3	26	2	-	11	27	-	541	39	210	5	5	4	1	-	1	631	-	2	-	-	9	57	110	34	523	
Ribnica	12736	11985	-	5	2	17	1	-	3	41	-	226	37	78	1	-	-	-	-	2	194	-	3	-	-	5	15	51	-	68	
Ruše	15440	14543	-	5	2	22	2	-	4	16	-	182	6	117	18	2	-	-	-	-	106	-	-	-	-	-	16	31	9	370	
Sevnica	18958	18197	-	1	-	12	-	-	3	2	-	179	12	43	7	-	-	-	-	-	97	-	2	-	-	5	32	15	16	337	
Sežana	23925	21467	20	8	6	21	-	-	1	48	-	562	32	229	5	2	-	-	-	6	611	-	3	-	1	2	77	145	49	634	
Sl.Gradec	20976	19874	-	3	-	20	1	1	-	21	-	292	23	144	1	-	-	1	4	-	101	-	-	-	-	3	16	51	18	402	
Sl.Bistrica	32516	31071	-	4	19	33	8	-	3	24	-	223	14	32	1	1	-	9	1	-	136	-	-	-	-	9	112	40	12	747	
St.Konjice	21992	21106	2	5	-	22	1	-	1	22	-	188	6	75	18	2	2	1	-	-	58	-	-	-	-	1	30	25	4	434	
Sentjur pri Celju	19101	18534	-	2	-	13	-	-	-	12	1	157	7	14	7	-	-	-	-	1	47	1	-	-	-	3	15	21	8	261	
Škofja Loka	38303	35203	3	11	-	44	-	2	11	85	-	801	61	452	4	1	5	2	7	-	634	8	1	-	-	27	150	209	86	500	
Šmarje pri Jelšah	31888	29324	1	1	-	27	4	1	6	85	-	1565	36	42	-	-	1	-	-	1	123										

Tabela št. 6
Družine po narodnosti žene-moža, matere-očeta

Tip družine narodnost žene	Narodnost moža v popolnih družinah, oziroma matere ali očeta v nepopolnih družinah											
	Skupaj	Slovenci	Italijani	Madžari	Albanci	Črnogorci	Hrvati	Makedonci	Muslimani	Srbi	Drugi in narod. neopred.	Neznano
Družine z in brez otrok	452590	389730	835	2274	886	1456	18088	1374	6950	14723	8054	8220
Slovenke	398869	376690	356	647	245	717	9340	578	1031	4387	2689	2189
Italijanke	786	289	367	3	1	3	39	1	4	25	37	17
Madžarke	2249	580	4	1467	2	4	102	2	7	36	25	20
Aibanke	510	28	-	-	455	-	3	2	8	5	6	3
Črnogorke	919	308	3	-	7	362	51	9	25	112	24	18
Hrvatice	15580	6213	39	85	37	87	7287	67	217	1053	323	172
Makedonke	1104	331	1	1	1	13	61	537	14	97	37	11
Muslimanke	6189	434	2	1	60	39	98	9	5284	148	65	49
Srbkinje	11572	1638	12	24	31	150	684	113	192	8386	250	92
Druge in narod. neopr.	7046	1595	33	30	32	60	266	32	95	322	4442	139
Neznano	7766	1624	18	16	15	21	157	24	73	152	156	5510
Mati z otroki	85214	76823	161	391	49	147	2048	143	736	1365	1331	2020
Oče z otroki	14095	11985	23	80	117	53	482	30	144	369	242	570

Tabela št. 7
Aktivno prebivalstvo slovenske in srbske narodnosti po šolski izobrazbi

		SLOVENCİ		SRBI		
		N	%	N	%	
Brez šolske izobrazbe		1.059	0,1	222	0,8	
3 razredi osnovne šole	Nepopolna osnovna šola	5.380	0,7	212	0,7	
4 razredi osnovne šole		20.046	2,4	2.555	9,0	
5-7 razredov osnovne šole		87.387	10,6	2.059	7,2	
Osnovna šola		169.952	20,6	8.757	31,0	
Skupaj		440.159	53,3	11.965	42,3	
Šola za kvalificirane delavce in drug strokovni kader		Srednja šola	191.211	23,2	5.081	18,0
Šola za visoko kvalif. delavce			12.498	1,5	304	1,1
gimnazija			20.878	2,5	633	2,2
srednje šole za strok. kader			141.085	17,1	4.852	17,1
šola za usmerjeno izobraž.			74.487	9,0	1.095	3,9
Višja šola		52.494	6,4	947	3,3	
Visoka šola		49.119	5,9	1.575	5,6	
Neznano		500	0,0	22	0,1	
Skupaj		826.096	100	28.314	100	

TABELA ŠT. 8
Aktivno prebivalstvo po na rodnosti in šolski izobrazbi

							ŠOLSKA IZOBRAZBA								
	Skupaj	Brez šolske izobr.	Nepopolna osnovna šola			Osnovna šola	Srednje šole					Višje šole	Visoke šole	Neznano	
			1-3 razrede osnovne šole	4 razrede osnovne šole	5-7 razredov osnovne šole		skupaj	Šole za kvalific. delavce in drug strok. kader	Šole za visoko-kvalif. delavce	Gimnazija	Srednje šole za strokovni kader				Šole za srednje usmerjeno izobražev.
R Slovenija	945766	1998	6553	29675	97525	205273	491173	214533	13906	23626	159289	79819	56885	55555	1129
Slovenci	826096	1059	5380	20046	87387	169952	440159	191211	12498	20878	141085	74487	52494	49119	500
Italijani	1207	2	9	46	119	148	715	272	10	114	251	68	80	88	-
Madžari	4658	6	15	65	438	2014	1760	833	59	72	589	207	184	167	9
Albanci	1955	25	14	60	97	784	869	337	13	98	338	83	31	66	-
Črnogorci	2467	10	11	118	121	643	1136	449	27	108	473	79	167	261	-
Hrvati	32261	182	410	2413	3162	7918	15094	7556	548	622	5116	1252	1311	1740	31
Makedonci	2585	12	9	151	141	803	1086	388	18	117	442	121	127	254	2
Muslimani	15011	218	179	2193	1409	5757	4865	2537	104	113	1425	686	190	187	13
Srbi	28314	222	212	2555	2059	8757	11965	5081	304	633	4852	1095	947	1575	22
Drugi	2135	89	81	182	198	526	701	282	19	75	270	55	106	240	12
Neopr. po 214.čl.Ustave RS	4327	29	26	248	368	1170	2001	893	45	117	688	258	180	298	7
Jugoslovani	6205	33	48	435	432	1705	2850	1141	64	187	1048	410	228	468	6
Regionalno opredeljeni	2991	39	35	346	368	984	1057	557	23	51	313	113	61	96	5
Neznano	15554	72	124	817	1226	4112	6915	2996	174	441	2399	905	779	996	513

Tabela št. 9
Aktivno prebivalstvo srbske narodnosti po šolski izobrazbi in spolu

	MOŠKI		ŽENSKE		
	N	%	N	%	
Brez šolske izobrazbe	72	0,5	150	1,2	
1-3 razrede osnovne šole	Nepopolna osnovna šola	77	0,5	135	1,1
4 razrede osnovne šole		1.106	7,2	1.449	11,2
5-7 razredov osnovne šole		930	6,0	1.129	8,7
Osnovna šola	3.848	25,0	4.909	38,0	
Skupaj	Srednja šola	7.499	48,7	4.466	34,5
šola za kvalif. delavce in drug strok. kader		3.764	24,4	1.317	10,2
šole za visoko kvalif. delavce		273	1,8	31	0,2
gimnazija		239	1,6	394	3,0
srednja šola za strok. kader		2.684	17,4	2.168	16,8
šola za usmerjeno izobraževanje	539	3,5	556	4,3	
Višja šola	633	4,1	314	2,4	
Visoka šola	1.213	7,9	362	2,8	
Neznano	15	0,1	7	0,1	
Skupaj	15.393	100	12.921	100	

Tabela št. 10
Aktivno prebivalstvo po narodnosti, šolski izobrazbi in spolu

ŽENSKE	ŠOLSKA IZOBRAZBA														
	Skupaj	Brez šolske izobr.	Nepopolna osnovna šola			Osnovna šola:	Srednje šole						Višje šole	Visoke šole	Neznano
			1-3 razrede osnovne šole	4 razrede osnovne šole	5-7 razredov osnovne šole		skupaj	Šole za kvalific. delavce- in drug strok. kader	Šole za visoko-kvalif. delavce	Gimnazija	Srednje šole za strokovni kader	Šole za srednje usmerjeno izobražev.			
R Slovenija	441384	1129	2382	12219	44218	115733	209356	72793	2797	14738	80923	38105	32960	22943	438
Slovenci	387037	513	1743	7034	39086	96172	190181	66244	2637	13120	72807	35373	31145	20940	223
Italijani	530	-	1	12	56	80	295	66	4	61	129	35	48	38	-
Madžari	2239	3	3	25	200	1154	682	235	1	54	292	100	102	65	5
Albanci	345	12	7	16	28	154	113	28	-	14	48	23	9	5	1
Črnogorci	993	8	5	78	64	348	402	121	5	47	185	44	44	44	-
Hrvati	14789	114	211	1193	1585	4778	5742	2320	49	406	2296	671	515	642	9
Makedonci	1168	9	5	87	77	447	422	101	3	70	176	72	57	63	1
Muslimani	6908	145	120	1272	749	3040	1469	496	6	53	563	351	68	37	8
Srbi	12921	150	135	1449	1129	4909	4466	1317	31	394	2168	556	314	362	7
Drugi	954	48	28	83	90	261	300	89	2	44	139	26	47	92	5
Neopr. po 214.čl. Ustave RS	2046	23	15	143	174	672	831	280	7	71	342	131	86	100	2
Jugoslovani	2931	21	30	249	227	945	1209	375	17	121	510	186	98	149	3
Regionalno opredeljeni	1365	33	19	175	179	557	349	142	3	28	115	61	22	29	2
Neznano	7158	50	60	403	574	2222	2895	979	32	255	1153	476	405	377	172

TABELA ŠT. 11
Aktivno prebivalstvo po narodnosti, šolski izobrazbi in spolu

MOŠKI							ŠOLSKA IZOBRAZBA								
	Skupaj	Brez šolske izobr.	Nepopolna osnovna šola			Osnovna šola	Srednje šole					Višje šole	Visoke šole	Neznano	
			1-3 razrede osnovne šole	4 razrede osnovne šole	5-7 razredov osnovne šole		skupaj	Šole za kvalific. delavca- in drug strok. kader	Šole za visoko-kvalif. delavce	Gimnazija	Srednje šole za strokovni kader				Šole za srednje usmerjeno izobražev.
R Slovenija	504382	869	4171	17456	53307	89534	281817	141740	11109	8888	78366	41714	23925	32612	691
Slovenci	439059	546	3637	13012	48301	73780	249978	124967	9861	7758	68278	39114	21349	28179	277
Italijani	677	2	8	34	63	68	420	206	6	53	122	33	32	50	-
Madžari	2419	3	12	40	238	860	1078	598	58	18	297	107	82	102	4
Albanci	1610	13	7	44	69	630	756	309	13	84	290	60	22	61	8
Črnogorci	1474	2	6	40	57	295	734	328	22	61	288	35	123	217	-
Hrvati	17472	68	199	1220	1577	3140	9352	5236	499	216	2820	581	796	1098	22
Makedonci	1417	3	4	64	64	356	664	287	15	47	266	49	70	191	1
Muslimani	8103	73	59	921	660	2717	3396	2041	98	60	862	335	122	150	5
Srbi	15393	72	77	1106	930	3848	7499	3764	273	239	2684	539	633	1213	15
Drugi	1181	41	53	99	108	265	401	193	17	31	131	29	59	148	7
Neopr.po 214.čl.Ustave RS	2281	6	11	105	194	493	1170	613	38	46	346	127	94	198	5
Jugoslovani	3274	12	18	186	205	760	1641	766	47	66	538	224	130	319	3
Regionalno opredeljeni	1626	6	16	171	189	427	708	415	20	23	198	52	39	67	3
Neznano	8396	22	64	414	652	1893	4020	2017	142	186	1246	429	374	619	341

TABELA ŠT. 12
Aktivno prebivalstvo srbske narodnosti, ki opravlja poklic, po dejavnosti in šolski izobrazbi

	VISOKE ŠOLE		
	Skupaj	Magistri	Doktorji
Skupaj	93	65	28
Industrija in rudarstvo	9	9	-
Kmetijstvo in ribištvo	1	1	-
Gozdarstvo	-	-	-
Vodno gospodarstvo	-	-	-
Gradbeništvo	2	2	-
Promet in zveze	-	-	-
Trgovina	-	-	-
Gostinstvo in turizem	1	1	-
Obrt in osebne storitve	1	1	-
Stanovanjsko komunalne dejavnosti	-	-	-
Finančne, tehnične in poslovne storitve	2	2	-
Izobraž., znanost, kultura in informiranje	33	16	17
Zdravstveno in socialno varstvo	25	16	9
Družb.pol.skup., SIS, družbeno pol. organiz.	19	17	2
Neznano	-	-	-

TABELA ŠT. 14

Aktivno prebivalstvo srbske narodnosti, ki opravlja poklic, po šolski izobrazbi in dejavnosti

	Skupaj	Brez šolske izobrazbe		1-3 razredov osnovne šole		4-7 razredov osnovne šole	Osnovna šola	Srednje šole		Gimnazija	Tehnične, in druge strokovne šole	Šola za srednje usmerjeno izobraž.	Višje šole	Visoke šole	Neznano
		Skupaj	Ne-pismeni	Skupaj	Ne-pismeni			Skupaj	Poklicne delovodske in poslovne šole						
Skupaj	26001	207	52	205	10	4416	7862	10863	4962	586	4492	823	911	1519	18
industrija in rudarstvo	10406	79	17	79	4	2418	4125	3360	1854	97	1117	292	157	185	3
kmetij.in ribištvo	355	13	3	9	-	102	106	96	39	7	46	4	12	17	-
gozdarstvo	74	5	1	8	-	24	13	13	5	-	7	1	3	3	-
vodno gospodarstvo	21	-	-	1	-	1	6	11	7	1	3	-	1	1	-
gradbeništvo	1875	18	5	18	1	378	424	958	630	21	276	31	42	36	1
promet in zveze	2490	11	6	7	1	382	723	1265	710	51	441	63	63	33	1
trgovina	1469	8	4	11	1	114	312	915	438	66	293	118	59	50	-
gostinstvo in turizem	1432	14	2	13	-	218	456	694	394	25	210	65	27	8	2
obr.in storitve	906	10	3	4	-	128	297	438	243	12	150	33	20	15	1
stanovanj.komun.dej	418	12	1	7	-	93	144	149	95	5	44	5	5	8	-
finanč.tehn. in poslov.storitve	1111	7	3	4	-	106	205	596	170	127	262	37	71	121	1
izobr.,znanost, kultura in informiranje	983	11	3	25	2	149	285	276	85	35	126	30	87	150	-
zdravst.in soc.varstvo	2063	13	2	12	1	228	563	873	142	27	640	64	121	253	-
družb.polit.skupnosti, Sis, družb.pol.org.	2257	3	2	5	-	53	165	1154	125	111	850	68	239	635	3
neznano	141	3	-	2	-	22	35	65	25	1	27	12	4	4	6

Tabela št. 17

Pogovorni jezik v družini otrok mlajših od 18 let, v narodnostno mešanih in narodnostno homogenih družinah (samo popolne družine)

POGOVORNI JEZIK V DRUŽINI	Skupaj	NARODNOSTNO MEŠANE DRUŽINE									NARODNOSTNO HOMOGENE DRUŽINE									
		Skupaj	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO
Skupaj	412076	32412	204	501	6096	1757	4294	236	604	8112	3737	6871	379664	329964	125	883	7905	11451	29336	
slovenski	366049	28878	66	238	5722	1614	3699	102	263	7630	3345	6199	337171	320393	8	20	4085	3155	9510	
italijanski	180	53	27	-	-	-	6	18	-	1	-	1	127	6	78	-	-	43		
madžarski	814	76	-	38	1	-	3	-	31	2	1	-	738	16	-	684	-	38		
hrvaški	2348	75	-	2	35	2	2	-	-	33	-	1	2273	36	2	-	1572	27		
srbski	1801	33	-	3	6	1	-	-	-	1	20	2	1768	10	-	8	1419	331		
srbsko-hrvaški	9780	158	1	-	11	20	39	-	1	16	34	36	9622	221	-	388	3089	5924		
slovenski in italijanski	393	207	67	-	5	1	11	76	1	8	3	35	186	113	12	-	7	4		
slovenski in madžarski	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
slovenski in srbsko-hrvaški	6558	654	-	1	72	46	66	-	1	165	170	133	5904	88	-	795	1848	3173		
slovenski in drugi	1179	212	-	6	18	3	64	3	25	13	8	72	967	338	-	1	46	88		
italijanski in slovenski	148	76	40	-	1	-	3	27	1	-	-	4	72	15	16	-	1	40		
italijanski in srbsko-hrvaški	17	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	3	-	-	2	10		
italijanski in drugi	13	3	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	10	3	2	-	-	4		
madžarski in slovenski	219	101	-	63	-	-	-	-	37	1	-	-	118	19	-	73	1	25		
madžarski in srbsko-hrvaški	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	2		
madžarski in drugi	34	17	-	4	-	-	-	-	13	-	-	-	17	1	-	7	-	9		
hrvaški in drugi	1467	98	-	-	39	1	13	1	-	40	4	-	1369	72	1	-	696	53		
srbski in drugi	1806	92	-	2	4	12	15	-	-	5	40	14	1714	10	-	1	46	856		
drugi jeziki	3639	224	1	6	31	11	71	2	10	19	21	52	3415	531	-	12	39	371		
prekmurski dialekt	5597	258	-	17	59	9	37	-	30	49	21	36	5339	5292	-	-	8	11		
neznano	10032	1197	2	124	95	31	264	6	191	128	70	286	8835	2797	6	85	211	527		

Tabela št. 18
Pogovorni jezik v družini otrok starih 18 in več, v narodnostno mešanih in narodnostno homogenih družinah (samo popolne družine)

POGOVORNI JEZIK V DRUŽINI	Skupaj	NARODNOSTNO MEŠANE DRUŽINE										NARODNOSTNO HOMOGENE DRUŽINE								
		Skupaj	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO	SLO	SLO	SLO	ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO
			ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO	SLO	SLO	SLO										
oče	mati	Skupaj	ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO	SLO	SLO	SLO	SRB	DRUGO	SRB	DRUGO	SRB	DRUGO	SRB	DRUGO		
Skupaj	173772	12134	90	145	1975	378	1188	136	202	3640	1801	2579	161638	151670	145	537	2459	1577	5250	
slovenski	162074	10842	38	67	1838	332	961	64	112	3475	1629	2326	151232	147000	9	13	1726	565	1919	
italijanski	227	36	15	-	-	-	3	16	-	1	-	1	191	30	113	-	2	-	46	
madžarski	492	45	-	26	-	-	-	-	19	-	-	-	447	6	-	429	-	-	12	
hrvaški	446	34	-	-	18	-	2	-	-	12	-	2	412	22	-	-	289	2	99	
srbski	248	8	-	-	-	3	-	-	-	-	5	-	240	9	-	-	1	185	45	
srbsko-hrvaški	1143	59	-	-	1	12	15	-	-	6	14	11	1084	100	-	-	30	345	609	
slovenski in italijanski	175	94	21	-	8	1	3	37	-	8	1	15	81	41	6	-	2	1	31	
slovenski in madžarski	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
slovenski in srbsko-hrvaški	968	206	-	1	28	12	11	1	-	42	71	40	762	25	1	1	159	231	345	
slovenski in drugi	455	76	-	3	7	3	26	1	3	6	7	20	379	279	-	1	11	8	80	
italijanski in slovenski	86	37	13	-	2	-	5	16	-	-	-	-	49	13	13	-	2	-	21	
italijanski in srbsko-hrvaški	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	1	-	-	1	-	2	
italijanski in drugi	6	3	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	3	1	1	-	-	1	-	
madžarski in slovenski	65	19	-	11	-	-	2	-	5	-	-	1	46	6	1	31	-	-	8	
madžarski in srbsko-hrvaški	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	3	
madžarski in drugi	26	8	-	4	-	-	-	-	3	-	-	1	18	-	-	17	-	-	1	
hrvaški in drugi	280	30	1	-	6	-	2	-	-	15	2	4	250	16	-	-	166	4	64	
srbski in drugi	236	26	-	-	1	3	2	-	-	1	17	2	210	7	-	-	9	120	74	
drugi jeziki	965	93	1	3	15	2	26	-	9	12	9	16	872	462	1	12	15	48	334	
prekmurski dialekt	2598	93	-	6	19	2	8	-	8	23	10	17	2505	2490	-	-	2	1	12	
neznano	3275	425	1	24	32	8	122	1	43	38	35	121	2850	1162	-	33	44	66	1545	

Tabela št. 19
Pogovorni jezik v okolju otrok, mlajših od 18 let, v narodnostno mešanih in narodnostno homogenih družinah (samo popolne družine)

POGOVORNI JEZIK V OKOLJU	Skupaj	NARODNOSTNO MEŠANE DRUŽINE										NARODNOSTNO HOMOGENE DRUŽINE								
		Skupaj	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO	SLO	SLO	SLO	ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO
			ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO	SLO	SLO	SLO										
oče	mati	Skupaj	ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO	SLO	SLO	SLO	SRB	DRUGO	SRB	DRUGO	SRB	DRUGO	SRB	DRUGO		
Skupaj	412076	32412	204	501	6096	1757	4294	236	604	8112	3737	6871	379664	329964	125	883	7905	11451	29336	
slovenski	381947	29592	87	219	5757	1654	3818	113	252	7775	3557	6360	352355	319961	17	59	6283	7853	18182	
italijanski	114	36	17	-	3	-	-	13	-	-	1	2	78	10	38	-	1	1	28	
madžarski	240	29	-	15	-	-	2	-	12	-	-	-	211	8	-	185	1	-	17	
hrvaški	718	45	-	3	16	-	4	-	-	18	1	3	673	104	-	-	371	12	186	
srbski	435	9	-	-	1	1	2	-	-	-	4	1	426	35	-	-	4	321	66	
srbsko-hrvaški	2433	46	-	-	8	6	16	-	-	3	7	6	2387	200	-	-	94	621	1472	
slovenski in italijanski	751	248	52	-	18	6	23	67	-	28	6	48	503	333	26	1	17	19	107	
slovenski in madžarski	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
slovenski in srbsko-hrvaški	4107	231	1	-	23	20	27	1	-	47	57	55	3876	56	2	1	443	1212	2162	
slovenski in drugi	986	110	-	5	18	6	20	7	24	9	3	18	876	370	2	14	46	66	378	
italijanski in slovenski	195	79	42	-	2	1	1	24	-	1	-	8	116	27	29	1	3	6	50	
italijanski in srbsko-hrvaški	9	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	8	1	-	-	1	1	5	
italijanski in drugi	13	4	-	-	-	-	-	2	-	1	-	-	9	3	3	1	-	-	2	
madžarski in slovenski	545	126	-	72	2	-	-	-	50	2	-	-	419	30	-	348	1	-	40	
madžarski in srbsko-hrvaški	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
madžarski in drugi	71	20	-	4	-	-	-	-	16	-	-	-	51	4	-	42	-	-	5	
hrvaški in drugi	849	42	-	1	13	1	7	1	-	16	-	3	807	96	2	-	364	41	304	
srbski in drugi	1037	28	-	1	1	2	7	-	-	-	10	7	1009	11	-	1	27	490	480	
drugi jeziki	2706	306	1	9	81	22	77	1	18	43	12	42	2400	1250	-	37	31	256	826	
prekmurski dialekt	4787	232	2	17	47	4	39	-	28	42	15	38	4555	4478	-	1	11	8	57	
neznano	10133	1228	2	155	106	33	251	7	204	126	64	280	8905	2987	6	192	207	544	4969	

Tabela št. 20

Pogovorni jezik v okolju otrok starih 18 in več let, v narodnostno mešanih in narodnostno homogenih družinah (samo popolne družine)

POGOVORNI JEZIK V OKOLJU	Skupaj	NARODNOSTNO MEŠANE DRUŽINE										NARODNOSTNO HOMOGENE DRUŽINE							
		Skupaj	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO	Skupaj	SLO	ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO
			ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO		SLO	ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO
Skupaj	173772	12134	90	145	1975	378	1188	136	202	3640	1801	2579	161638	151670	145	537	2459	1577	5250
slovenski	163692	11007	47	77	1831	345	984	69	101	3479	1710	2364	152685	146247	15	36	2129	1201	3057
italijanski	112	12	4	-	-	1	2	3	-	1	-	1	100	48	36	-	1	-	15
madžarski	122	13	-	8	1	-	-	-	4	-	-	-	109	8	-	95	-	-	6
hrvaški	143	17	-	-	7	1	4	-	-	3	-	2	126	50	1	-	51	3	21
srbski	57	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	56	16	-	-	-	32	8
srbsko-hrvaški	256	20	-	-	1	3	5	-	3	1	3	4	236	89	1	-	5	42	99
slovenski in italijanski	469	135	16	-	21	4	9	39	-	14	8	24	334	217	31	1	17	4	64
slovenski in madžarski	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
slovenski in srbsko-hrvaški	512	67	-	-	8	2	5	-	-	18	21	13	445	42	-	-	99	116	188
slovenski in drugi	506	56	2	1	7	3	8	2	4	13	5	11	450	335	2	17	15	14	67
italijanski in slovenski	157	49	20	-	3	-	3	20	-	-	1	2	108	17	55	-	7	-	29
italijanski in srbsko-hrvaški	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	1
italijanski in drugi	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	1	-	-	-
madžarski in slovenski	246	39	-	26	-	-	-	-	-	12	-	-	207	7	1	185	-	-	14
madžarski in srbsko-hrvaški	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-	1
madžarski in drugi	43	11	-	5	-	-	-	-	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-
hrvaški in drugi	158	17	1	-	4	-	3	-	-	6	1	2	141	46	-	1	64	4	26
srbski in drugi	140	10	-	-	1	-	3	-	-	-	4	2	130	12	1	1	4	66	46
drugi jeziki	1659	188	-	3	43	9	41	1	13	44	9	25	1471	1227	1	32	20	35	156
prekmurski dialekt	2186	77	-	3	13	1	9	-	8	21	8	14	2109	2091	-	1	2	1	14
neznano	3308	415	-	22	35	8	112	2	51	40	31	114	2893	1216	-	135	45	59	1438

Tabela št. 21

Materni jezik otrok mlajših od 18 let v narodnostno mešanih in narodnostno homogenih družinah (samo popolne družine)

MATERNI JEZIK	Skupaj	NARODNOSTNO MEŠANE DRUŽINE										NARODNOSTNO HOMOGENE DRUŽINE							
		Skupaj	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO	Skupaj	SLO	ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO
			ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO		SLO	ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO
Skupaj	412076	32412	204	501	6096	1757	4294	236	604	8112	3737	6871	379664	329964	125	883	7905	11451	29336
slovenski	363305	29213	82	238	5333	1482	3485	183	538	7877	3549	6446	334092	326165	14	12	1951	939	5011
italijanski	401	178	115	-	5	-	11	36	-	4	-	7	223	11	103	-	2	1	106
madžarski	1284	288	-	241	1	-	4	1	37	3	-	1	996	29	-	845	-	-	122
hrvaški, hrvaško-srbski	8048	779	-	-	576	5	76	-	4	89	8	21	7269	319	1	-	4830	67	2052
srbski, srbsko-hrvaški	25983	738	-	1	62	227	218	-	1	35	96	98	25245	673	1	-	910	10032	13629
drugi jeziki	3846	243	2	4	13	5	159	7	5	8	13	27	3603	457	1	4	18	69	3054
prekmurski dialekt	229	20	-	-	2	1	6	-	5	2	1	3	209	158	-	-	2	28	21
neznano	8980	953	5	17	104	37	335	9	14	94	70	268	8027	2152	5	22	192	315	5341

Tabela št. 22

Materni jezik otrok starih 18 in več let, v narodnostno mešanih in narodnostno homogenih družinah (samo popolne družine)

MATERNI JEZIK	oče	mali	Skupaj	NARODNOSTNO MEŠANE DRUŽINE								NARODNOSTNO HOMOGENE DRUŽINE									
				Skupaj	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO	Skupaj	SLO	ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO
					ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO
Skupaj	173772	163486	12134	90	145	1975	378	1188	136	202	3640	1801	2579	161638	151670	145	537	2459	1577	5250	
slovenski	163486	11044	51	74	1712	287	931	105	177	3544	1739	2424	152442	150095	11	13	985	145	1193		
italijanski	303	77	39	-	3	-	7	27	-	1	-	-	-	226	13	128	-	5	-	80	
madžarski	664	94	-	69	4	-	1	-	18	-	-	-	2	570	21	-	513	-	-	36	
hrvaški, hrvaško-srbski	2024	263	-	1	196	2	13	-	-	42	2	7	1761	130	2	-	1269	10	350		
srbski, srbsko-hrvaški	3419	209	-	-	26	79	46	-	-	10	24	24	3210	251	-	-	143	1350	1466		
drugi jeziki	799	87	-	-	9	1	60	2	1	2	3	9	712	169	2	6	10	16	509		
prekmurski dialekt	102	7	-	-	-	1	-	-	1	2	-	3	95	80	-	-	-	4	11		
neznano	2975	353	-	1	25	8	130	2	5	39	33	110	2622	911	2	5	47	52	1605		

Tabela št. 23

Narodnostna pripadnost otrok, mlajših od 18 let, v narodnostno mešanih in narodnostno homogenih družinah (samo popolne družine)

NARODNOST OTROK	oče	mali	Skupaj	NARODNOSTNO MEŠANE DRUŽINE								NARODNOSTNO HOMOGENE DRUŽINE									
				Skupaj	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO	Skupaj	SLO	ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO
					ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO
Skupaj otrok	412076	359530	32412	204	501	6096	1757	4294	236	604	8112	3737	6871	379664	329964	125	883	7905	11451	29336	
Slovenci	359530	27828	99	367	5768	1589	3594	140	499	7306	2801	5665	331702	328387	5	15	1026	283	1986		
Italijani	334	145	75	-	-	-	4	60	-	-	-	-	6	189	2	117	-	-	70		
Madžari	1110	168	-	107	2	-	2	-	57	-	-	-	-	942	12	-	845	-	85		
Albanci	938	21	-	-	-	-	1	-	-	1	1	18	917	17	-	-	-	3	897		
Črnogorci	972	107	-	-	1	-	13	-	-	4	1	88	865	19	-	-	-	4	817		
Hrvati	8705	762	-	-	194	4	6	-	-	539	5	14	7943	98	-	-	6548	25	1272		
Makedonci	1055	80	-	-	-	2	10	-	1	5	2	60	975	61	-	-	1	13	900		
Muslimani	8712	170	-	-	4	1	50	-	-	5	3	107	8542	178	-	-	6	16	8342		
Srbi	12568	499	-	-	2	71	4	-	-	1	414	7	12069	32	-	-	3	10619	1415		
Druge narodnosti	1298	103	2	-	2	3	56	3	5	-	2	30	1195	34	1	4	2	5	1149		
Neopredeljeni po čl. 214	2645	510	10	6	27	24	85	4	14	53	108	179	2135	43	-	-	72	81	1939		
Jugoslovani	3295	475	2	-	12	25	62	-	-	50	148	176	2820	10	-	-	27	75	2708		
Regionalno opredeljeni	979	68	-	-	2	-	17	-	-	5	3	41	911	7	-	-	2	4	898		
Neznano	9935	1476	16	21	82	38	390	29	28	143	249	480	8459	1064	2	19	193	323	6858		

Tabela št. 24

Narodnostna pripadnost otrok, starih 18 let in več, v narodnostno mešanih in narodnostno homogenih družinah (samo popolne družine)

NARODNOST OTROK	Skupaj	NARODNOSTNO MEŠANE DRUŽINE								
		Skupaj	SLO	SLO	SLO	SLO	SLO	ITAL	MAD	
			ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO	SLO	SLO	
oče										
mali										
Skupaj otrok	173772	12134	90	145	1975	378	1188	136	202	
Slovenci	163391	10661	67	105	1856	328	982	91	160	
Italijani	250	60	20	-	1	-	-	37	-	
Madžari	617	68	-	39	2	-	-	-	27	
Albanci	103	2	-	-	-	-	-	-	-	
Črnogorci	179	28	-	-	1	-	2	-	-	
Hrvati	1837	184	-	-	75	4	3	-	-	
Makedonci	202	18	-	-	-	-	7	-	-	
Muslimani	907	26	-	-	-	1	6	-	-	
Srbi	1585	98	-	-	3	19	-	-	-	
Druge narodnosti	259	35	-	-	4	1	16	-	2	
Neopredeljeni po čl. 214	553	163	1	1	6	8	14	2	-	
Jugoslovani	714	225	-	-	7	9	8	-	2	
Regionalno opredeljeni	177	33	1	-	1	-	8	1	-	
Neznano	2998	533	1	-	19	8	142	5	11	

Narodnostno homogene družine

			NARODNOSTNO HOMOGENE DRUŽINE						
HRV	SRB	DRUGO	Skupaj	SLO	ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO
				SLO	ITAL	MAD	HRV	SRB	DRUGO
3640	1801	2579	161638	151670	145	537	2459	1577	5250
3424	1458	2190	152730	150897	15	9	875	116	818
-	1	1	190	6	125	-	-	-	59
-	-	-	549	7	-	516	-	-	26
-	-	2	101	10	-	-	-	2	89
1	-	24	151	14	-	-	5	-	132
99	1	2	1653	33	-	-	1447	4	169
1	-	10	184	33	-	-	2	3	146
4	2	13	881	64	-	-	1	3	813
-	74	2	1487	10	-	-	1	1319	157
1	1	10	224	24	-	5	-	-	195
18	57	56	390	45	-	-	33	19	293
18	104	77	489	28	-	-	17	36	408
5	5	12	144	6	2	-	2	2	132
69	98	180	2465	493	3	7	76	73	1813

Tabela št. 27

Število obsojenih polnoletnih oseb po narodnosti, 1982-1994

Narodnost	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Skupaj	11784	12339	13765	13528	13089	11981	11950	12336	9764	8278	7618	6871	6289
Črnogorci	73	61	70	81	79	66	99	81	70	43	30	18	16
Hrvati	876	817	983	905	925	849	771	781	570	433	326	336	267
Makedonci	62	71	57	55	65	82	68	59	42	23	28	17	16
Muslimani	573	646	713	942	936	728	749	748	583	500	380	334	336
Slovenci	8613	8974	10046	9368	9154	8412	8439	8965	7041	6215	6077	5539	5122
Srbi	854	909	969	1019	940	872	877	883	608	465	286	229	207
Albanci	120	137	146	190	186	153	159	182	154	124	103	96	62
Italijani	31	26	23	28	19	27	23	32	14	14	19	20	24
Madžari	72	88	79	45	50	69	29	46	35	26	22	20	27
Turki	37	18	43	48	32	19	70	106	25	10	8	2	1
Romi	171	268	306	385	305	287	301	290	250	165	123	133	113
drugo	302	324	330	462	398	417	365	163	372	260	216	127	98

Delež obsojenih polnoletnih oseb po narodnosti, 1982-1994

Narodnost	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
skupaj	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Črnogorci	0,62	0,49	0,51	0,60	0,60	0,55	0,83	0,66	0,72	0,52	0,39	0,26	0,25
Hrvati	7,43	6,62	7,14	6,69	7,07	7,09	6,45	6,33	5,84	5,23	4,28	4,89	4,25
Makedonci	0,53	0,58	0,41	0,41	0,50	0,68	0,57	0,48	0,43	0,28	0,37	0,25	0,25
Muslimani	4,86	5,24	5,18	6,96	7,15	6,08	6,27	6,06	5,97	6,04	4,99	4,86	5,34
Slovenci	73,09	72,73	72,98	69,25	69,94	70,21	70,62	72,67	72,11	75,08	79,77	80,61	81,44
Srbi	7,25	7,37	7,04	7,53	7,18	7,28	7,34	7,16	6,23	5,62	3,75	3,33	3,29
Albanci	1,02	1,11	1,06	1,40	1,42	1,28	1,33	1,48	1,58	1,50	1,35	1,40	0,99
Italijani	0,26	0,21	0,17	0,21	0,15	0,23	0,19	0,26	0,14	0,17	0,25	0,29	0,38
Madžari	0,61	0,71	0,57	0,33	0,38	0,58	0,24	0,37	0,36	0,31	0,29	0,29	0,43
Turki	0,31	0,15	0,31	0,35	0,24	0,16	0,59	0,86	0,26	0,12	0,11	0,03	0,02
Romi	1,45	2,17	2,22	2,85	2,33	2,40	2,52	2,35	2,56	1,99	1,61	1,94	1,80
drugo	2,56	2,63	2,40	3,42	3,04	3,48	3,05	1,32	3,81	3,14	2,84	1,85	1,56

Viri:

- Statistički bilten, Punoletni učinci krivičnih dela – optuženja i osude 1982, št. 1464, 1985
- Statistički bilten, Punoletni učinci krivičnih dela – optuženja i osude 1983, št. 1467, 1988
- Statistički bilten, Punoletni učinci krivičnih dela – optuženja i osude 1984, št. 1516, 1987
- Statistički bilten, Punoletni učinci krivičnih dela – optuženja i osude 1985, št. 1563, 1988
- Statistički bilten, Punoletni učinci krivičnih dela – optuženja i osude 1986, št. 1692, 1988
- Statistički bilten, Punoletni učinci krivičnih dela – optuženja i osude 1987, št. 1714, 1988
- Statistički bilten, Punoletni učinci krivičnih dela – optuženja i osude 1988, št. 1771, 1989
- Statistički bilten, Punoletni učinci krivičnih dela – optuženja i osude 1989, št. 1829, 1990
- Statistički bilten, Punoletni učinci krivičnih dela – optuženja i osude 1990, št. 1914, 1991
- Interne tabele Statističnega urada

LEGAL TRIALS IN YUGOSLAVIA, PARTICULARLY IN SLOVENIA, IN THE AFTERMATH OF THE SECOND WORLD WAR¹

Vera Kržišnik-Bukić

Introduction

Is it possible, at the present moment, to reconstruct historiographically the picture of legal trials in Yugoslavia at the end of the WWII and in the following years? Can the same be done for the federal Slovenia? The answer can be but relative, depending upon the complexity of the approach.

The general atmosphere of the period is well known, and therefore one can well imagine the topics of the trials. On the other hand, it should be emphasized that a more thorough and detailed historiographic research regarding concrete legal trials has not (so far) been carried out in the then federal units of Yugoslavia. Consequently, it is neither possible to convey adequate and complete data nor definite findings for the whole Yugoslavia.

Different trials were by all means an important component of the social atmosphere; therefore their results and consequences contribute essentially to the understanding of the period. In the recent years a number of treatises emerged, written by historians and lawyers, who performed mainly republic or even narrower - administrative-territorial and conceptually limited yet mutually unrelated research works in different parts of the former Yugoslavia. Their findings were practically very similar. On the basis of these recent findings as well as the formerly obtained research results, originating primarily from the classical pioneer work in this field, performed by recently deceased Branko Petranović in his books, it is nevertheless possible to present a framework picture of legal procedure in Yugoslavia at the end of the WWII and afterwards.

The present paper is only a superficial survey of the legal proceedings in Yugoslavia between 1944 and 1948, which had public causes and consequences as well as a decisive influence upon the essential changes of political and economical relations within the state. Special attention is dedicated to the case of Slovenia, where up to now this kind of expert research was relatively most complete.

The entire topics of the trials can be classified into three basic groups. The first group comprises legal proceedings against domestic collaborationists of foreign occu-

¹ Prepared for the International Conference: Political Justice in Post-war Europe, Vienna, November 2 - 5, 1995.

piers and some foreign war criminals. In the second group there are the trials which were aimed at the elimination of any political opposition to the ruling Communist party of Yugoslavia. In the third group, however, I am enlisting all the legal proceedings that were meant by the state to pave the way for a quick transition into a new political and economical system, based upon the state ownership of the majority of means of production.

The accusation elements in the case of the second and third groups of individuals were, as a rule, strongly intertwined. To a lesser degree, this also applies to the first of the aforementioned groups. There is at least one additional significant characteristic dividing the first group of cases from the second and the third. The purpose of these trials was a radical cut with the past. Moreover, the purpose of the trials against these opposed to the new political system, and against those whose property was to become the material basis of the state ownership, was focused on the future of the new Yugoslav state.

Legal proceedings against war criminals and "domestic traitors"

The term "domestic traitor" was probably the most frequent common designation for all those members of the Yugoslav nations, who, after the 1941 occupation, in one way or another and sooner or later, cooperated with the foreign occupier, served him and fought, with or without arms, against the National Liberation Army of Yugoslavia and the partisan brigades, which were throughout the war led by the Communist Party of Yugoslavia.

Trials for crimes committed during the Second World War were in Yugoslavia mainly held against this category of the accused, whereas the number of trials against non-Yugoslav citizens was relatively very small. The Yugoslav revolutionary authorities, however, claimed, even during the war, from the great Allies the extradition of individual German Nazi and Italian Fascist war criminals who had committed crimes on the Yugoslav territory. This demand was in conformity with the allied proclamations from the very beginning of the world conflict with the fascist side. It was at the well-known Moscow conference in October 1943 that Roosevelt, Churchill and Stalin signed the "Declaration on German atrocities", specifying that German officers, soldiers and members of the Nazi party, responsible for crimes committed in the occupied European countries, would be extradited at the end of the war to the countries of their crimes so that they could be "tried and sentenced according to the laws of the liberated states and their free governments".² Among the twelve listed countries, Yugoslavia is ranked the fourth.

However, due to the decision of the Allies to judge the main culprits for the WWII and its atrocities separately on a common international law-court, especially established for this occasion, in Yugoslavia only some major criminals were submitted to

² Deklaracija o nemačkim zverstvima (Declaration on German atrocities), S. Nežović, B. Petranović, Jugoslavija i Ujedinjeni narodi u drugom svetskom ratu, Narodna knjiga i Arhiv Jugoslavije, Beograd, 1985, pp.152-153

legal proceedings, their deeds having been fatal for the Yugoslav nations mostly. As well known, the main culprits were tried by the International Military Tribunal in Nuernberg (November 1945 to October 1946), and in Tokyo (May 1946 to November 1948) where the Japanese imperialist occupiers were tried by the Military Tribunal for the Far East.

The basis for the subsequent trials of domestic traitors and foreign criminals was established, during the war-time, by the newly emerging Yugoslav state at Jajce (Bosnia and Herzegovina) at the Second Conference of the Anti-fascist Council for the National Liberation of Yugoslavia in November 1943, which was the most important political event in the country during the war. It was then that the National Committee of the Yugoslav Liberation as the highest executive body of authority in the newly emerging state adopted, among other fatal decisions, the decree on the founding of the State Commission for the Detection of Crimes Committed by the Occupiers and their Collaborators.³

As a consequence, corresponding commissions were formed in Yugoslav provinces and districts; the commission for Slovenia was established at the conference of the highest body of authority of the Slovene nation in Črnomelj (February 1944). Slovene history (and post-war legal science), however, records, even before the founding of the commission, "the Kočevje trials", held in October 1943, as "probably the first legal proceedings in the occupied Europe". A group of domestic war criminals were pronounced guilty and sentenced at the public process after the investigation procedure had been completed.⁴

Practically since the beginning of the war, partisan courts in all Yugoslav provinces had been functioning according internally adopted regulations. In Slovenia alone there were in the years 1941-1945 about 50 major legal documents (decrees, regulations, instructions, circular letters) in force.⁵

As early as at the end of 1942, the Supreme Headquarters tried to unify partisan courts throughout the entire Yugoslav territory by issuing the Regulation on the organization of military courts. Regarding the beginning of systematic collecting and processing of the documentation on war crimes, the decisive turning point was the founding of the aforementioned commissions since 1943 onwards. After having completed an extensive and productive job, the institution was in 1948 dissolved.

The tasks of the commissions for the detection of crimes committed by occupiers and their collaborators were derived from their very title. They included classification of war crimes according to the then international standards, data and different documentation collecting, ascertaining of facts and damages, supplying statistics on crimes and criminals, and propagating the work of commissions amongst masses. These tasks were in all Yugoslav provinces related to the period after April 6 1941, except on the

³ Compare *ibid.*, pp. 154-155

⁴ F. Košir (belonging to the group of the occupier's collaborators), *Pravnik*, Ljubljana, 1964, pp. 399-403.

⁵ Compare T. Tomiņšek, *Kronološki pregled važnejših predpisov o vojaškem sodstvu in javnem tožilstvu iz dobe narodnoosvobodilne borbe v Sloveniji* (Chronological survey of major regulations on martial courts and public prosecution from the period of the national liberation war in Slovenia), *ibid.*, pp. 429-434.

Slovene ethnic territory of Carinthia and the Littoral, i.e. the part of the territory, which was to be allotted to Slovenia and Yugoslavia after the war, in the case of which the period included in the Commission's work reached back to 1918.⁶

The State Commission published the results of its work in the years 1944-1946 in 93 reports and later in four books.⁷

Apart from these books, there was a special publication dealing with the crimes of the Italian fascism in the Province of Ljubljana. "The book provides evidence on inhuman treatment of the civilian population by the Italian occupational authorities in the Slovene territory, forcefully annexed, on May 3 1941, to the Kingdom of Italy, under the name Province of Ljubljana. We are publishing these facts with the purpose of informing the public that the occupier's procedures were in striking contrast with all inter-statal regulations, that they were contrary to all laws of humaneness, and that the Italians pursued but one goal - to exterminate as many Slovene people as possible and to italianize the occupied territory.

Mass deportations of Slovenes were but one kind of the crimes deliberately committed by the occupier in order to achieve his criminal goals on the Slovene soil. These deportations were executed in the most barbarian way possible and in circumstances that were most dangerous for the health and lives of deportees."⁸

Another work of the Commission is a book on crimes committed by Austrians in Yugoslavia. The introduction states: "From the total number of 4433 detected German war crimes, the State Commission ascertained that 2062 were committed by Austrians. The number is far from being complete, the investigation still being open."⁹

As a special publication, a book of documents (735 pages) was issued dealing with the crimes of the Chetnik leader Draža Mihajlović. "The document proves: 1) that he never even thinks of fighting against the occupier, let alone appeals for or organizes such fighting; 2) that, on the contrary, himself and his organization not only exclude any cooperation with the only active fighters against occupiers, i. e. partisans and the National Liberation Army, but organize and perform, together with occupiers and their collaborators, attacks against the liberated territory and the National Liberation Army; 3) that they organize, with this aim, military units and civil authorities which are under direct or indirect command of the occupier; 4) that he himself and his organization cooperate with all other traitors, Nedić, Pavelić, Ljotić, Rupnik, etc.; 5) that Draža Mihajlović and his Chetniks are a tool in the hands of the occupier in the fight against the National Liberation Uprising, and that they are but one amongst the treacherous

⁶ The archives of the Institute for Recent History, funds of the Commission for the detection of crimes committed by occupiers and their collaborators, fasc. 451/V, the letter by the Commission at the Presidency of the SNLC for the detection... to the Presidency of the SNLC dating from April 17, 1945.

⁷ Compare e.g. *Leksikon narodnooslobodilačkog rata i revolucije u Jugoslaviji 1941-1945* (Lexicon of the National Liberation War and Revolution in Yugoslavia (1941-1945), Belgrade, 1980, p. 283.

⁸ *Zločini italijanskoga okupatora u "Ljubljanski pokrajini"* (Crimes committed by the Italian occupier in the Province of Ljubljana), Internacije I, Ljubljana, 1946.

⁹ The State Commission for the detection of crimes committed by occupiers and their collaborators; Report on crimes committed by Austria and Austrians against Yugoslavia and its nations, Belgrade, 1947.

quisling gangs originating from the pro-fascist reaction, hiding under the cover of the fascist conquerors and enslavers of our country and our nations."¹⁰

About 200 pages of compromising materials on domestic and foreign war criminals were submitted by the State Commission to the International Tribunal in Nuremberg (Report of the Yugoslav state commission for the detection of crimes committed by occupiers to the International Military Tribunal in Nuremberg, Belgrade 1947).

The number of war criminals that were tried in Yugoslavia on the basis of documentary evidence collected by this institution, has so far not been thoroughly researched and ascertained. In Slovenia alone, about 25.000 war criminal files were prepared by the commission. The state commission was responsible for the issuing of decrees on the detected war crimes. These documents had the validity of the official legal acts. The Yugoslav government demanded extradition of 3764 war criminals, who, mainly after the end of the war, fled Yugoslavia.¹¹ According to other data, the Yugoslav government demanded the extradition of 1862 persons, after having registered the total number of 7812 Yugoslav citizens as war criminals with the UN Commission for War Crimes. Only 42 were extradited. The success of these demands of the Yugoslav state was low, mainly on the account of the fact that the USA and Great Britain claimed that most of the cases were cases of political differentiation rather than war crimes.¹²

Even the Kingdom of Yugoslavia had ratified the list of 32 different kinds of war crimes, determined as such by the international conventions.¹³ On the basis of this classification the following table, showing the number of occupation casualties in Slovenia in 1941-1945 was prepared by the Slovene Commission after the end of the war:¹⁴

¹⁰ The State commission for the detection of crimes committed by occupiers and their collaborators; Documents on the treachery of Draža Mihajlovič, Belgrade, 1945.

¹¹ Compare Enciklopedija Slovenije (Encyclopaedia of Slovenia), 5, Ljubljana, 1992, p.213.

¹² Compare e.g. N.Kisić-Kolanović, Vrijeme političke represije: "Veliki sudski procesi u Hrvatskoj" 1945-1948 (The time of political oppression: the major trials in Croatia 1945-1948), Časopis za suvremenu povijest 1, Institut za suvremenu povijest, Zagreb, 1993, pp. 2-3.

¹³ The archives of the Institute for Recent History, funds of the Commission for the detection of crimes committed by..., fasc. 923/4.

¹⁴ Archives of the IRH, f. of the Commission for the detection... fasc.899/I: Statistical data on casualties in the time of occupation 1941-1945 in Slovenia.

Bombardment	1.123
Murders	14.425
Died in concentration camps	6.808
Physical injuries	22.559
Rapes	205
Imprisonment	26.575
Internment	27.358
Forced labour	35.808
Forced deportations	55.910
Forced mobilization	42.235
Killed in battle, missing and burnt	28.091

All these victims were presented as a consequence of war crimes, which is why foreign and domestic war criminals were tried in Slovenia and Yugoslavia on the basis of the documentation of the aforementioned commissions as well as other materials of evidence. There were two kinds of trials: legal (at martial and civil courts and at specifically established courts of national honour) and illegal (executions without trials). Illegitimate sentences and executions for the maybe actually performed or just attributed crimes were highly frequent immediately after the war in Yugoslavia and especially on the Slovene ethnic territory, particularly during the retreat and flight of the defeated domestic opposing military forces towards the West, whereby the number of completely innocent civilian victims was great. The numbers of people involved may exceed tens of thousands, perhaps even a few hundreds of thousands; the research results differ substantially, moreover, there are no generally acceptable scientific ascertainings in this regard.

Our topic, however, are only the legitimate trials carried out towards the end of the WWII and immediately afterwards. Most of the trials have not been historiographically investigated yet and a great part of them still waits to be adequately studied. Above all, it will be necessary to research the republic courts of the postwar Yugoslavia and study all the preserved cases, as well as describe, analyze and classify them. It will also be necessary to deal with those "minor" trials that have so far not been given any research attention. These are the most numerous. Therefore it is at the moment not yet possible to provide a more detailed picture of the topics.¹⁵

Wider attention was, of course, always dedicated to major trials, i.e. those concerning groups of criminals or more notorious individuals. In Yugoslavia and Slovenia

¹⁵ It is also impossible to deal with other important legal issues regarding the origin, development, structure and other aspects of all the three kinds of courts (martial, civil and courts of national honour). All the three were practically created in war conditions. They were to judge and they did so in all parts of Yugoslavia on the basis of new legal regulations. Their basic orientation was double: anti-occupational and anti-fascist on the one, and communist on the other hand. However, all this is generally known and dealt with by the extensive scientific literature, so for the then Yugoslavia as a whole or for its singular republics, formed as such for the first time after the WWII.

there were in the years 1945 to 1948 a number of rather important military trials which were given considerable informative and propaganda publicity in the press, on the radio, at public meetings on liberated territories even during the war as well as after the complete liberation in May 1945. The following pages provide a chronological survey of major cases and trials, first in the territory of Yugoslavia without Slovenia and then in Slovenia itself.

I. The territory of Yugoslavia

1) Major trials first began in Croatia. In June 1945 a group of ten high officials of the defeated Hitler's ally - the Independent State of Croatia (NDH) - were tried at the military court in Zagreb. They were among the refugees who, at the end of the war, had fled from Zagreb to Austria, whence they were extradited, by the English occupational headquarters, to the Yugoslav authorities. The first defendant was the Minister of education and theology in the government of the NDH, the Ustaša ideologist and writer Mile Budak, while the other defendants were: the prime Minister of the NDH Nikola Mandić and the government ministers Nikola Steinfel, Julije Makanec, Pavao Canki, the Home Guard general Lavoslav Milić, the Ustaša colonel Joso Rukovina, the Ustaša commander Ademaga Mešić, the president of the movable martial law Ivo Vignjević and the governor of Dalmatia Bruno Nardeli. They were accused of war crimes and high treason. The accusation was based on the Regulation on Martial Courts from 1944. Only Mešić, Milić and Nardeli were sentenced to long imprisonment, whereas all the others were sentenced to death, the loss of civil rights and the confiscation of their entire property.¹⁶

2) A group of 33 Ustaša generals and high NDH officials who were captured at the state border, fleeing to Austria immediately after the end of the war, by the Yugoslav army, were tried in front of the Supreme Court of the Democratic Federative Yugoslavia in Belgrade in October 1945. The demand of the defence to treat them as war prisoners (less severely) was rejected by the Court. 17 defendants were sentenced to death and 16 to long imprisonment.¹⁷

3) The first of the three best known legal trials in Yugoslavia (Mihailović, Rupnik, Stepinac) took place in Belgrade in 1946. The first defendant was the Chetnik leader Draža Mihailović, who had not left the country after the war. With the intention of striking against the new state he was hiding with the remains of his loyal troops in the mountainous and remote forest parts of Bosnia, where he was captured by the Yugoslav army in March 1946. Draža Mihailović and his 23 collaborators were tried from June to July 15 on the basis of substantial accusation materials. The president of the State Commission for the detection of crimes committed by occupiers and their collaborators, D. Nedelković, exposed the guilt of Mihailović in the following items:

¹⁶ Compare also N. Kisić-Kolanović, *ibid.* pp. 9-10

¹⁷ N. Kisić-Kolanović, *ibid.* p. 9.

1) that he never even thought of fighting against the occupier, let alone appealed for or organized such a fighting; 2) that, on the contrary, he and his organization not only excluded any cooperation with the only active fighters against occupiers, i.e. partisans and the National Liberation Army, but prepared and performed, together with occupiers and their collaborators, attacks against the liberated territory and the National Liberation Army; 3) that they organized, with this aim, military units and civil authorities which would be directly or indirectly commanded by the occupier; 4) that he himself and his organization cooperated with all other traitors, Nedić, Pavelić, Ljotić, Rupnik, etc.; 5) that Draža Mihailović and his Chetniks were a tool in the hands of the occupier in the fight against the National Liberation Uprising, and that they were but one amongst the treacherous quisling gangs originating from the pro-fascist reaction, hiding under the cover of the fascist conquerors and enslavers of our country and our nation. Draža Mihailović was sentenced to death and shot on July 17.¹⁸

4) The second major trial took place in Croatia in September 1946. The accused were a group of 14 members, beginning with Erik Lisak, the head of the public order and security service within the Ministry of the Interior of the NDH. Amongst the accused there were several catholic priests and the secretary to the archbishop Alojzije Stepinac. Apart from the crimes committed during the wartime, Lisak was accused of having organized terrorist actions against the new Yugoslav state immediately after the war, and sentenced to death. Priest Josip Šimečki and Stepinac's secretary Ivan Šalić were sentenced to 14 and 12 years of prison respectively, mainly due to the alleged help to the postwar "bandit groups", the so called crusaders.¹⁹

5) The trial against Lisak and the priests, together with the strong publicity propaganda against the catholic church arising from all this, served as a pretext to the public attorney of Croatia Jakov Blažević for the extension of the bill of indictment against the highest representative of the Catholic hierarchy in Croatia, archbishop Alojzije Stepinac. The trial against Stepinac lasted from September 13 to October 11 1946, and has to a large degree been dealt with by historiographic literature.²⁰ Stepinac was accused of criminal acts of political collaboration with the enemy during the occupation, of forceful catholicizing of members of another religion, and, after the war, of helping armed terrorist groups to infiltrate into the Yugoslav territory with the purpose of destroying the new political system. Irrespective of the credibility of the documents of evidence and the legal trial itself, Stepinac had to be found guilty in the given political context. He was sentenced to 16 years of imprisonment.

The evaluation of the legal trial against Stepinac, as well as the general historic evaluation of his activities during and after the war, in the historiographic literature of later decades and particularly in the recent years, depends largely upon the nationality of the author. Croatian authors do not trace any real guilt in his deeds, while the Serbi-

¹⁸ Compare note number 9.

¹⁹ N. Kisić-Kolanović, *ibid.*, pp. 10-12

²⁰ Compare also N. Kisić-Kolanović, *ibid.*, pp. 12-16. The author hereby provides also some of the more recent literature on Stepinac.

an ones, on the contrary, vary between regarding him as a "proustaša", "moderate ustaša" or even a criminal.²¹

6) The Yugoslav authorities did not succeed in having Ante Pavelić, the Ustaša commander and the first man of the NDH, extradited (he died in Argentina in 1959), but they proceeded with trials against his ministers and other responsible holders and executives of civil and military ustaša authority. In May 1947 there was a trial against Slavko Kvaternik, the minister of Croatian home guard and commander of the armed forces of the NDH between 1941 and 1943, and against a group of high politicians of the NDH, accused of having committed war crimes: Muhamed Slejbežević, minister of the foreign affairs, Osman Kulenović, vice-president of the NDH government, Miroslav Navratil, defence minister and Ivan Perčević, president of the commander's military office. Within the same group was Siegfried Kasche, the authorized representative of Hitler's Germany in the NDH, also accused of war crimes. All the defendants were sentenced to death.²²

7) Another well-known German Nazi was tried in Yugoslavia in 1947. This was general Alexander von Loehr, tried in Belgrade in February. Loehr had been in charge of the bombing of Belgrade in April 1941 as well as of many other military operations in the Balkans; he was sentenced to capital punishment and executed.²³

8) In the summer 1948 in Zagreb there was a trial against a high ustaša official Božidar Kavran and a group of 54 defendants, among them the notorious ustaša war criminal Ljubo Miloš. Kavran, Miloš and 43 others were sentenced to death, others to 15 to 20 years of prison.²⁴

9) As early as in 1947 a major process took place in Macedonia. It was later characterized in Yugoslav historiographic literature as a political process against VMRO leaders.²⁵ The problems there differed essentially from those in the other republics. During the war a number of Macedonian nationalist movements strived for the annexation of the so called Vardar Macedonia to Bulgaria. As early as 1946 Dimitar Guzelev and Jordan and Dimitar Čatrov were sentenced to death, while 74 people under the leadership of Angel Dimov were imprisoned.²⁶ Similar was the guilt ascribed to the 1947 discovered "hostile" organization "Ilinden Democratic Front", which resulted in a series of political trials all over Macedonia in the years 1947 and 1948. The best known trial was the one against Metodij Antonov Čento.²⁷ In August 1944 Čento became the president of the Antifascist Assembly of National Liberation of Macedonia (ASNOM). However, he resigned from the government in the summer 1946, having been caught reportedly trying to cross to Greece in order to call for an independent

²¹ Compare e.g. B. Stanojević, *Alojzije Stepinac zločinac ili svetac (A.S. criminal or saint)*, (Dokumenti o izdaji i zločinu), Belgrade, 1985.

²² Compare N. Kisić-Kolanović, *ibid.*, pp. 17-18.

²³ Compare e.g. *Zgodovina Slovencev (History of the Slovenes)*, CZ, Ljubljana 1979, p. 891; *Enciklopedija Jugoslavije (Encyclopaedia of Yugoslavia)*, 5, Zagreb, 1962, pp. 547-548.

²⁴ Compare N. Kisić-Kolanović, *ibid.*, pp. 18-20.

²⁵ Compare D. Bilandžić, *Historija Jugoslavije (History of Yugoslavia)*, *ibid.* p.75

²⁶ Hugh Poulton, *Who are the Macedonians*, Indiana Univ. Press, Bloomington, 1995, pp. 118-119.

²⁷ *ibid.*, p.119.

Macedonia at the Paris Peace Conference and was sentenced to 11 years of forced labour.²⁸

10) A specific group of political trials in Yugoslavia in the first post-war years were the ones carried out for exclusively ideological disputes. They were rather infrequent since ideological adversaries were generally qualified as "national enemies", easy to deal with according to the numerous revolutionary laws. That is why the trial against dr. Dragoljub Jovanović, the advocate of the idea of the so called farmers' socialism, the post-war national delegate and active politician, even vice-president of the National Front of Yugoslavia, was rather exceptional. Why was he brought before the court at all? Because he represented a strong and highly unwanted political opposition in the National Assembly of the FNRY. He was accused of having cooperated with foreign intelligence agents and sentenced to 9 years of imprisonment.²⁹

II. Slovenia

A number of major as well as many minor trials against those responsible for war crimes were performed in Slovenia in the post-war years all the way to 1948. It was after 1948 that all over Yugoslavia this kind of accusations and trials of a narrower political character began to be replaced by numerous "culprits" of the so called "IB (Informbiro) line" (the IB sympathizers were persons who had allegedly betrayed their country, their Party and Tito, on the account of the Soviet Communist Party, other pro-Soviet communist parties and Stalin). However, IB suspects were usually and, of course, very superficially, also ascribed suspicious past from the period of the National Liberation War, so in many cases the chase against individuals formally continued because of their wartime treacherous acts.

After 1948, in Slovenia, the focus of the attention shifted from the IB trials to those numerous legal, politically coloured trials, defined in Slovene historiography with the common designation of the "Dachau trials". The trials were taking place over a long period of time, beginning in 1946 and ending in 1949 (the two main group trials were in 1948 and 1949).³⁰ The most interesting thing about the whole affair is that, in spite of the huge collected documentation, historians and lawyers who had studied the topics, admitted to have found no real answers regarding the motives of these obviously

²⁸ *Ibid.*, p. 103.

²⁹ A concise survey of the political concepts of D. Jovanović is presented in: V. Kržišnik-Bukić, *Politika KPJ prema agrarnom i seljačkom pitanju na području Bosanske krajine 1945-1948* (The policy of the CPY towards the agrarian and peasant problems in the territory of Bosanska krajina...), Banjaluka, 1988, pp. 51-52. More about the trial against D. Jovanović in: R. Danilović, *Upotreba neprijatelja: politička suđenja 1945-1991 u Jugoslaviji* (The use of enemies: political trials in Yu...), Valjevo, 1993, pp. 108-112.

³⁰ Compare M. Ivanič, *Kronološki prikaz poteka in razveljavitve dachauskih procesov (1946-1986)* (A chronology of the course and annulment of the Dachau trials...), in: a group of authors, ed. by M. Ivanič, *Dachauski procesi* (The Dachau Trials), Komunist, Lj, 1990, pp 33-52.

foisted political trials. The only thing agreed upon is that the Dachau trials were a product of the period.³¹

1) The first major post-war public process in Slovenia was begun before the military court of Ljubljana on June 23, 1945, when 11 Gestapo men and White Guard members were brought up for a trial. All were sentenced to capital punishment. Within a few days there was another process against 20 members of the Ljubljana Home Guard police. 16 of them were sentenced to death and executed on the very same day the sentence was confirmed. In December 1945 there was a process against "34 ideological initiators, propagators and members of treasonable organizations".³² Most of the trials before military courts took place secretly; the secrecy, however, was obligatory in cases when military personnel was involved.³³

The number of legal trials was increasing up to 1948 when almost 2000 people were sentenced.³⁴ Some were tried as occupiers and their collaborators, others because of their post-war activities against "the people and the state", and the third group was tried before the Tribunal of Slovene National Honour. The sentences were severe: capital punishments, yearlong imprisonments, the loss of political and civil rights, and complete or partial confiscation of property. Capital punishment was always combined with other punishments (the loss of civil rights and mainly the confiscation of property). Only the Tribunal of National Honour was not authorized for capital punishments.

2) The most important trial in Slovenia in the period directly after the war was the trial against Rupnik and 5 codefendants in Ljubljana from August 21 to 30, 1946. Leon Rupnik, general of the former Yugoslav army and head of the Provincial administration in Ljubljana during the Italian occupation; Erwin Roesener, SS general and a high police and SS leader; dr. Gregorij Rožman, the bishop of Ljubljana; dr. Miha Krek, barrister and former minister; Milko Vizjak, former Yugoslav lieutenant colonel and dr. Lovro Hacin, former head of the Ljubljana police, were accused "that during the magnificent struggle of the Yugoslav nations (from 1941-1945) for the protection of their freedom, independence and existence, against Hitler's Germany, fascist Italy and their satellites - the aforementioned defendants joined and collaborated, politically and militarily, throughout the war and hostile occupation with the occupiers in order to suppress the struggle of the Yugoslav nations and the Slovene nation, and to assist the occupier to establish a regime of anti-people's dictatorship and national oppression. In this way they committed a high treason of their nation and country in the fatal years of the history of the Yugoslav nations. Together with the occupier, above all the accused Roesener, they contributed to the realization of the occupier's imperialist plans to op-

³¹ Compare D. Nečak, *Dachauski procesi v kraju in času nastanka* (The Dachau trials in the place and time of their origin), *ibid.*, p. 87.

³² *Zgodovina Slovencev, CZ, Ljubljana, 1979*, p. 891. More details about the two June processes in Ljubljana in: J. Vodušek-Starič, *Ozadje sodnih procesov v Sloveniji v prvem povojnem letu* (The background of legal trials in Slovenia during the first post-war year), *Prispevki za novejšo zgodovino 1-2, Lj, 1992*, pp. 143-44.

³³ J. Vodušek-Starič, *ibid.*

³⁴ *Zgodovina Slovencev, ibid.*

press and destroy the Yugoslav nations and the Slovene nation. Moreover, they organized, gave orders, executed and planned countless war crimes, such as: slaughter and extradition of the wounded to the occupier, murders and massacres, imprisonments, torture, deportations to concentration camps and forced labour, forced mobilization, burnings, robberies and destruction of public and private property, as well as other war crimes. Due to all this they are responsible for the death and suffering of tens of thousands of men, women and children.³⁵

All the defendants were found guilty and sentenced: Rupnik, execution by shooting, permanent loss of political and civil rights together with the confiscation of entire property; Roesener, execution by hanging and confiscation of entire property, dr. Rožman (in absence), imprisonment plus forced labour for the period of 18 years, loss of political and civil rights for 10 years after fulfillment of punishment and confiscation of entire property; dr. Krek (in absence), imprisonment plus forced labour for the period of 15 years, loss of political and civil rights for 10 years after the fulfillment of punishment and confiscation of entire property; Vizjak, imprisonment plus forced labour for the period of 20 years, loss of political and civil rights for 10 years after the fulfillment of punishment and confiscation of entire property; and dr. Hacin, death by hanging, permanent loss of political and civil rights and confiscation of entire property.³⁶

The characteristic feature of all the then and many later legal trials was that the sentence was mostly a copied and sometimes also expanded bill of indictment. This applies to the general explication of the sentence for the entire group of defendants as well as for each individual.

3) In the years 1947 and 1948, in Slovenia there were at least 4 major political group trials, trials for the crimes committed during the wartime, as well as those for terrorism with the purpose of overthrowing the Yugoslav socio-political system. The first to be sentenced was Friedrich Reiner with collaborators.³⁷

In June there was a legal trial against the 14-member group headed by Nagode. They were accused of having spied and agitated for the benefit of foreign powers and because of their activities against the new state system and achievements of the national liberation struggle.³⁸ A dangerous terrorist group headed by the political emigrant Ferdinand Sernec was captured at Pohorje in July. Located in the border region of Austria, it committed several murders, robberies and other acts of violence in Slovene

³⁵ The legal documentation on this process is preserved in the Archives of the State Secretariat of the Home Office of Slovenia in Ljubljana. The most important parts were selected and published in: B. Repe, *Mimo odprtih vrat, izbrani dokumenti o dejavnosti okupatorjevih sodelavcev na Slovenskem* (Past the open door, selected documents on the activities of the occupier's collaborators in Slovenia), Borec, Ljubljana 1988, pp. 175-221.

³⁶ *ibid.*

³⁷ Compare *Zgodovina Slovencev*, p. 891.

³⁸ Compare *ibid.*

Styria. "Commander" Sernec and 12 of his companions were sentenced before the military court in Ljubljana.³⁹

Similar was the fate of Mirko Bitenc, who had been collecting emigrants, willing to perform terrorist actions in Slovenia, since 1945. Captured in January 1948, he was tried, together with 11 collaborators in April 1948, before the senate of the Supreme Court of Slovenia. Among the accused there were also Slavko Krek, the former secretary to Rupnik, and one of the organizers of the home guard in Upper Carniola, and Janko Soklič, organizer of the illegal Chetnik organization, which had been committing murders of the cooperators of the Liberation Front of the Slovene Nation under the label of the "black hand".⁴⁰

Material basis of the state ownership and liquidation of political opposition

Simultaneously with the war crimes trials, and many years, even decades after these trials were over, other public legal processes were also going on. They were related to the establishment and consolidation of a new political and economic basis and structure of social relations. A lot has been written about the transition to the new socio-political and socio-economic system in Yugoslavia after the WWII.⁴¹ In all Yugoslav republics, fundamental historiographic monographs were written, providing the explanation of the mechanisms, applied by the ruling CPY and its republic affiliations in the process of the transformation of the socio-economic and political system.⁴² The central role amongst these mechanisms belonged to the new revolutionary legal system. The legal trials to the measure of the new ideology were regarded by the new state as a legitimate means for the achievement of the elevated goals of socialism and its "real justice".

The goals of the basic economic and political transformation of the system were implemented by the new state in all spheres of social life. The material foundation of its rule began to be formed with the expropriation of the German ownership in Yugoslavia, as well as with large scale dispossessions in favour of the state of rich domestic citizens.

³⁹ Compare B. Belingar, *Kratek pregled povojnega banditizma v Sloveniji* (A brief survey of post-war banditism in Slovenia), *Varnost - strokovni bilten*, Ljubljana, 1984, pp. 77-79.

⁴⁰ Compare *ibid.*, pp. 79-80.

⁴¹ Apart from numerous extensive works of B. Petranović, compare also D. Bilandžić, *Historija Socijalističke federativne republike Jugoslavije, Glavni procesi* (History of the SFRY, Major processes), Zagreb, 1979.

⁴² Compare L. Lazarov, *Opštstveno-političke organizacije vo obnovata i izgradbata na NR Makedonija 1944-1948* (Political organizations in the role of restoration and formation of the NR Macedonia...), Skopje 1979; J. Popov, *Narodni front u Vojvodini 1944-1953* (The National Front in Vojvodina...), Novi Sad, 1986; B. Marković, *Društvenoekonomski razvoj Crne gore 1945-1953* (Socioeconomic development of Crna gora...), Titograd; V. Kržišnik-Bukić, *Policy of the CPY towards the agrarian and peasant problems in the region of Bosanska krajina 1945-1948*, Banjaluka, 1988; J. Vodušek-Starič, *Prevzem oblasti* (The overtaking of power), Ljubljana, 1992; M. Obradović, *Narodna demokratija u Jugoslaviji 1945-1952* (National democracy in Yugoslavia...), Belgrade, 1995.

1) The direct consequence of the war events was that, while the war still lasted, the question of property relations between the new state and Germany, including Germans in Yugoslavia, formerly Yugoslav citizens, was raised. The decree issued by the ACNLY in November 1944 determined that the entire property of the German Reich and its citizens, located in the territory of Yugoslavia, as well as the property of persons of German nationality and Yugoslav citizenship (with the exception of National Liberation Army and partisan groups soldiers), and the property of citizens of neutral states who had committed no hostile acts during the occupation, be transferred into the state property. The same decree determined the transfer of all property belonging to war criminals and their collaborators into the state property, regardless of the citizenship of individual persons who had been tried by civil or military courts and sentenced to the confiscation of all property.⁴³

A number of legal acts and other regulations were adopted, in the following years, on the basis of this Decree, expropriating the private property to the benefit of the state. Different legal procedures led, by the end of 1945, to the state property of 55 % of all Yugoslav industrial capacities.⁴⁴ Parallel to this was the process of nationalization of banks and other social institutions, which was basically completed by 1947. Only the social relations in the agrarian sphere took a different course; different from the Soviet example, the land remained or fell into private peasant property according to the Law on agrarian reform and colonization from 1945. However, there was also a radical property redistribution in the agrarian sphere, since, mainly to the benefit of private farms, largest and larger individual landowners were expropriated. It was the church that suffered the greatest loss of land (apart from other property). All this quick process of the change of ownership of the vast majority of production means during the first post-war years was conducted according to the adopted legal procedures, i.e. legally. The so called enemy property, including the property of the up-to-then Yugoslav capitalists, big landowners, church, Germans, German state and domestic war criminals and traitors, became state property or was given to small farmers, who had deserved well of the National Liberation Struggle and were to become, together with proletariat, the pillar of the new state.

2) As elsewhere in Yugoslavia, in Slovenia too, the economic foundation of the new state regulation depended largely upon the confiscations. By the years 1945-1946 as much as 70 % of the industrial capacities were in the state ownership.⁴⁵ The confiscations were performed by local expropriation commissions which were the executive bodies of the state authorities and courts of law: military, civil and the Tribunal of the Slovene National Honour.

⁴³ The Decree of the Presidency of the ACNLY on the transfer of enemy property into the state property, on the state administration of property belonging to absent persons, and on the confiscation of property, forcefully alienated by the occupational authorities, dating from November 21, 1944, published in Official Gazette of the DFY, 2, 6.2.1945.

⁴⁴ Compare e.g. M. Obradović, *Narodna demokratija u Jugoslaviji 1945-1952* (National democracy in Yu...), Institute for the Recent History of Serbia, Belgrade, 1995, p. 54.

⁴⁵ Compare e.g. M. Mikola, *Zaplemba premoženja v Sloveniji v letih 1945-1946* (Property confiscations in Slovenia...), *Prispevki za novejšo zgodovino*, 1-2, Ljubljana, 1992, p. 169.

Confiscation commissions were functioning according to the Law on Property Confiscation and the Confiscation Procedure. The confiscation of German property was within their competence. Though they were administrative bodies of the state authorities they practically functioned as law courts, since, faced with various dilemmas in their field work, they were left to their own judgement in numerous concrete cases, although they acted in accordance with written instructions from higher authorities as well as in accordance with the gains of the national liberation struggle. Even then, complaint procedures proved that a number of violations of law occurred in the activity of these commissions. Cases were known when some well-off Slovene people were executed in May 1945 and afterwards proclaimed to be of German nationality, while their property was confiscated by the respective commissions.⁴⁶

Confiscation commissions in Slovenia performed, in the time of their functioning up to 1946, over 20.000 confiscations of the so called German property. The same law also applied to the work of the district and regional civil courts performing property confiscations according to some other laws.⁴⁷

Already by the end of 1945, civil courts in Slovenia proclaimed 3600 legal confiscations. At the same time, military courts and the Tribunal of Slovene National Honour proclaimed 1583 legal confiscations. According to calculations, a total number of 26.476 confiscations was performed in Slovenia by the end of 1945, and that is considerably less than the anticipated number, since the authorities had "envisaged" about 36.000 property confiscations.⁴⁸

Similar to Slovenia, thousands of property confiscations were at the same time performed in other parts of Yugoslavia according to the same legal regulations and before the same bodies of authority.

Complete or partial property confiscation was an automatic punishment for all persons, sentenced, according to different laws, to capital punishment or imprisonment and the loss of civil rights. The most severe were the punishments imposed by military courts, dealing with war crimes, deeds committed by national enemies, and criminal offences, committed by military personnel and war prisoners. Individual incriminations were regulated in detail in specific military legal rules.⁴⁹

However, the most severe, i.e. capital punishments, were imposed also by civil courts. Due to the party directive from the end of 1945, i.e. that persons involved in economic speculations and sabotage, should be dealt with in a more severe way, special senates were founded within the Republic Supreme Courts, their task being the trying of persons, guilty of such activities. Thus, in Slovenia too, a number of merchants were sentenced to death, apart from the confiscation of their entire property. Executions were in all cases immediately performed. Before the special senate of the Supreme

⁴⁶ M. Mikola, *ibid.*, pp. 161-162

⁴⁷ Above all the Law on Suppression of Inadmissible Speculation and Economic Sabotage, *Off. Gazette*, no. 26/1945, and the Law on Criminal Acts against the People and the State, *Off. Gazz.*, no. 66/1945.

⁴⁸ M. Mikola, *ibid.*, pp. 168-169

⁴⁹ Compare specifically e.g. Regulation on Military Courts from May 24, 1944 and many later military legal regulations.

Court of Slovenia there were, up to April 1946, nine such processes, dealing with more important cases, whereas economic offences, estimated as relatively minor, were dealt with by regular civil courts that after March 1946 carried out 100, 200 or more such processes every month.⁵⁰

3) Apart from property confiscations the new political system introduced another important way of punishing, i.e. the suppression of civil rights (including also the political or even parental rights). The purpose of these punishments was to eliminate political and ideological adversaries at local elections and at elections to the Constituent Assembly, taking place as early as 1945. According to some incomplete data already before the end of the war, i.e. until April 1945, in Slovenia alone, 251 persons were sentenced to the loss of civil rights, which in practice implied particularly the suppression of the active and passive right to vote.⁵¹

The number of persons that lost their civil rights in Slovenia and Yugoslavia in 1945 and in the following years has not been calculated. The sentences to the loss of (also) civil rights were imposed on individuals by different courts and on the basis of different laws; such a calculation would therefore be extremely difficult to make. No doubt there must have been tens of thousands of such cases in the territory of the whole of Yugoslavia. The indirect proof of such an estimation results from the well known fact that local elections in 1945 indicated, all over the country, a very small number of political opponents to the new political system.

The suppression of civil rights took place since 1944 (first in the liberated eastern parts of the state) also before the specially founded courts - the main punishment imposed by these being a temporary or permanent loss of national honour. Forced labour (up to 10 years) and property confiscation came only as second punishment at these courts. The sentence of the loss of national honour resulted in the exclusion from public life, suppression of rights, prohibition of performing public functions and the loss of all civil rights.⁵² In Slovenia, this court was active in the summer of 1945, when all over the country there were numerous cases brought before this court which was later abolished.

The abolition of courts of national honour was related to the decision of the Yugoslav party leadership to legally confer general amnesty. But even after the amnesty was proclaimed in August 1945, the sentences passed by the courts of national honour were only partly annulled. The convicts were pardoned of further forced labour, the sentence of the loss of civil rights was reduced to the loss of political rights, while property confiscation punishment remained valid and was also carried out.⁵³

⁵⁰ Compare also J. Vodušek-Starič, *The background of legal processes in Slovenia in the first post-war year*, *Prispevki za novejšo zgodovino* 1-2, Ljubljana, 1992, pp. 150-152.

⁵¹ *Ibid.* p. 143.

⁵² Compare e.g. *Odluka o sudu za suđenje zločina i prestupa protiv srpske nacionalne časti* (The Decree of the Court for Trials against Crimes and Offences against the Serbian National Honour), passed by the Presidency of the ACNLS on December 19, 1944. The document came into force immediately. Compare Archives of the IRH, the fund belonging to the Commission for the Detection..., fasc. 461/I.

⁵³ Compare M. Mikola, *Sodni procesi na Celjskem* (Legal trials in the Celje region), Celje, 1995, p. 98.

There are no data on the number of people sentenced by the Court of Slovene national honour in the entire territory of Slovenia. There were over 1000 trials whereby in some cases there were groups of people involved.⁵⁴ Regional research did not supply exact numbers either. In the only study of this kind in Slovenia, referring to the Celje region, the number stated is about 1000 individuals.⁵⁵

4) A special group of legal trials undoubtedly includes all the trials, initiated for ideological reasons by the state against the subjects of the church hierarchy as well as against individuals, incriminated for certain forms of professing of religious beliefs.

Both kinds of trials can be traced in all Yugoslav republics. The trial against archbishop Alojzije Stepinac was by all means a reflection of the state's attitude towards the Catholic church; in the post-war years there were however, a number of other, so called clerical trials in Croatia and Slovenia. Likewise, the state showed its negative attitude towards holders of religious functions in places, settled by Orthodox and Moslem population. Against them too there were legal trials on different levels. A special topic were trials against religious people who were punished for their public professing of religious practices. The essence of the entire topics, together with the description of the situation all over Yugoslavia, is presented in a book with a characteristic and very adequate title: Religion against religion.⁵⁶

Conclusion

In Yugoslavia and Slovenia, as one of its six federal units, there were at the end of and immediately after the WWII, two kinds of legal trials globally.

It was through the trials against war criminals that some major culprits of the defeated fascist bloc were brought before the Yugoslav courts and punished (the first group of trials). Numerous trials against individuals and groups of citizens arising from their anti-patriotic, non-patriotic or, in the opinion of the state, not sufficiently patriotic behaviour, or from their good material standard or perhaps just their German origin, served to the new state to pursue two main goals: to eliminate political opponents and non-sympathizers and to quickly establish a vast material basis of its power (the second group of trials).

The Yugoslav state had all reasons for satisfaction as it succeeded to fulfill all these tasks through its legal system.

Elements of both the groups of processes were partly intertwined as to their contents, yet they differed in their basis as well: the first ones represented punishment for detected or just attributed evil deeds, committed in the past, while the second ones were mainly a means of building up a new state. This second group can, from the historic point of view, be classified as distinctly revolutionary, since the then courts represented

⁵⁴ J. Vodušek-Starič, *Prevzem oblasti (The usurpation of power)*, CZ, Ljubljana, 1992, pp. 278-279.

⁵⁵ M. Mikola, *ibid.*, p. 92.

⁵⁶ R. Radić, *Vera protiv vere (Religion against religion)*, IRH of Serbia, Belgrade, 1995.

merely an organic component of the new Yugoslav state, based upon a socialist revolution. There could simply be no independent legal system in such a type of state.

For the understanding and appraisal of the entire context of the then social events, it is finally necessary to state that in the period concerned the state acted violently against many people, often ignoring the laws; the victims were mainly people belonging to the first group of culprits, estimated as such by the state. These were well-known, but so far insufficiently researched out-of-law mass and individual physical liquidations (and also other forms of molestation). But this, however vast, historiographic topic exceeds the framework of this paper.

SARAJEVSKA ZORA CANKARJEVA (ANALIZA BESEDIL)*

Simona Zavratnik Zimic

Uvod

Dva bistvena cilja zasledujemo v članku. Prvi je v časovni perspektivi zarisati glavne poteze organiziranega delovanja Slovenskega kulturnega društva "Cankar" v Sarajevu ter prisotnost časopisa Zora Cankarjeva, ki je izhajal pod okriljem društva. Društvo je v obdobju nekaj več kot šestdesetih let od ustanovitve zamenjalo nekaj pridevkov, bilo dvakrat prepovedano in se dvakrat ponovno konstituiralo. Njegova Zora Cankarjeva je kontinuirano izhajala v obdobju 1937 do 1940 ter ponovno začela izhajati leta 1993.

Drugi cilj je analizirati objavljena besedila v Zori Cankarjevi od leta 1993 do zadnje številke 1997. Zanima nas vsebinska struktura, zastopanost publicističnih, umetnostnih in strokovnih besedil po posameznih rubrikah in nazadnje, nekatera numerična razmerja med objavljenimi teksti glede na njihov teritorialni izvor in vsebinsko področje, ki ga ubesedujejo. Poleg deskriptivne analize bomo skušali skeletno orisati tudi vsebinsko orientacijo časopisa.

1. Društvo "Cankar" in časopis Zora Cankarjeva

1.1. Slovensko kulturno društvo "Cankar" v Sarajevu

Slovensko kulturno društvo "Cankar" v Sarajevu zaznamujejo tri obdobja delovanja. Prvo od ustanovitve društva, ki sega v leto 1934 in traja do prepovedi 1941, drugo obdobje od ponovnega organiziranja 1945 do ponovne prepovedi 1951, in tretje od druge obnove društvene dejavnosti 1993. Pota organiziranega delovanja društva opisuje njegov prvi predsednik Stanislav Koblar¹. *"Že sedem let po svoji ustanovitvi, leta 1941, ko je fašizem že globoko vdrl v bitje starega kontinenta, so njegov domači refleksi čutili na lastni koži tudi Cankarjevci. Z odločbo tedanje Drinske banovine formalno, s podpisom podbana Ademovića, se je tudi SDKD (op. av. Slovensko delavsko kulturno društvo) Cankar znašel v istem košu s prepovedanimi delavskimi sindi-*

* Prispevek o sarajevski Zori Cankarjevi je del znanstvenoraziskovalnega dela v okviru projekta Slovenci v prostoru nekdanje Jugoslavije izven Slovenije, ki poteka na Inštitutu za narodnostna vprašanja.

¹ Stanislav Koblar: Šestdeset let (dis)kontinuitete 1934 – 1994, Zora Cankarjeva, str. 2, št. 2, 1994.

kati." Društva Cankar pa ni doletela nič kaj boljša usoda v drugi fazi njegovega delovanja, to je po obnovitvi leta 1945. "Takrat bivše delavsko društvo, ki v delavski državi ni bilo več delavsko, temveč nacionalno, zaradi predložka "Slovensko" je z ukazom narodne delavske oblasti, kot nekaj nezaželenega, antidržavnega, antinarodnega in antidelavskega, skupaj z ostalimi ostanki preteklosti, s tukajšnjimi nacionalnimi asociacijami prenehalo z dejavnostjo (...)"²

Z drugo obnovitvijo, do katere je prišlo leta 1993, pa se z vojno situacijo postavijo nova usodna vprašanja slovenski skupnosti v Sarajevu kot tudi v BIH. "Danes (...) pa je ne le SKD Cankar, temveč vsa slovenska skupnost vnovič na zgodovinskem križišču. Temu novemu težavnemu porajanju in začetni zmedenosti prebujenega življenja v skupnosti, se je pridružilo, z vojno provocirano vprašanje nad vprašanji: oditi ali pa ostati?"³

Vojna v bivši skupni državi povzroči tudi dejansko fizično ločenost od države matice in s tem na nek način doživetje diaspore. Občutenje nove situacije poraja ponovna spraševanja o identiteti slovenske skupnosti v BIH. "V okoliščinah, ko se matica država šele sooča s problemom in artikurira odnos do nekih novih bosanskih in nasploh jugoslovanskih Slovencev, ko se čutimo včasih ne le kot Slovenci v tujini, temveč kot neki tuji Slovenci, v zmedenosti in resničnem pomanjkanju lokalne in globalne strategije za v prihodnje pa tudi v organizaciji, ki si želi, da bi bila krovna, ostaneš osamljenec pred vprašanjem: Kam in kako s križišča?"⁴

1.2. Zora Cankarjeva v prvem obdobju izhajanja (1937-1940)

Zora Cankarjeva je prvič izšla aprila leta 1937 z imenom Zora – Časopis za društveno kulturo in izobrazbo. Ob spremenljivi dinamiki izhajanja je izšlo do decembra 1940 šestindvajset števil v devetnajstih zvezkih⁵. Od nastanka, leta 1937, je časopis izdajalo Društvo kulturnih delavcev "Cankar", od leta 1940 pa Slovensko društvo kulturnih delavcev "Cankar", urejal pa ga je neprekinjeno Marjan Telatko.

Za primer si oglejmo vsebinsko shemo prve številke. Časopis lahko delimo v tri sklope; v prvem so objavljeni različni teksti iz aktualnega družbenega življenja, drugi del je "Kulturni pregled" in tretji "Umetniška priloga". Kot ilustrativen primer navajamo vsebino (po naslovih) prve številke v celoti.

² ibidem

³ ibidem

⁴ ibidem

⁵ Bibliografija Zore Cankarjeve za prvo obdobje izhajanja od 1937 do 1940:

I. letnik - št. 1 (1. april 1937), št. 2 (1. junij 1937), št. 3 (15. september 1937), št. 4 (25. december 1937);

II. letnik - št. 1 (neberljiv datum), št. 2 (15. julij 1938), št. 3-4 (1. januar 1939);

III. letnik - št. 1 (15. marec 1939), št. 2 (1. maj 1939), št. 3 (15. junij 1939), št. 4 (1. september 1939), št. 5 (20. oktober 1939), št. 6 (20. december 1939);

letnik IV. - št. 1-2 (januar-februar 1940), št. 3-4 (marec-april 1940), št. 5-6 (maj-junij 1940), št. 7-8 (julij-avgust 1940), št. 9-10 (september-oktober 1940), št. 11-12 (november-december 1940).

Vir: Dokumentacija časopisne čitalnice NUK-a, Ljubljana

Skica 1: Vsebinska shema prve številke (april 1937) Zore Cankarjeve - po naslovih oziroma rubrikah

Teksti v prvem sklopu:

- Brezposelnost in mladina (članek v dveh nadaljevanjih)
- O materializmu (članek v nadaljevanjih)
- Iz dneva v dan na potu k resnicam
- Sobotni večer mizarskega delavca Jožefa

Kulturni pregled:

- Stoletnica smrti velikega ruskega pesnika Puškina
- Cankar
- Naš kronist o odru in igralcih
- Iz "Cankarja" – Društvene vesti – Drobiž – Zanimivosti

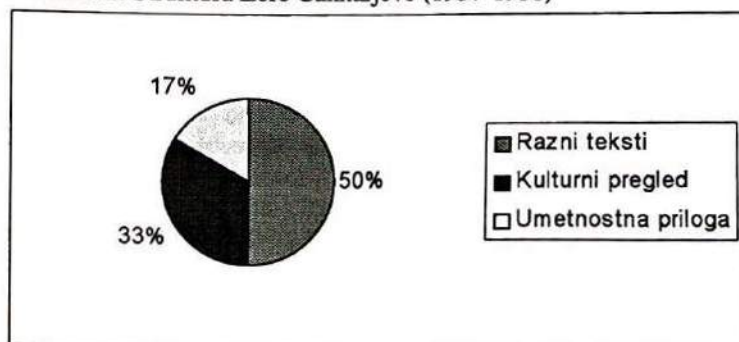
Umetniška priloga:

- dva linoreza
- risba

Za razliko od prvega dela, kjer gre za daljše tekste, ki bi jih z novinarskim diskurzom še najbolj opredelili kot članke, se v "Kulturnem pregledu" pojavljajo krajši teksti, v prvi številki npr. poročilo o izidu eseja o Cankarju in poročilo o uprizoritvi Kralja na Betajnovi v okviru Cankarjeve dramske sekcije. Rubrika "Iz Cankarja" prinaša izčrpno poročilo o občnem zboru, vest o predavanju na temo zgodovina socialnih bojev in vest o uspelem kulturnem večeru. Društvene vesti prinašajo krajše informacije, npr. Gostovanje table tenis v Sarajevu, Trboveljski slavček v Sarajevu, Društveni izlet. V kasnejših številkah se pojavi tudi rubrika Drobiž, v kateri so objavljene predvsem vesti iz sveta, tematsko pa segajo od politike, gospodarstva novosti in izumov ter drugih zanimivosti v svetu. Umetnostna priloga je precej bogata, večidel so to likovne priloge, objavljena med teksti.

V naslednji skici prikazujemo strukturo revije glede na zastopanost treh omenjenih sklopov. Takšna prostorska razporeditev se ohrani v prvih dveh letih izhajanja.

Skica 2: Struktura Zore Cankarjeve (1937-1938)

Večje spremembe vsebinske sheme datirajo v leto 1939 (št. 3-4), ko se dotedanji Časopis za društveno kulturo in prosveto preimenuje v Zoro Cankarjevo – Časopis za društveno kulturo in izobrazbo. Pomembnejše od spremembe imena je to, da se spremeni tudi struktura časopisa. V prvem delu so sedaj objavljena skoraj izključno umetnostna besedila – poezija, proza, odlomki iz dramskih del. Drugi del je informativne narave in ga sestavljajo tri rubrike: Kulturni obzornik (prinaša knjižne novosti, pregled novih revij in časopisov), Društveni vestnik (objavlja informacije o občnih zborih, predavnikih, izletih ipd.) in Drobiž (vesti iz sveta).

Skica 3: Vsebinska shema Zore Cankarjeve (1939-1940)

Umetnostna besedila:

- poezija
- proza
- dramatika

Kulturni obzornik

Društveni vestnik

Drobiž

Ponovno izhajanje beležimo s prvo številko v letu 1993 (oktober/december), ko se časopis pojavi pod imenom Zora Cankarjeva – Revija za kulturo in družbena vprašanja. Do danes je izšlo štirinajst števil, zadnja za obdobje januar-marec 1997. Poudariti velja, da sega ponovno izhajanje časopisa v obdobje agresije na Sarajevo ter da sta društvo in revija s svojo dejavnostjo pomembno prispevala k tradiciji multikulturalnosti bosanske prestolnice. Z organiziranjem cankarjevih "Tribun" so se vključili v splošni odpor intelektualcev, ki so s kulturo odgovorili na nekulturo vojne. Akcija je poimenošana "Odpor duha" in bo podrobneje predstavljena v nadaljevanju.

2. Deskriptivna analiza besedil v Zori Cankarjevi (1993-1997)

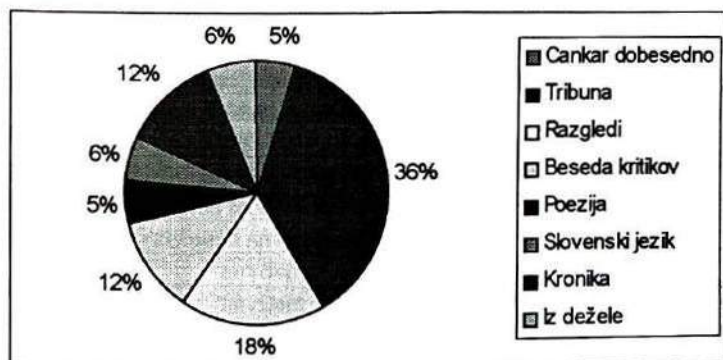
Analiza revije Zora Cankarjeva je razdeljena v štiri dele. V prvem na kratko orišemo vsebinsko strukturo revije po ustaljenih rubrikah. Gre za deskriptivno analizo, pri čemer je cilj odgovoriti na vprašanje: "Koliko prostora je odmerjeno vsaki od rubrik?" V drugem delu podrobneje analiziramo vsebinsko strukturo revije po rubrikah, tokrat v opciji novinarskih zvrsti in žanrov ter drugih objavljenih zvrstih besedil (gre za umetnostna in strokovna besedila). V tretjem razdelku je posvečeno nekoliko več pozornosti "Tribunam", ki v časopisu zavzemajo osrednje mesto, obenem pa izpričujejo orientacijo in nazorsko usmerjenost njenih ustvarjalcev. V četrtem delu nadaljujemo z deskriptivno analizo. Tu nas zanimajo numerična razmerja med objavljenimi besedili, pri čemer zasledujemo vprašanje: "Kakšno je razmerje med besedili glede na njihov teritorialni izvor (npr. Bosna in Hercegovina, Slovenija) in vsebinsko področje (npr. kultura, politika), ki mu pripadajo?"

2.1. Vsebinska struktura

Skeletno strukturo revije - po stalnih rubrikah - prikazujemo v naslednji skici. Zanimalo nas je, koliko prostora je namenjena ga posameznim rubrikam v celotni strukturi revije. Kot enoto analize torej vzamemo rubriko v določeni številki in zasledujemo število strani, ki jih zajema. V tabeli podajamo prikaz za pet števil, pri čemer velja izpostaviti, da so rubrike tudi v preostalih devetih številkah zastopane z zelo podobnim številom strani.

Skica 4: Shematski prikaz strukture revije Zora Cankarjeva

	št. 4-5	št. 8-9	št. 12	št. 13	št. 14	povprečje strani
Cankar dobesedno	2	2	2	2	2	2
Tribuna	19	15	11	19	7	14,2
Razgledi	5	9	10	6	5	7
Beseda kritikov	6	3	5	2	7	4,6
Poezija	2	2	2	2	2	2
Slovenski jezik	4	1	2	1	3	2,2
Kronika	6	4	5	5	4	4,8
Iz dežele	0	0	3	3	6	2,4

Kot je razvidno iz skice 4, je največ prostora namenjeno rubriki "Tribuna", ki s svojimi vsebinami v povprečju zajema 36% prostora v reviji. Sledi rubrika "Razgledi" (18%) ter z enakim deležem (12%) rubriki "Beseda kritikov" in "Kronika". Preostale štiri rubrike pokrivajo bistveno manj prostora. Obe literarni rubriki "Cankar dobesedno" in "Poezija" pokrivata vsaka po 5% revije, strokovna rubrika "Slovenski jezik" 6%, enak odstotek pa tudi rubrika "Iz dežele", ki pa se pojavi v deseti številki in gre zatorej ta delež relativizirati, saj je v kasnejših številkah nekoliko večji.

Vsebinsko shemo revije bomo natančneje žanrsko in zvrstno analizirali v naslednji točki.

2.2. Novinarski žanri in zvrsti

Za vsebinsko shemo časopisa velja povedati, da je stalna in utečena že od nekaj prvih števil. Izjemoma v prvih številkah še ni nekaterih rubrik. Vendarle, v nekaj prvih zaporednih številkah je vsebinska zasnova postavljena, kasneje pa se enake vsebine za spoznanje bolj profilirano prikazujejo.

V skici 5 je ponazorjena vsebinska shema Zore Cankarjeve kot je zaokrožena v zadnji, to je 14. številki (januar – marec 1997). Izpostavljam analizo vsebinske sheme časopisa po novinarskih žanrih in zvrsteh oziroma drugih oblikah besedil. Še prej pa je potrebno opozoriti vsaj na dve značilnosti:

1. Besedila so napisana v jeziku slovenskih in bosanskih piscev. Enakovredno pojavljanje obeh jezikov je ena temeljnih značilnosti časopisa.

2. V besedilih sta prisotna tako novinarski kot literarni diskurz, zato tudi ni možna enoplastna analiza, v kateri bi se omejili zgolj na novinarske žanre, čeprav so ti v središču zanimanja. Tako v analizi do določene mere upoštevamo tudi umetnostna in strokovna besedila⁶.

Skica 5: Vsebinska shema Zore Cankarjeve glede na žanrsko in zvrstno uvrščenost novinarskih (umetnostnih in strokovnih) besedil

	ŽANR	ZVRST
Cankar dobesedno	(proza, dramatika)	(umetnostna besedila)
Tribuna	strokovni članek, informativni članek	interpretativna
Razgledi	poročilo, prikaz, članek, reportaža	informativna, interpretativna
Beseda kritikov	recenzija, prikaz	interpretativna, informativna
Poezija	(poezija)	(umetnostna besedila)
Slovenski jezik	(članek)	(strokovna besedila)
Kronika	poročilo, prikaz	informativna
Iz dežele	vest, poročilo, prikaz	informativna

Osnovne značilnosti rubrik strnjeno povzemamo v naslednjih točkah:

1. V preglednici se dosledno držimo vsebinske sheme, zato zajemamo tudi rubriki "Cankar dobesedno" in "Poezija", v katerih besedila seveda ne uvrščamo v novinarski diskurz, temveč gre za umetnostna besedila, večinoma odlomke proznih in dramskih del.

⁶ Toporišič (Slovenska slovnica, Založba Obzorja Maribor, 1984:10) deli funkcijske zvrsti jezika na: praktično sporazumevalni, strokovni, publicistični in umetnostni jezik. Umetnostni jezik definira kot jezik umetnostne proze, pesmi in drame, ki ne služi ne praktičnemu ali strokovnemu sporazumevanju niti publicističnemu. Umetnik podaja celostno resničnost človekovega bivanja, strokovnjak ali publicist pa sta izrazito enostransko specialistična. (Toporišič, 1984:26) Pri strokovnem jeziku loči znanstveni in praktično strokovni jezik. Za prvega sta značilna opisovanje in razlaganje. Besedila so namenjena majhnemu krogu ljudi. Znanstveni jezik ima posebna merila za povzemanje delov besedila in uporabo misli iz drugih knjig. Poljudnoznanstveni jezik se uporablja takrat, ko je treba z vsebino znanstvenih ali strokovnih del seznaniti širši krog naslovnikov.

Sestavni del te rubrike je tudi tekst, ki se vedno pojavlja na drugi strani časopisa in je neke vrste uvodnik. Praviloma se izbor odlomka iz Cankarjevega dela tudi vsebinsko navezuje na uvodnik, oziroma je literarni tekst nekakšna predloga stališčem, ki so v uvodniku izpostavljena. Uvodnik tudi napoveduje osrednjo temo revije, ki je izčrпно predstavljena v "Tribuni".

2. Težave s klasifikacijo imamo tudi v rubriki "Beseda kritikov", kjer je prevladujoč žanr recenzija kot interpretativna zvrst, jo pa nekateri avtorji uvrščajo k publicistiki in izyzemajo iz novinarskega diskurza, drugi pa jo uvrščajo v sklop interpretativne zvrsti.⁷ Težava je seveda v sami definiciji publicistike na eni in novinarskega diskurza na drugi strani, v kar pa na tem mestu ne bomo podrobneje zahajali. Poleg recenzij se pojavljajo tudi prikazi, ki je žanr poročevalske vrste. Vsebinsko gre za pokrivanje raznovrstnih kulturnih in umetnostnih dogodkov.

3. V rubriki "Tribuna" je prevladujoč žanr članek, tako informativni kot strokovni članek. Nemalokrat ju je nemogoče ločevati, saj je kriterij njunega ločevanja pogojen tudi z individualno percepcijo analitika. V "Tribuni" so praviloma objavljeni prispevki strokovnjakov in publicistov o aktualni temi družbenega trenutka. Vedno gre za sodelovanje več različnih piscev, ki se s temo ukvarjajo s svojega zornega kota oziroma tudi s svojega strokovnega stališča. Podrobneje bomo "Tribune" predstavili v naslednjem razdelku.

4. Za "Razglede" je značilna žanrska pestrost, saj se pojavljajo od informativnih člankov do poročil in prikazov z močno osebnostno-interpretativno noto, do intervjujev in reportaž. Vsebinsko gre za spremljanje življenja na področju umetnosti in kulture, tako najpogosteje beremo prikaze literarnih dogodkov, intervjuje s slovenskimi umetniki, poročila o likovnih razstavah in raznih glasbenih prireditvah.

5. "Slovenski jezik" je rubrika, ki prinaša strokovne članke s področja slovenskega jezika. Za tekste gre ugotoviti, da so izbrani tehtno, saj poučujejo in razlagajo aktualne jezikovne probleme; npr. sklanjatev samostalnika, predložne zveze in njihova raba, uporabo dvojine v slovenščini, priporočila, kako prevajati, računalništvo in slovenski jezik... ipd.

6. V "Kroniki" prevladujejo poročila in prikazi kulturno-umetnostnih del. Vsebinsko je najbolj zastopano področje kulture, spremljano pa je tudi področje politike, kolikor to zadeva stike Slovenije in Bosne in Hercegovine.

7. "Iz dežele" se prvič pojavi v deseti številki. Gre za krajša besedila informativnega značaja, najpogosteje vesti in poročila, izjemoma daljše tekste, denimo intervjuje ali povzete odlomke intervjujev. Značilnost te rubrike je, da povečini povzemajo ali prevajajo tekste iz slovenskega dnevnika Delo, ob tekstu pa je dosledno naveden vir, torej časopis, datum in pri avtorskih besedilih tudi avtor. Vsekakor je ta rubrika najlažje

⁷ Manca Košir denimo recenzije ne uvršča med klasične novinarske žanre (v: Nastavki za teorijo novinarskih vrst, FSPN, Ljubljana 1988), medtem ko Tomo Martelanc v klasifikaciji na 1. informativno zvrst, 2. interakcijske zvrsti, 3. interpretativne zvrsti, 4. ekspresivne zvrsti in 5. fotopublicistične zvrsti upošteva recenzijo kot sestavni del interpretativne zvrsti. Ta dvojnost je enako opazna tudi pri tujih avtorjih. Npr. Michal Szulczewski loči 1. informatiko, ki predstavlja in 2. publicistiko, ki analizira; V.D. Peljta deli publicistične žanre na 1. informativne, 2. anlitične in 3. umetniško-publicistične (ibidem).

žanrsko določljiva, ker je tudi najbližje klasičnemu novinarskemu diskurzu, ki je v rabi v dnevnem časopisju. Rubrika "Iz dežele" vsebinsko pokriva širok spekter dogajanj, ki jim je skupen imenovalac aktualno dogajanje v Sloveniji, pa najsi gre za dosežke na področju kulture, umetnosti, športa ali politične dogodke. Njihov izbor je pogojen z aktualnostjo in zanimivostjo za bralce revije.

Bistvena ugotovitev analize revije po rubrikah z vidika žanrske in zvrstne uvrščenosti je ta, da so rubrike precej žanrsko enotne. Žanrska enotnost je prezentana na dveh ravneh. Kot prvo, je žanrska enotnost značilna za isto rubriko skozi vse številke in drugo, gre za žanrsko enotnost besedil znotraj rubrike. To je dosledno prisotno v "Tribuni", najbolj razpršeno pa je v "Razgledih" in "Iz dežele", čeprav tudi tukaj gre za določeno stalnost. V prvi rubriki gre za interpretativna besedila, mentem ko v drugi za informativna. Enotnost se kaže tudi v literarnih rubrikah.

Kot avtorji besedil se pojavlja manjši krog ljudi, zbran v uredništvu revije. Uredništvo sestavljajo – z nekaj spremembami – naslednji člani: funkcijo glavnega in odgovornega urednika v zadnjem času opravlja Juraj Martinović, pred njim pa Nada Potočnik – Salom, drugi člani so Dževad Hozo, Hanifa Kapidžić-Osmanagić, Stanislav Koblar, ki je zadolžen za stike s Slovenijo in na tem mestu zamenja Josipa Ostija. Poleg navedenih se kontinuirano pojavlja še nekaj znanih imen, denimo Enver Redžić, Vojislav Vujanović, Milica Koželj-Hadžimesić in Ana Šuman-Božanović, ki pripravljajo strokovno rubriko o slovenskem jeziku. Z nekaj občasnimi sodelujočimi avtorji je to nosilna ekipa revije.

2.3. Cankarjeve "Tribune" in "Odpor duha"

Poseben fenomen v vojnem Sarajevu je od prvega dne agresije na BIH tako imenovani kulturni odpor. Gre za niz manifestacij bosanskih intelektualcev, predvsem pa civilno iniciativo sarajevskega prebivalstva kot odgovor na vojno destrukcijo. Hanifa Kapidžić-Osmanagić v prispevku *Kultura med vojno*⁸ piše, da Sarajevo že od samih začetkov vojne doživlja intelektualno in neko splošno kulturno mobilizacijo, ki je v veliki meri spontana in nepričakovana. Intelektualci se zbirajo brez priprav in organizirajo konkretne kulturne manifestacije. Kulturna mobilizacija sega na vsa področja bivanja.

Odpor duha je kulturna plat vojnega Sarajeva. Na ta način se ustvarjalnost upira destrukciji in kultura barbartsvu.

Tudi slovensko kulturno društvo "Cankar" se je v "Odpor duha" vključilo. Ena najresnejše zastavljenih manifestacij je organiziranje cankarjevih "Tribun". Do danes jih je bilo deset. Podrobneje bomo predstavili prvo, ki je v marsičem postavila izhodišča za naslednje, saj se teme navezujejo.

Tribuna "Nacionalne manjšine včeraj, danes, jutri" je uspela zbrati krog nekaj najeminentnejših poznavalcev te problematike. Zora prinaša prispevke sodelujočih, najprej uvodni referat ter zatem povzetke drugih sodelujočih. V uvodnem referatu se dr. I

⁸ Zora Cankarjeva, št. 1, str. 14-17

brahim Bakić loteva vprašanja družbenih sprememb in manjšin. Obravnavanje manjšin postavlja v kontekst nacionalnih in političnih gibanj ter sprememb, ki so se na podlagi le-teh zgodile v nekdanjem jugoslovanskem prostoru. Dojemanje teh sprememb je namreč ključno za prihodnje družbene odnose in s tem tudi za vprašanje manjšin. Opozarja, da se družbene spremembe ne morejo znanstveno in politično valorizirati na temelju trenutnih implikacij, ker je v tem primeru rezultat slaba napoved. Slednje se je izkazalo v primeru napovedovanja nacionalnih gibanj in programov nacionalnih političnih sil devetdesetega leta v BIH, še posebej pa pri ocenitvi možnosti vojnega stanja v nekdanji skupni državi. Mnogim ponujenim nacionalnim programom je miselno ogrodje koncepcija nacionalne države po modelu: ena država – en narod. Tak dogmatizem je izzval najprej nacionalizem najslabše vrste in naposled vojno.

Drugi prispevki v Tribuni obravnavajo pojavnost in položaj narodnih manjšin v jugovzhodni Evropi, dva članka se nanašata na narodne manjšine v BIH v času avstroogrske vladavine, ostali prinašajo splošna vprašanja zagotavljanja pravic manjšinam. Z referati so sodelovali dr. Enver Redžić, dr. Ivan Cvitković, dr. Zdravko Grebo, dr. Ilija Hadžibegović, dr. Nedo Miličević in dr. Đževad Juzbašić.

V vlogi moderatorjev cankarjevih Tribun se pojavljata Stanko Koblar in Juraj Martinović, sodelujoči avtorji pa so različni glede na vsakokratno temo. Uvodna Tribuna zastavi generalno tematiko manjšinskega vprašanja, kasneje se k problemom manjšin, multietničnosti ter multikulturalnosti, vračajo z drugimi, bolj specifičnimi tematikami.

Poglejmo še tematiko preostalih Tribun: Multikulturalno Sarajevo, Ruralno – urbane spremembe in devastacija mest, Kultura – Identiteta – Komunikacija, Nam grozi segregacija?, Zaščita življenjskega okolja med vojno, Zdravje človekovega notranjega sveta, Nacionalno in religiozno, Zaščita in rušenje spomenikov med vojno, Usoda in perspektive Sarajeva, Meje demokracije in mladi.

Vsaka tribuna na svojstven način odpira vprašanja, ki so neposredna posledica vojne ali tista, ki so prisotna že od nekdanj, pa jih vojna situacija zastavlja v luči novega konteksta. Vsaka od Tribun predstavlja vsebinsko zaokroženo celoto, povdariti velja tudi strokovno raven objavljenih referatov in diskusij.

Cankarjeve Tribune pomenijo odlični prispevek k sarajevski iniciativi "Odpor duha". Ne gre prezreti dejstva, da so udeleženci Tribun pravzaprav še vedno – v najboljšem pomenu besede – Sarajevčani, ljudje raznolikih nacionalnih, verskih, jezikovnih porekel in pripadnosti.

2.4. Analiza besedil

V tem sklopu se osredotočamo na analizo besedil, katere namen je podati deskriptivno sliko o besedilih, ki so objavljena v vsaki od števil. Številčnost zapisujemo v tabelah, kjer gre na eni osi za zaznavo teritorialnega območja, od koder besedilo izvira, in na drugi osi za spremljanje tematskih sklopov, na katere se tekst nanaša.

V tem delu smo si zastavili dva cilja. Prvi je z numeričnim odnosom prikazati, v kolikšni meri so teksti Zore Cankarjeve vezani na matično državo in hkrati na državo

sedanjega bivanja ter drugi, kakšne vrste informacij so večinsko zastopane oziroma katere tematske vsebine so manj zastopane.

V analizo smo vključili vseh štirinajst številke Zore Cankarjeve. Ugotavljamo, da se vzorec od številke do številke ne spreminja bistveno, največje odstopanje od vzorca pomeni deseta in vse nadaljne številke, kar pojasnjujemo z novo rubriko "Iz dežele", ki numerične odnose bistveno spremeni.

Preden predstavimo dva tipična tabelarna prikaza, je potrebno podrobneje definirati same spremenljivke, s katerimi v tabelah operiramo. V tabeli je za vsako številko predstavljeno, koliko tekstov je objavljenih s posameznega teritorialnega območja. Za potrebe te analize so območja iz katerih prihajajo informacije razdeljena na: Bosno in Hercegovino, Slovenijo in svet. Tematska razdelitev besedil glede na področja življenja, iz katerega teksti vsebinsko prihajajo, je zastavljena v naslednji delitvi: kultura in umetnost – vsi teksti, ki se kakorkoli nanašajo na področje kulturnega in umetniškega življenja; družba – v tej rubriki so zajeti vsi teksti, ki govorijo o npr. religiji, etničnosti, jeziku, zdravstvu, ekologiji ter drugih pojavih in dejavnostih civilne družbe; politika – sem spadajo vsi teksti, ki spremljajo družbenopolitično dejavnost, osebnosti iz političnega življenja, stike na področjih zunanje in notranje politike ...itd.; gospodarstvo – zajeti so teksti s področja gospodarskih stikov in širše ekonomske problematike; pravo – besedila s področja mednarodnopravne in notranje državne regulative; izobraževanje – teksti s področja vzgoje in izobraževanja, ki so aktualni za slovensko skupnost v BiH; šport – zajema športno dogajanje oziroma bolj redke zanimivosti, ki so objavljene.

V analizo so bile vključene vse številke, na tem mestu pa kot primer prikazujemo dve tipični številki. Kot je bilo že povedano, je prelomnica številka 10 z novo rubriko, kar je tudi vzrok, da prikazujemo dve posamični tabeli in ne ene, ki bi zajela povprečja za vse številke. Menimo, da bi se s povprečji zakrile ravno najbolj bistvene razlike. Iz analize smo izpustili tekste, ki niso novinarski, torej obe literarni rubriki in strokovno rubriko "Slovenski jezik". Vsem trem rubrikam je teritorialni izvor seveda Slovenija.

Skica 6: Prikaz besedil v št. 6-7

	BIH	SLO	svet	skupaj
kultura, umetnost	4	2		6
družba	3		2	5
politika		1		1
gospodarstvo	1			1
pravo		1	1	2
skupaj	8	4	3	

Skica 7: Prikaz besedil v št. 12

	BIH	SLO	svet	skupaj
kultura, umetnost	4	11	1	16
družba	2			2
politika	1	1		2
pravo			1	1
izobraževanje		2		2
šport	1			1
skupaj	8	14	2	

Splošne značilnosti besedil, objavljenih v Zori Cankarjevi, gre strniti v nekaj ugotovitvah.

1. Teritorialno območje, od koder teksti prihajajo oziroma se nanj nanašajo, je v prvem obdobju izhajanja revije (do desete številke) Bosna in Hercegovina. Kasneje je celo več tekstov, ki se nanašajo na Slovenijo. Pri tem je treba upoštevati, da je številčno več tekstov iz Slovenije posledica rubrike "Iz dežele", ki objavlja kratke vesti ali poročila, in da se do desete številke Slovenija pojavlja številčno manj, vendar v obsežnejših tekstih v rubrikah "Razgledi" in "Kronika".

2. V primerjavi s Slovenijo se BIH pojavlja v daljših tekstih, predvsem v "Tribuni", ki jo zaznamuje aktualna tematika, vezana na BIH.

3. Besedil, ki smo jih uvrstili v enoto "svet" je razmeroma malo, je pa zanje značilno, da se pojavljajo v zvezi z mednarodnopravno regulativo ali splošnimi družbenimi temami svetovnih razsežij, ki jih po vsebini tudi ni mogoče geografsko lokalizirati.

4. Vsebinsko je daleč največ besedil s področja kulture in umetnosti, kar je nedvomno glavna usmeritev revije. Kulturni problematiki sledijo teme, ki smo jih uvrstili v enoto "družba" in ubesedujejo aktualne družbene vsebine. Vse druge teme so bistveno manj zastopane, najsi gre za politiko ali katerokoli drugo področje. To seveda kaže na uredniško vsebinsko usmeritev revije, ki – kot je zapisano že v imenu – spremlja kulturna in družbena vprašanja.

Zaključek

Navkljub kontroverznosti pojma "orietacija" gre strniti osnovne značilnosti revije prav v njeni orietaciji oziroma vsebinski naravnosti. Osnovne tendence so tako negovanje vrednot demokratične družbe, še posebej principov multikulturalnosti in multietničnosti. Z obravnavo ključnih družbenih in kulturnih vprašanj se Zora Cankarjeva postavlja v družbenokritično držo, ki jo po drugi strani utemeljuje z izrazito intelektualnim pisanjem njenih avtorjev.

Tako v prvem (1937-1940) kot drugem (od 1993 dalje) obdobju izhajanja Zore Cankarjeve zaznavamo določeno kontinuiteto vsebin. Primerjava vsebinske sheme kaže, da se koncept ohranja v smislu osnovne zastopanosti novinarskih in umetnostnih besedil. Razmerje med zastopanostjo novinarskih in umetnostnih besedil se z različno

prostorsko odmerjenostjo strani nekoliko spreminja, vendar se ohrani tudi v drugem obdobju izhajanja, ko postane vsebinska shema z večjim številom rubrik precej bolj heterogena. V prispevku je analizirano novejšo obdobje izhajanja revije.

Usmerjenost revije h krogu bralstva se odraža tudi v izboru jezika, saj so besedila napisana v slovenskem ali bosanskem jeziku. Enakovredno pojavljanje obeh jezikov je tako ena temeljnih značilnosti. Takšna jezikovna podoba je pravzaprav logično pojasnljiva, saj gre Zori Cankarjevi pripisati status lokalne revije s precej določeno publiko, ki je jezikovno vezana na oba jezika. Poleg jezikovne kompetence naslovnikov v obeh jezikih pa gre ugotoviti tudi multikulturno orientacijo lista, ki v prav takšnem prostoru tudi izhaja.

V prikazu novinarskih zvrsti in žanrov ugotavljamo žanrsko enotnost besedil znotraj rubrik, prav tako je enotnost prezentna v rubrikah skozi številke. Povsem interpretativna zvrst se pojavlja v rubriki "Tribuna", povsem informativna pa v rubrikah "Iz dežele" in "Kronika". V rubrikah "Razgledi" in "Beseda kritikov" sta prisotni obe novinarski zvrsti. Žanrsko izstopata članek ter recenzija med interpretativnimi teksti in poročilo ter prikaz med informativnimi teksti. Precejšnja je tudi prisotnost fotopublicistične vrste, večinoma gre za fotografije, naslovne strani pa so opremljene z likovnimi prilogami.

Z vidika funkcijskih zvrsti jezika - kar v analizi sicer ni bilo posebej izpostavljeno - ugotavljamo zastopanost publicističnega, strokovnega in umetnostnega jezika. V večini rubrik gre za publicistični jezik, strokovna zvrst je prisotna v rubrikah "Slovenski jezik" in "Tribuna", umetnostni jezik pa v rubrikah "Poezija" in "Cankar dobesedno".

Deskriptivna analiza podaja sliko objavljenih novinarskih tekstov glede na vsebinsko področje in njihov teritorialni izvor. Prvenstveno je pozornost namenjena področjima kulture ter umetnosti in aktualnim družbenim vprašanjem. Slednja so zastopana najizraziteje v "Tribuni", kultura in umetnost pa je tako ali tako osrednja tematika, ki se pojavlja neodvisno od posamezne rubrike. Objavljeni teksti so prostorsko vezani na Slovenijo in Bosno in Hercegovino, pri čemer je delež precej uravnotežen, le redko gre za svetovno razsežje.

Revija Zora Cankarjeva je specializirana revija, tako glede tematike - kulturna in družbena vprašanja - kot z vidika kroga bralstva, ki je v prvi vrsti slovenska skupnost v BIH.

Literatura:

Smilja Amon: Tisk in politika v Jugoslaviji (1918-1941), FDV, Ljubljana 1996

Vera Kržišnik-Bukić: Sarajevo, v: Enciklopedija Slovenije, Mladinska knjiga, Ljubljana, zv. 10, str. 399-401, 1996

Tomo Korošec: Raszlojenost slovenskega besedišča, v: Slovenski jezik, literatura in kultura, Ljubljana 1973

Manca Košir: Nastavki za teorijo novinarskih vrst, FSPN, DZS, Ljubljana 1988

Slavko Splichal: Analiza besedil: statistična obravnava jezikovnih podatkov v družboslovnih raziskavah, FSPN, Ljubljana 1990

Jože Toporišič (ur.): Slovenska zvrstna besedila, FF, Ljubljana 1981

Jože Toporišič: Slovenska slovniva, Založba Obzorja Maribor, 1984

Zora Cankarjeva (1937-1940) – dokumentacija časopisne čitalnice Narodne univerzitetne knjižnice, Ljubljana

Zora Cankarjeva, izvodi revije za obdobje 1993-1997, arhiv projekta "Slovenci v prostoru nekdanje Jugoslavije izven Slovenije", INV

Summary

Analysis of texts in the publication Zora Cankarjeva

The Slovene paper *Zora Cankarjeva* has in Sarajevo been published over two time periods. The first period was between the years 1937-1940. With varying dynamics of publication, 26 numbers in 19 volumes came out during this period. The publishing was renewed with the October/December issue of 1993 when the paper appeared under the title *Zora Cankarjeva - Journal for Culture and Social Issues*. In the period from 1993-1997 fourteen issues were published. Both periods of the publishing of *Zora Cankarjeva* are marked by a certain continuity of the contents. The comparison of conceptual scheme shows a continuing presence of two types of texts, i.e. journalistic and those related to arts. The relation between the two types of texts varies according to their respective number of pages, though the basic editorial principle was retained also in the second publishing period, when the conceptual scheme bringing a larger number of columns became more heterogeneous.

The article analyzes the more recent period of publication, whereby the basic characteristics can be summarized in the following items:

1) *Zora Cankarjeva* is a specialized journal, which is thematically focussed on cultural and social issues. One of the major characteristics is the equal presence of the Slovene and Bosnian languages. This language situation is understandable, since *Zora Cankarjeva* occupies the status of a local journal with rather definite public, which is linguistically related to both the languages. The paper is multiculturally oriented as is the space of its publishing.

2) The survey of journalistic types and genres shows genre unity of different texts within columns; this unity is equally present in the overview of columns for a longer period of time. A completely interpretative type of texts characterizes the column *Tribuna /Tribune/*, and an altogether informative one in the columns *Iz dežele /From the Homeland/* and *Kronika /Chronicle/*. In the columns *Razgledi /Events/* and *Beseda kritikov /Critiques/* both journalistic genres are present. Specific in terms of genre are the article and the review article among interpretative texts, and the report and the overview among informative texts. There is a considerable presence of the photo-publicistic type, mostly photographs, while front pages contain elements of visual arts.

3) From the point of functional language types, the presence of publicistic, expert and artistic languages can be ascertained. The language in most of the columns is publicistic; expert language is used in the columns *Slovenski jezik /Slovene language/* and *Tribuna /Tribune/*, while the columns *Poezija /Poetry/* and *Cankar dobesedno /Cankar word to word/* are written in artistic language.

4) Descriptive analysis brings the picture of published journalistic texts according to their contents and territorial origin. Attention is primarily dedicated to the spheres of culture and art, as well as to the current social issues. The latter are mostly present in the column *Tribuna*, while culture and art are central topics appearing irrespectively of individual columns. The published texts are territorially related to Slovenia and Bosnia and Herzegovina, whereby the shares of the two countries are rather balanced.

VLOGA ČASOPISOV, KI JIH IZDAJA ZALOŽBA EDIT, MED ITALIJANSKO MANJŠINO V SLOVENSKI ISTRI

Karmen Medica

Uvod

Hiter razvoj sodobne in urbanizirane družbe sproža vrsto problemskih vprašanj, ki se nanašajo tudi na sam nadaljnji obstoj manjšinskih skupnosti. Kljub različnim, uveljavljenim zaščitnim zakonodajam, v prostoru kjer manjšine živijo pogosto prihaja do neke vrste tihe, a vendar hitre asimilacije. Položaj italijanske manjšine v Istri je posebno zanimiv in specifičen. Čeprav neposredno povezana s slovensko oziroma hrvaško kulturo, načinom življenja ter z matičnim italijanskim narodom je italijanska manjšina kljub svoji maloštevilčnosti, uspela ohraniti lastno, narodnostno identiteto, jezik in kulturo v komplementarnosti različnih vplivov na območju Istre.

Eden od odločujočih dejavnikov, ki prispeva k ohranjanju pa tudi neposrednem oblikovanju narodnostne identitete italijanskega prebivalstva v Istri je vsekakor časopis. Že v času NOB-a je na ozemlju Istre in Reke izhajalo 25 partizanskih časopisov v italijanskem jeziku, med katerimi so bili, poleg "*Il Nostro Giornale*", najpomembnejši: "*Lottare*", "*La Liberta*", "*La Nostra Lotta*" in "*La Voce del Popolo*". Poleg tega v italijanščini so bili objavljani različni spisi, apeli, razglasi in na tisoče propagandnih lističev in letakov.¹

Založniška hiša EDIT² je bila ustanovljena leta 1952 na Reki, ko je Italijanska Unija sprožila inicijativo za preoblikovanjem založniške dejavnosti italijanske manjšine. V letu 1952 so se vse revije, ki so takrat izhajale (*Vie Giovanilli*, *Donne*, *Tecnica per tutti*) razen revije *Il Pioniere* in *Scuola Nuova* združile v revijo *Panorama*. Prav začetek izdajanja revije *Panorama* v februarju 1952 je označil prve korake v nastajanju založniške hiše EDIT. Ta je začela izdajati vse liste, revije publikacije italijanske manjšine v italijanskem jeziku. Časopis *La Voce del Popolo* se je založbi EDIT priključil leta 1959.³

¹ O tem: Karmen Medica: "Novejša dogajanja pri italijanski narodnosti v Istri", Vestnik koroških partizanov, 1-2, Ljubljana 1989; str. 43-57.

² EDIT - edizione italiana

³ O tem Sonja Novak Lukanovič: "Kultura ustvarjalnost pripadnikov italijanske narodnosti", magistrska naloga, Ljubljana, 1993

Problem raziskovanja

V prispevku obravnavamo vlogo in pomen časopisov italijanske manjšine, ki jih izdaja založba EDIT, pri oblikovanju in ohranjanju elementov narodnostne identitete italijanske manjšine.

Za obravnavo te problematike je bilo potrebno pridobiti podatke o distribuciji časopisov :

La Voce del Popolo (Il Piccolo), Panorama, L' Arcobaleno, La Battana, in sicer distribucija v:

- podjetja, ustanove
- trafike
- redna prodaja
- naročniki.

Iz dostopnih podatkov, analiz in pogovorov z bralci smo analizirali, ali dnevni časopis *La Voce del Popolo* predstavlja bolj "statusno zadevo" za pripadnike italijanske manjšine ali gre za realno, redno spremljanje/branje časopisov.

Zato je veljalo osvetliti naslednje:

- Pomen časopisa *Il Piccolo*, ki se prodaja ob časopisu *La Voce del Popolo*. Kako je sploh prišlo do tega, da se *Il Piccolo*, italijanski časopis, namenjen predvsem italijanski publiki, prodaja v paketu s časopisom *La Voce del Popolo*⁴,

- Kakšen je odnos Unije Italijanov do časopisa *La Voce*, oziroma do založniške hiše EDIT;

- Kvantitativno in kvalitativno zastopanost problematike italijanske manjšine v časopisu *La Voce*.

Metoda dela

Metoda dela v prispevku je dokumentalistična, preverljivi dostopni podatki o spremljanju italijanskih časopisov na območju slovenske Istre (npr. podatki o naročninah); intervjuji; uporabljena je tudi neformalna mreža podatkov.

Analiza pridobljenih podatkov o pomenu sredstev javnega obveščanja za italijansko manjšino identificira: ali dejansko pomagajo pri oblikovanju in ohranjanju elementov narodne identitete italijanske manjšine ali je njihova prisotnost na tem prostoru zgolj formalna. Ob tem bi lahko analizirali tudi samo vsebino časopisa *La Voce* (po možnosti še *Panorama, La Battana, L'Arcobaleno*).

Ta naloga v osnovi predstavlja pilotsko raziskavo za širše, sistematično in bolj poglobljeno spremljanje in raziskovanje medijev italijanske manjšine in njihove odmevnosti na območju slovenske Istre. V nadaljnjih raziskavah bi lahko spremljali razširjenost in vpliv italijanskih medijev pri nas in naših manjšinskih medijev v Italiji (npr. TV Capodistria, ki je zelo odmevna na Tržaškem).

⁴ V nadaljevanju *La Voce*

La Voce del Popolo & Il Piccolo

Dnevnik "*La Voce del Popolo*"⁵ je od vseh časopisov, ki jih izdaja založba EDIT, najbolj razširjen. Zato sem se v svoji analizi najbolj osredotočila nanj. Zanimalo me je, koliko in kako so državne spremembe vplivale na število naročnikov ter prodajo *La Voce* (predvsem na območju slovenske Istre). Po podatkih, ki sem jih dobila na EDIT-u, državne spremembe niso bistveno vplivale na konfiguracijo naročnikov. Ta element ni vplival niti na prodajo *La Voce* (kar dokumentirajo tudi podatki iz priloženih tabel). Po besedah direktorja EDIT-a, Ezia Mestrovicha sprememba se je odrazila le v ceni naročnine za Slovenijo. Naročnina je postala zelo draga, Slovenija je tujina in pošta je postala bistveno dražja. Tako da se Italijanom v slovenski Istri bolj splača, da se odpravijo v Buje plačat naročnino na območju hrvaške Istre, ali pa tam kupijo časopis.

Če primerjamo število prodanih izvodov in število deklariranih Italijanov, odstotki niso ravno visoki - približno 7-8 %. Istrska regija je nekoč že dosegla tudi do 10 %, kar je pomenilo, da je okrog 10 % italijanskega prebivalstva kupovalo ta časopis.

S pomočjo neformalne mreže podatkov ter pogovorov z uradnimi predstavniki italijanske manjšine smo izvedeli, da tisti, ki se aktivno in profesionalno ukvarjajo s problematiko manjšine, redno berejo *La Voce*, pa tudi dvotednik *Panorama* in specializirano publikacijo *La Battano*. Ti so ali osebno naročeni na EDIT-ove publikacije ali pa znotraj svoje institucije (šole, Unije, Skupnosti Italijanov, TV - Capodistria in podobno). Za italijansko prebivalstvo na območju slovenske Istre bi lahko rekli, da berejo *La Voce*, čeprav ne ravno množično, ob tem pa berejo tudi slovenske časopise: največ *Primorske novice*, pa tudi *Delo* ali *Republika*. Kupovanje časopisa večinskega naroda ne moremo interpretirati kot pomanjkanje solidarnosti s svojo manjšinsko narodno skupnostjo, glede na visoko število mešanih zakonov (okrog 80%) in teritorialno disperzijo italijanske manjšine na območju celotnega istrskega polotoka in Reke. Večinski časopis je obširnejši, prinaša več informacij, posebno o regionalnih dogodkih in je vsebinsko bogatejši. S tem prihaja v svojevrsten konflikt nacionalna pripadnost pripadnikov manjšine in njihov interes po spoznavanju in informiranju nasploh.

La Voce ima samo 16 strani in pokriva problematiko vseh Italijanov v slovenski in hrvaški Istri, na Reki in v Kvarnerju. Medtem ko se drugi časopisi geografsko, regionalno vse bolj specializirajo (posebno regionalni časopisi, npr. *Primorske novice*), se *La Voce*, ki pokriva celotno Istro v dveh državah, z poudarkom na problematiki italijanske manjšine na tem območju, dosti težje regionalno specializira na svojih 16-tih straneh. Ta ovira lahko predstavlja tudi svojevrsten izziv za širše makroregionalno usmerjanje in specializiranje časopisa, kot je *La Voce*.

⁵ "*La Voce del Popolo*" je začel izhajati na Reki, z namenom da bi obravnaval vsebino različno od časopisa *Il Nostro Giornale*. Časopis je začel izhajati najprej samo v obsegu 4 strani. Je edini časopis, katerega izhajanje se je nadaljevalo tudi po osvoboditvi. Ustanovitelj tega časopisa je bil Eros Sequi, ki je bil v začetku tudi glavni in edini avtor prispevkov ter tudi organizator vsega dela, ki je bilo vezano na izhajanje časopisa. *La Voce* je bil ustanovljen tudi z namenom, da bi informiral kar najširši krog bralcev od Istre, Furlanije Julijske krajine do nekaterih mest v Jugoslaviji in v svetu. Ta dnevnik je nato vključil v svojo vsebino liste "*Il Nostro Giornale*", "*La Nostra Lotta*" in "*La Voce dei Lavoratori*", ki so tako prenehali z izhajanjem. (Vir: Sonja Novak Lukanovič, ibidem, 1993; str. 135).

V zadnjem času je bila opazna še ena sprememba znotraj italijanske manjšine. Po podatkih zadnjega popisa prebivalstva l. 1991 se je število Italijanov na območju Istre močno povečalo (posebno v hrvaški Istri), in sicer od 15.000 vseh Italijanov (popis l. 1981), na skoraj 30.000 v Sloveniji in Hrvaški. Naglo se je povečalo število deklariranih Italijanov, še več kot novodeklariranih Italijanov pa je bilo vpisanih v italijanske skupnosti. Pogoj za vpis v slednje je pripadnost italijanski narodnosti ali italijanski kulturi in jeziku, eno ali drugo omogoča vpis v italijansko skupnost. Precejšnje povečanje števila Italijanov ni vplivalo na povečanje števila prodanih izvodov *La Voce*. Opredeljevanje za Italijane ni prineslo s seboj porabe manjšinskih - italijanskih "izdelkov". *La Voce* ni povečal svoje naklade in prodaje, niti je ni zmanjšal. Število je ostalo približno isto, kljub povečanju števila Italijanov. Po drugi strani je padla tudi kupna moč, ekonomska situacija se je nekoliko poslabšala (posebno v hrvaški Istri), pojavili so se tudi drugi regionalni časopisi večinskega naroda. Odprto vprašanje je, ali so kupci *La Voce* tisti od prej ali nekateri novo deklarirani Italijani. Predpostavka je, da so tisti, ki so prej kupovali *La Voce*, ostali "zvesti" tudi naprej.

Svojevrstne "zvestobe" bralcev časopisa *La Voce* ni uspelo destabilizirati niti konkurenci *Il Piccola*. Od l. 1991 je začel izhajati v Istri znani tržaški dnevnik *Il Piccolo*, s svojo istrsko stranjo. Odprli so svoje dopisništvo in začeli precej močno kampanjo za prodajo na istrskem prostoru. Toda brez večjega uspeha, konkurenca v škodo *La Voce* kljub obširnejšim informacijam ter boljšemu finančnemu statusu *Il Piccola* ni uspela.

Leta 1992 je prišlo med predstavniki *La Voce* in *Piccola* do dogovora in od 6. 7. 1992 izhajata skupaj, v paketu. Pravijo jima "un giornale panino" (časopis sendvič). Čeprav sta to dve popolnoma ločeni redakciji, ki ne delita mnenja, se ne konzultirata in imata popolno avtonomijo. *Il Piccolo* je posebej dotiran od države (Italije) in od regije (Furlanije Julijske Krajine); v glavnem je časopis namenjen italijanskim bralcem (v Italiji), s posebnim ozirom na situacijo v Sloveniji in Hrvaški. Zanimivo je, da je kljub skupni prodaji dveh časopisov za isto ceno naklada ostala nespremenjena. To kaže tudi na določeno navezanost časopisa *La Voce* na istrski prostor in istrskega Italijana na svoj časopis. Ostaja pa odprto vprašanje, ali ob povečanem številu Italijanov in prodaji časopisa *La Voce* v paketu z *Il Piccolom* nespremenjeno število prodanih časopisov, kar pomeni tudi nespremenjeno število bralcev, pomeni stagnacijo, stabilnost, ali pa regresijo?

Za *La Voce* smo ugotovili, da je informacij o Sloveniji in iz Slovenije zaenkrat premalo. Po besedah direktorja EDIT-a Ezia Mestrovicha je treba priskrbeti več informacij o Sloveniji, kar je tudi naloga novega glavnega in odgovornega urednika, Maria Simonovička. V Sloveniji dela za *La Voce* samo en novinar (Claudio Moscarda) in njegov pravni status še ni urejen. Direktor EDIT-a apelira na Slovenijo in Hrvaško, da bi dosegli meddržavni dogovor glede manjšinskih vprašanj: možnosti preseljevanja kadrov za potrebe italijanskih inštitucij (učitelji, novinarji, dopisništva), pa tudi glede naročnin za manjšinske časopise. Število naročnin za *La Voce* je na primer ostalo približno enako kljub precej dražji poštnini za tujino, število naročnin za *L' Arcobaleno* (časopis za šolarje) se je bistveno zmanjšalo.⁶ Šole so začele odpovedovati naročni-

⁶ O tem podatkovno v prilogah.

ne zaradi predrage poštne za tujino. Zaradi tega pride v italijanske šole v slovenski Istri bistveno manjše število *L'Arcobalena*.⁷

Odnos Unija Italijanov (UIIF) - EDIT

Za Unijo Italijanov⁸ (v Sloveniji še ni uradno registrirana) menijo na EDIT-u, da lahko predstavlja sintezo med različnimi organi manjšine, ne bi pa smela ignorirati subjektivitete drugih organov ali se predstavljati kot edini in absolutni predstavnik in koordinator italijanske manjšine. Omenja se tudi vztrajanje Unije, da bi imela absolutno večino v Upravnem odboru EDIT-a. Slednji pa meni, da glede na to, da opravlja večino dela sam, ne more imeti manj predstavnikov kot Unija. Garancija avtonomnosti za La Voce je po besedah direktorja EDIT-a v tem, da nobena stran ne bi imela večine. Edino tako lahko La Voce opravlja funkcijo, ki mu je namenjena.⁹ Ta je, da ostane predvsem neodvisen informativni časopis in ne bilten v rokah vlade ali Unije.

Kvantitativna in kvalitativna zastopanost problematike manjšine

Glede kvantitativne in kvalitativne zastopanosti problematike italijanske manjšine v La Voce lahko na splošno povemo naslednje. La Voce je usmerjen predvsem k poročilu, dogodku, sekundarno pa k komentarju, analizi. Manjšino dokaj izčrpno obvešča, informira, predstavlja. Podaja v glavnem prvi segment informacij, in sicer na novinarski, ne pa na biltenski način (kot od njega nekateri pričakujejo). Po mnenju direktorja Ezia Mestrovicha namen časopisa ni, da bi deloval kot bilten bodisi Zagreba, Ljubljane, ali Unije. Kvantiteta informacij o italijanski manjšini je zadovoljiva, čeprav bi bilo določene družbene probleme, ki se nanašajo na italijansko manjšino (recimo odnose manjšinske in večinske populacije) treba še bolje predstaviti.

Problemi kvalitete izhajajo predvsem iz problemov s kadri. Omejeno število pripadnikov italijanske manjšine, nestimulativne plače, precej slaba kadrovska selekcija so pogosto vzrok, da boljši novinarji odhajajo iz hrvaške Istre v Slovenijo, iz Slovenije v Italijo. Dnevni časopis lahko ostane brez komentarja, ne more pa biti brez aktualnih dogodkov, dnevnih informacij, poročil. Pomanjkljivosti se kažejo ne samo na manjšinskih temah, temveč tudi na vseh drugih. Manjšinske teme se ne spremljajo kontinuirano, ampak pretežno povezane z določenimi dogodki. Tako so nekatere prioritete te-

⁷ Ravno v šolah se pa odvija primarna socializacija najmlajših pripadnikov italijanske manjšine. (Op.K.M.).

⁸ UIIF - Unione degli Italiani dell' Istria e di Fiume (Italijanska Unija za Istro in Reko) - kulturno-politična organizacija pripadnikov italijanske manjšine v Sloveniji in Hrvaški. Ustanovljena na sestanku 10. in 11. 7. 1944 v vasi Čamparovica (blizu Labina) z namenom, da bi združila vse Italijane na tem območju. Ena izmed prvih dejavnosti Unije je bila na področju kulture. Kljub nekaterim vsebinskim in organizacijskim spremembam je Unija še danes ohranila pomembno vlogo pri koordiniranju, vodenju in usmerjanju različnih (ne le kulturnih) aktivnosti Italijanov na območju Istre. (O tem: Enc. Slovenije 4, Ljubljana, 1990).

⁹ Kaj pa predstavnik Slovenije v Upravnem odboru, ker nenazadnje tudi država Slovenija sofinancira EDIT? Ali je dejansko potreben predstavnik Unije v Upravnem odboru, glede na to, da Unija sploh ni registrirana v Sloveniji? Ali ne bi zadoščali predstavniki EDIT-a, Hrvaške in Slovenije v Upravnem odboru, to so še vedno odprta vprašanja, ki jih bo treba čimprej razčistiti in urediti. (Op. K. M.).

me, kot npr. status manjšine, dvojezičnost, problemi asimilacije, jezikovnega planiranja, zaščita manjšinskega interesa in podobno, le omenjene in bolj poglobljeno podane v dvotedniku Panorama ali bolj strokovno obdelane v specializirani reviji za kulturo, La Battani.

Vloga in pomen časopisov EDIT- a

Vloga časopisov EDIT-a na oblikovanje, razvijanje ter ohranjanje elementov nacionalne identitete italijanske manjšine v slovenski Istri je dvojna : utilitaristična in simbolična.

1.) **Utilitaristična:** La Voce je edini dnevni časopis italijanske manjšine in kot tak izpolnjuje jezikovno, informativno in kulturološko nalogo, za katero je tudi predvideno njegovo delovanje (slednje je tudi razvidno iz priloženih podatkov o distribuciji, prodaji, remitendi vseh EDIT-ovih časopisov). Podatki kažejo, da na območju slovenske Istre obstaja kompaktna, stabilna skupina pripadnikov italijanske manjšine, ki redno spremlja manjšinske časopise. La Voce ima tukaj predvsem informativno funkcijo: obvešča, informira bralca o tem, kar se dogaja v italijanskih vrtcih, šolah, italijanski skupnosti, Uniji, Centru di Ricerche Storiche v Rovinju, italijanski drami na Reki, TV Capodistrii v Kopru in podobno.

2.) Druga vloga je bolj simbolična, **emblematika**, toda ne manj pomembna. Večinski narod ima na razpolago različne časopise v svojem jeziku. Za Italijana v slovenski Istri obstaja samo La Voce in ta medij je vsekakor med pomembnejšimi instrumenti, ki združujejo italijansko manjšino. Kaže, da bi bil brez teh "papirnatih" povezovalcev obstoj manjšine skorajda nepojmljiv. La Voce predstavlja več kot le vir informacij, je del tradicije tega prostora in pripadnik manjšine se zaveda, da ima svoj časopis, ne glede na njegovo kvaliteto in na to, koliko ga dejansko bere.

Pomen množičnih medijev je tudi v ohranjanju in utrjevanju kulturnih modelov v neki manjšinski skupnosti. Pri tem se pojavi nevarnost, da se ta funkcija spremeni v preprosto ohranjanje, ki s časom privede do zastarelosti in folklorizacije posredovanih kulturnih modelov. Po eni strani bi morali manjšinski množični mediji ohranjevati prvine, ki se vežejo na preteklost in tvorijo z njo neko kontinuiteto, istočasno pa se razlikujejo od prvin in kulturnih elementov drugih etničnih skupnosti. Po drugi strani pa bi morali prijeme čimbolj "pretvoriti" v sodobnejše in modernejše oblike, da bi zadovoljili kulturne potrebe. Prva skrajnost je torej folklorizacija oziroma zgolj ponavljanje nekih modelov in načinov življenja, ki nimajo več tistega pomena, ki so ga nekoč imeli. Druga skrajnost se nanaša na uvajanje takih kulturnih modelov, ki nimajo nič skupnega ali samosvojega, zato prej ali slej pripeljejo v izgubo izvirnosti lastnih modelov ter vodijo v izgubo samobitnosti te manjšine in v asimilacijo.¹⁰

¹⁰ O tem: E. Susič, D. Sedmak: Tiha asimilacija, Trst, 1983

Namesto sklepa

Za *La Voce* kot dnevni časopis bi lahko rekli, da dobro zadovoljuje dva vidika informiranja: kulturnega in jezikovnega. Oblikuje določen kulturni prostor v italijanskem jeziku, predstavlja transmisijo kulture in identitete, povezuje različna socialna področja. Manj zadovoljivo pokriva "zunanje" vidike, ki se nanašajo na odnose med manjšinsko in večinsko populacijo, na realne probleme, kot so status, pravna zaščita, dvojezičnost, vprašanje asimilacije, jezikovno planiranje, zahteve, potrebe in aspiracije manjšine, vprašanja zaščite nacionalnih interesov ter dodatne pomoči pri oblikovanju in razvijanju kolektivne identitete ter zavesti italijanske manjšine. V tem je *La Voce* pomanjkljiv, čeprav je to med njegovimi prioritetskimi nalogami. Raziskave kažejo,¹¹ da so pripadniki italijanske manjšine najbolj navezani na ožji kraj bivanja, torej kraj (npr. Koper), regijo (npr. slovenska Istra), državo (Slovenijo/Hrvaško) in šele potem na matično državo (Italijo), pa na Evropo in svet. Iz tega izhaja tudi določena navezanost na manjšinske časopise, npr. na *La Voce*, ki ga dokaj skromno spremljajo, zavedajo se pa, da obstaja, da predstavlja regionalno kroniko, kar je pomembno, ker vsakdo želi biti nosilec svoje lastne kulture.

Da bi bila vloga časopisov, ki jih izdaja založba EDIT, med italijansko manjšino v slovenski Istri (pa tudi Istri na sploh) v prihodnje pomembnejša, zaželeno bi bilo naslednje:

- zagotoviti urejeno in zadostno financiranje s strani Slovenije, Hrvaške in Italije
- doseči meddržavne dogovore (predvsem med Slovenijo in Hrvaško, kjer manjšina živi) glede manjšinskih vprašanj (kadri, dopisništva, naročnine)
- poglobiti, posodobiti uredniško politiko ob spremljanju tematike, prioritete za italijansko manjšino in najbolj aktualnih dogodkov na območju istrskega polotoka in v vseh treh državah.

In nenazadnje bi bila naloga EDITA, da podpre dopisništvo v Kopru z dodatnimi kadri, da bi bila italijanska manjšina v slovenski Istri v vseh EDIT-ovih časopisih zadovoljivo in dosledno zastopana.

¹¹ Nelida Milani Kruljac: "La Voce del Popolo ed i suoi lettori", La Battana, EDIT, Fiume 1988, n. 87, str. 79-88

Literatura :

Beltram, Peter (1987): National minorities and mass media, V: Štrukelj, Inka (ed.) *Minority language and mass communication*, Ljubljana: DUJS.

Bogliun Debeljuh, Loredana (1987): L' informazione dei quotidiani in lingua slovena, croata ed italiana concernente il gruppo nazionale italiano, V: Štrukelj, Inka (ed.) *Minority language and mass communication*, Ljubljana: DUJS.

Cherini, Marcello (1976) : I mezzi di comunicazione del gruppo etnico italiano in Jugoslavia, Gorizia, Iniziativa Isontina, 66.

Milani Kruljac, Nelida (1988) : La Voce del Popolo ed i suoi lettori, La Battana, EDIT, Fiume.

Milani Kruljac, Nelida (1987): Indice di gradimento e limiti della comprensione della lingua de "La Voce del Popolo" , V: Štrukelj, Inka (ed.) *Minority language and mass communication*, Ljubljana: DUJS.

Medica, Karmen (1989): Novejša dogajanja pri italijanski manjšini v Istri, V: *Vestnik koroških partizanov*, 1-2, Ljubljana.

Novak Lukanovič, Sonja (1993): Kulturna ustvarjalnost pripadnikov italijanske narodnosti (magistrska naloga), Filozofska fakulteta, Ljubljana.

Susič, E., Sedmak, D. (1983): Tiha asimilacija, psihološki vidiki nacionalnega odtujevanja, ZTT, Trst.

Enciklopedija Slovenije 4, M K, Ljubljana, 1990.

Priloge

"LA VOCE DEL POPOLO"
ZA OBDOBJE I-IX 1994/95

ŠTEVILK		1994			1995			95/94 Δ%
		229			228			
		SKUPAJ	PO ŠTEVILKI	% od *	SKUPAJ	PO ŠTEVILKI	% od *	
KOMISIJA	HRVAŠKA	392.057	1.712,0	83,72	397.492	1.743,4	83,81	+ 1,83
	SLOVENIJA	56.741	247,8	12,12	62.371	273,5	13,12	+ 10,41
	ITALIJA	19.485	85,0	4,46	15.570	68,3	3,27	- 19,65
	SKUPAJ *	468.263	2.044,8	100,00	475.433	2.085,2	100,00	+ 1,98
REMITENDA	SKUPAJ NA KOMISIJO	146.828	649,9		168.966	741,1		+ 14,03 + 12,05
				(31,78%)			(35,54)	
PRODAJA	HRVAŠKA	0	0,0	0,00	30	0,1	100,00	+ ?
	SLOVENIJA	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00
	ITALIJA	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00
	SKUPAJ *	0	0,0	0,00	30	0,1	100,00	+ ?
NAROČNINA	HRVAŠKA	44.179	192,9	13,55	43041	188,8	16,70	- 2,13
	SLOVENIJA	10.147	44,3	3,11	8.381	36,8	3,25	- 17,16
	ITALIJA	271.729	1.186,6	83,34	206.338	905,0	80,05	- 23,73
	SKUPAJ *	326.055	1.423,8	100,00	257.760	1.130,6	100,00	- 20,50
PRODAJA	SKUPAJ	794.318	3.486,6		733.233	3.215,9		- 7,29
REMITENDA NA SKUPNO PRODAJO				(18,26%)			(23,04%)	+ 21,32
MENJAVA	HRVAŠKA	2.096	9,1	78,71	2.052	9,0	90,00	- 2,17
	SLOVENIJA	229	1,0	8,60	228	1,0	10,00	± 0,00
	ITALIJA	338	1,5	12,69	0	0,0	0,00	- 100,00
	SKUPAJ *	2.663	11,6	100,00	2.280	10,0	100,00	- 13,79
BREZPLAČNO	HRVAŠKA	21.312	93,1	78,51	21.139	92,7	84,87	- 0,43
	SLOVENIJA	3.258	14,2	12,00	2.628	11,5	10,55	- 19,01
	ITALIJA	2.575	11,2	9,49	1.141	5,0	4,58	- 55,36
	SKUPAJ *	27.145	118,5	100,00	24.908	109,2	100,00	- 7,85
	UPRAVA	16.308	71,2		16.105	70,7		- 0,70
	REDAKCIJA	8.781	38,3		8.124	35,6		- 7,05
	ARHIVA	3.435	15,0		3.420	15,0		± 0,00
NAKLADA	SKUPAJ	852.630	3.723,2		788.060	3.456,4		- 7,17
REMITENDA NA SKUPNO NAKLADO				(17,46%)			(21,44%)	+ 21,20

"LA VOCE DEL POPOLO"
ZA OBDOBJE I-IX 1994/95

ŠTEVILK			1994			1995			95/94 Δ%
			SKUPAJ	PO ŠTEVILJK	%	SKUPAJ	PO ŠTEVILJK	%	
KDMISLIJA	REKA	POSILANO	81.188	354,4	400,00	99.188	435,0	100,00	+ 22,74
		VRNJENO	19.391	84,7	23,89	35.998	157,7	36,28	+ 88,19
		PRODANO	81.775	289,7	78,11	63.222	277,3	63,74	+ 2,82
	ISTRA	POSILANO	287.864	1.258,2	100,00	290.893	1.232,0	100,00	- 1,93
		VRNJENO	105.809	481,2	36,71	108.124	474,2	38,49	+ 2,82
		PRODANO	182.055	795,0	63,29	172.769	757,8	61,51	- 4,88
	SLOVENIJA	POSILANO	58.211	245,5	100,00	62.422	273,8	100,00	+ 11,53
		VRNJENO	15.951	68,4	27,84	19.703	86,4	31,56	+ 28,32
		PRODANO	40.580	177,1	72,18	42.719	187,4	68,44	+ 5,82
SKUPAJ (R+I+S)	POSILANO	425.041	1.856,1	100,00	442.503	1.940,8	100,00	+ 4,56	
	VRNJENO	140.851	614,2	33,09	163.793	718,4	37,02	+ 16,97	
	PRODANO	284.390	1.241,9	66,91	278.710	1.222,4	62,98	- 1,57	
PRODAJA	REKA		0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00
		ISTRA	0	0,0	0,00	30	0,1	100,00	+ ?
		SLOVENIJA	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00
	SKUPAJ	0	0,0	0,00	30	0,1	100,00	+ ?	
NAROČILO	REKA*		-	-	-	-	-	-	-
		ISTRA*	<44.179	<192,9	81,32	<43.041	<138,8	83,70	- 4,88
		SLOVENIJA	10.147	44,3	18,88	8.381	36,7	16,30	- 17,18
	SKUPAJ	54.326	237,2	100,00	51.422	225,5	100,00	- 4,93	

*: Navedeni podatki se nanašajo na celo območje Hrvaške, ker ni bilo možno razločiti podatke po mestih.

REKA, 28. 11. 1995

"PANORAMA"
ZA OBDOBJE I-IX 1994/95

ŠTEVILK	1994			1995			95/94 Δ%	
	SKUPAJ	PO ŠTEVILKI	% od *	SKUPAJ	PO ŠTEVILKI	% od *		
KOMISIJA	HRVAŠKA	3.973	220,7	74,14	3.587	199,3	72,13	- 9,70
	SLOVENIJA	578	32,0	10,75	578	32,0	11,58	± 0,00
	ITALIJA	810	45,0	15,11	810	45,0	16,29	± 0,00
	SKUPAJ *	5.359	297,2	100,00	4.973	276,3	100,00	- 7,20
REMITENDA	SKUPAJ	2.315	128,6		2.355	130,8		+ 1,73
	NA KOMISIJO			(40,20%)		(47,36)		+ 8,77
PRODAJA	HRVAŠKA	208	11,6	100,00	250	13,9	83,33	+ 20,19
	SLOVENIJA	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00
	ITALIJA	0	0,0	0,00	50	2,8	16,67	± ?
	SKUPAJ *	208	11,6	100,00	300	16,7	100,00	+ 44,23
NAROČNINA	HRVAŠKA	15.794	877,4	55,20	12.281	682,3	54,91	- 22,24
	SLOVENIJA	917	50,9	3,20	683	37,9	3,05	- 25,52
	ITALIJA	11.903	661,3	41,60	9.404	522,4	42,04	- 20,99
	SKUPAJ *	28.614	1.589,6	100,00	22.368	1.242,6	100,00	- 21,83
PRODAJA	SKUPAJ	34.181	1.898,9		27.644	1.535,6		- 19,13
REMITENDA NA SKUPNO PRODAJO				(8,77%)		(8,52%)		+20,86
MENJAVA	HRVAŠKA	51	2,8	91,07	36	2,0	100,00	- 29,41
	SLOVENIJA	5	0,3	8,93	0	0,0	0,00	- 100,00
	ITALIJA	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00
	SKUPAJ *	56	3,1	100,00	36	2,0	100,00	- 35,71
BREZPLAČNO	HRVAŠKA	933	51,8	90,06	908	50,4	90,98	- 2,68
	SLOVENIJA	95	5,3	9,17	90	5,0	9,02	- 5,26
	ITALIJA	8	0,5	0,77	0	0,0	0,00	- 100,00
	SKUPAJ *	1.036	57,8	100,00	998	55,4	100,00	- 3,82
	UPRAVA	608	33,8		354	19,7		- 41,78
	REDAKCIJA	144	8,0		243	13,5		+ 68,75
	ARHIVA	270	15,0		288	16,0		+ 8,67
NAKLADA	SKUPAJ	36.295	2.016,4		29.580	1.642,2		- 18,56
REMITENDA NA SKUPNO NAKLADO				(6,38%)		(7,97%)		+20,28

"PANORAMA"
ZA OBDOBJE I-IX 1994/95

ŠTEVILK			1994			1995			95/94 Δ%	
			SKUPAJ	PO ŠTEVILK	%	SKUPAJ	PO ŠTEVILK	%		
KOMISIJA	REKA	POSILANO	1.488	82,7	100,00	1.158	84,3	100,00	- 22,23	
		VRNJENO	868	47,5	57,49	652	38,2	56,30	- 23,83	
		PRODANO	833	36,2	42,61	508	28,1	43,70	- 20,08	
	ISTRA	POSILANO	2.484	138,0	100,00	2.429	134,9	100,00	- 2,21	
		VRNJENO	1.183	65,7	47,82	1.345	74,7	55,37	+ 13,89	
		PRODANO	1.301	72,3	52,38	1.084	60,2	44,83	- 16,88	
	SLOVENIJA	POSILANO	578	32,0	100,00	578	32,0	100,00	± 0,00	
		VRNJENO	221	12,3	38,37	243	13,5	42,19	+ 9,95	
		PRODANO	355	19,7	81,89	333	18,5	57,81	- 6,20	
	SKUPAJ (R+I+S)		POSILANO	4.548	252,7	100,00	4.183	231,3	100,00	- 8,49
			VRNJENO	2.280	125,5	49,88	2.240	124,5	53,81	- 0,88
			PRODANO	2.289	127,2	50,32	1.923	106,8	46,19	- 15,99
PRODALA	REKA		0	0,0	0,00	100	5,8	40,00	+ 7	
	ISTRA		200	11,1	100,00	150	8,3	80,00	- 25,00	
	SLOVENIJA		0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00	
	SKUPAJ			200	11,1	100,00	250	13,9	100,00	+ 25,00
				-	-	-	-	-	-	
NAROČILO	REKA*		-	-	-	-	-	-	-	
	ISTRA*		15.794	877,5	94,51	12.251	682,3	94,73	- 22,24	
	SLOVENIJA		917	50,9	5,49	683	37,9	5,27	- 25,52	
	SKUPAJ			16.711	982,4	100,00	12.984	720,2	100,00	- 22,42

*: Navedeni podatki se nanašajo na celo območje Hrvaške, ker ni bilo možno razložiti podatke po mestih.

REKA, 28. 11. 1995

"LA BATTANA"
ZA OBDOBJE I-IX 1994/95

ŠTEVILK	1994 2 (111 & 112)			1995 3 (115, 116 & 117)			95/94 Δ%	
	SKUPAJ	PO ŠTEVILKI	% od *	SKUPAJ	PO ŠTEVILKI	% od *		
KOMISIJA	HRVAŠKA	367	183,5	85,55	435	145,0	80,56	- 20,98
	SLOVENIJA	82	31,0	14,45	105	35,0	19,44	+ 12,90
	ITALIJA	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00
	SKUPAJ *	429	214,5	100,00	540	180,0	100,00	- 18,03
REMITENDA	SKUPAJ	201	100,5		209#	104,5\$		+ 3,98
	NA KOMISIJO			(46,85%)		\$(58,06%)		+ 20,06
PRODAJA	HRVAŠKA	393	196,5	99,24	0	0,0	0,00	- 100,00
	SLOVENIJA	0	0,0	0,00	3	1,0	23,28	+ 7
	ITALIJA	3	1,5	,076	10	3,3	76,74	
+233,33	SKUPAJ *	396	198	100,00	13	4,3	100,00	- 97,83
NAROČNINA	HRVAŠKA	140	70,0	8,73	181	80,3	8,27	- 13,86
	SLOVENIJA	21	10,5	1,31	41	13,7	1,88	+ 30,48
	ITALIJA	1.443	721,5	89,96	1.965	655,0	89,85	- 9,22
	SKUPAJ *	1.604	802	100,00	2.187	729,0	100,00	- 9,10
PRODAJA	SKUPAJ	2.228	1.114,0		2.531#	843,7		- 24,28
REMITENDA NA SKUPNO PRODAJO				(9,03%)		\$(12,39%)		+ 28,24
MENJAVA	HRVAŠKA	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00
	SLOVENIJA	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00
	ITALIJA	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00
	SKUPAJ *	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00
BREZPLAČNO	HRVAŠKA	0	0,0	0,0	0	0,0	0,00	± 0,00
	SLOVENIJA	0	0,0	0,0	0	0,0	0,00	± 0,00
	ITALIJA	0	0,0	0,0	0	0,0	0,00	± 0,00
	SKUPAJ *	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00
	EKSPEDICIJA	311	155,5		245	81,7		- 47,46
	ARHIVA	10	5,0		15	5,0		± 0,00
NAKLADA	SKUPAJ	2.750	1.375,0		3.000	1.000,0		- 27,27
REMITENDA NA SKUPNO NAKLADO				(7,31%)		\$(10,45%)		+ 31,25

#=BREZ ŠTEVILKE 117

\$=ZA DVE ŠTEVILKI (115 IN 116)

REKA, 8. 12. 1995

"LA BATTANA"
ZA OBDOBJE I-IX 1994/95

ŠTEVILK			1994			1995			95/94 Δ%
			2 (111 & 112)			3 (115, 115 & 117)			
			SKUPAJ	PO ŠTEVILKI	%	SKUPAJ	PO ŠTEVILKI	%	
KOMISLIJA	REKA	POSILANO	187	98,5	100,00	205	88,3	100,00	- 30,88
		VRNJENO	103	51,5	52,28	#88	\$93,0	48,32	\$- 35,92
		PRODANO	94	47,0	47,72	139	\$95,3	51,68	\$- 24,89
	ISTRA	POSILANO	170	85,0	100,00	230	78,7	100,00	- 9,78
		VRNJENO	81	40,5	74,85	#108	\$53,0	69,10	\$+ 30,88
		PRODANO	89	44,5	52,35	124	\$23,7	30,90	\$- 48,74
	SLOVENIJA	POSILANO	62	31,0	100,00	105	35,0	100,00	+ 12,90
		VRNJENO	17	8,5	27,42	#97	\$18,5	53,88	\$+ 47,85
		PRODANO	45	22,5	72,58	88	\$18,5	48,14	\$- 28,87
	SKUPAJ (R+I+S)	POSILANO	429	214,5	100,00	540	180,0	100,00	- 18,08
VRNJENO		201	100,5	48,85	#209	\$104,5	58,06	\$+ 3,98	
PRODANO		228	114,0	53,15	331	\$75,5	41,94	\$- 33,77	
PRODAJA	REKA		0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00
	ISTRA		383	100,5	100,00	0	0,0	0,00	- 100,00
	SLOVENIJA		0	0,0	0,00	3	1,0	100,00	+ 7
	SKUPAJ		383	198,5	100,00	3	1,0	100,00	- 98,48
NAROČILO	REKA*		-	-	-	-	-	-	-
	ISTRA*		<140	70,0	88,86	<181	60,3	81,48	- 13,86
	SLOVENIJA		21	10,5	13,04	41	13,7	18,51	+ 30,48
	SKUPAJ		181	80,5	100,00	222	74,0	100,00	- 8,07

*: Navedeni podatki se nanašajo na celo območje Hrvaške, kar ni bilo možno razčleniti podatke po mestih.

#: BREZ ŠTEVILKE 117

§: SAMO DVE ŠTEVILKI (116 IN 116)

REKA, 28. 11. 1995

"ARCOBALENO"
ZA OBDOBJE I-IX 1994/95

ŠTEVILK	1994			1995			95/94 %	
	7	7	7	7	7	7		
	SKUPAJ	PO ŠTEVILKI	% od *	SKUPAJ	PO ŠTEVILKI	% od *		
KOMISIJA	HRVAŠKA	377	53,9	100,00	355	50,7	100,00	- 5,84
	SLOVENIJA	0	0,0	10,75	0	0,0	11,58	± 0,00
	ITALIJA	0	0,0	15,11	0	0,0	18,29	± 0,00
	SKUPAJ *	377	53,9	100,00	355	50,7	100,00	- 5,84
REMITENDA	SKUPAJ	301	43,0		234	33,4		- 22,26
	NA KOMISIJO		(79,84%)		(65,92%)			+ 16,42
PRODAJA	HRVAŠKA	0	0,0	0,00	12	1,7	54,54	+ ?
	SLOVENIJA	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00
	ITALIJA	0	0,0	0,00	10	1,4	45,45	± ?
	SKUPAJ *	0	0,0	0,00	22	3,1	100,00	+ ?
NAROČNINA	HRVAŠKA	16.557	2.365,3	86,08	16.915	2.416,4	85,90	+ 2,16
	SLOVENIJA	2.313	33,4	12,03	2.432	347,4	12,35	+ 5,14
	ITALIJA	364	52,0	1,89	345	49,3	1,75	- 5,22
	SKUPAJ *	19.234	2.747,7	100,00	19.692	2.813,9	100,00	+ 2,38
PRODAJA	SKUPAJ	19.310	2.758,6		19.813	2.830,4		+ 2,60
REMITENDA NA SKUPNO PRODAJO			(1,56%)			(1,18%)		- 24,86
MENJAVA	HRVAŠKA	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00
	SLOVENIJA	1	0,1	100,00	0	0,0	0,00	- 100,00
	ITALIJA	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00
	SKUPAJ *	1	0,1	100,00	0	0,0	0,00	- 100,00
BREZPLAČNO	HRVAŠKA	70	10,0	52,63	50	7,1	30,68	- 28,57
	SLOVENIJA	21	3,0	15,78	21	3,0	12,88	± 0,00
	ITALIJA	42	6,0	31,58	92	13,2	56,44	+119,05
	SKUPAJ *	133	19,0	100,00	163	23,3	100,00	+ 22,58
	UPRAVA	143	20,4		66	9,4		- 53,85
	REDAKCIJA	94	13,4		305	43,6		+224,47
	ARHIVA	153	21,9		197	28,1		+ 28,76
NAKLADA	SKUPAJ	20.135	2.876,4		20.800	2.971,4		+ 3,30
REMITENDA NA SKUPNO NAKLADO			(1,49%)			(1,13%)		- 25,56

"ARCOBALENO"
ZA OBDOBJE I-IX 1994/95

ŠTEVILK			1994			1995			95/94 Δ%
			7	7	7	7	7	7	
			SKUPAJ	PO ŠTEVILK	%	SKUPAJ	PO ŠTEVILK	%	
KOMISIJA	REKA	POSILANO	195	27,9	100,00	173	24,7	100,00	- 11,28
		VRAJENO	118	16,8	68,49	90	12,9	52,02	- 22,41
		PRODANO	79	11,3	40,51	83	11,8	47,98	+ 5,08
	ISTRA	POSILANO	182	26,0	100,00	182	26,0	100,00	± 0,00
		VRAJENO	136	19,3	74,18	144	20,8	79,12	+ 8,87
		PRODANO	47	6,7	25,82	38	5,4	20,88	- 19,16
	SLOVENIJA	POSILANO	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00
		VRAJENO	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00
		PRODANO	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00
SKUPAJ (R+I+S)	POSILANO	377	53,9	100,00	365	50,7	100,00	- 5,84	
	VRAJENO	251	35,9	66,58	234	33,4	65,92	- 6,77	
	PRODANO	128	18,0	33,42	121	17,3	34,08	- 3,97	
PRODAJA	REKA	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00	
	ISTRA	0	0,0	0,00	12	1,7	100,00	+ ?	
	SLOVENIJA	0	0,0	0,00	0	0,0	0,00	± 0,00	
	SKUPAJ	0	0,0	0,00	12	1,7	100,00	+ ?	
NAROČILO	REKA*	-	-	-	-	-	-	-	
	ISTRA*	13.114	1.873,4	85,01	10.527	1.509,9	81,23	- 19,53	
	SLOVENIJA	2.313	330,5	14,99	2.432	347,4	18,77	+ 5,14	
	SKUPAJ	15.427	2.203,9	100,00	12.959	1.851,3	100,00	- 16,00	

*: Navedeni podatki se nanašajo na celo območje Hrvaške, ker ni bilo možno razločiti podatka po mestih.

REKA, 8. 12. 1995

Summary

The role of newspapers published by the EDIT Publishing House amongst the Italian minority in the Slovene part of Istria

The article deals with the role and significance of the Italian minority newspapers published by the EDIT in the formation and preservation of the ethnic identity elements of the Italian minority. This role seems to be dual: utilitarian and symbolic.

La Voce del Popolo is the only daily paper of the Italian minority and as such performs the linguistic, informative and cultural tasks it was created for (which is evident from the submitted data on distribution, sales and unsold copies of the EDIT papers).

To increase the role of the EDIT newspapers amongst the Italian minority in the Slovene Istria as well as Istria in general, the following should be accomplished in future:

- provide for regular and sufficient financing from Slovenia, Croatia and Italy;
- attain interstate agreements (mainly between Slovenia and Croatia, where the minority is settled) regarding minority issues (personnel, correspondents, subscriptions);
- to intensify and modernize editorial policy regarding the issues of primary importance for the Italian minority as well as the most important events taking place in the territory of the Istrian peninsula in all the three states.

KOLIKO JE SLOVENCEV V AVSTRIJI ?

Jernej Zupančič

Uvod

Izmed vseh držav, kjer prebivajo Slovenci kot avtohtona manjšina, kot izseljenci ali kot zdomci, zavzema Avstrija posebno mesto; ne toliko zaradi števila, temveč zaradi raznolikosti, trajanja in zgodovinske zakoreninjenosti Slovencev v tem prostoru. Slovenci predstavljajo znano, dobro uveljavljeno in organizirano avtohtono manjšino na južnem Koroškem, maloštevilno in slabo organizirano ter formalno nepriznано avtohtono manjšino na nekaj med seboj ločenih območjih v obmejnem pasu na južnem Štajerskem, nova naselitvena jedra Slovencev, ki izhajajo iz avtohtonega manjšinskega ozemlja, predvsem na Dunaju, v Gradcu in v drugih večjih avstrijskih mestih, izseljence iz Slovenije v več generacijah, ostanke političnih beguncev in pregnancev iz Slovenije iz prvih let po drugi svetovni vojni ter številne zdomce, sezonske delavce in v zadnjih dveh desetletjih tudi opazno število prekomejnih dnevni migrantov. Razen matičnega naroda sestavljajo Slovenci v Avstriji vse skupine slovenskega etničnega telesa: manjšino, izseljence in zdomce.

Spričo naštetega je pojem "Slovencev v Avstriji" bistveno širši od "manjšine". V preteklosti so pojem Slovencev v Avstriji pogosto enačili s "koroškimi Slovenci". Slednji predstavljajo najbolj številčen, organiziran, razmeroma strnjeno naseljen in strukturno najbolj kompleksen del prebivalstva, ki ga zaradi jezikovne, kulturne in narodne pripadnosti enotno imenujemo "Slovenci v Avstriji". Koroški Slovenci so tudi najbolj znan, prepoznaven in žal večkrat tudi najbolj konflikten del te skupnosti, toda obenem edini, za katerega veljajo norme manjšinske zaščite. Na bistveno širši poselitveni prostor Slovencev v Avstriji so opozorile raziskave o selitveni dinamiki koroških Slovencev, ko so ugotavljali znatno odseljevanje pripadnikov manjšine v večja koroška mesta in tudi izven Koroške kot posledica socialne preobrazbe v zadnjih desetletjih. Vendar sta bila zlasti Dunaj in Gradec že več stoletij privlačna cilja za Slovence iz celotnega etničnega ozemlja, ne le s Koroške in Štajerske.

Dosedanje izkušnje z ugotavljanjem števila pripadnikov manjšin niso posebno vzpodbudne. Študije Klemenčiča, Grafenauerja, Pleterskega, Zorna in drugih kažejo prav na primeru koroških Slovencev vztrajno sistematično prikazovanje manjšega števila pripadnikov slovenske manjšine, kot je bilo v resnici. Popisi so bili neredko le eno izmed orodij pritiska na manjšino. Za analizo je prav tako moteče nenehno spreminjanje metodologije popisov in objava rezultatov, da ne omenjamo razdelitve na več jezikovnih skupin in uvedbe popisne kategorije "vindiš" (Grafenauer, 1946, Grafenauer, 1990, Klemenčič, 1960, Klemenčič, 1990, Pleterski, 1966, Zorn, 1973).

Nekateri so ocenjevali take statistične popise kot neprimerne za ugotavljanje etnične strukture, ki jim torej ne kaže posebno zaupati. Zato so vzporedno z uradnimi popisi Slovenci sami organizirali privatna in cerkvena štetja (šematizme), s katerimi so skušali ovreči uradne podatke in dokazati, da je pripadnikov slovenske manjšine v resnici precej več. Ob tem ne moremo spregledati vedno večjega razkoraka med podatki uradnih popisov na eni ter ocenami števila Slovencev na drugi strani. Ocene temeljijo na različnih terenskih pokazateljih kot so npr. vpis otrok v dvojezično šolo ali glede na gospodarsko in kulturno delovanje. Ocenjevanje s pomočjo terenskih pokazateljev postaja čedalje bolj težavno, saj je prepoznavanje posameznikov v mestnem okolju precej težje kot v vaškem oziroma podeželskem. Toda podrobne primerjalne študije so dokazale, da predstavljajo statistični popisi zelo strog kriterij, ki zajema le okrog tretjine manjšinske populacije, katero je mogoče dokazati s pomočjo različnih terenskih pokazateljev. Statistični popisi torej ne prinašajo točnega števila pripadnikov manjšine, vendar zadovoljivo informacijo o prostorski razširjenosti, načinu poselitve, značilnostih starostne, spolne, izobrazbene in gospodarsko-socialne strukture. Ob kritični presoji so uradni podatki vendarle uporabni, čeprav ne prinašajo enostavnega odgovora na vprašanje, kolikšna je številčna moč manjšinske skupnosti (Zupančič, 1993).

Spremembe načina poselitve

Podatki starejših popisov se nanašajo predvsem na južno Koroško. Za ostala območja podatkov dostikrat niso objavljali, ali pa jezikovne sestave sploh niso ugotavljali. Šele popisa leta 1981 in 1991 razpolagata s podatki na ravni občin v vsej Avstriji, s čimer je omogočena vsaj groba ocena obsega in načina današnje poselitve Slovencev v Avstriji ter osnovne strukturne značilnosti te populacije.

Tabela 1:

Število slovensko govorečih ob uradnih štetjih leta 1951, 1961, 1971, 1981 in 1991 po naselitvenih območjih v Avstriji.

leto	državljanstvo	območja poselitve Slovencev							skupaj
		Koroška skupaj	obm. avtohtone poselitve na		mesto Celovec	mesto Gradec	mesto Dunaj	drugod po Avstriji	
			Koroškem	Štajerskem					
1951	Avstrijci	19658*4	19556*4	150*7	137*7	39*7	41*7	190*7	19976*1
	Neavstrijci	2876*5	2197*5	314*7	279*7	113*7	20*7	1219*7	3863*2
	skupaj	42095*6	41123*6	464*7	975*7	152*7	61*7	1409*7	43400*3
1961	Avstrijci	0	24911*8	0	0	0	0	0	24911
	Neavstrijci	0	561*8	0	0	0	0	0	561
	skupaj	0	25472*8	0	0	0	0	0	25472
1971	Avstrijci	20966*9	0	0	0	0	507	0	23572*9
	Neavstrijci	936	0	0	0	0	435	0	4425
	skupaj	21902*9	0	0	0	0	942	0	27997*9
1981	Avstrijci	16552*9	16371	73	985	566	801	961	18772*9
	Neavstrijci	543	484	82	219	372	408	1303	2649
	skupaj	17095*9	16855	155	1177	938	1209	2264	21421*9
1991	Avstrijci	14850*9	14593	246	1227	939	1832	2581	20191*9
	Neavstrijci	1611	1305	371	492	1508	1348	5478	10110
	skupaj	16461*9	15898	617	1719	2447	3180	8059	30301*9

Vir: podatki ÖSTAT, 1951, 1961, 1971, 1981, 1991

Opombe:

1. Na Koroškem so prištete tudi osebe iz kategorij: slovensko-nemško, slovensko-vindiš, vindiš-slovensko, vindiš-nemško in vindiš.
2. Prištete so osebe iz kategorij: slovensko-nemško.
3. Prištete so osebe iz kategorij: nemško-slovensko, nemško-vindiš (kar so sicer šteli za "nemško").
4. Vštete so osebe iz kategorij: slovensko, slovensko-nemško, slovensko-vindiš, vindiš-slovensko, vindiš-nemško, vindiš.
5. Vštete so osebe iz kategorij: slovensko, slovensko-nemško, slovensko-vindiš.
6. Vse popisne kategorije skupaj.
7. Upoštevane so samo popisne kategorije: slovensko, slovensko-nemško, slovensko-vindiš, vindiš-slovensko, vindiš-nemško, vindiš.
8. Podatki se nanašajo samo na dvojezično ozemlje brez Celovca in Beljaka.
9. Vštete so vse kategorije s "slovensko" in vindiš.

Kljub skopim podatkom za popise v letih 1951, 1961 in 1971 je razvidno postopno nastajanje današnjega načina poselitve Slovencev. Njihovo število je v Celovcu, Gradcu in na Dunaju nenehno naraščalo, medtem ko se je skupno število slovensko govorečih zmanjševalo tako na območju avtohtone poselitve na Koroškem in Štajerskem, kakor tudi v vsej državi. Splošni trend številčnega nazadovanja je treba v prvi vrsti pripisati asimilaciji, saj so bile selitve predvsem notranje (s podeželja v mesta in na mestno okolico). Nova poselitvena jedra in razpršena poselitev so nastajala ob krčenju obsega avtohtone poselitve in predvsem z naglim zmanjševanjem deleža slovenskega prebivalstva na tem območju. Danes živi izven območja avtohtone poselitve okrog četrte slovensko govorečih (nad 5000 oseb), leta 1951 pa jih je bilo le okrog 5 % (okrog 2000 oseb). V mestih Celovcu, Gradcu in na Dunaju je bilo pred štirimi desetletji skupno dobrih 200 prebivalcev slovenskega jezika, ob zadnjem popisu pa skoraj 3000.

Slovinci so se generacija za generacijo skozi stoletja zgrinjali v Gradec in na Dunaj, se tam šolali, delali, in ustvarjali. Gotovo jih je znaten del tudi za stalno ostal tam, vendar se ni oblikovala stalna mestna slovenska skupnost, ki bi se kot slovenska ohranila skozi več generacij. Prisotnost Slovencev v obeh mestih je predvsem rezultat nenehnega priseljevanja in sprotne asimilacije. Tudi po koncu monarhije je bilo Slovencev iz različnih slovenskih pokrajin še precej, kasneje pa so prihajali predvsem s Koroške. Tako vlogo imata obe mesti še danes, medtem ko se Celovec zaradi bližine in funkcij predstavlja kot integralni del avtohtonega slovenskega poselitvenega prostora, dasiravno ga po uredbi o dvojezičnem šolstvu niso šteli zraven.

Današnji način poselitve Slovencev v Avstriji

Rezultati ljudskega štetja leta 1991 se precej razlikujejo od predhodnega popisa iz pred desetih let. Medtem ko so pri prejšnjih popisih našli vedno manj slovensko govorečih, se je ob zadnjem popisu število celo rahlo dvignilo. Edino na južnem Koroškem je število slovensko govorečih upadlo, vendar manj kot pri prejšnjih popisih. Številčno nazadovanje je bilo močno le pri popisni kategoriji "vindiš". Skupno so na območju avtohtone poselitve na Koroškem našli 14593 in na Štajerskem 246 oseb s slovenskim občevalnim jezikom, v vsej državi pa 20191. V številko so zajeti le tisti z avstrijskim državljanstvom.

Območje, kjer so Slovenci prisotni, je po navedbah zadnjega štetja bistveno širše, okreplila se je prisotnost v večjih urbanih središčih, izrazit pa je tudi umik na primestne občine. Vsa večja avstrijska mesta imajo nad 100 Slovencev, Dunaj, Celovec in Gradec pa nad 1000. Slovenski živelj je tako prisoten že skoraj v vseh političnih okrajih. Še vedno je poglobitveno zgostitveno območje Slovencev na južnem Koroškem, ki predstavlja jedro in izhodišče za nova naselitvena jedra. Drugo večje jedro je na Štajerskem s središčem v Gradcu in precej široki okolici, proti severu pa prehaja v manjše zgostitveno jedro v starem industrijskem območju ob Murici in Muri med Muerzzuschlagom in Judenburgom. Drugo najpomembnejše zgostitveno jedro je na Dunaju in v bližnji okolici na Spodnejavstrijskem. Posebej izrazito se širi proti jugu ob južni železnici (Moedling, Baden) ter proti severu (Stockerau). Na Zgornjeavstrijskem razen Linza ni opaznejše koncentracije Slovencev. Več jih je v Salzburgu in okolici, posebno proti

jugu, v industrijskem pasu proti Halleinu. Na Tirolskem je vidnejši le ozek pas ob Innu, predvsem v okolici Innsbrucka. Po pomenu in velikosti četrta največja zgoštev je na Predarlberškem (po uradnih navedbah je bilo ob zadnjem štetju tam 519 državljanov in 1026 nadržavljanov s slovenskim občevalnim jezikom, skupaj torej približno toliko kot v Celovcu).

Ko govorimo o zgoštitvenih jedrih ter o koncentracijah števila slovensko govorečih, je treba posebej poudariti, da se to nanaša le na absolutno število. V primerjavi z nekaj nad 20000 oseb pomeni prisotnost nekaj sto slovensko govorečih opazno zgoštev, čeprav je delež Slovencev v tistem okolju malenkosten (manj kot odstotek).

Tabela 2:

Število slovensko govorečih ob popisu leta 1991 po avstrijskih zveznih deželah ter v Gradcu in Celovcu, glede na spol in državljanstvo

dežela	spol	avstrijski državljan	nimajo avstrijskega državljanstva	skupaj
Gradiščansko	M	22	65	48
	Ž	43	74	117
	skupaj	65	139	165
Koroška	M	6712	1022	7734
	Ž	7250	589	7839
	skupaj	13962	1611	15573
Spodnja Avstrija	M	205	688	893
	Ž	253	344	597
	skupaj	458	1032	1490
Zgornja Avstrija	M	127	665	792
	Ž	126	259	385
	skupaj	253	924	1177
Salzburška	M	127	338	465
	Ž	183	220	403
	skupaj	310	558	868
Štajerska	M	615	2034	2649
	Ž	1080	814	1894
	skupaj	1695	2848	4543
Tirolska	M	80	403	483
	Ž	122	321	443
	skupaj	202	724	926
Predarlberška	M	148	562	710
	Ž	188	464	652
	skupaj	336	1026	1362
Dunaj	M	832	763	1595
	Ž	993	584	1577
	skupaj	1825	1347	3172

dežela	spol	avstrijski državljani	nimajo avstrijskega državljanstva	skupaj
"vindiš"	M	390	0	390
	Ž	498	0	498
	skupaj	888	0	888
Avstrija	M	8708	6540	15248
	Ž	11357	3669	15026
	skupaj	20177	10209	30274
Celovec	M	531	323	854
	Ž	687	169	856
	skupaj	1218	492	492
Gradec	M	341	1015	1356
	Ž	598	493	1689
	skupaj	939	1508	3045

Vir: OSTAT, 1991

Na območju avtohtone poselitve na južnem Koroškem se je število slovensko govorečih povečalo v občinah z nizkim deležem in številom Slovencev. Porast gre tod pripisati ponovnemu opredeljevanju k slovenski jezikovni skupini (statistično). V Celovcu in v bližnjih primestnih občinah se je število povečalo predvsem zaradi doseljavanja, čeprav tudi učinkov ponovnega opredeljevanja k slovenski jezikovni skupini ne moremo izključiti. Zaradi številnih doseljencev so nekatere občine, kot so npr. Kotmara vas, Žihpolje, Loga vas, Hodiše in druge, skoraj povsem izgubile prvotno pretežno slovenski značaj. Obenem se je število slovensko govorečih zmanjšalo v nekaterih občinah z večjim absolutnim številom in deležem slovenskega prebivalstva v Rožu in Podjuni, kar gre pripisati asimilaciji, še posebno med pripadniki popisne skupine "vindiš". Taki primeri občin so predvsem v Rožu in Podjuni. V goratih občinah, kot sta Sele in Železna Kapla se je število slovensko govorečih zmanjšalo zaradi odseljavanja, odstotek le teh pa je ostal skoraj enak. V celoti je prišlo tudi na območju avtohtone poselitve do izrazite razpršitve, saj imata le še dve občini (Sele, Globasnica) nad polovico slovensko govorečih, polovica občin pa že pod 5 %.

Na Štajerskem se je na območju avtohtone poselitve število slovensko govorečih po podatkih zadnjega popisa ponovno povečalo. Pri tem gre vsaj deloma za rast tudi na račun doseljavanja iz slovenske Štajerske in Prekmurja (Klemenčič Matjaž, Olas, 1994). Največja zgoštevitev je v Gradcu (skoraj 1000 oseb) ter v širši okolici tega mesta. Veliko graških Slovencev izhaja s Koroške in so se sem priselili zaradi študija in dela.

Dunaj predstavlja drugo največje naseljitveno jedro Slovencev v Avstriji, skupno z bližnjo okolico na Spodnjeavstrijskem. Ob popisu leta 1991 so jih našli 1832. Dunajski Slovenci imajo večstoletno tradicijo bivanja v tem mestu, kateremu so kot predstavniki različnih poklicev dali nepozaben in trajen pečat. Skupnosti dunajskih Slovencev so se oblikovale sproti, v vsaki generaciji posebej. Izhajajo iz različnih območij slovenskega etničnega ozemlja ne glede na današnje politične meje. V socialni

strukturi vidno izstopa (podobno kot v Celovcu) sloj izobražencev, čeprav je mogoče najti Slovence v skoraj vseh poklicih.

Četrta večja zgotostev Slovencev v Avstriji je na Predarlberskem, kjer je po podatkih zadnjega popisa živelo nad 500 oseb slovenskega jezika in poleg tega še nad 1000 tistih brez avstrijskega državljanstva. To skupino sestavljajo večinoma izseljenci in zdomci iz Slovenije, kar se razločno vidi po izobrazbeni in socialni sestavi. Med njimi namreč odločno prevladuje delavski sloj.

V drugih avstrijskih zveznih deželah živijo Slovenci večinoma v mestih in industrijskih ter turističnih krajih precej razpršeno. Nekateri izhajajo s Koroške, drugi pa so izseljenci iz Slovenije. Z nadaljnjim proučevanjem bo mogoče oceniti, kakšno je regionalno poreklo tega prebivalstva in kdaj se je na teh območjih naselilo.

Spolna sestava nam razkriva še eno podrobnost. Med slovensko govorečimi z avstrijskim državljanstvom je več žensk kot moških, pri nedržavljanih pa je ravno obratno. Očitno gre pri tem za večje število mešanih zakonov, v katerih se jezik in identiteta v prvi generaciji še zadržita ne glede na jezikovno okolje, v katerem posameznik živi, težje pa je to prenašati na otroke.

Med leti 1981 in 1991 se je močno povečalo tudi število slovensko govorečih brez avstrijskega državljanstva. Slednji so predvsem zdomci, ki v Avstriji bivajo in delajo začasno. Nekateri zdomci se kasneje odločijo tudi za trajno naselitev v Avstriji in iz zdomcev postanejo izseljenci.

Število oseb brez avstrijskega državljanstva je med leti 1951 in 1981 nihalo (upoštevajoč, da za leto 1961 ni ustreznih podatkov) med 2600 in 4400, leta 1991 pa se je povečalo skoraj za štirikrat (na 10110) in predstavlja tretjino vseh prisotnih Slovencev govorečih (po uradnih jezikovnih statistikah) v Avstriji. Obenem se je močno spremenilo tudi težišče poselitve. Leta 1951 je izmed 3863 Neavstrijcev na avtohtonem območju na Koroškem in Štajerskem prebivalo dve tretjini, leta 1981 dobra petina in leta 1991 le še okrog šestine (16 %) oseb brez državljanstva. Nasprotno se je povečeval delež Neavstrijcev v mestih (Dunaj, Gradec, Celovec), od desetine leta 1951 na več kot tretjino leta 1981 (38%) in leta 1991 le malo manj (tretjina). Prav tako se je vseskozi povečevalo število Neavstrijcev v območjih izven omenjenih mest in območij avtohtone poselitve. Leta 1951 je znašalo še slabo tretjino (32%), leta 1981 že skoraj polovico (49%) in leta 1991 nad polovico (54%). Ta pregled utegne biti zelo varljiv glede absolutnega števila, saj do 1971 niso objavljali podatkov za celotno državno ozemlje.

Zdomci živijo predvsem v območjih urbanega značaja, kjer je več možnosti za zaposlitev. Toda večje število le-teh je tudi v obmejnem pasu na Koroškem in Štajerskem. To samo po sebi ni nenavadno, saj igra pri izbiri kraja zaposlitve bližina pomembno vlogo. Vendar se po socialni sestavi močno razlikujejo od slovenskih zdomcev v ostalih območjih v Avstriji. Precej jih je namreč zaposlenih v različnih uslužnostnih dejavnostih in ne toliko v industriji, poleg tega pa imajo v povprečju višjo izobrazbeno sestavo.

Posebno skupino slovenskega prebivalstva sestavljajo prekomejni dnevni migranti. Mnogi so zaposleni tudi na črno. Zlasti iz slovenske Štajerske se je po propadu številnih industrijskih podjetij sprostilo veliko delovne sile. Dnevno se vozijo na delo vse do Gradca in okolice. Ta oblika prekomejnega zaposlovanja je na Koroškem manj pogosta, ni pa neznana.

K taki prostorski razmestitvi sta pripomogli dve skupini dejavnikov: socialna preobrazba z vsemi posledicami na eni ter nov odnos do jezika kot elementa narodne identitete na drugi strani. Socialna sestava koroških Slovencev se je pričela zlasti od šestdesetih let dalje močneje spreminjati zaradi preobrazbe celotnega prostora in še posebej zaradi možnosti, ki so jih pripadniki manjšine dobili z izobraževanjem v slovenski gimnaziji v Celovcu. Šolanje so nadaljevali na različnih avstrijskih univerzah, zdaleč največ seveda na Dunaju in v Gradcu. Mnogi so študijska leta v teh mestih podaljšali in se naposled tam za stalno naselili. Socialni preobrazbi so torej sledile selitve, ki so v nekaj desetletjih oblikovale današnja nova poselitvena jedra in ob tem nekoliko izpraznile območje avtohtone poselitve. Obmejna, razmeroma slabo urbanizirana Koroška očitno ni premogla dovolj ustreznih delovnih mest in s tem se je pospešilo odseljevanje. Slovencem je bilo v mnogih poklicih težje pričenjati poklicno kariero na Koroškem in so zato raje izbrali veliko bolj tolerantno okolje Dunaja in drugih avstrijskih predelov.

S pridobljeno strokovno, jezikovno in narodnostno izobrazbo je bilo pripadnikom slovenske manjšine lažje zadržati jezik in narodno identiteto kot generacijam pred njimi. Zato so se tudi po naselitvi v docela nemškojezičnem okolju zadržali kot Slovenci, mnogi celo v mešanih družinah. V drugi polovici osemdesetih let se je tudi ozračje medetničnih odnosov na Koroškem vidno izboljšalo, zato so se ob popisu leta 1991 kot slovensko govoreči opredelili mnogi, ki se pred desetletjem (1981) niso. To še posebej velja za nekatere občine na Koroškem z nizkim deležem Slovencev in podobno verjetno tudi drugod po Avstriji. Ko so vzpostavili socialno ravnovesje (socialna struktura slovenskega prebivalstva je bila leta 1991 skoraj enaka kot pri večinskem prebivalstvu), se je upočasnila tudi asimilacija. V splošnem imajo Slovenci zelo podobno prostorsko obnašanje kot večinsko nemško govoreče prebivalstvo.

Literatura:

Dunaj in Slovenci, 1994, Ljubljana, zbornik, ur. Mihelič D.

Grafenauer B., 1946, Germanizacija treh Avstrij, Koroški zbornik, DZS, Ljubljana, str. 249-275

Grafenauer B., 1990, Proučevanje problematike posameznih manjšinskih skupnosti, narodne manjšine, zbornik, SAZU, Ljubljana, str. 17-28

Klemenčič Matjaž, Olas L., 1994, Demografske strukture prebivalstva, Narodne manjšine, 3, SAZU, Slovenci v avstrijski zvezni deželi Štajerski, zbornik, Ljubljana, str. 73-81

Klemenčič V., 1960, Kritični pretres avstrijskega popisa 1951 z ozirom na jezikovno strukturo na Koroškem, Razprave in gradivo, 2, INV, Ljubljana, str. 101-182

Klemenčič V., 1990, Metodologija uradnih popisov prebivalstva pripadnikov slovenske manjšine v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, Narodne manjšine, SAZU, zbornik, Ljubljana, str. 31-45

Pleterski J., 1966, Die Volkszählung vom 31. März 1961 in Kärnten, Razprave in gradivo, 4-5, INV, Ljubljana, str. 165-215

Reiterer A.F., 1996, Kärntner Slowenen: Minderheit oder Elite?, Neuere Tendenzen der ethnischen Arbeitstellung, SZI, Drava, Celovec

Zorn T., 1967, Zamejski Slovenci v avstrijskem delu Štajerske po podatkih ljudskih štetij 1951 in 1961, Kronika, 15, Ljubljana, str. 54-55

Zupančič J., 1993, Socialnogeografska transformacija in narodna identiteta. Primer Slovencev na Koroškem (Avstrija), Geographica Slovenica 24, zbornik, Ljubljana, str. 65-72

Zupančič J., 1996, Slovenci v Avstriji, doktorska disertacija, FF, Ljubljana

ÖSTAT, 1951, 1961, 1971, 1981, 1991 (arhiv in objavljena gradiva)

*Summary**How many Slovenes are there in Austria?*

Slovenes in Austria can be divided into the following groups: the well-known, recognized and well-organized autochthonous minority in Southern Carinthia; the scarce, poorly organized and formally unrecognized autochthonous minority in some separate areas of the border territory in Southern Styria; new settlement nuclei of Slovenes, originating from autochthonous minority territory, located mainly in Vienna, Graz and other larger Austrian cities; several generations of emigrants from Slovenia - remains of political refugees and displaced persons from the first post-WWII years; numerous migrant workers, seasonal workers and, in the last two decades, a considerable number of cross-border daily migrants. Slovenes in Austria represent, with the exception of the parent nation, all groups of the Slovene ethnic body: minority, emigrants and migrant workers. According to the 1991 population census, in Austria there lived 30.301 inhabitants using Slovene as their language of communication, among them 20.191 holders of Austrian citizenship. During the last decade the number of Slovenes (statistically) even slightly increased, especially with non-citizens (migrant workers). In the autochthonous territories too, dispersed settlement is already occurring. Due to emigration from Slovene Carinthia, new nuclei of settlement are being formed in cities Graz and Vienna (above 1000 persons) and other large cities (above 100 persons). An important increase in the number of Slovenes, mainly emigrants from Slovenia, can be noticed in the Vorarlberg region.

PREŽIVETJE IN MULTIKULTURALIZEM POLITIČNO-GEOGRAFSKI DUALIZEM KANADE IN QUEBECA

Felicita Medved

*Sache au moins qu'un jour, j'ai voulu
donner un nom a mon pays, pour le
meilleur ou le pire; que j'ai voulu me
reconnaître en lui, non par faux jeux de
miroirs, mais par exigeante volonté.*

Jean-Guy Pilon ('Recours au pays')

Uvod

Quebec je skoraj magična dežela njenih prvih prebivalcev, danes znanih pod imenom aboriginalci, pa tudi dežela kolonizacije in zatočišča, najprej za francoske "odkritelje", nato za lojaliste, ki so bežali pred ameriško revolucijo, in nato za vse tiste, ki so postopoma prihajali iz Evrope in končno iz vseh koncev sveta. Te karakteristike poselitve Quebeca in Kanade so vodile do prepletanja medetničnih odnosov, ki so se časovno in prostorsko spreminjali. Vendar se zdi, kot da je šele zadnjih nekaj desetletij označenih z dvojno evolucijo, na eni strani quebeškega nacionalizma, na drugi z odkritjem etnične in kulturne pestrosti kanadskega "mozaika". Ta dvojni proces je pokazal, da Kanada ni le ogromna dežela severno od 49. vzporednice, s skromnim prebivalstvom 27 milijonov, temveč država številnih problemov in konfliktov, mlada in še vedno krhka tvorba. Kanada ni bila tako kot njena južna sosedja rojena iz revolucije, temveč formirana v federacijo iz konsenza uradnikov, opremljena s kolekcijo ljubosumnih provincijskih jurisdikcij. V letu 1867 so bile štiri, v letu 1905 jih je bilo devet, z letom 1949 deset in z letom 1997 predvidoma enajst (Slika 1).

Kanada nima večinske etnične skupine, čeprav 6,15 milijona Britancev in 5,6 milijona Francozov z 23 oz. 21 odstotki prebivalstva še vedno predstavlja dve največji skupini (Slika 2).¹ Jezikovno prevladujeta angleščina in francoščina, uradna jezika Kanade. 63 odstotkov Kanadčanov je v popisnem letu 1991 za materni jezik navedlo angleščino, 25 francoščino. Istočasno jih je 69 oz. 24 odstotkov navedlo angleščino oz. francoščino za domači jezik.²

V Quebecu živi četrtnina kanadske populacije, vendar tri četrtine prebivalstva province, okrog pet milijonov predstavlja francosko etničnost. Populacija britanskega izvora meri 4.2 odstotka. Leta 1991 je 81 odstotkov Quebecanov navedlo francoski jezik kot edini materni jezik in 83.5 odstotka kot domači jezik. Angleščina je domači jezik desetine prebivalcev province (Slika 3). Obsežen teritorij francosko govoreče province Québec torej leži kot otok v angleško govoreči Severni Ameriki.³

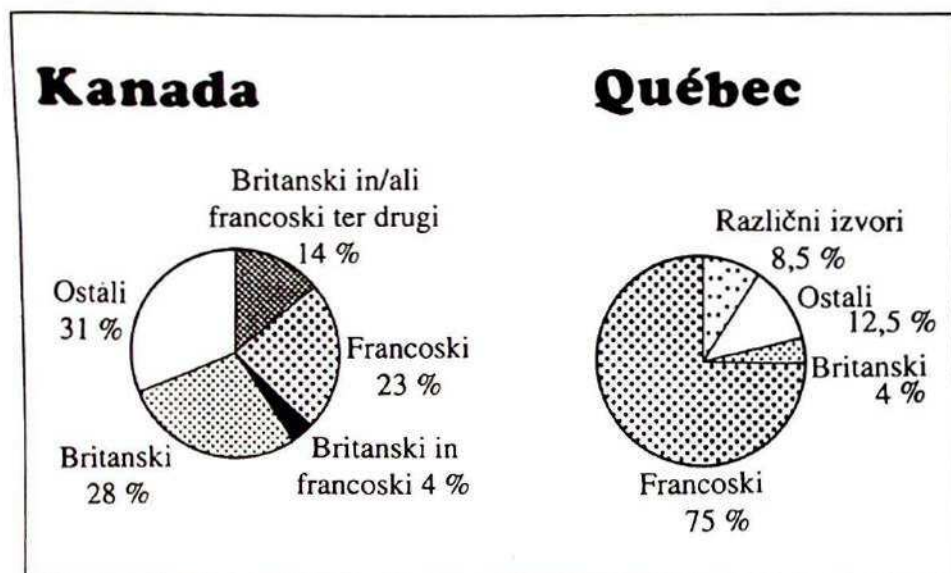
V tem prispevku obravnavam nacionalizem v Quebecu, ki ga izpostavljam nasproti 'kanadski alternativni' multikulturalizma, mednarodno slavne kanadske specialitete na področju manjšinskih in priseljenskih politik. Poseben poudarek podajam na definicijo statusa province Quebec v kanadski federaciji ter nekoliko manj na jezikovno politiko in politiko priseljevanja. Da bi lahko postavili članek v sodobni kontekst je potrebno opozoriti, da je gibanje za neodvisnost Quebeca v prvi polovici devetdesetih let dosegalo nov višek. Na referendumu leta 1995 so se quebeški volilci ponovno odločili, da ostanejo v Kanadi. Vendar so, v primerjavi s prejšnjimi podobnimi situacijami, prav gibanja v ostalih kanadskih provincah pokazala, da bi angleško govoreči morda celo raje dali prednost delitvi Kanade kakor mukotrpnim pogajanjem za doseg kompromisa.

Snyder (1982) trdi, da kanadska izkušnja ne spada v nobeno kategorijo nacionalizma, ker naj bi se Kanada od vsega začetka razvijala kot država in ne kot narod (Snyder 1982: 177). Morda bi ustanovni dokument iz leta 1867, Britanski Severno Ameriški Akt (BNA), kasneje znan kot Ustavni Akt res lahko, podobno kot ZDA, postal državna ideja, vendar federalne ustavne ureditve večkrat niso le rezultat interne socialnoekonomske ali kulturne pestrosti temveč pogosto tudi zunanjih pritiskov. Britanski imperij je v fazi svojega zatona marsikje oblikoval federalne konstrukcije s kombinacijo kolonij. Kanadska unija kombinacije regionalnih populacijskih žepov razpršenih poprek ogromnih površin, že od vsega začetka geografsko, lingvistično in ekonomsko razdeljenih, ni bila nikoli povsem konzumirana.

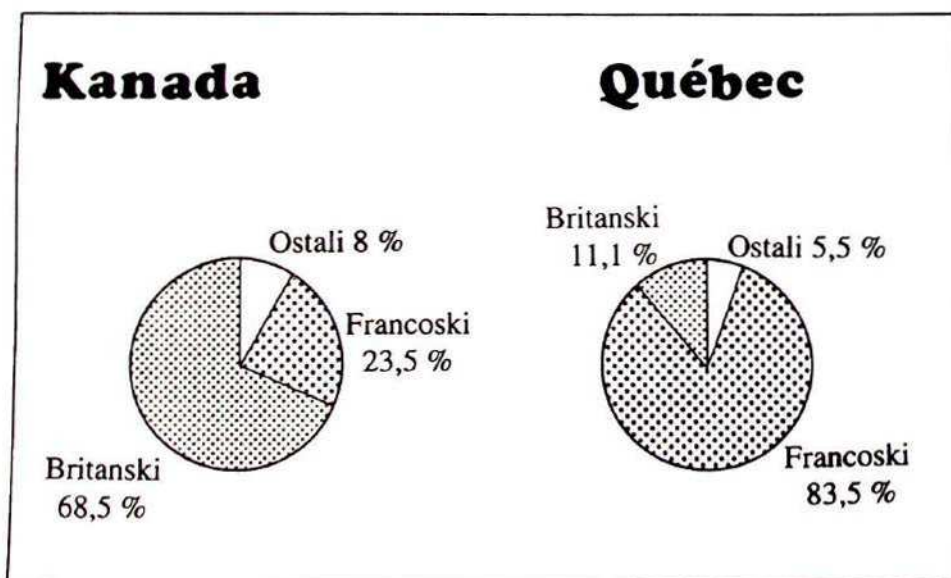
¹V običajnem govoru, angleškem in francoskem, pa tudi v mnogih znanstvenih delih se 'etničen' nanaša na skupine, ki niso ne francoske ne britanske. Tu uporabljam definicijo kanadske statistike *ethnic origin*, ki se nanaša na izvor prednikov. Oseba lahko poroča enega ali več etničnih izvorov. Pričujoči prikaz služi le za ilustracijo in se omejuje na največji etnični skupini, in ne na izvor ostalih priseljencev niti na ti. Prve Narode. Za nekoliko podrobnejši prikaz glej npr. Medved 1993.

²Oba koncepta, materni jezik in jezik "doma" se nanašata na jezikovno prakso v družini. Prvi na prvi jezik, ki se ga je nekdo naučil doma in ga ob popisu še razume, drugi, uveden leta 1971, na jezik(e) najpogosteje govorjen(e) v domačem krogu tik pred popisom. Z letom 1991 je kanadska statistika uvedla tudi vprašanje o sposobnosti komuniciranja v enem ali obeh uradnih jezikih, pa tudi v drugih, pri čemer prag znanja ocenjuje vprašanec.

³Teritorij Quebeca obsega 1,500 000 km², in bi lahko zajel celotno Belgijo, Francijo, Nemčijo, Švico in Iberski polotok z več kot 200 milijoni prebivalstva. Leta 1991 je imel Quebec 6,810 300 prebivalcev.

Slika 2: Etnični izvori, 1991

Slika 3: Jezik "doma", 1991

Možnost fragmentacije je bila vedno prisotna. Za Kanadčane je britanska naveza ob oblikovanju BNA prav gotovo pomenila prednost; popolna samostojnost bi bila ne le težko dosegljiva, temveč morda tudi neobdržljiva. Istočasno je za Kanadčane BNA pomenil manj podložnost zunanji sili kakor subordinacijo delov v celoto. Navkljub temu so vse do leta 1947 ostali britanski subjekti, medtem ko je bila ustava "patriirana" 1982. leta.

Preživetje

V 16. stoletju, ko so belci začeli raziskovati dolino Reke Sv. Lovrenca, so prvi prebivalci območja pod današnjim imenom Quebec, morda šteli okoli 20.000 (Linteau 1986).⁴ 1609. leta je Sameul de Champlain ustanovil Québec City, vendar se je *La Nouvelle France* bolj kot v imperij razvijala v splet trgovskih poti. Kolonizacija je bila namreč počasna, vendar je s fevdalizmom kot svojim modelom razvila specifično poselitveno strukturo dolgih in ozkih družinskih kmetij prečno na obrežja Reke Sv. Lovrenca. Ko je Ludvik XIV. proglasil Novo Francijo za kolonijo, je za darilo poslal 800 nevest kakšnim 3000 kolonistom. V 18. stoletju je kolonija dosegla svoj največji obseg in od Severnega Atlantika do Mehiškega zaliva oblikovala širok lok, ki je zapiral angleške kolonije ob vzhodno atlantski obali (Slika 4). V primerjavi z njimi je bila redko poseljena, z izjemo koncentracije v dolini Sv. Lovrenca, toda francoski vpliv se je z *coureurs de bois*, ki so z ameriškimi Indijanci vodili dobičkonosno trgovino s krznom, do določene mere raztezal tudi na zahod kontinenta.

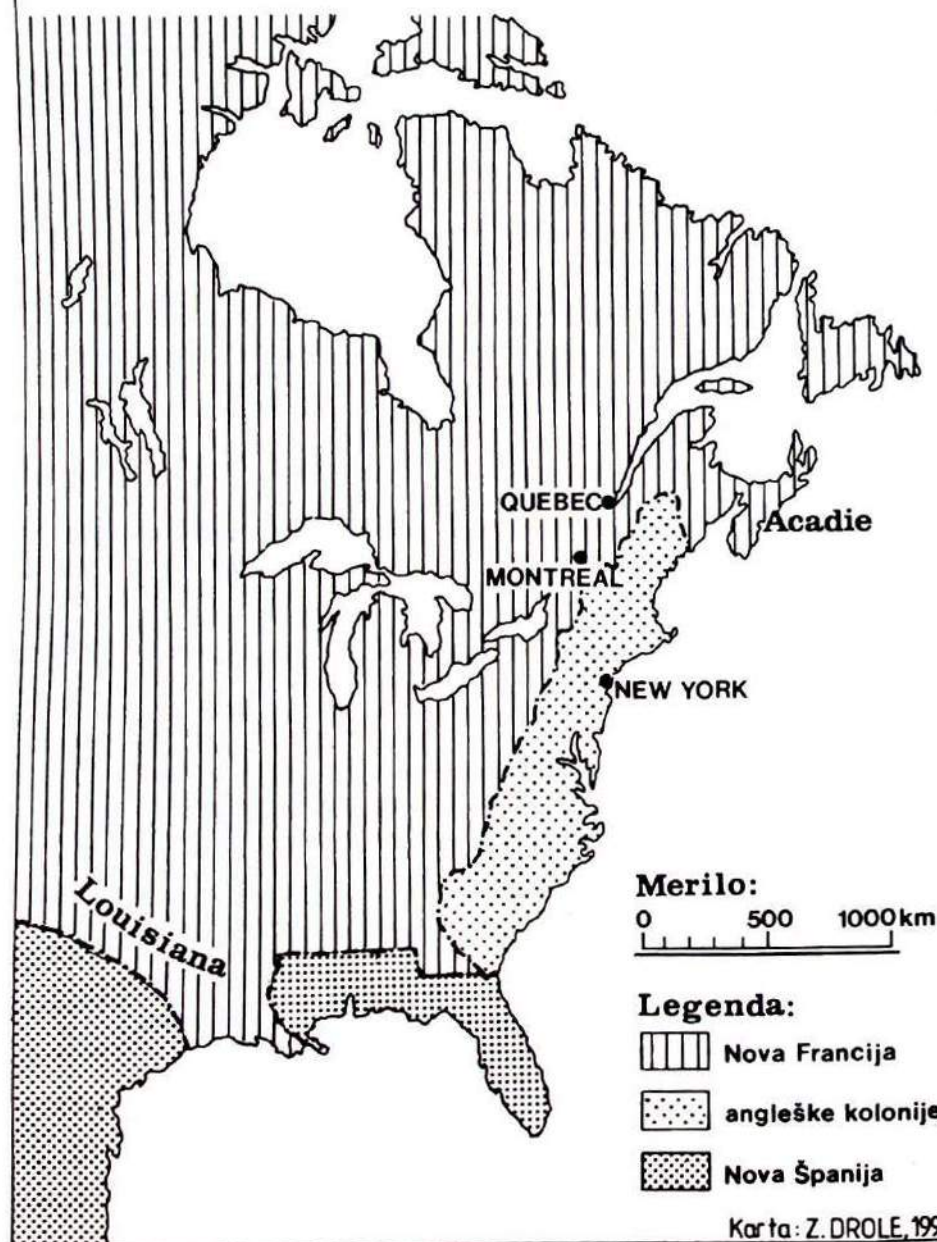
Francoske ambicije so pogosto vodile v oborožene spopade z Anglijo in vedno bolj samoupravnimi angleškimi kolonijami, ki so se iz vzhodne obale oceana razširjale proti zahodu. Z mirom v Utrechtu je Francija Britaniji odstopila Rupertovo deželo, Akadijo in Novo Fundlandijo, vendar je šele bitka pri Québec Cityju leta 1759, v kateri so Francozi doživeli hud poraz, pomenila začetek konca Nove Francije. Kot ugotavlja Dufour (1992), je bila ta bitka tudi prvi jasni signal, da svetovna hegemonija prehaja na Britanijo in da bo Amerika anglo-saksonska. Vendar lahko francoski poraz vidimo tudi v demografski premoči Angležev, saj je leta 1760 vsak šesti Britanec živel v Novem Svetu v primerjavi s vsakim tristotim Francozem. Ob teh številkah ni presentljivo, da je bila Kanada v Franciji kmalu pozabljena. Tako je leta 1831 Alexis de Tocqueville presenečen odkril obstoj Parizu neznanega francoskega naroda (Dufour 1992: 32). Še več, šele ob de Gaullovm vzkliku *Vive le Québec Libre* leta 1967, ob priložnosti svetovne razstave v Montrealu, je bila čustvena vez med matično deželo in staro kolonijo oživljena tudi politično.⁵

⁴Stalno naseljevanje belcev je pomenilo demografski, ekonomski in politični zaton teh civilizacij, prerojenih šele v šestdesetih letih tega stoletja z željami ponovne kontrole nad lastnimi zadevami, vključujoč gospodarsko in politično samoodločbo. Prostor ne dovoljuje daljše razprave o problematiki avtohtone populacije Kanade, čeprav se je članek na določenih mestih dotika.

⁵De Gaullove besede so bile nepričakovane in osupljive; angleške avtoritete so mu dale vedeti, da v Kanadi ni več dobrodošel.

Slika 4: Nova Francija, 1697

Vir: Quebec, Gouvernement du Quebec

Po koncu sedemletne vojne v Evropi, je Quebec postal štirinajsta, a prva francoska in katoliška kolonija britanske kolonialne strukture. Britanci so imeli kar nekaj težav z reševanjem problema predstavnštva za okoli 70,000 katolikov, ki so se takrat, po stari indijanski besedi, že imeli za *Canadiens*.⁶ Quebeška listina iz 1774. leta je katoličanom zagotovila versko svobodo, obdržali so lahko fevdalni sistem in francosko civilno pravo.

Kanadska elita tedanjega časa, duhovščina in *seigneurs* je lojalnost do britanske krone imela za primerno plačilo v zameno za pravice v kulturni in verski sferi. Cerkev je po odhodu francoskih uradnikov zapolnila nastali vakuum in se skoraj fanatično posvetila straženju svoje črede. Da bi *pure laine* obdržala francosko, jo je držala v katoliški izolaciji. Pri tem je vzpodbujala visoko rodnost prebivalstva s ti. maščevanjem zibelk, *le revanche des berceaux*. 2.25 odstotni letni naravni prirast v teku treh stoletij je bil v svetu le redko presežen (Bell 1992: 33).⁷ Francoska kanadska populacija naj bi skozi družino in transmisijo vere, jezika in tradicije izpolnila svoje religiozno, kvazi-božansko poslanstvo v Severni Ameriki.

Ob vedno večjem naseljevanju angleško govorečih na severu Erijskega jezera, najprej kakšnih 80,000 lojalistov, ki so zvesti britanski kroni bežali pred ameriško revolucijo, in nato vedno večji imigraciji iz britanskih otokov, je leta 1791 Ustavna listina razdelila obe populaciji v dve provinci: Zgornjo in Spodnjo Kanado, kasnejši jedri Ontaria in Quebeca (Brogan 1985:189). Na osnovi britanskega parlamentarnega sistema je omogočila tudi reprezentativni sistem za *Canadiens*, ki so menda slavili to pridobitev na božično noč, nazdravljali francoski revoluciji in univerzalni svobodi, vzhičeni nad svojo povzdignjenostjo na dostojanstvo "prvega naroda" Evrope (Trofimenkoff 1982). Uveden demokratični element je, kot se zdi, pričaral iluzijo majhne Britanije, glas, čeprav ne nujno tudi oblast ljudstva.

V začetku 19. stoletja so Britanci že številčno in ekonomsko dominirali v Montrealu in v vzhodnih delih Gornje Kanade. Ob dezintegraciji starega sistema, se je znotraj francosko-kanadske populacije razvil nov izobraženi sloj. Ko je njihovi *Parti Patriote* uspelo zanetiti upor, so ga britanski vojščaki s pomočjo Katoliške Cerkve hitro zatrli. Lord Durham, veliki reformator bitanskega imperija, je ob svoji ocenitvi situacije obsodil francosko-kanadski napor na propad in predlagal združitev obeh provinc v unijo. S tem je angleščina postala edini uradni jezik. Tako poraženi in obsojeni kot manjvredna "rasa", izražena v *historia rerum gestarum* Durhamovega poročila kot rasa brez zgodovine in literature, ki lahko pričakuje le asimilacijo,⁸ so francoski Kanadčani polni nove energije, preoblikovali svoje institucije. Odpravili so fevdalizem, posodobili civilno pravo in reorganizirali šolski sistem. Vse to, Durhamu navkljub, v francoščini.

⁶ *Kannata* je indijanska beseda, ki pomeni "naselitev". Jacques Cartier je leta 1534 tako poimenoval območje prve naselitve okoli Reke Sv. Lavrenca.

⁷ Skoraj vsa frankofonska populacija Quebeca izvira iz kolonistov, ki so prišli do leta 1670. Bell navaja številko 10,000 (Bell 1992: 33), Rodal 60,000 (Rodal 1991: 160). Za Quebec je specifična tudi visoka frekvenca enakih priimkov.

⁸ Glej odlomek iz posebne sekcije Durhamovega *Reporta* o inferiornosti Francozov v Snyder 1982: 290.

Konfederacija (BNA) je tako bila že šesti, in do danes najtrajnejši poskus življenja pod skupno streho. Prav ideja angleško-francoske "pogodbe" med dvema "ustanovnima rasama" je dajala možnost in morda legitimnost mnogim zahtevam, ki so v teku dvajsetega stoletja prihajala iz province Quebec. Kajti kot so to pogodbo interpretirali francoski Kanadčani je Quebec postal njih domovina (Medved 1993). Ko je Kanada, v nasprotju z željami Quebeca, sodelovala v burski in nato v prvi svetovni vojni, ob ističasni ukinitvi izobraževanja v francoskem jeziku v Ontariu, ki je tedaj še imel približno 10 odstotkov francosko govorečih, so se *Canadiens* začeli imenovati *Québécois*.⁹ To je bil že začetek premika iz manjšinske v večinsko situacijo (Medved 1995a).

Spomin

Čprav je bila britanska osvojitev francoskih območij Severne Amerike zgodovinsko pomembna, se mnogo avtorjev strinja, da za francosko populacijo ni prišla kot šok. Balthazar (1990) tako ugotavlja odsotnost pomembnejšega popularnega gibanja in paternalistično simpatijo prvih britanskih guvernerjev, večinoma konservativnih aristokratov, do po starih tradicijah živečega francoskega prebivalstva, ki je ostajalo dokaj brezbržno do duha uporništvu v drugih britanskih kolonijah.

Navkljub temu se je britanska osvojitev izkazala za izredno pomembno za kasnejšo nacionalno zavest, saj je *le catastrophe* oz. katastrofa kot so francoski Kanadčani poimenovali britansko "osvojitev" za njih predstavljala obliko "izvirnega greha" in trenutek resne travme. Le-ta je lahko bila bolj zamišljena kot resnično aktualna, vendar "spomin" ne more biti kar tako izbrisan iz kolektivne zavesti (Balthazar 1990: 42-44). Nekateri ta spomin opisujejo kot ideološko konstrukcijo, vcepljeno na quebeško kognitivno realnost (Nemni 1992: 226; Jewsiewicki 1995). Kot primer se pogosto navaja odločitev provincialne vlade, ki v 1970-tih spremenila moto registrskih tablic vozil, ki v Severni Ameriki pogosto promovirajo regionalno identiteto, iz *La belle province* ali lepe province, v biblijsko zvonečo *Je me souviens*, spominjam se. Samo geslo je bilo sicer sprejeto že kakšnih sto let prej in je del dekoracije posvetovalne sobane quebeškega parlamenta. Vendar pa politično po svoji definiciji, kot razpravlja Jewsiewicki (1995) v dobi komoditet in administracije obuja Heideggeriansko avtentičnost v kontradiktornem odnosu s kulturo politične samoreprezentacije, to je reprezentacije v kateri je posameznik član skupnosti po volji svobodne izbire.

Zatorej analizirajmo sledeči komentar politologa Léona Diona (1988) o njegovih lastnih čutenjih, ki v marsičem osvetljuje številne pomembne elemente francosko-kanadske samo-identifikacije in pogleda na zgodovino:

"When I think of Quebec, my homeland, my heart beats fast; when I think of Canada, my country, reason takes over. Yet in a sense Canada too is my homeland; my

⁹ V nadaljnjem tekstu uporabljam izraz *Québécois* (Quebečani) za frankofonske prebivalce Quebeca, ki se identificirajo s provincijskim teritorijem. To ne pomeni, da tudi ostali prebivalci province niso Quebečani. Izraza frankofoni in anglofoni označujeta bolj jezikovno identifikacijo. Takana terminologija je postala običajna v sedemdesetih letih, medtem ko je za prebivalce, predvsem kasnejše priseljence, ki govorijo ostale jezike v Kanadi običajen termin alofoni.

ancestors discovered, explored and partially occupied it as far as the foothills of the Rockies, but they were somehow robbed of their great inheritance and gradually pushed back to Quebec, which they clung to and which they multiplied in. My emotional ties with Canada are thus weaker than they are with Quebec (Dion 1988: 288).¹⁰

Dion, podobno kot mnogi quebeški intelektualci značilno kombinira intelektualno analizo z obrambo nacionalizma. *Québécois* oz. francoski Kanadčani so razumljeni kot vrsta izvirnega, na cedilu puščenega prebivalstva. Da se pri tem Indijancev in Inuitov (Eskimov) ne omenja, je simptomatično za takšno ideološko vizijo, kajti solidarnost z "domovino" je pogosto centralna v (etno)nacionalistični ideologiji. V tem primeru ne pomeni le "pozabo" še avtohtonejših prebivalcev, temveč so francoski Kanadčani sami predstavljeni kot premaganci in žrtve. Za Diona torej spomin ni skonstruiran, temveč ločitev od matične Francije predstavlja "resnično najbolj travmatično izkušnjo naše narodne mladosti (Dion 1988: 287)." V kolikor je zgodovina, kot jo definira Champange (1990) otroški spomin naroda, potem je po Dionovi percepciji za francoske Kanadčane to spomin zlorabljenega otroštva. Vendar pri tem Dion ne dodaja, da je bila zgodovina slavnega fizičnega preživetja pred in boja za kulturno preživetje po izgonu iz Akadije in bitki pri Québec Cityju - ki je menda trajala borih petnajst minut - kot dimenzija gojitve sanj o bodočnosti naroda bila dodana šele v tridesetih letih tega stoletja, z lekcijami opata Groulxa in njegovega časopisa *L'Action française*.

Dion tudi trdi, da so bili francoski Kanadčani "potisnjeni nazaj" v Quebec, čeprav so živeli v mnogih predelih Kanade. Pri tem pozablja, da je bila ideja populacijske eksplozije za ponovni "prevzem Kanade" s pomočjo števil v določenih krogih popularna. Takšno razmišljanje je bolj razumljivo v kolikor pogoje, v katerih se ja znašla francoska populacija opišemo kot minorizacijo (Bathazar 1990), kar pomeni da se je francosko govoreče prebivalstvo, navkljub številčni premoči vse do sredine 19. stoletja, definiralo kot manjšina v smislu politične reprezentacije. Navkljub temu, da je bilo nekaj uporov proti angleški dominaciji, pa je večina francosko govorečih takšno stanje sprejemala, saj je bil boj za preživetje ali *survivance* versko-kulturni in ne politični boj. McRoberts (1993) opaza, da sta bili za ta tradicionalni tip nacionalizma značilni idealizacija kmečke družbe in vaških župnij ter negativen odnos do državnega vmešavanja. Različne razlage tudi poskušajo ponuditi odgovor na to, zakaj je takšen tip nacionalizma prevladoval vse do šestdesetih let tega stoletja. Ena izmed teh teorij se ukvarja s pojmom "fragmentne kulture", saj naj bi po tej razlagi Quebec bil dvojno izoliran, torej izoliran tako od idej francoskega Razsvetljenstva kakor od idej ameriškega Liberalizma (McRoberts 1993: 84-88).

Trditev, da so bili francosko govoreči prebivalci Kanade "porinjani nazaj" v Quebec se lahko razume tudi z drugačne perspektive. Proces namreč lahko vidimo tudi kot pot k zoževanju in teritorialnem osnovanju narodnostne identitete, ki se je, kot omenjeno, začel v začetku tega stoletja, ko se je večina francoskih Kanadčanov raje začela identificirati kot *Québécois* in manj kot *Canadiens* oz. kasneje *Canadiens français*. Med

¹⁰ Kadar mislim na Quebec, moja domovina, mi srce bije hitreje, kadar mislim na Kanado, me prevzame razum. Vendar je v nekem smislu tudi Kanada moja domovina; moji predniki so jo odkrili, raziskovali in delno naselili vse do vznožja Skalnega gorovja, vendar so bili nekako oropani svoje velike dediščine in postopoma potisnjeni nazaj v Quebec, na katerega so se oklepali in se v njem množili. Moje čustvene vezi s Kanado so zatorej šibkejšje kot s Quebecom (moj prevod).

pogoji za takšno teritorialno zoževanje samo-identitete je bila pomembna tudi obstoječa teritorialno-politična organizacija, ki je pripomogla k konstituciji socialno-psihološke podlage boja za suverenost, torej političnega boja znotraj danega geografskega okvira. Temu boju lahko v različnih dimenzijah sledimo vsaj od tridesetih let tega stoletja. Vendar ta proces ni končan, saj nekateri raje sprejemajo francosko-kanadsko identiteto kot "restriktivno" quebeško.

Torej, vse od britanske zmage ter vsaj do konca druge svetovne vojne sta Quebec in francoska Kanada bili ruralna in zaprta katoliška družba. Lokalna oblast je bila v rokah Cerkve, medtem ko so Britanci imeli oblast na državni ravni in nadzor nad gospodarstvom. "Nacionalistično" gibanje male buržoazije se je v prvi polovici 19. stoletju sicer razvilo celo v upor, ki pa je bil istočasno usmerjen tako proti britanski oblasti kakor proti klerikalni francoski avtoriteti. V tem smislu bi to gibanje lahko označili bolj v smislu patriotizma, značilnega za severno-ameriški kontekst 19. stoletja, to je v smislu opozicijskega boja za enakopravnost in socialno pravičnost.¹¹

Mnogi avtorji označujejo francosko-kanadski narod kot neločljivo povezan s Cerkvijo. Juteau (1993) ugotavlja, da so bile verske institucije, ki so funkcionirale kot agent regulacije in kontrole državi enakovreden aparat. Jewsiewicki (1995) je prepričan, da je lokalno Katoliško Cerkev francoska revolucija oropala politične izbire bodisi v iskanju podpore iz Francije ali v spravi z britansko vlado, saj je revolucionarna dediščina, kakor je to videla quebeška Cerkev, celo Francijo spremenila v krivoversko. Cerkev se je imela za braniteljico kulture "prave", pred-revolucionarne Francije v eksilu in za preroditeljico Francije kot legitimne države na kanadskih tleh. Za francoske Kanadčane obdarjene s tem poslanstvom, je predstavljala državo in se, ko je bilo potrebno pozabiti *res gestae* upora leta 1837, ki bi lahko ogrozil takšno zgodovinsko poslanstvo poslužila že spletene mitološke zgodovine tujih simbolov (Jewsiewicki 1995: 283-284). *Fleur-de-lis*, francoska lilija kot eden izmed teh simbolov na primer, ostaja zastava province Quebec.

A čeprav prvotno zakoreninjena v Cerkvi, je bila za narodnostno identiteto odločilna pomembnost jezika. V tem smislu lahko francosko-kanadski narod, morda nekoliko presenetljivo za poznavalce quebeškega nacionalizma, opišemo kot *Kulturnation*, kjer so vera, jezik in rod služili kot demarkacijski kriteriji. "Spomin" je tem kriterijem dodal nadaljno dimenzijo: zgodovino. Ko so se ti elementi projicirali tudi v geografsko omejen okvir so bili podani pogoji, ki pogosto, če ne neizbežno vodijo v boj za "suverenost", politični nacionalizem kot geografsko naizrazitejši izmed vseh političnih gibanj. Šele ta preobrazba je, kot jo je pravilno označil Rodal (1991) "evolucija *Québécois* v *Staatsvolk* (Rodal 1991: 160)."

Modernizacija nacionalizma

Razvoj Quebeca po letu 1960 je zgodba transformacije družbe iz defenzivne manjšine v zaklonišču lingvistične in kulturne enklave v samozavestno večino, v lastnih terminih razločen narod, pripravljen - če tako želi - prevzeti kontrolo nad lastno nacionalno državo.

¹¹ Več o različnosti in medsebojnem prepletanju idej nacionalizma in patriotizma glej npr. v Medved 1995b.

Liberalna stranka pod vodstvom Jean Lesage-a, ki je zmagala na provincialnih volitvah leta 1960 je končala dolgo vladavino konservativne in s Cerkvijo povezane *Union Nationale* ter njenega avtoritativnega šefa Muarica Duplessisa, ki je vodil državo "kot družinsko firmo" (Liséé 1991; Lamonde 1991: 25). Ta sprememba je vodila do vala reform znanih pod imenom *le révolution tranquille*, tihe revolucije. Sekularna intelektualna elita, ki se je zbrala v stranki je imela namen, da ustvari liberalno družbo, ki naj bi bila moderna, organizirana, planirana in učinkovita. Državne institucije so bile modernizirane, izobraževanje sekularizirano, zdravstvo in socialne službe reorganizirane, elektro gospodarstvo nacionalizirano. Eden glavnih ciljev tega obdobja je bila revizija ekonomskega sistema v korist do tedaj "na lastnem teritoriju" ekonomsko inferiorne večine, ki je potekala pod geslom *maître chez nous*, gospodarjev v lastni hiši (Linteau 1994: 119).

Vzpon modernega nacionalizma, usmerjenega k prevzetju državne oblasti v Quebecu je mogoče analizirati z več perspektiv. Lahko ga pripisujemo hitri modernizaciji, ki je privedla do intenziviranja komunikacij med francosko govorečo populacijo Quebeca, ob istočasni zaprtosti proti drugim, predvsem do tedaj ekonomsko dominantne angleško govoreče manjšine. V tem kontekstu je francoski jezik postal izredno pomemben, medtem ko so po ostalih kanadskih provincah razpršene francosko govoreče skupine ostale na periferiji tega procesa, podložne nadaljni asimilaciji v angleško okolje (Balthazar 1990: 120-122). S tem je bil proces minorizacije končan. *Québécois* so se sedaj imeli za večino in začeli zahtevati tudi status vreden njihove lastne predstave. Ta nova narodna zavest je izključila druge francoske Kanadčane, s katerimi niso več delili manjšinskega položaja. Glede na to lahko trdimo da je bil quebeški narod, "rojen" v šestdesetih leta tega stoletja bolj definiran po teritoriju kot pa etničnosti.

Po drugi strani lahko ta proces analiziramo tudi v povezavi s pojavom novega družbenega sloja, predvsem vzpona novega tipa inteligence, ki ne obstaja ne v ostali Kanadi ne v ZDA. V povojnem obdobju je prav neverjetna rast inteligence, ki je v glavnem prihajala z univerze Laval, dala gorivo političnemu aktivizmu. K temu je pripomogla tako profesionalna evolucija inteligence, poprej koncentrirane v svobodnih poklicih, kakor njena socialna ekspanzija, ki jo je omogočila večja mobilnost, in ne nazadnje, njena koncentracija v kozmopolitski dvojezični metropoli Montreala, tedaj še najvažnejšem ekonomskem centru Kanade. Taylor (1965) razlaga za tako močni položaj te elite v okolju različnem od ruralnega podeželja prejšnjih elit ponuja prav v tradiciji. Zgodovinsko gledano je bila velika razlika med visoko izobraženimi in ostalo populacijo, pri čemer so prvi uživali še poseben prestiž v družbi, ki se je borila za svoj kulturni obstoj. Vendar je bila nova intelektualna nacionalistična elita usmerjena v modernizacijo in reformacijo družbe in morda, kot trdi Latouche (1993) kar preveč zavzeta z "diferenciacijo modernega nacionalizma od njegove reakcionarne prve inkarnacije (Latouche 1993: 12)." Edino kar je s prejšnjim defenzivnim nacionalizmom imela skupnega je bil jezik.

V tem razvoju je pomembna še ena komponenta. S pospešeno modernizacijo družbe se je lahko vpliv države močno povečal, vendar ne ekspanzija ne birokratizacija nista mogli izvajati svoje avtoritete nad vsemi francoskimi Kanadčani, kot morda poprej Katoliška Cerkev. Vzpon državnega aparata je torej nujno pogojeval večji poudarek na teritorij, ki je zdaj postal osnova identifikacije. Država je bila sprejeta kot instrument

nacionalne emancipacije, "narod je postal temelj države, ki je v zameno skupnost zaščitila ... in redefinirala (Juteau 1993: 86)". V tem redefiniranju sta birokracija in inteligenca sodelovali. Čeprav sta v tem skupnem boju prihajali v stalno protislovnost s federalno vlado, sta želi uspehe v ekonomski reformi in na področjih jezika in kulture.

Opisani razvoj je Quebečane v mnogočem dejansko približal ostali Kanadi, vendar je postalo očitno, da so pravila igre postavljali angleško govoreči. Takšne okoliščine so primerljive tistim s katerimi se srečujejo priseljenci. Taylor (1965) sugerira, da so bili francoski Kanadčani dejansko pojmovani enako kot priseljenci (Taylor 1965: 160). Vendar pa je treba pripomniti, da je bila asimilacija v sredini šestdesetih let takorekoč sprejet aksiom. V Kanadi kot tudi drugje v svetu so mnogi verjeli, da bodo celo starodavne etnične manjšine nekako stopljene v moderno družbo. Takšno samo-izbrisanje je bilo pojmovano za pozitivno, saj naj bi privedlo do bolj enakopravne in manj konfliktno usmerjene družbe. Navkljub temu je malo verjetno, da je bilo takšno načelo širše sprejeto v Quebecu, čeprav so nove politične sile vsaj uvodoma idealizirale državo blagostanja tudi v smislu večje kulturne homogenizacije Kanade. Lahko bi dodali, da so Liberalci bolj kot promovirali nasprotovali radikalizaciji nacionalizma v provinci, vendar so bili sčasoma potegnjeni v ideološke tokove advokacije avtonomije in čvrstega položaja francoskega jezika. Navkljub temu so vseskozi nasprotovali zahtevi po popolni samostojnosti.

Zagovornik separatistične linije je bila leta 1967 ustanovljena Parti Québécois, (PQ). Z dinamično osebnostjo Réneja Lévesque-a je predstavljala največji izziv Liberalcem. V smislu države blagostanja se sicer ni razlikovala od Liberalcev in je, ko na oblasti, tudi pokazala prožnost ki je mnoge presenetila, še posebej po izgubljenem referendumu leta 1980. Čeprav je stranka obdržala volilce tudi po tem velikem porazu, je odepitev Quebeca vsaj za nadaljnjih 15 let nekako izgubila svoj momentum.

S tega stališa se quebeški moderni nacionalizem, izhajajoč iz globoko konservativnega prednika dozdeva, vsaj po severno-ameriških standardih, za levo orientiranega. Vendar povezava med "novim nacionalizmom" in relativno levo orientacijo ni izjemna ali celo edinstvena za Quebec. Angleško govoreča Kanada je že pred quebeško tiho revolucijo razvila lastno znamko le-te, predvsem v reakciji na povojno eskalacijo političnega in ekonomskega vpliva ZDA. Ti kanadski sindrom treznega zaupanja v bodočnost, zaupanja ki se ponaša z zunanjo politiko in državo, ki ji je uspelo doseči visoke standarde življenja brez impozicije netolerantne komformnosti v iskanju pravičnejše distribucije bogastva doma in v tujini, je v marsičem pripomogel k novemu nacionalnemu čutu (McNaught 1978: 298). V tem leži, kot se zdi, tudi paradoks v primerjavi z ZDA, ki je bila v nasprotju s konservativno in hierarhično Kanado vedno bolj liberalna, radikalna, individualistično in egalitarno usmerjena družba. V povojnem obdobju se je s tranzicijo kanadskega konservatizma v bolj socialno-demokratsko ideologijo to v marsičem spremenilo. Morda ta sprememba ni tako paradoksalna kot se na prvi pogled dozdeva. Tako konservativne kot socialistične ideologije rade redijo državno avtoriteto. Vendar Lipset (1991) osvetli še en pomemben kontekst. Kanadska populacija, ki je bila poprej v dveh "državnih cerkvah", v Anglikanski in Katoliški je doživela hitro sekularizacijo evropskega tipa, medtem ko so različna verska gibanja v ZDA obdržala preseñteljivo moč v primerjavi z večino drugih industrializiranih držav.

Stremljenje po državni avtoriteti v smislu dosega politične, ekonomske in kulturne avtonomije naroda ni karakteristično le za Quebec, kvečjemu je značilnost vseh gibanj

ki se imajo za zaščitnike pred tujo dominacijo. To velja tudi za angleško govorečo Kanado, predvsem v njenem boju proti vplivu ZDA.

Po mnenju večine razpravljalcev je prehod Quebeca iz desnega v levi del političnega spektra povezan s spremembami v nacionalni identiteti. Tako je osnovni kriterij teritorija kot definiranja naroda pogosto enačen s tranzicijo zaprtega "etničnega" v odprti "civilni" nacionalizem. Vendar pa ni nujno da teritorialni kriterij presega etničnega ali da je celo enak civilnemu (Medved 1996). Etiketa *Québécois nation* ne pomeni predaje etnične identitete, temveč predvsem zrcali predstavo po kateri francosko-kanadski narod lahko preživi le v Québecu, torej le v enem segmentu.

Temeljno vprašanje razprav o Quebecu se običajno nanaša prav na to, ali je etnični nacionalizem poražen ali v sodobnem moderniziranem nacionalizmu še vedno ostaja "reakcionarni" element. Najbolj vroči nasprotniki samostojnosti Quebeca, kot tudi frankofonske politike pogosto navajajo neokusno dediščino starega nacionalizma, njegove ksenofobije, anti-semitizma in simpatiziranja z evropskim fašizmom za časa Duplessisa. Tako trdijo, da se je zaradi teh temeljev quebeškega nacionalizma nujno boriti proti separatizmu in za tesnejšo povezanost z multikulturno Kanado kot okvirjem zaščite manjšin v Quebecu in frankofonov v ostalih kanadskih provincah.¹² Za zagovornike samostojnosti Quebeca so takšni napadi klevete v interesu angleško-kanadske dominacije zdaj emancipiranega Quebeca. Spor je torej tesno povezan s vprašanjem alternativ samostojnosti. Ena teh je multikulturalizem, poskus ohranitve in morda preživetja kanadske federacije, četudi v modificirani obliki.

Kanadska alternativa

Nacionalna identiteta je "bistveni kanadski problem" (Lipset 1991:42). Ta problem se stalno suče okoli tega, iz česa se kanadska identiteta pravzaprav sestoji. Negotovost je značilna predvsem za anglofonsko Kanado, kajti francofonska, najbolj seveda v Quebecu, ima vsaj že od časa britanske osvojitve distinktno kolektivno identiteto, ki je bila izražena tudi v ideji, da naj bi Kanada bila domovina dveh narodov. Ideji, ki jo je angleška Kanada razumela kot priložnost cementiranja enotne kanadske identitete.

Ena izmed težavnosti ideje dveh narodov je v tem, da je težko razlikovati angleško-kanadski narod, kar lahko ilustriramo tudi s tem, da ima večina tujcev Kanado za nekakšen podaljšek ZDA, z izjemo Quebeca morda, v kolikor se sploh zaveda obstoja in specifičnosti te province. Celotno *Québécois* pogosto vidijo angleško govoreče sodržavljane kot Američane na napačni strani meje. V razpravah o tem kaj bi se zgodilo s Kanado, v kolikor bi se Quebec res odcepil, so nekateri quebeški politiki celo predlagali, naj se periferne province enostavno priključijo ZDA. Takšna odslovitvev je brez dvoma nepravilna, kajti navkljub ameriški kulturni in ekonomski dominaciji je upiranje trdovratno ter je tudi precej pripomoglo k kanadski politični identiteti. Kanadski nacionalizem zatorej dejansko cveti prav med anglofoni, medtem ko *Québécois* ostajajo pasivni ali direktno negativni.

¹² Glej npr. Sniderman et al. 1992; Richler 1992.

Dejstvo pa je, da je anglofonska populacija interno mnogovrstnejša in bolj razdeljena ne le zaradi tega, ker je sprejela mnogo večji delež priseljencev kot Quebec, temveč tudi zaradi večje razpršenosti po provincah, ki imajo različne socialno-geografske in kulturne značilnosti. Z demografsko in gospodarsko rastjo dveh najzahodnejših provinc, ki izzivajo centralno pozicijo Ontaria, je interna razdeljenost angleške Kanade postala še očitnejša.

Po drugi strani mogoče trditi, da sta prav heterogenost in notranja razdeljenost pripomogli k pojavu ti. novega kanadskega nacionalizma med anglofoni, in to predvsem med intelektualci. Posebno usmerjenost novi, enotni nacionalni identiteti je dala tudi uradna politika, ko je leta 1971 multikulturalizem označila za bistvo kanadske identitete in "multikulturno identiteto" Kanadčanov kasneje omenila tudi v *Charter of Rights and Freedoms*, Listini pravic in svoboščin. Ostale sestavine tako konstruirane kanadske identitete so uradna dvojezičnost, osredotočena na pravice posameznikov, enakopravnost med provincami in ojačanje federalnih institucij.¹³

Z druge perspektive lahko poskus na teh elementih osnovanega (re)konstruiranja identitete vidimo kot manifestacijo zavrnitve priznanja quebeškega naroda in večje avtonomije province. Jačanje centralne oblasti govori v nasprotovanje separatističnim ambicijam. Podobno nakazuje tudi jačanje enakovrednosti provinc, vendar Quebec po svojem mnenju ostaja drugačna provinca, *une province pas comme les autres*.

Arhitekt nove Kanade, Pierre Elliott Trudeau, Liberalni ministrski predsednik (1968-79; 1980-84), ki je ob neki priložnosti izjavil, da "zgodovinsko gledano, francoski Kanadčani nikoli niso prav verjeli v demokracijo zase, medtem ko je angleški nikoli niso prav hoteli za druge" (Lamonde 1991) je videl možnost za enotnost Kanade v tem, da se Quebecu zagotovi, da ni geto francoskih Kanadčanov, temveč da je njihova vsa Kanada (Bennet and Jaenen 1986: 529).

V seriji pravic začrtanih v dokumentu o pravicah in svoboščinah, ki je inkorporiran v Ustavo iz leta 1982 imajo po mnenju nekaterih prioriteto prav "jezikovne pravice".¹⁴ Bolj verjetno je, da dokument gradi na liberalnem anglo-ameriškem modelu. Za Quebec, kjer je poudarek na kolektivnih ambicijah ohranjanja in razvoja francoske kulture močan takšen model ni privlačen. Za *Québécois* ni dovolj, da lahko francoski jezik uporablja kdorkoli pač želi, temveč mora obstajati tudi bodoča kolektivnost. Ni torej dovolj francosko govoriti, ampak francosko živeti in skupno graditi družbo po lastni podobi.

Takšni skupinski cilji se lahko dojemajo kot nasprotni naravi dokumenta in individualnim pravicam na splošno. Anglofoni dejansko pogosto vidijo quebeško jezikovno zakonodajo, edinstveno v sodobnem zahodnem svetu (Medved 1993) kot diskriminacijo posameznikov v imenu nacionalne skupine. Če, tako kot "komunitarni" Taylor (1991), ki analizira filozofske divergence temeljev liberalne družbe trdimo, da poleg ameriško individualnega obstaja alternativni liberalni model temeljen na pojmu, da družba lahko sprejme definicijo dobrega življenja ne da bi prizadela tiste, ki te definicije ne sprejmejo, potem bi iz tega argumenta lahko sledili številni praktični ukrepi, kot so na primer pravica vlade Quebeca, da odloča o jeziku izobraževanja priseljenih otrok. Posledica

¹³Uradna dvojezičnost je brez dvoma federalna rešitev na ustavni problem. Edina uradno dvojezična provinca je Novi Brunswick, medtem ko so Quebec, Alberta in Saskatchewan uradno enojezične.

¹⁴"Kolektivne" pravice se nanašajo na pravice žensk, aboriginalcev in kulturne skupnosti manjšin.

anglo-ameriškega "proceduralnega liberalizma" je v tem, da družba ne bi smela specificirati življenskih ciljev, saj se naj poenoti le okrog določenih postopkov, ki bi omogočali obravnavanje vseh z enako mero spoštovanja. Z drugimi besedami, družba naj bi bila liberalna v vprašanih vrednot in ciljev, vendar bi morala zagotavljati, da vsi državljani drug drugega pravično obravnavajo in da država vse enako obravnava. Iz tega sledi, da je alternativni model demonstriran v obravnavanju manjšin, ki ne sprejmejo družbenih definicij dobrega življenja. Kot razlaga Taylor je torej potrebno razlikovati med temeljnimi pravicami posameznika, ki ne smejo biti kršene in tistimi "imunitetami in privilegiji" ki so pomembni, vendar so lahko preklicani ali omejeni zaradi razlogov zastavljenih ciljev. Skratka, "družba z močnimi kolektivnimi cilji je lahko liberalna, če je zmožna spoštovanja različnosti tistih, ki njenih ciljev ne delijo in, če lahko nudi adekvatno zaščito temeljnih pravic (Taylor 1991: 71)." Glede na to, kot prelaga Taylor, se morajo pravice skupnosti v njenem boju za preživetje priznati in se lahko omogočijo z "asimetrično" federacijo. Takšno gledanje seveda ugovarja kanadski multikulturalistični "simetriji". Kot bomo videli pa asimetrična federacija v praksi že obstoji, vsaj kar se Quebeca tiče, vendar ni ustavno priznana.

Trdim torej, da sta celotni ideji quebeškega naroda najpomembnejša izziva prav najvažnejši komponenti nove kanadske identitete, multikulturalizem in dvojezičnost. Ta trditev lahko v vprašanju dvojezičnosti zveni precej nenavadno, saj je bila s Trudeaujem dvojezičnost povzdignjena v načelo, s tem pa se je položaj francoskega jezika v Kanadi dejansko utrdil. Pričakovali bi torej lahko, da bodo *Québécois* s tem zadovoljni. Vendar temu ni tako, najverjetneje zato, ker je bila prekinjen koncept povezanosti med jezikom in kulturo oz. koncept dveh jezikov-dveh kultur. Prav komisija za "Dvojezičnost in Bikulturalizem" ki naj bi poročala o krizi kanadske nacionalne enotnosti, in ustanovljena v letu 1963 "priznala quebeške probleme za kanadske probleme" je opustila koncept jezika in kulture v smislu kolektivnosti. Bikulturalizem, katerega osnovni pogoj je tedanja vlada Quebeca videla v primarnosti francoščine v provinci, je torej s spoznajem - in morda priznanjem - več kultur spremenjen v multikulturalizem. Kaj je dejansko bilo v ozadju te proklamacije ostaja vprašljivo. Kot je razlagal Trudeau, so to bile predvsem zahteve različnih kultur po enaki podpori, zatorej: "Četudi sta dva uradna jezika, ni uradne kulture, niti ne more ena etnična skupina imeti prednost pred katero koli drugo (Bennet and Jaenen 1986:531)." Po drugi strani, če nam je sklepati po poprej omenjeni Trudeaujevi viziji o možnostih kanadske enotnosti, je bil namen proklamacije multikulturalizma morda v tem, da bi obrzdal pojem dvojnosti in izničil zahteve Quebeca po različnosti na osnovi kulture. Za quebeški narod definiran kot le ena izmed mnogih etničnosti, Trudeaujeva vizija enakopravnosti ni bila privlačna. Da je bil "angleški" narod definiran enako ni bila prava tolažba, ker je jezikovno in kulturno tako ali tako dominanten.

Rezultat tega je, da se je v nasprotju z naperi federalne vlade, in navkljub temu, da del anglofonov podpira novo kanadsko identiteto, ki zajema tudi sprejemanje francoske dediščine, kanadska družba pomaknila k geografsko definiranemu dualizmu, ki ga

sestavljata dve enojezični regiji.¹⁵ V poteku tega procesa je pomembno tudi to, da status province Quebec v kanadski federaciji ni natančno definiran.

Ustavni zastoji

Ustava iz leta 1982 je bila krona Trudeaujeve dobe in pomembna prelomnica v kanadski zgodovini, vendar "patriacija" ustave s strani Quebeca ni bila pojmovana kot zgodovinski napredek. Dejansko so novo ustavo zapisale federalna vlada in angleško govoreče province, medtem ko je v koncesijo Quebecu dodana "navkjubna klavzula", ki provincam dovoljuje izjemo do aplikacije Listine o pravicah in svoboščinah. Čeprav se je ob trenutku, ko je britanska kraljica podpisala dokument dozdevalo, da je kanadska enotnost zagotovljena, je v letu 1990 federacija doživela svojo najglobljo politično krizo, ki je nakazala, da bo morda celo delitev dežele neizbežna. Poskusi, ki naj bi krizo umirili so situacijo dejansko še poslabšali, kar se je dve leti kasneje izrazilo na referendumu. Navkljub temu, da so Kanadčani, pa tudi Quebecani, ki so se leta 1995 ponovno odločali o tem ali naj gredo v pogajanja za samostojnost ali ne, verjetno že utrujeni od nenehnih referendumov, vprašanje preciziranja statusa province Quebec ostaja odprto.

V razvoju dogodkov, ki so se začeli po drugi svetovni vojni in so med drugim zadevali večjo neodvisnost Kanade od Velike Britanije, je po mnenju nekaterih vlada St. Laurenta zamudila priložnost patriacije ustave že v petdesetih letih. Čeprav so bili staremu BNA dokumentu kot stalnemu pomniku kolonialne dobe, dodani amandmaji, ki so zadevali pravnomočnost zakonskih dopolnil na federalni ravni, je vprašanje provincijskih jurisdikcij zahtevalo dodatno odobritev vseh provinc (Bothwell *et.al.* 1989: 134-137).

Ko je patriacija Ustave postala ponovno aktualna so bile razmere v marsičem spremenjene. Liberalna vlada Quebeca je v prvi polovici sedemdesetih let zagovarjala federalizem kot ekonomsko koristen okvir, vendar je v patriaciji ustave videla priložnost za priznanje quebeških kulturnih pravic in garancij za področja, ki so se nanašala na kulturno varnost, kot so na primer komunikacije in priseljevanje. Istočasno se je morala spopasti z manj potrpežljivimi, predvsem s terorizmom radikalne *Front de Libération du Québec*, ki je zahteval precej smrtnih žrtev in v oktobru 1970 dosegel višek z ugrabitvijo in umorom drugega ministra quebeške vlade. Uvedba izrednega stanja in aretacije stotin ljudi so družbo polarizirale, a ko je v letu 1976 prvič prišla na oblast *Parti Québécois* (PQ) se je boj za natančno opredelitev statusa province dejansko šele začel.

Predlog Réneja Lévesque-a, ki ga podaja že v svoji knjigi *Option Québec* (1968), je brez dvoma eden zanimivejših v politični zgodovini Quebeca in očitno inspiriran na primeru tedanje Evropske Skupnosti.¹⁶ Z *souveraineté-association* naj bi Quebec imel

¹⁵Ta trditev se lahko podpre, kot bomo videli, s posledicami jezikovne zakonodaje v Quebecu, in v anglofonski Kanadi, navkljub posledicam politike dvojezičnosti. Kot omenjeno se slednja ne nanaša na vsakodnevno življenje, vendar je pripomogla k povečanju števila anglofonov, ki lahko komunicirajo tudi v francoščini. Popis leta 1991 izkazuje, da le 16,3 % Kanadčanov zna oba uradna jezika; 7,5 % tistih, katerih materinščina je angleški jezik govori tudi francosko v primerjavi z 86,7 % frankofoni, ki znajo tudi angleško. To nakazuje, da večina dvojezičnih Kanadčanov, pri čemer mislim na uradna jezika, ostaja "francosko-kanadska".

¹⁶Knjiga se začne odločno: *Nous sommes des Québécois*.

politično suverenost ter ostal v ekonomskem in monetarnem združenju z ostalo Kanado. Šlo je torej za nekakšno kombinacijo teritorialne kulturne suverenosti in "profitabilnega federalizma", ki so ga priporočali Liberalci. V letu 1980 je bil pripravljen referendum, kjer bi "ja" na okorno postavljeno 107 besed dolgo vprašanje pomenil, da bi quebeška vlada dobila mandat da se za takšno obliko neodvisnosti pogaja s federalno vlado. 60 odstotkov volilcev je glasovalo proti, vendar s tesno večino med frankofoni.

Trudeau, ki je obljubil prenovu federalizma, v kolikor bo predlog PQ odbit, je pogosto osebno okrivljen za izgubo. Prenova federalizma naj bi bila nova kanadska ustava, vendar se je Quebec, kot pišejo francosko govoreči družboslovci, v svojih pričakovanjih večjih pooblastil razočaral (Stéphane Dion 1992: 111). Ustava v imenu enakosti provinc in prioritete individualnih pravic ni priznala obstoj quebeškega naroda in pravice geografskih etničnih skupin niso dobile enakega priznanja kakor kolektivne pravice aboriginalcev, jezikovnih skupnosti in žensk (Fournier 1990: 7-10).

Z zamenjavo vlad tako v Kanadi kot v Quebecu se je razpoloženje za dosego sporazuma izboljšalo. Brian Mulroney, vodja Progresivnih-konservativcev je obljubil, da bo iskal nove možnosti za Quebec preko revizije federalne strukture, medtem ko je Liberalna vlada v Quebecu pod vodstvom Roberta Bourasse tudi verjela v federalizem, vendar s priznanjem "različnega značaja quebeške družbe" kot "distinktne družbe" (Québec's traditional...: 20). Spomladi leta 1987 je Mulroney s paketom ustavnih reform in s sporazumom premierjev vseh provinc "pripeljal Quebec nazaj v Ustavo". Sporazum znan pod imenom *Meech Lake* (Constitutional Accord) je kasneje pripeljal do največje ustavne krize. Sporazum je priznal vse, kar je Quebec hotel: priznanje posebnega značaja province, nadzor nad priseljevanjem in lastno ekonomijo, kot tudi večji politični vpliv v federaciji. V treh letih naj bi vsi parlamenti sprejeli sporazum, vendar se je ustavni kompromis sprevrnil v volitev za ali proti quebeški družbi.

Pojem "distinktne družbe" je namreč predstavljal bistveni premik iz prejšnje koncepcije dveh ras - dveh etničnih skupin - dveh narodov, kakor pač se je v teku časa spreminjala terminologija ter s tem reformuliral ne le odnos med francosko in angleško Kanado temveč tudi odnos v razmerju moči. V razpravljanje o "distinktni družbi" se je vpletlo skorajda vse in vsakdo, a do preloma je prišlo v dveh najmanj naseljenih provincah, Manitobi in Novi Fundlandiji. Primer Manitobe je vzbudil največ pozornosti, ker je odločitev ležala v rokah enega samega parlamentarca, bivšega poglavarja Ojibway-Cree, Elijah Harperja, ki je izrazil svojo nezadovoljstvo z dejstvom, da zahteve "Prvih Narodov" niso bile upoštevane.¹⁷

Čeprav se lahko dozdeva, da sta bili za poton ustavnega kompromisa krivi le ti dve provinci, pa so njun boj podpirali širom vseh angleško-govorečih provinc. Nekateri to pripisujejo ogorčenosti nad quebeško jezikovno zakonodajo, mnogi quebeški nacionalisti pa za to krivijo tedaj že iz aktivnega političnega življenja upokojenega Trudeauja in njegovo kritiko dela kompromisa, ki se je nanašala na različnost quebeške družbe

¹⁷ Kar se tiče ustanovnega dokumenta Kanade (BNA) najbrž nihče ne bi zanikal, da "Prvi Narodi" niso v nekem smislu tudi bili ustanovni, vendar pa je veljalo kot dejstvo, da niso bili del "pogodbe". Indijanski problem je bil viden kot problem asimilacije in "civilizacije", ne pa ustvarjanja ustave. V treh stoletjih so se Prvi Narodi naučili "procedure" in dejansko Harperju, ob pomoči pravnih svetovalcev, ni bilo potrebno mnogo več kot reči ne "enajstim belim možem."

(S. Dion 1992:113; Weaver 1992:62). V primerjavi z desetletjem poprej bi torej lahko rekli, da kakor takrat Quebec ni odklonil Kanade, je zdaj Kanada odklonila Quebec.

Konfrontacija je postala še bolj vroča, ko je Mulronejeva vlada dosegla ponovni kompromis, imenovan po Charlottetownu. V referendumu leta 1992 je bil rezultat spet negativen, tako v Quebecu kot ostali Kanadi, čeprav iz različnih razlogov. Za prve je kompromis predstavljal korak nazaj, navkljub temu da je sporazum priznal pravico do ohranitve in promoviranja posebne kulture in tradicije civilnega prava, za druge je bil še preveč radodaren.

Mulroney je odstopil in njegova stranka je po volitvah leta 1993 skorajda odsotna iz politične arene, medtem ko so federalni Liberalci pod vodstvom Jeana Chrétiena ponovno prevzeli oblast, z glavno opozicijo v stranki *Bloc Québécois*, katere politična platforma je bila odcepitev Quebeca iz federacije. V provinci sami si je oblast ponovno pridobila PQ Jacquesa Parizeau-ja, ki ima s prej omenjenim Blokom zapleten, sicer komplementaren a konkurenčen odnos. PQ je tokrat svoj program oblikovala takorekoč z eno besedo - suverenost in v oktobru 1995 spet razpisala referendum. Rezultat je bil podoben tistemu iz leta 1970, kar izkazuje karakteristično ambivalenco *Québécois*, saj se zdi da večji segmenti prebivalstva istočasno zagovarjajo neodvisnost in močno federacijo.

Ta dvojna vdanost, kot opozarja Stéphane Dion (1992), je vidna v simultani popularnosti tako Trudeauja kot Lévesque-a. Balthazar (1995) po drugi strani, ne govori o ambivalenci temveč o polarizaciji, ki sta jo oba politika vnesla med Quebečane, ter za to predvsem krivi Trudeauja.¹⁸ Prav tako trdi, da je moderni ideal *Québécois* obdržati osnovno identiteto in vdanost Kanadi in da, če je federacija "deljena suverenost", potem so prav *Québécois* branilci kanadske federacije (Balthazar 1995: 41-44). Po tej interpretaciji bi torej ustavni spor morali razumeti kot spor med unitarnimi kanadskimi nacionalisti in quebeškimi federalisti in ne kot konflikt med federalisti in separatisti.

Enega od vzrokov neodločnosti, vsekakor večjega kot se pripisuje pomenu ekonomskih kalkulacij,¹⁹ lahko nedvomno iščemo tudi v občutljivem vprašanju teritorija, ki posega v samo bistvo identitete *Québécois nation*. Sprva naseljeni francoski prostor je bil in dejansko še vedno ostaja le ozek pas ob Reki Sv. Lovrenca (Slika 5). Več kot polovico celotnega teritorija province je Quebec dobil od Britancev, ki so si ga ti, tako kot prej francoskega, bodisi osvojili ali kupili od Indijancev in Eskimov (Buchanan 1991: 63.64). Zastavlja se torej vprašanje koliko ozemlja bi bila Kanada pripravljena prepustiti Quebecu, poleg tega pa so tudi Prvi Narodi izjavljali da bodo izstopili iz Quebeca ter se raje pridružili Kanadi, v kolikor bi se Quebec odločil za pot neodvis-

¹⁸ Oba politika sta bila frankofona iz Quebeca, Trudeau sin milijonarja, Lévesque sin pravnika iz kmečkega podeželja. Oba sta bila spoštovana širom Kanade. Ko je Lévesque na večer izgubljenega referenduma v letu 1980 na zborovanju v montrealški dvorani Paul Sauvé, ki ga je prenašala celotna kanadska televizija v solzah dejal... *à la prochaine...* je menda z njim vred jokala celotna Kanada.

¹⁹ "Suverenost", če bi bila dosežena bi pomenila redefinicijo političnega statusa Quebeca, ki bi jo lahko sumirali kot bolj ali manj kulturno in politično suverenost v severno-ameriškem prostoru skupnega trga. Že od 1960-tih let se quebeško gospodarstvo vedno bolj orientira v severno-južni smeri in manj v vzhodno-zahodni. Članstvo v NAFTA lahko pomeni manjšo ekonomsko-politično odvisnost od Kanade in več prostora za kulturno različnost, saj je Quebec v pogajanjih o NAFTA dosegel vseh sedem lastnih pogojev, ki se nanašajo na "edinstvenost quebeške družbe". Glej Québec and the North American Free Trade Agreement 1993.

nosti.²⁰ To pomeni, da medtem ko bi z neodvisnostjo jezik kot eno jedro narodnostne identitete *Québécois* bil zagotovljen, bi drugo jedro identitete verjetno postalo ogroženo.

Jezik in priseljevanje

V pojmu naroda kot politične entitete, ki si lasti državo je jezik kulturni atribut, ki v smislu političnega instrumenta definira tako narod kot ozemlje, ki ga pojmuje kot sebi pripadajočega (Medved 1995c). Izoliranost od izvorne Francije je francoske Kanadčane prepustila lastnim demografskim virom, in tako se je v zgodnjih časih vprašanje preživetja reševalo z visoko rodnoštvom. Z manjšim vplivom Cerkve ter s hitro urbanizacijo in sekularizacijo družbe je rodnoštv padla na eno najnižjih v svetu. Ob istočasno vedno večji integraciji Quebeca v severno-ameriški prostor je postalo jasno, da zagotovitev ohranitve in razvoja quebeške kulture ostaja le še v jeziku, edinem atributu njene različnosti.

Ko je Kanada razpravljala o dvojezičnosti na federalni ravni, je Quebec ustanovil lastno komisijo, katere rezultati so pokazali, da je v začetku sedemdesetih let le 64 odstotkov frankofonov delalo v francoščini (Fournier 1990: 89). Ob rezultatih popisa iz leta 1971, ki so izkazali ostro padanje deleža frankfonov v celotni državi, ter ob javnem pritisku, ki se je izražal predvsem ob sporih na področju izobraževanja, je Quebec prevzel zakonodajo na tem področju v svoje roke. V letu 1977, le nekaj mesecev po izvolitvi PQ, je provinca sprejela *La Charte de la langue française* z jasno željo promocije in ojačanja položaja francoskega jezika in samih *Québécois*. Uvedeni program "francizacije" med drugim zadeva šolanje otrok v francoskem jeziku, razen za tiste katerih materni jezik je angleški ali, kot je bilo kasneje dopolnjeno, če so njihovi starši dobili osnovnošolsko izobrazbo v angleščini. Prav tako morajo imeti vsa podjetja z več kot 50 zaposlenimi certifikat francizacije - *Certificat de francisation*. Posebna *Commission de toponymie* ustanovljena leta 1981 je imela nalogo preimenovanja krajevnih imen.

Francizacija je posebno med anglofoni, ki so se v eroziji njihovega prejšnjega statusa znašli v krizi zavračanja manjšinjskega položaja v Quebecu, povzročila veliko razburjanja in delno tudi izseljevanje iz Quebeca v ostale kanadske province (Rose 1988; Richler 1992). Del zakona, ki je vzbudil največ odpora zadeva komercialne napise v francoščini in je bil s strani anglofonske populacije sprejet kot kršenje človekovih pravic, za nekatere tudi za obliko "lingvističnega genocida" (Richler 1992: 23, 131). Kanadsko vrhovno sodišče je po dolgi razpravi sekcije zakona proglasilo za kršenje Listine o pravicah in svoboščinah, nakar je Quebec uporabil posebno klavzulo, dodano listini ob njeni inkorporaciji v Ustavo in sprejel nekakšen kompromis, ki dovoljuje dvojezične napise v notranjosti stavb (Québec's traditional constitutional positions

²⁰ V Quebecu živi največji delež (okrog 20 %) kanadskih Inuitov (Eskimov) in 9% Indijancev od skupno okrog milijon Kanadčanov, ki so v letu 1991 poročali aboriginalski izvor. V Quebecu so priznani kot posebni narodi s pravico do lastne kulture, jezika, tradicij in razvoja svoje identitete v okviru zakonov province. Imajo pravico kontrole nad ozemlji, ki so jim dodeljena, vendar ne do suverenosti, ki bi lahko ogrozila teritorialno integriteto Quebeca. Ti "nepogodbeni" Indijanci in Métisi v celotni Kanadi nimajo posebnega statusa po zakonu ali Ustavi.

1936-1990: 32; Bill 178). Rekli bi lahko, da je za Quebec bila *La Charte de la langue française*, ki je uzakonila promoviranje francizacije v šolstvu, gospodarskem življenju in geografskem pejzažu enako pomembna kot dokument o človekovih pravicah.

Druga stalnica quebeškega nacionalizma je demografska fiksacija. Če je nekoč preživetju pripomogla visoka nataliteta, je zdaj glavno vprašanje kako se boriti proti *la dénatalité*. Ena možnost se ponuja v pospeševanju priseljevanja, vendar se zastavlja vprašanje kaj bi to pomenilo za bodočnost francoskega jezika in quebeškega naroda.

Priseljevanje je ves čas od britanske osvojitve vzbujalo zaskrbljenost (Behiels 1991). Od sredine 19. stoletja pa vse do konca tridesetih let je temu še dodatno pripomogla emigracija v ZDA, saj se je v omenjenem obdobju izselilo okrog 900,000 oz. 10 odstotkov Quebecanov. Ker se je izseljevalo tudi anglofonsko, predvsem kmečko prebivalstvo je podeželje postalo skoraj povsem frankofonsko, medtem ko je bil Montreal vse do konca stoletja v glavnem anglofonski. Tedaj pa se je že začel proces, ki je v naslednjih desetletjih dramatično spremenil demografsko in kulturno podobo Kanade in Quebeca. Do druge svetovne vojne se je v Kanado naselilo preko štiri milijone imigrantov, od tega kakšnih 700,000 v Quebec, v glavnem v Montreal. To je bilo prvič, da so se v provinci naselile skupine katerih jezik ni bil ne francoski ne angleški, in so bile kasneje imenovane kot alofone. V Montrealu so prav napetosti med obema prvotnima skupinama dovoljevale večjo možnost ohranitve maternega jezika med priseljenci pa tudi bolj izrazito segregacijo v *la ville des petites patries* kot v katerekoli drugem severno-ameriškem mestu podobnega obsega (Behiels 1991). Če pa so se imigranti jezikovno asimilirali je bilo to večinoma v okviru protestantsko-angleškega šolskega sistema, kot na primer Judje ali če že katoličani v okviru katoliško-irskega oz. kot recimo v primeru Italijanov katoliško-francoskega. Vendar to še ni pomenilo tudi kulturne asimilacije.²¹

Konflikt o tem, v katerem jeziku naj se šolajo otroci priseljencev se je začel leta 1968 in preko vrste ukrepov in zakonov rezultiral v omenjeno Listino, katere učinki so privedli do padca števila otrok priseljencev, ki se šolajo v angleščini. V letu 1969 na primer jih je bilo 85 odstotkov, v letu 1987 le 36 (Behiels 1991:17)²². Nekateri trdijo, da prav zaradi takšne jezikovne politike Quebec prejema manj priseljencev kot ostale province (Richler 1993:152), ker večina priseljencev želi izobraževanje svojih otrok v angleškem jeziku, saj v tem vidijo več možnosti in manj zahtevnosti.

Postati anglofon, kot se zdi, je bolj postati Kanadčan v smislu uradne komunikacije in ne "spomina" ali "etnične" identitete. Frankofon, termin ki je tudi vedno bolj oddaljen od etnične substance pa v Quebecu vendarle bolj implicira simbol lojalnosti. Kajti če bi šlo le za boj okoli sredstva komunikacije, in ne identitete kako bi lahko politično branili promocijo določenega jezika in "pravico njegovega lastništva"?

Breton (1988) trdi da je prav z imigracijo povezan premik quebeškega nacionalizma iz etničnega v civilni, pri katerem naj bi bila navezanost posameznika predvsem utilitarna, vendar je ta proces v Quebecu kasnejši kot v ostali Kanadi, ki ima svoje korenine v imperiju in ne v defenzivnem nacionalizmu. Pri tem Breton sprejema kot najboljšo rešitev za problem identitete multikulturalizem. Če bi več priseljencev nadal-

²¹Zanimivo, a kotroverzno branje o "judovskem problemu" podaja Morcedai Richler, eden najbolj znanih kanadskih književnikov, angleško pisec Quebecan, katerega trdo linijo nasproti quebeškemu nacionalizmu deli mnogo anglofonov in verjetno tudi alofonov.

²²Več o posledicah jezikovne zakonadaje na polarizacijo jezika doma glej npr. v Medved 1993.

jevalo s prisvojitvijo angleškega jezika, potem lahko etnični francoski nacionalizem spet zaživi, če bo integracija francoskega uspešna bo oslavljen (Breton 1988: 99).

Glede na stimuliranje priseljevanja predvsem iz francosko govorečih delov sveta po letu 1960, na primer Vietnamcev, Libanoncev, severno-afriških Judov lahko ugotavljamo, da postaja etnični element v francoskem jeziku Quebeca manj prisoten, vendar ostaja, vprašanje ali ta inkluzivni napor lahko nadomesti francosko govoreče francoskega izvora?

Breton odgovarja da ne, vendar priznava da imata tako širjenje *business* kulture med mlajšimi generacijami kot priseljevanje velike posledice na percepcijo preteklosti. Zgodovino pravi, bo torej potrebno na novo napisati, da bo imela smisel tako za mlado generacijo kot za prišleke (Breton 1988: 98-99). Dion po drugi strani vidi ta proces kot direktno destruktiven, kot dominacijo Severne Amerike, ki ne grozi le *Québécois* ampak kar vsemu svetovnemu "frankofonskemu bratstvu" (Dion 1988: 304-313).

Kakšne posledice lahko imata ta dva pogleda za alofone in Quebec? Civilni nacionalizem dovoljuje odprtost, a če so poudarjeni utilitarni aspekti, potem je morda pan-kanadski civilni nacionalizem bolj privlačen. Če bo "kulturni" nacionalizem slonel le na jeziku in ne etničnosti kot poreklu, potem bi glede na Andersonov (1986) opis perujskega ljudstva lahko zaključili, da je povabilo v "predstavljeno skupnost" možno.

Zaključek

Osnovni problem Quebeca je bila in ostaja njegova natančna opredelitev v kanadski federaciji. Iskanje rešitev se je preko različnih formul - od posebnega statusa preko suverenosti-združenja do prenovljenega federalizma in distinktne družbe - zapletlo v mukotrni boj politikov in pravnikov Ottawe in Quebeca ter polariziralo kanadsko in quebeško družbo. Nobena teh formul so trdili quebeški zagovorniki in nasprotniki ni pomenila separacije, temveč da se Kanada definira ne kot država desetih provinc temveč dveh narodov. Takšna definicija Kanade po propadu sporazuma iz Meech Lake-a ni bila več mogoča; nacionalistično gibanje se je usmerilo v pot popolne suverenosti, ki pa jo je quebeški elektorat odklonil. Jezik, ki je v tem boju postal njegova bakla je edino področje, v katerem je Québec dosegel *de facto* delitev oblasti.

Pri tem, navkljub trditvam o nasprotnem, stari argument preživetja ostaja. Z jezikovno zakonodajo se poskuša preprečiti penetracija angleškega jezika tako med prebivalce province kakor tudi v njeno geografsko lingvistično krajino, medtem ko imigracijski nadzor ostaja občutljiv na demografsko ravnotežje tako znotraj province kot celotne Kanade.

Vendar, če bi kakšnemu konservativnemu župniku 19. stoletja bilo dano, da se povrne v današnji Quebec *survivant* verjetno ne bi bilo prvo kar bi mu prišlo na misel. Opazil bi sekularizirano, moderno družbo skorajda brez oblik nekdanjega tradicionalnega življenja. Če bi si upal pogledati v kakšen marksistični tekst, bi se od Hobsbawma (1990) naučil, da je Quebec doživel "socialno kataklizmo", takorekoč še eno katastrofo, manifestirano v "nenadnem kolapsu katoliške cerkve" (Hobsbawm 1990:166). Morda bi hipoteza o nacionalizmu kot nadomestilu izgubljenega katolicizma vzbudila njegovo zanimanje. Verjetno pa bi bil, prav tako kot Hobsbawm in marsikateri drugi zunanji

opazovalec, presenečen nad stalnim strahom za bodočnost jezika kajti če tradicionalna skupnost še živi, potem je najbolj žilava prav v jeziku.

Nikakršnega dvoma ni, da je quebeški nacionalizem, če že moramo uporabljati kategorije, predvsem jezikovni s simbolom jezika provzdignjenega na raven malikovanja. Bojazen se nanaša na nizko rodnost in priseljevanje. Vrnitev k zibelkam je malo mogoča, še posebno če se nacionalno gibanje samo definira kot moderno. Imigracija, po drugi strani predstavlja in upanje in strah. Slednjega, ker je prav priseljevanje francoske Kanadčane skrčilo na manjšino, upanja, ker je priseljevanje potencialni vir "graditve naroda". V tem smislu bi lahko govorili o "amerikanizaciji" Quebeca, podobno kot Evropi, poprej tuji tudi frankofonski Kanadi. Vendar se tisti, ki vzpodbujajo priseljevanje, tako v smislu demografskih vidikov kot v smislu "interkulturalizma" kot quebeške inačice multikulturalizma srečujejo z nasprotovanjem, ki ima manj opraviti s samim vprašanjem jezika. Strah pred *les Anglais* je nadomestil strah pred drugimi skupinami priseljencev, pred "vidnimi manjšinami",²³ drugačnih zvokov in verovanj.

V srcu razprav o quebeškem nacionalizmu, ki se sučejo okoli tega ali je "dober ali slab", "odprt ali zaprt" lahko ugotovimo, da se je quebeški nacionalizem skušal radikalno oddaljiti od svoje ideološke preteklosti. Z mednarodne perspektive gledano mnogo bolj kot prenekateri evropski dvojniki. Čeprav preživetje naroda ostaja glavno vprašanje, narod, vsaj navidezno, ni več statičen in vase zaprt. Edini konstanti ostajata jezik in teritorij.

V tem smislu sta prav manjšinska politika in politika priseljevanja barometra merjenja liberalnosti in "progresivnosti" quebeškega nacionalizma, ne glede na to kakšen je status province. To pa nas vodi v nadaljno pomembno primerjavo z evropsko areno, kjer nacionalizem skorajda brez različic nasprotuje tako priseljevanju kakor oblikam multikulturalizma. Ali Quebec nudi primer drugačnega trenda ali je to le iluzija, ki jo vzgajajo nacionalistični intelektualci v svoji bojazni preživetja?

Literatura:

Anderson, Benedict 1986: *Imagined Communities. Reflections on the origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.

Balthazar, Louis 1990: *Bilan du nationalisme au Québec*. Montréal: Éditions de l'Hexagone.

Balthazar, Louis 1995: Quebec and the ideal federalism. *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 538.

Behiels, Michael D. 1991: Quebec and the Question of Immigration: From Ethnocentrism to Ethnic Pluralism, 1900-1985. *Canada's Ethnic Groups*. Booklet No.18. Ottawa: Canadian Historical Association.

²³Uradni kanadski naziv *visible minorities*.

- Bell, D.V.J.** 1992: *The Roots of Disunity. A Study of Canadian Political Culture*. Toronto: Oxford University Press.
- Bennet, Paul W. and Jaenen, Cornelius J.** 1986: *Emerging Identities: Selected Problems and Interpretations in Canadian history*. Scarborough, Ontario: Prentice-Hall Canada.
- Bothwell, R.; Drummond, I.; English, J.** 1989: *Canada since 1945: Power, Politics and Provincialism*. Toronto: University of Toronto Press.
- Breton, Raymond** 1988: From ethnic to civic nationalism: English Canada and Quebec. *Ethnic and Racial Studies* 11:1.
- Brogan, H.** 1985: *Longman History of the United States of America*. London: Guild Publication.
- Buchanan, Allen** 1991: *Secession*. Boulder, Colo: Westview Press.
- Champagne, Lyse.** 1990: *Double Vision. Reflections of a Bicultural Canadian*. Toronto: Key Porter Books.
- Dion, Léon** 1988: The Mystery of Quebec. *Daedalus*.117: 4.
- Dion, Stéphane** 1992: Explaining Quebec Nationalism. V Weaver, Kent R. (ed.) *The Collapse of Canada*. Washington, DC: The Brookings Institution.
- Dufour, Christian** 1992: A Little History, in Dodge, William (ed.) *Boudaries of Identity. A Quebec reader*. Toronto: Lester Publishing Ltd.
- Fournier, P.** 1990: *Autopsie du Lac Meech: La souveraineté, est-elle inévitable*. Angleški prevod: Fischman, S. 1991: A Meech lake Post-Mortem: Is Quebec Sovereignty Inevitable. McGill-Queen's University Press.
- Gagnon, Alain (ed.)** *Quebec: State and Society*. Scarborough: Nelson.
- Hobsbawm, Eric J.** 1990: *Nations and Nationalism since 1870. Programme, Myth, Reality*. Cambridge University Press.
- Jewsiewicki, Bogumil** 1995: The Identity of Memory and the Memory of Identity in the Age of Commodification and Demoratization. *Social Identities* 1: 2: 227-262.
- Juteau, Danielle** 1993: The production of the Québécois Nation. *Humboldt Journal of Social Relations* 19:2.

- Latouche, Daniel** 1993: 'Québec, See Under Canada': Québec Nationalism and the New Global Age. V Gagnon, Alain (ed.) *Quebec: State and Society*. Scarborough: Nelson.
- Lamonde, Y.** 1991: La trame démocratique au Québec, du XVIIIe siècle à nos jours. *Forces* 96: 25-27
- Lévesque, René** 1968: *Option Québec*. Paris: Robert Laffont.
- Linteau, Paul-André** 1986: Les origines de la diversité ethnique et culturelle du Québec. *Forces* 73: 5-12
- Linteau, Paul-André** 1994: *Historie du Canada*. Paris: Que sais-je, Presses Universitaires de France.
- Lipset, Seymour Martin** 1991: *Continental Divide. The Values and Institutions of the United States and Canada*. New York: Routledge.
- Lisée, J-F.** 1991: Flexible parliamentary institutions, open to change. Interviews with Robert Bourassa, and Jacques Parizeau. *Forces* 96: 47-50.
- Medved, Felicita** 1993: Québec, un détail majeur. V Borgegard, Lars-Erik (ed.): *Den vet som vida färdas*. Gerum 19: 129-169.
- Medved, Felicita** 1995a: *Québec: 'la nation' within grasping distance of its 'destiny'?* Paper. Centre for Research in International Migration and Ethnic Relations Research Seminar. Stockholm University.
- Medved, Felicita** 1995b: *Amor Patriae*. Paper. Nordic International Migration and Ethnic Relations Association (IMER) Yearly Conference. Lund, 26-27 October 1995.
- Medved, Felicita** 1995c: A Path Towards the Cartography of Slovene National Identity. *Razprave in gradivo* 29-30: 177-210. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Nemni, Max** 1992: Canada in Crisis and the Destructive Power of Myth. *Queen's Quarterly* 99: 1.
- McNaught, Kenneth** 1978: *The Pelican History of Canada*. London: Penguin Books.
- McRoberts, Kenneth** 1993: *Quebec: Social Change and Political Crisis*. Toronto: McClelland & Stewart Inc.
- Richler, Morcedai.** 1992: Oh Canada! Oh Quebec! Requiem for a Devided Country: Toronto: Penguin.

Rodal, Berel 1991: The Canadian conundrum: two concepts of nationhood. V Uri Ra'anán et al. *State and nation in multi-ethnic societies*. Manchester: Manchester University Press.

Rose, C. 1988: The Concept of Reach and the Anglophone Minority in Quebec. V

Eyles, J.; Smith, D.M. (eds.): *Qualitative Methods in Human Geography*. Polity Press. 156-79.

Snyder, Louis L. 1982: *Global Mini-Nationalisms. Autonomy or Independence*. Westport, Connecticut. London, England: Greenwood Press.

Taylor, Charles 1965: Nationalism and the Political Intelligentsia: A Case Study. *Queen's Quarterly* 72:1:

Taylor, Charles 1991: Shared and Divergent Values, v Watts, Ronald L. and Brown, Douglas M. (eds.) *Options for a New Canada*. Toronto: Toronto University Press.

Trofimenkoff Mann, S. 1982: *The Dream of Nation. A Social and Intellectual History of Quebec* Toronto: Macmillan of Canada.

Weaver, Kent R. 1992: Political Institutions and Canada's Constitutional Crisis, v Weaver, Kent R. (ed.) *The Collapse of Canada*. Washington, DC: The Brookings Institution.

Wilson, H.T. 1989: *Retreat from Governance*. Hull: Voyageur Publishing.

Ostali viri

Cultural Autonomy in the Constitution and in Practice: the Canadian model. Corporate Policy and Research. Multiculturalism and Citizenship Canada. 1992.

Charter of the French language. R.S.Q., chapter C-11. Québec 1984: Éditeur officiel.

Sniderman, P.M.; Northrup, D.A.; Fletcher, J.F.; Russel, P.H.; Tetlock, P.E. 1992: *Working Paper on Anti-Semitism in Quebec*. Institute for Social Research. York University.

Statistics Canada: *Home Language and Mother Tongue*. The Nation. Minister of Industry, Science and Technology. January 1993.

Statistics Canada: *Mother Tongue*. The Nation. Minister of Industry, Science and Technology. September 1992.

Statistics Canada: *The Daily*. January 12, 1993. *The Daily*. February 23, 1993. *The Daily*. March 30, 1993.

The Charter of Rights and Freedoms. A Guide for Canadians. Communications Branch. Multiculturalism and Citizenship Canada. 1992.

Survival: Official Language Rights in Canada. The Canada Round: A series on the Economics of Constitutional Renewal. 1992 : No. 10. Toronto: C.D. Howe Institute.

Québec and the North America Free Trade Agreement. Gouvernement du Québec. Ministère des Affaires internationales, 1993.

Québec's traditional constitutional positions 1936-1990. Working paper. Secrétariat aux Affaires intergouvernementales canadiennes. Direction des Politiques institutionnelles et constitutionnelles. Ministère du Conseil exécutif. November 1991.

Summary

*Survival and Multiculturalism:
Political-geographical dualism of Canada and Quebec*

The article analyses nationalism in Quebec against the Canadian multiculturalism whereby a special emphasis is given to the definition of the status of the province of Quebec in the Canadian federation, on language policy and immigration. In order to understand these developments a survey of French Canadian history is presented, that captured as a 'memory' often perceived as one of abused childhood nurtures the dream of nation. After the Quiet Revolution of the 1960s, with the fading away of the Catholic church as the defender of *la langue et le foi*, Quebec's governments took a leading role in the successive struggles for the precise definition of the province within Canada. All proposals considered became entangled in power, legal and ideological disputes over individuality vs. collectivity, centralisation vs. decentralisation and territoriality vs. non-territoriality, resulting in a constitutional impasse. As the battle developed language became its leading torch, turning out to be the only area where Quebec's government could assert *de facto* division of powers. Charter of the French language turned out to be as important for Quebec as the Charter of Rights and Freedoms incorporated in Canadian Constitution. Immigration policy, however, may present an important barometer of a turn from 'ethnic' to 'civic' nationalism as a potential source for 'nation building' if nationalism of 'cultural survival' will lean on the language rather than ethnicity.

GRADIVO:

Sonja Kurinčič Mikuž in Marinka Lazić:
Bibliografija sodelavcev Inštituta za narodnostna vprašanja
za leti 1995 in 1996

Sklepi skupščine Republike Slovenije
12. in 13.12. 1990

Sonja Novak Lukanovič:
Manjšine v prostoru Alpe-Jadran in čezmejno sodelovanje
- predstavitev projekta

Poročila o avstrijsko - slovenskem znanstvenem srečanju

Mitja Žagar:
Poročilo o drugi mednarodni znanstveni konferenci o ustavnem, pravnem
in političnem urejanju in upravljanju medetničnih odnosov in konfliktov

Spomenica avstrijskih narodnih skupnosti avstrijski zvezni vladi in državnemu
zboru

Deklaracija FUENS.

Instrument SEP

CEI Instrument for the protection of minority right

Sporazum med Inštitutom za narodnostna vprašanja
in Inštitutom za migracije i narodnosti.

Srđa Orbanić:
Recenzija knjige: "Balkan u plamenu"

Renata Mejak:
O teoriji in praksi pozitivne diskriminacije

Karmen Medica:
Znanstveno srečanje "Hrvati v Sloveniji", Zagreb, 20. - 21. 6. 1996

In memoriam: Darko Bratina 1942 - 1997

BIBLIOGRAFIJA SODELAVCEV INŠTITUTA ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA ZA LETI 1995 IN 1996

Sonja Kurinčič Mikuz
Marinka Lazić

META GOSTINČAR-CERAR

4. SEKUNDARNO AVTORSTVO

4.03 Prevajalec

INV - Inštitut za narodnostna vprašanja = IES - Institute for Ethnic Studies : 1925-1995 / [tekst Vera Klopčič, Nada Vilhar ; prevod Meta Gostinčar Cerar, Jana Kranjec Menaše]. - V Ljubljani : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - [1] zbiranka ([8] str.) COBISS-ID 56606976

Slovenci v Hrvaški : zbornik skupine avtorjev / nosilka projekta in urednica Vera Kržišnik-Bukić ; [prevodi v angleščino Meta Gostinčar Cerar, Jana Kranjec-Menaše]. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 415, [4] str. - (Projekt Slovenci v prostoru nekdanje Jugoslavije izven Slovenije) COBISS-ID 47520000

BORIS JESIH

1. ČLANKI IN SESTAVKI

1.01 Izvirni znanstveni članek

Politična participacija narodnih manjšin - primerjava med Slovenijo in Hrvaško / Boris Jesih. V: Slovenci v Hrvaški / nosilka projekta in urednica Vera Kržišnik-Bukić. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - (Projekt Slovenci v prostoru nekdanje Jugoslavije izven Slovenije ; knj. 1). - (1995), str.373-379. COBISS-ID 1468493

Medetnični odnosi in politika / Boris Jesih

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št. 31 (1996), str. 35-46. tabele. COBISS-ID 5589837

1.02 Pregledni znanstveni članek

Zastopstvo italijanske in madžarske narodne skupnosti v Državnem zboru Republike Slovenije in občinskih organih / Boris Jesih.

V: Geerbte Vielfalt - Volksgruppen in Österreich und in den Nachbarstaaten Volksgruppen und Medien / herausgegeben von Karl Anderwald, Maria Novak-Trampusch. - Klagenfurt : Verlag Land Kärnten, 1995. - (Kärnten-Dokumentation ; 12/13). - str. 44-55. COBISS-ID 4455501

1.04 Strokovni članek

75 let koroškega plebiscita - (pred)zadnje dejanje? / Boris Jesih.

V: Koroški vestnik. - ISSN 1318-1866. - 29, št.2 (1995), str. 5-8. COBISS-ID 4395341

Manjšine so ogledalo demokracije : v Sloveniji manjšinsko problematiko proučujemo že 70 let / Boris Jesih.

V: Svobodna misel. - ISSN 1318-0266. - 33, št. 21 (10.XI.1995), str.19. COBISS-ID 1760077

Manjšine v prostoru Alpe Jadran / Sonja Novak-Lukanovič, Boris Jesih.

V: Koroški vestnik. - ISSN 1318-1866. - 29, št.2 (1995), str.93-98. COBISS-ID 4401485

Dvojezičnost na preizkušnji / B. J.

V: Slovenska kronika XX. stoletja / [več avtorjev]. - Ljubljana : Nova revija, 1995-1996. - Str. 336-337. COBISS-ID 5104205

Hidak/Mostovi / B. J.

V: Slovenska kronika XX. stoletja / [več avtorjev]. - Ljubljana : Nova revija, 1995-1996. - Str. 508. COBISS-ID 5105229

Kulturno društvo člen 7 za štajerske Slovence / B. J.

V: Slovenska kronika XX. stoletja / [več avtorjev]. - Ljubljana : Nova revija, 1995-1996. - Str. 417. COBISS-ID 5104717

Opredelevitev za sožitje še neokrnjena : izsledki raziskave 'Medetnični odnosi in narodna identiteta v Slovenski Istri' / Albina Nečak Lük, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih.

V: Primorske novice. - ISSN 0350-4468. - Let. 50, št. 50 (28.VI.1996), str. 18. COBISS-ID 4814157

Slovenci v Italiji / B. J.

V: Slovenska kronika XX. stoletja / [več avtorjev]. - Ljubljana : Nova revija, 1995-1996. - Str. 354-355. COBISS-ID 5104461

Televizija Koper/Capodistria oddaja v italijanščini / B. J.

V: Slovenska kronika XX. stoletja / [več avtorjev]. - Ljubljana : Nova revija, 1995-1996. - Str. 331. COBISS-ID 5103949

Ustavni amandma za romsko etnično skupnost / B. J.

V: Slovenska kronika XX. stoletja / [več avtorjev]. - Ljubljana : Nova revija, 1995-1996. - Str. 423. COBISS-ID 5104973

Zveza Slovencev na Madžarskem / B. J.

V: Slovenska kronika XX. stoletja / [več avtorjev]. - Ljubljana : Nova revija, 1995-1996. - Str. 509. COBISS-ID 5105485

1.05 Poljudni članek

Obletnici na rob / Boris Jesih.

V: Koroški vestnik. - ISSN 1318-1866. - 29, št. 1 (1995), str. 3-4. COBISS-ID 4787021

Slovenci na avstrijskem Štajerskem / Boris Jesih.

V: Slovenski koledar. - ISSN 0237-1480. - (1996), str. 83-86. COBISS-ID 4432717

1.18 Sestavek v enciklopediji

Quantschnig-Schaunig, Štefi / B. Je.

V: Enciklopedija Slovenije / [glavni urednik Marjan Javornik]. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 1987-<1996>. - Zv. 10 : Pt-Savn (1996), str. 26. COBISS-ID 5195085

Reiterer, Albert Franz / B. Je.

V: Enciklopedija Slovenije / [glavni urednik Marjan Javornik]. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 1987-<1996>. - Zv. 10 : Pt-Savn (1996), str. 156. COBISS-ID 5195341

Ruf der Heimat / B. Je.

V: Enciklopedija Slovenije / [glavni urednik Marjan Javornik]. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 1987-<1996>. - Zv. 10 : Pt-Savn (1996), str. 327. COBISS-ID 5195597

1.19 Objavljena recenzija, prikaz knjige, kritika

Bogdan Žolnir, Mile Pavlin, Protifašistični odpor: Koroška - od začetkov vstaje do konca leta 1943 / Boris Jesih.

V: Zgodovinski časopis. - ISSN 0350-5774. - 49, št.3 (1995), str.503-504. COBISS-ID 4386893

Kärntner Jahrbuch für Politik 1994 : strokovna literatura / Boris Jesih.

V: Bilten A. - ISSN 1318-5349. - 2, št. 3-4 (1995), str. 22-23. COBISS-ID 4789069

Manjšine v prostoru Alpe-Jadran : nova knjiga o manjšinah / Boris Jesih.

V: Porabje. - ISSN Y500-909X. - 5, št.11 (1.VI.1995), str.3. COBISS-ID 1521485

Manjšine v prostoru Alpe-Jadran : strokovna literatura / Boris Jesih.

V: Slovenski vestnik. - ISSN Y500-0947. - 50, št. 11 (16.III.1995), str. 5. COBISS-ID 1321293

Ciril Krpač - 40 zborovskih skladb za moške glasove / Boris Jesih.

V: Koroški vestnik. - ISSN 1318-1866. - Let. 30, št. 1 (1996), str. 85-86. COBISS-ID 4857421

Dragocen prispevek k sodobni zgodovini / Boris Jesih.

V: Koroški fužinar. - ISSN C500-0610. - Let. 46, št. 1 (1996), str. 33-34. COBISS-ID 4787533

Obilica branja s področja manjšin : Razprave in gradivo št. 29-30 / Boris Jesih.

V: Slovenski vestnik. - ISSN Y500-0947. - 51, št. 13 (28.III.1996), str.6. COBISS-ID 4605005

Razprave in gradivo, revija za narodnostna vprašanja : tudi o Slovencih v Porabju / B.J.

V: Porabje. - ISSN Y500-909X. - 6, št.5 (7.III.1996), str. 4. COBISS-ID 4554573

2. MONOGRAFIJE IN DRUGA ZAKLJUČENA DELA

2.11 Poročilo o znanstveno-raziskovalni nalogi

Fazno poročilo o rezultatih opravljenega raziskovalnega dela na znanstveno-raziskovalnem projektu v letu 1994 : Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru / Albina Nečak-Lük ; [sodelavci: Vera Klopčič, Katarina Munda Hirnök, Boris Jesih, Sonja Novak Lukanovič, Miran Komac, Renata Mejak. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 154 str. - (Raziskovalne naloge; 71) COBISS-ID 1253197

Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Monošter/Szentgotthárd: pismo 1995 : Raziskovalni projekt: Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru : primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske / Nosilka projekta: Albina Nečak-Lük; [sodelavci: Katarina Munda Hirnök, Boris Jesih, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič]. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 62 str. - (Raziskovalne naloge; 82) COBISS-ID 5342797

2.14 Projektna dokumentacija (idejni projekt, izvedbeni projekt)

Interetnikus kapcsolatok és nemzeti identitás Szentgotthárd/Monošter városában = Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Monošter/Szentgotthárd : kérdőív : vprašalnik / Vodja projekta: Albina Nečak Lük ; sodelavci: Katarina Munda-Hirnök, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana : INV, 1995. - 20 str. COBISS-ID 5343053

Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Lendava/Lendva : primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske : [vprašalnik] = Interetnikai kapcsolatok és nemzeti identitás Lendva/Lendava városában: a nemzetiségi identitás elemeinek összehasonlító elemzése Szlovénia, Ausztria, Olaszország és Magyarország régióinak érintkezési területein élő lakosság körében / Vodja projekta: Albina Nečak Lük; sodelavci: Katalin Munda-Hirnök, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana : INV, 1996. - 32 str. - (Mednarodni projekt: Etnična identiteta in medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: Raziskovalne naloge; 81) COBISS-ID 5225549

Medetnični odnosi in narodna identiteta v slovenski Istri: (Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola): primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske: [vprašalnik] = Rapporti interetnici ed identità nazionale nelle città del litorale: (Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola): l'analisi comparativa degli elementi dell'identità nazionale della popolazione delle regioni confinanti in contatto della Slovenia, Austria, Italia ed Ungheria / Vodja projekta: Albina Nečak Lük; sodelavci: Katalin Munda-Hirnök, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana: INV, 1996. - 33 str. - (Mednarodni projekt: Etnična identiteta in medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: raziskovalne naloge; 80) COBISS-ID 5225037

3. IZVEDENA IN DRUGA NEDOSTOPNA DELA

3.15 Prispevek na konferenci, brez natisa

Minderheiten in Slowenien : Bedrohte Vielfalt? : Referat na posvetu: Nationale Minderheiten in Mitteleuropa, Mürzzuschlag, 1. - 2. 10. 1996 / Boris Jesih. - 1996 COBISS-ID 5239885

Rechtlichen Fragen der steirischen Slowenen : Referat na posvetu: Slovenski dnevi / Slovenische Tage, Graz/Gradec 25. - 28. 3. 1996 / Boris Jesih. - 1996 COBISS-ID 5239629

So "male" narodne skupnosti drugačne od "velikih"? : Referat na kongresu: Kongress Volksgruppen in Europa Freiheit in Vielfalt "Sprachminderheiten: Herausforderung und Chance" = Kongres Narodne skupnosti v Evropi. Svoboda v raznolikosti, "Jezikovne manjšine: izziv in šansa", Egg am Faaker See/Brdo ob Baškem jezeru (Koroška/Avstrija), 15. do 16. novembra 1996 / Boris Jesih. - 1996 COBISS-ID 5240397

4. SEKUNDARNO AVTORSTVO

4.01 Urednik

RAZPRAVE in gradivo : revija za narodnostna vprašanja = Treatises and Documents : journal of ethnic studies. - 1994-1996, št. 29-30, 31. - Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1994-1996- ISSN 0354-0286 COBISS-ID 23045378

KOROŠKI vestnik : glasilo Osrednjega odbora Skupnosti koroških partizanov v Ljubljani, Zveze koroških partizanov v Celovcu in klubov koroških Slovencev v Ljubljani in Mariboru / urednik Boris Jesih. - 28, 29, št. 1/2, (1994)1,2 (1995)- Ljubljana : [Osrednji odbor Skupnosti koroških partizanov v Ljubljani : Zveza koroških partizanov v Celovcu : Klubi koroških Slovencev v Ljubljani in Mariboru], 1992- Nadaljevanje publikacije Vestnik koroških partizanov = ISSN 0350-7130 ISSN 1318-1866 COBISS-ID 36282368

MANJŠINA kot subjekt : zbornik referatov in razprav, Ljubljana, 29. - 30. 6. 1995 / [Boris Jesih (urednik)]. - Ljubljana : Državni zbor Republike Slovenije, Delovna skupina za problematiko slovenske manjšine Odbora za mednarodne odnose : Inštitut za narodnostna vprašanja : Urad Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, 1996. - 205 str. ISBN 961-90245-2-4 (Državni zbor RS) COBISS-ID 62865920

MARIJA JURIČ PAHOR

Osebna bibliografija za obdobje 1995

I. ČLANKI IN SESTAVKI**1.01 Izvirni znanstveni članek**

Pri-sila spomina v identiteti koroških in tržaških Slovencev / Marija Jurič-Pahor. Nekaj misli o osebni identiteti in etnični pripadnosti, s posebnim poudarkom na tržaško realnost / Hektor Jogan.

V: Slovence in prihodnost / 29. študijski dnevi Draga 94. - Trst : Mladika, 1995. - (1995), str. 64-103. Ilustr. COBISS-ID 56232448

VERA KLOPČIČ**I. ČLANKI IN SESTAVKI****1.01 Izvirni znanstveni članek**

Okvirna konvencija Sveta Evrope za zaščito narodnih manjšin / Vera Klopčič.

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št.29-30 (1994-1995), str.265-272. COBISS-ID 4437325

Pravice manjšin v mednarodnih dokumentih in Slovenci na Hrvaškem / Vera Klopčič.

V: Slovenci v Hrvaški / nosilka projekta in urednica Vera Kržišnik-Bukič. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - (Projekt Slovenci v prostoru nekdanje Jugoslavije izven Slovenije ; knj. 1). - (1995), str.381-387. COBISS-ID 1468749

1.04 Strokovni članek

Informacija o položaju Romov v Republiki Sloveniji / [Vera Klopčič, Jana Kranjec-Menaše, Sonja Kurinčič-Mikuž, Katarina Munda-Hirnök, Nada Vilhar].

V: Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije. - ISSN 1318-0169. - 21, št.18 (18.V.1995), str.55-69. Tabele, zemljevid. COBISS-ID 1491789

Demokracija, človekove pravice, manjšine - Projekt Sveta Evrope / Vera Klopčič

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št. 31 (1996), str. 243-246. COBISS-ID 5597005

1.05 Poljudni članek

Okvirna konvencija Sveta Evrope za zaščito narodnih manjšin : pot od "negativnega" k "pozitivnemu" varstvu manjšin / Vera Klopčič.

V: Republika. - ISSN Y500-6694. - 4, št.37 (8.II.1995) in št. 38 (9. II. 1995), str.4. COBISS-ID 1437773

Manjšina kot subjekt / V.K.

V: Slovenec. - ISSN 0354-0960. - Let. 80, št. 244 (2.XI.1996), str. 10. COBISS-ID 5076301

Predstavitev inštituta za narodnostna vprašanja / V.K.

V: Slovenec. - ISSN 0354-0960. - Let. 80, št. 234 (19.X.1996), str. 12. COBISS-ID 5020493

1.06 Objavljeno vabljeno predavanje na znanstveni konferenci

Mednarodnopravni položaj slovenskih manjšin v sosednjih državah / Vera Klopčič.

V: 1. [Prvo] strokovno srečanje pravnikov s področja javnega prava / [organiziral] Inštitut za javno upravo. - Ljubljana : Inštitut za javno upravo, 1995. - str. 139-143. COBISS-ID 4405325

1.07 Objavljeno vabljeno predavanje na strokovni konferenci

Mednarodni dokumenti o varstvu narodnih manjšin in obveznosti države Slovenije do slovenskih manjšin / Vera Klopčič.

V: Manjšina kot subjekt / [Boris Jesih (urednik)]. - Ljubljana : Državni zbor Republike Slovenije, Delovna skupina za problematiko slovenske manjšine Odbora za mednarodne odnose : Inštitut za narodnostna vprašanja : Urad Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, 1996. - (1996)str. 14-15. COBISS-ID 5156429

1.20 Predgovor, spremna beseda

On the occasion of the publication of "Overlapping cultures and plural identities" / Vera Klopčič.

V: Overlapping cultures and plural identities / uredila Sonja Novak Lukanovič. - Ljubljana : Slovenska nacionalna komisija za UNESCO : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - str.7-8. COBISS-ID 4446285

Uvod / Vera Klopčič.

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št.29/30 (1994-1995), str.1-2. COBISS-ID 4402509

Uvod / Vera Klopčič, Jadranka Šturm-Kocjan, Peter Vencelj.

V: Manjšina kot subjekt / [Boris Jesih (urednik)]. - Ljubljana : Državni zbor Republike Slovenije, Delovna skupina za problematiko slovenske manjšine Odbora za mednarodne odnose : Inštitut za narodnostna vprašanja : Urad Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, 1996. - str. 3. COBISS-ID 5156173

1.21 Polemika, diskusijski prispevek

Razprava : [Manjšina kot subjekt] ; Vera Klopčič.

V: Manjšina kot subjekt / [Boris Jesih (urednik)]. - Ljubljana : Državni zbor Republike Slovenije, Delovna skupina za problematiko slovenske manjšine Odbora za mednarodne odnose : Inštitut za narodnostna vprašanja : Urad Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, 1996. - (1996)str. 38-39. COBISS-ID 5156941

2. MONOGRAFIJE IN DRUGA ZAKLJUČENA DELA

2.11 Poročilo o znanstveno-raziskovalni nalogi

Fazno poročilo o rezultatih opravljenega raziskovalnega dela na znanstveno-raziskovalnem projektu v letu 1994 : Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru / Albina Nečak-Lük ; [sodelavci: Vera Klopčič, Katarina Munda Hirnók, Boris Jesih, Sonja Novak Lukanovič, Miran Komac, Renata Mejak. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 154 str. - (Raziskovalne naloge; 71) COBISS-ID 1253197

Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Monošter/Szentgotthárd : pismo 1995 : Raziskovalni projekt: Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru : primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske / Nosilka projekta: Albina Nečak-Lük ; [sodelavci: Katarina Munda Hirnók, Boris Jesih, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič]. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 62 str. - (Raziskovalne naloge; 82) COBISS-ID 5342797

2.14 Projektna dokumentacija (idejni projekt, izvedbeni projekt)

Interetnikus kapcsolatok és nemzeti identitás Szentgotthárd/Monošter városában = Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Monošter/Szentgotthárd : kérdőív : vprašalnik / Vodja projekta: Albina Nečak Lük ; sodelavci: Katarina Munda-Hirnók, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana : INV, 1995. - 20 str. COBISS-ID 5343053

Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Lendava/Lendva : primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske: [vprašalnik] = Interetnikai kapcsolatok és nemzeti identitás Lendva/Lendava városában: a nemzetiségi identitás elemeinek összehasonlító elemzése Szlovénia, Ausztria, Olaszország és Magyarország régióinak érintkezési területein élő lakosság körében / Vodja projekta: Albina Nečak Lük; sodelavci: Katalin Munda-Hirnók, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana: INV, 1996. - 32 str. - (Mednarodni projekt: Etnična identiteta im medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: Raziskovalne naloge; 81) COBISS-ID 5225549

Medetnični odnosi in narodna identiteta v slovenski Istri : (Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola) : primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske: [vprašalnik] = Rapporti interetnici ed identità nazionale nelle città del litorale: (Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola): l'analisi comparativa degli elementi dell'identità nazionale della popolazione delle regioni confinanti in contatto della Slovenia, Austria, Italia ed Ungheria / Vodja projekta: Albina Nečak Lük; sodelavci: Katalin Munda-Hirnók, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana : INV, 1996. - 33 str. - (Mednarodni projekt: Etnična identiteta im medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: Raziskovalne naloge; 80) COBISS-ID 5225037

2.20 Druge monografije in druga zaključena dela

INV - Inštitut za narodnostna vprašanja = [IEE - Institut des etudes ethniques] : 1925-1995 / [tekst Vera Klopčič, Nada Vilhar] ; prevod Laura Ule]. - V Ljubljani : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - [1] zgibanka ([8] str.) COBISS-ID 56607488

INV - Inštitut za narodnostna vprašanja = IES - Institute for Ethnic Studies : 1925-1995 / [tekst Vera Klopčič, Nada Vilhar] ; prevod Meta Gostinčar Cerar, Jana Kranjec Menaše]. - V Ljubljani : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - [1] zgibanka ([8] str.) COBISS-ID 56606976

3. IZVEDENA IN DRUGA NEDOSTOPNA DELA

3.11 Radijski in TV prispevki

Manjšinsko varstvo - izziv demokracije: Žarišče: TV Slovenija, 7. november 1996 / Vera Klopčič, Roberto Battelli, Daniel Starman. - Ljubljana, 1996 COBISS-ID 5280589

3.13 Organiziranje znanstvenih in strokovnih sestankov

POSVET Sveta Evrope na temo: Uresničevanje dokumentov Sveta Evrope in uresničevanje pravic manjšin : Organiziranje in vodenje posveta, priprava gradiva in moderator diskusije, Ljubljana, 17. 4. 1996 / Vera Klopčič. - Ljubljana, 1996 COBISS-ID 5274701

3.20 Druga dela

Predstavitev dela INV : Govor na kongresu: Kongres Volksgruppen in Europa Freiheit in Vielfalt. "Sprachminderheiten: Herausforderung und Chance = Kongres narodne skupnosti v Evropi. Svoboda v raznolikosti, "Jezikovne manjšine: izziv in šansa", Egg am Faaker See/Brdo ob Baškem jezeru (Koroška/Avstrija), 14. do 16. novembra 1996 / Vera Klopčič. - 1996 COBISS-ID 5271373

MIRAN KOMAC

1. ČLANKI IN SESTAVKI

1.01 Izvirni znanstveni članek

Levo in desno med goriškimi Slovenci / Miran Komac.

V: Pretoki. - ISSN Y500-7984. - št.1/2 (1995), str.7-30. COBISS-ID 4452685

Slovenska manjšina na Goriškem : rezultati prve petletke življenja v povojni demokratični Italiji / Miran Komac.

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št.29-30 (1994-1995), str.63-76. COBISS-ID 4435533

1.04 Strokovni članek

Zveza slovenskih izseljencev iz Furlanije-Juljske krajine / Miran Komac.

V: Slovenec. - ISSN 0354-0960. - 79, št. 126 (3.VI.1995), str. 13, št. 132 (10.VI.1995), str. 13, št. 138 (17.VI.1995), str.13. COBISS-ID 1538637

1.05 Poljudni članek

Izidor Predan - Dorič : in memoriam / Miran Komac.

V: Svobodna misel. - ISSN 1318-0266. - Let. 34, št. 17 (13.IX.1996), str. 11. Portret. COBISS-ID 4939853

Naš glas / M.K.

V: Slovenec. - ISSN 0354-0960. - 80, št. 45 (24.II.1996), str.14. COBISS-ID 4531533

Salvatore Venosi : (Žabnice, 30.XI.1938 - Jesenice, 18.IX.1996) / Miran Komac.

V: Zgodovinski časopis. - ISSN 0350-5774. - Let. 50, št. 3 (1996), str. 446-447.

COBISS-ID 5171533

1.07 Objavljeno vabljeno predavanje na strokovni konferenci

Manjšina kot subjekt lastnega razvoja / Miran Komac.

V: Porabje. - ISSN Y500-909X. - 5, št. 15 (27.VII.1995), str.2. COBISS-ID 1625165

Manjšina kot subjekt lastnega razvoja / Miran Komac.

V: Manjšina kot subjekt / [Boris Jesih (urednik)]. - Ljubljana : Državni zbor Republike Slovenije, Delovna skupina za problematiko slovenske manjšine Odbora za mednarodne odnose : Inštitut za narodnostna vprašanja : Urad Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, 1996. - (1996)str. 11-13. COBISS-ID 5155917

1.09 Objavljeno predavanje na strokovni konferenci

Identitete nikar... / Miran Komac.

V: Teorija in praksa. - ISSN 0040-3598. - 32, 9/10 (1995), str. 886-888. COBISS-ID 16310365

Identitete nikar... : o "zamejskih" in "matičnih" Slovencih / Miran Komac.

V: Koledar Mohorjeve družbe v Celovcu. - ISSN Y500-1102. - 1996, str. 96-98. COBISS-ID 4360525

1.17 Poglavje ali samostojni sestavek v strokovni knjigi

Minorities in Slovenia / Miran Komac.

V: Minorities in Slovenia / Miran Komac. - Roma : [s.n.], 1996. - Str. 63-65. COBISS-ID 5368141

2. MONOGRAFIJE IN DRUGA ZAKLJUČENA DELA

2.11 Poročilo o znanstveno-raziskovalni nalogi

Fazno poročilo o rezultatih opravljenega raziskovalnega dela na znanstveno-raziskovalnem projektu v letu 1994 : Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru / Albina Nečak-Lük ; [sodelavci: Vera Klopčič, Katarina Munda Hirnök, Boris Jesih, Sonja Novak Lukanovič, Miran Komac, Renata Mejak. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 154 str. - (Raziskovalne naloge; 71) COBISS-ID 1253197

Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Monošter/Szentgotthárd : pismo 1995 : Raziskovalni projekt: Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru : primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske / Nosilka projekta: Albina Nečak-Lük ; [sodelavci: Katarina Munda Hirnök, Boris Jesih, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič]. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 62 str. - (Raziskovalne naloge; 82) COBISS-ID 5342797

Fazno poročilo o rezultatih opravljenega raziskovalnega dela aplikativnega raziskovanja : Slovensko narodno vprašanje v sodobnih razmerah / Miran Komac. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 20, 14 str. - (Raziskovalne naloge; 69) COBISS-ID 1252685

2.14 Projektna dokumentacija (idejni projekt, izvedbeni projekt)

Interetnikus kapcsolatok és nemzeti identitás Szentgotthárd/Monošter városában = Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Monošter/Szentgotthárd: kérdőív: vprašalnik / Vodja projekta: Albina Nečak Lük ; sodelavci: Katarina Munda-Hirnök, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana : INV, 1995. - 20 str. COBISS-ID 5343053

Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Lendava/Lendva : primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske: [vprašalnik] = Interetnikai kapcsolatok és nemzeti identitás Lendva/Lendava városában: a nemzetiségi identitás elemeinek összehasonlító elemzése Szlovénia, Ausztria, Olaszország és Magyarország régióinak érintkezési területein élő lakosság körében / Vodja projekta: Albina Nečak Lük; sodelavci: Katalin Munda-Hirnök, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana : INV, 1996. - 32 str. - (Mednarodni projekt: Etnična identiteta im medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: Raziskovalne naloge; 81) COBISS-ID 5225549

Medetnični odnosi in narodna identiteta v slovenski Istri : (Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola): primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske: [vprašalnik] = Rapporti interetnici ed identità nazionale nelle città del litorale: (Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola): l'analisi comparativa degli elementi dell'identità nazionale della popolazione delle regioni confinanti in contatto della Slovenia, Austria, Italia ed Ungheria / Vodja projekta: Albina Nečak Lük; sodelavci: Katalin Munda-Hirnök, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana: INV, 1996. - 33 str. - (Mednarodni projekt: Etnična identiteta im medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: Raziskovalne naloge; 80) COBISS-ID 5225037

4. SEKUNDARNO AVTORSTVO**4.02 Mentor**

Irska deljenost in etno razvoj : diplomska naloga / Borislava Grabovac ; Miran Komac. - Ljubljana : [B. Grabovac], 1996. - 54 f. COBISS-ID 16802397

Medetnični odnosi na narodnostno mešanem območju slovenske Istre: diplomska naloga / Milan Krapež, Miran Komac (mentor). - Ljubljana: [M. Krapež], 1996. - 72 f. COBISS-ID 16855389

4.37 Oseba, ki intervjuva

Manjšine v multinacionalnem prostoru : aktualni intervju z dr. Darkom Bratino, senatorjem v italijanskem parlamentu in do nedavnega ravnateljem SLORI v Trstu / Darko Bratina ; Miran Komac.

V: Teorija in praksa. - ISSN 0040-3598. - 32, št.9/10 (1995), str.878-885. Portret. COBISS-ID 4380237

JANA KRANJEC-MENAŠE**I. ČLANKI IN SESTAVKI****1.04 Strokovni članek**

Informacija o položaju Romov v Republiki Sloveniji / [Vera Klopčič, Jana Kranjec-Menaše, Sonja Kurinčič-Mikuž, Katarina Munda-Hirnók, Nada Vilhar].

V: Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije. - ISSN 1318-0169. - 21, št.18 (18.V.1995), str.55-69. Tabele, zemljevid. COBISS-ID 1491789

4. SEKUNDARNO AVTORSTVO**4.03 Prevajalec**

INV - Inštitut za narodnostna vprašanja = IES - Institute for Ethnic Studies : 1925-1995 / [tekst Vera Klopčič, Nada Vilhar ; prevod Meta Gostinčar Cerar, Jana Kranjec Menaše]. - V Ljubljani : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - [1] zgbanka ([8] str.) COBISS-ID 56606976

Sloenci v Hrvaški : zbornik skupine avtorjev / nosilka projekta in urednica Vera Kržišnik-Bukić ; [prevodi v angleščino Meta Gostinčar Cerar, Jana Kranjec-Menaše]. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 415, [4] str. - (Projekt Sloenci v prostoru nekdanje Jugoslavije izven Slovenije) COBISS-ID 47520000

VERA KRŽIŠNIK-BUKIČ

1. ČLANKI IN SESTAVKI

1.01 Izvirni znanstveni članek

O narodnostnem in kulturnem samoorganiziranju Slovencev na Hrvaškem v 20.stoletju / Vera Kržišnik-Bukič.

V: Slovinci v Hrvaški / nosilka projekta in urednica Vera Kržišnik-Bukič. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - (Projekt Slovinci v prostoru nekdanje Jugoslavije izven Slovenije ; knj. 1). - (1995), str.133-188. Ilustr. COBISS-ID 1455949

O Slovincih v narodnostni sestavi prebivalstva po naseljih v obmejnih hrvaških občinah pred razpadom Jugoslavije / Vera Kržišnik-Bukič.

V: Slovinci v Hrvaški / nosilka projekta in urednica Vera Kržišnik-Bukič. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - (Projekt Slovinci v prostoru nekdanje Jugoslavije izven Slovenije ; knj. 1). - (1995), str.229-259. Tabele, zemljevidi. COBISS-ID 1460813

Slovinci v Srbiji in dr. Franc Perko, nadškof in metropolit beograjski / Vera Kržišnik-Bukič ; Franc Perko

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št. 31 (1996), str. 219-236. COBISS-ID 5595725

Vsebinsko-metodološki vidiki tematskega raziskovanja in proučevanja Slovencev na Hrvaškem/v Hrvaški / Vera Kržišnik-Bukič.

V: Slovinci v Hrvaški / nosilka projekta in urednica Vera Kržišnik-Bukič. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - (Projekt Slovinci v prostoru nekdanje Jugoslavije izven Slovenij; knj. 1). - (1995), str.19-34. COBISS-ID 1452621

1.02 Pregledni znanstveni članek

Okvirni pregled poteka, vzrokov in pomena izseljevanja Slovencev na Hrvaško / Vera Kržišnik-Bukič.

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št.29-30 (1994-1995), str.85-93. COBISS-ID 4436557

1.18 Sestavek v enciklopediji

Sarajevo / V. K. B.

V: Enciklopedija Slovenije / [glavni urednik Marjan Javornik]. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 1987-<1996>. - Zv. 10 : Pt-Savn (1996), str. 399-401. COBISS-ID 5200973

1.20 Predgovor, spremna beseda

Beseda urednice / Vera Kržišnik-Bukič.

V: Slovinci v Hrvaški / nosilka projekta in urednica Vera Kržišnik-Bukič. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - (Projekt Slovinci v prostoru nekdanje Jugoslavije izven Slovenije ; knj. 1). - (1995)str. 9-10. COBISS-ID 4811341

1.21 Polemika, diskusijski prispevek

Razprava : [Manjšina kot subjekt] ; Vera Kržišnik-Bukić.

V: Manjšina kot subjekt / [Boris Jesih (urednik)]. - Ljubljana : Državni zbor Republike Slovenije, Delovna skupina za problematiko slovenske manjšine Odbora za mednarodne odnose : Inštitut za narodnostna vprašanja : Urad Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, 1996. - (1996) str. 55-60. COBISS-ID 5240141

Predstavitev knjige Vere Kržišnik-Bukić: "Bosanska identiteta med preteklostjo in prihodnostjo" / Vera Klopčič, Janko Pleterški, Ignacij Voje, Mitja Žagar, Vera Kržišnik-Bukić

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št. 31 (1996), str. 253-266. COBISS-ID 5603405

1.22 Objavljeni intervju

Bosna nije fikcija : Slovenka koja je dvije decenije živjela u Banjaluci tvrdi, kao historičar, da nema nikakvih dilema u pogledu autentičnosti bosanskog identiteta / Vera Kržišnik-Bukić ; Melika Konjičanin.

V: Svijet. - ISSN Y501-9230. - Let.1, št. 18 (30.V.1996), str.54-55. Ilustr. COBISS-ID 4750669

1.25 Drugi članki ali sestavki

Slikarstvo, kiparstvo, arhitekturo in pedagoško smer so na Akademiji za likovne umetnosti v Zagrebu študirali in v glavnem diplomirali naslednji Slovenci in Slovenke / Vera Kržišnik-Bukić.

V: Slovenci v Hrvaški / nosilka projekta in urednica Vera Kržišnik-Bukić. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - (Projekt Slovenci v prostoru nekdanje Jugoslavije izven Slovenije; knj. 1). - (1995). COBISS-ID 4811853

2. MONOGRAFIJE IN DRUGA ZAKLJUČENA DELA*2.01 Znanstvena monografija*

Slovenci v Hrvaški : zbornik skupine avtorjev / nosilka projekta in urednica Vera Kržišnik-Bukić ; [prevodi v angleščino Meta Gostinčar Cerar, Jana Kranjec-Menaše]. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 415, [4] str. - (Projekt Slovenci v prostoru nekdanje Jugoslavije izven Slovenije) COBISS-ID 47520000

Bosanska identiteta med preteklostjo in prihodnostjo / Vera Kržišnik-Bukić ; [prevod povzetkov Anesa Bukić (angleščina), Marko Gospodarič (nemščina)]. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1996. - 135 str. ISBN 961-6159-04-6 COBISS-ID 57001984

3. IZVEDENA IN DRUGA NEDOSTOPNA DELA*3.05 Poročilo o raziskovalni ali razvojni nalogi*

Skupno letno in zaključno poročilo o rezultatih opravljenega znanstveno-raziskovalnega dela na področju temeljnega raziskovanja : Slovenci v prostoru nekdanje Jugoslavije izven Slovenije / odgovorna nosilka: Vera Kržišnik-Bukić. - Ljubljana : INV, 1996. - [loč. pag.]. - (Raziskovalne naloge) COBISS-ID 5132109

3.11 Radijski in TV prispevki

O Slovencih v Hrvaški : pogovor hrvaške novinarka z Vera Kržišnik Bukič, nosilko projekta in urednico knjige Slovenci v Hrvaški: HRT 1 Zagreb; oddaja Prizma, 1. 7. 1995 / Vera Kržišnik Bukič. - 1995 COBISS-ID 5288013

3.13 Organiziranje znanstvenih in strokovnih sestankov

Predstavitev knjige Slovenci v Hrvaški : organiziranje in izvedba javne predstavitve : Predstavitve so bile v Slovenski matici v Ljubljani 10. 5., v Slovenskem domu v Zagrebu 27. 6. in v Evropskem domu v Zagrebu dne 28. 6. 1995 / Vera Kržišnik Bukič. - 1995 COBISS-ID 5288525

3.15 Prispevek na konferenci, brez natisa

Legal trials in Yugoslavia, particularly in Slovenia in the aftermath of the second world war : Referat na: International conference: Political justice in post-war Europe, Vienna, 2. - 5. 11. 1995 / Vera Kržišnik Bukič. - 1995 COBISS-ID 5288269

SONJA KURINČIČ-MIKUŽ

1. ČLANKI IN SESTAVKI

1.04 Strokovni članek

Informacija o položaju Romov v Republiki Sloveniji / [Vera Klopčič, Jana Kranjec-Menaše, Sonja Kurinčič-Mikuž, Katarina Munda-Hirnók, Nada Vilhar].
V: Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije. - ISSN 1318-0169. - 21, št. 18 (18.V.1995), str. 55-69. Tabele, zemljevid. COBISS-ID 1491789

4. SEKUNDARNO AVTORSTVO

4.01 urednik

NOVOSTI / Inštitut za narodnostna vprašanja - INDOK Center / uredništvo Sonja Kurinčič Mikuž. - 1994- . - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja - INDOK Center, 1994- . COBISS-ID 869709

MARINKA LAZIĆ**2. MONOGRAFIJE IN DRUGA ZAKLJUČENA DELA***2.07 Bibliografija*

Bibliografija sodelavcev Inštituta za narodnostna vprašanja za leto 1994 / Marinka Lazić.
V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št.29-30 (1994-1995), str.313-339. COBISS-ID 4441421

KARMEN MEDICA**1. ČLANKI IN SESTAVKI***1.01 Izvirni znanstveni članek*

Identita etnica e nazionale in Istria / Karmen Medica.
V: Identita-alternita / a cura di Nelida Milani Kruljac, Srđa Orbančić. - Fiume = Rijeka: Edit, 1995. - str. 46-49. COBISS-ID 4535373

The Istrian regionalism / Srđa Orbančić, Karmen Medica, Fulvio Šuran.
V: Regional contact. - ISSN 0902-8994. - 9, št.10 (1995), str.232-236. COBISS-ID 4567629

1.02 Pregledni znanstveni članek

Načrtovanje regionalnega razvoja med evropskim tekmovanjem in sodelovanjem / Karmen Medica, Jasmina Klojčnik.
V: Teorija in praksa. - ISSN 0040-3598. - 32, št.3/4, (1995), str.337-340. COBISS-ID 1467213

Sodobno organizacijsko povezovanje Slovencev v hrvaški Istri: prispevek k raziskovanju / Karmen Medica.
V: Slovenci v Hrvaški / nosilka projekta in urednica Vera Kržišnik-Bukić. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - (Projekt Slovenci v prostoru nekdanje Jugoslavije izven Slovenije ; knj. 1). - (1995), str.391-400. Tabele. COBISS-ID 1469005

1.04 Strokovni članek

Minoranza italiana in Istria: tutte le diverse definizioni / Karmen Medica.
V: La ricerca. - ISSN Y500-6031. - 5, št.12 (1995), str.15. COBISS-ID 4662605

1.05 Poljudni članek

"Studi etnici": Istituto in festa : Lubiana, settant' anni di vita / Karmen Medica.
V: La voce del popolo. - ISSN 0350-5030. - 7.XII.1995, str.4. COBISS-ID 4485453

Portreti gledani u oči : danas predstavljamo: Chiara Samugheo - talijanska umjetnica fotografije / Karmen Medica.
V: Glas Istre. - ISSN 0017-0771. - Let. 53, št. 326 (27.XI.1996), str. 29. Portret. COBISS-ID 5126221

1.19 Objavljena recenzija, prikaz knjige, kritika

Dobar znanstveni uzor : uz zbornik "Slovenci v Hrvaški - Slovenci u Hrvatskoj" / Karmen Medica.

V: Matica. - ISSN Y501-8005. - Let. 1, št. 5 (1995), str. 7. COBISS-ID 5331789

Između prošlosti i sadašnjosti : nova izdanja: Slovenci u Hrvatskoj / Karmen Medica.

V: Glas Istre. - ISSN 0017-0771. - 52, št.142 (27.V.1995), str.25. COBISS-ID 1515085

Kazalište : "Višnjevi vrt". Teatar Garage in "Dekadencija" Teatra Exit / Karmen Medica.

V: Matica. - ISSN Y501-8005. - Let. 1, št. 2 (1995), str. 7. COBISS-ID 5332813

Slovenci u Hrvatskoj (Slovenci v Hrvaški) : Institut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 1995 / Karmen Medica.

V: Društvena istraživanja. - ISSN 1330-0288. - 4, št.15 (1995), str.163-167. COBISS-ID 4657741

Kulturna raznolikost - bogatstvo Europe : ljubljanski časopis "Razprave in gradivo" o etničkim pitanjima / Karmen Medica.

V: Glas Istre. - ISSN 0017-0771. - 53, št.10 (11.I.1996), str.18. COBISS-ID 4435021

Razprave in gradivo 29-30 / Karmen Medica.

V: Društvena istraživanja. - ISSN 1330-0288. - 5, št.21 (1996), str.256-257. COBISS-ID 4729421

Slovenski režiseri i gosti / Karmen Medica.

V: Glas Istre. - ISSN 0017-0771. - Let. 53, št. 301 (2.XI.1996), str. 29. COBISS-ID 5057101

Vera Kržišnik-Bukić: Bosanska identiteta med preteklostjo in prihodnostjo / Karmen Medica.

V: Društvena istraživanja. - ISSN 1330-0288. - Let. 5, št. 2 (1996), str. 483-484. COBISS-ID 4853325

1.25 Drugi članki ali sestavki

Znanstveno u mediteranskom kontekstu / Karmen Medica.

V: Matica. - ISSN Y501-8005. - Let. 1, št. 1 (1995), str. 8. COBISS-ID 5332301

2. MONOGRAFIJE IN DRUGA ZAKLJUČENA DELA

2.13 Elaborat, predstudija, študija

Vloga časopisov, ki jih izdaja založba EDIT, med italijansko narodno skupnostjo v slovenski Istri / Karmen Medica. - Ljubljana : INV, 1996. - 17 str. - (Ekspertize; 157) COBISS-ID 4738637

3. IZVEDENA IN DRUGA NEDOSTOPNA DELA

3.15 Prispevek na konferenci, brez natisa

Moliški Hrvati - između povijesti i stvarnosti : "sociološki prikaz hrvatske manjine u talijanskoj pokrajini Molise" : Tribuna pod naslovom: Moliški Hrvati - između povijesti i stvarnosti, Zagreb, 18. 6. 1996 / Karmen Medica. - Ljubljana : INV, 1996. - (Ekspertize; 160) COBISS-ID 5227853

MOJCA MEDVEŠEK

1. ČLANKI IN SESTAVKI

1.01 Izvirni znanstveni članek

Analiza etnične vitalnosti Madžarov v Lendavi / Mojca Medvešek.

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št. 31 (1996), str. 47-78. tabele, grafikoni. COBISS-ID 5590093

Metodološki okvir raziskave v slovenski Istri / Mojca Medvešek.

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št. 31 (1996), str. 7-10. tabele. COBISS-ID 5589069

1.05 Poljudni članek

Sedem desetletij dela in izkušenj na manjšinskem področju : 70 let obstoja in delovanja Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani / Mojca Medvešek.

V: Koroški vestnik. - ISSN 1318-1866. - 29, št.2 (1995), str.87-92. COBISS-ID 4401229

2. MONOGRAFIJE IN DRUGA ZAKLJUČNA DELA

2.14 Projektna dokumentacija (idejni projekt, izvedbeni projekt)

Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Lendava/Lendva : primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske : [vprašalnik] = Interetnikai kapcsolatok és nemzetiség identitás Lendva/Lendava városában: a nemzetiségi identitás elemeinek összehasonlító elemzése Szlovénia, Ausztria, Olaszország és Magyarország régióinak érintkezési területein élő lakosság körében / Vodja projekta: Albina Nečak Lük; sodelavci: Katalin Munda-Hirnök, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana : INV, 1996. - 32 str. - (Mednarodni projekt: Etnična identiteta im medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: Raziskovalne naloge; 81) COBISS-ID 5225549

Medetnični odnosi in narodna identiteta v slovenski Istri: (Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola): primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske: [vprašalnik] = Rapporti interetnici ed identità nazionale nelle città del litorale: (Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola): l'analisi comparativa degli elementi dell'identità nazionale della popolazione delle regioni confinanti in contatto della Slovenia, Austria, Italia ed Ungheria / Vodja projekta: Albina Nečak Lük; sodelavci: Katalin Munda-Hirnök, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak

Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana: INV, 1996. - 33 str. - (Mednarodni projekt: Etnična identiteta in medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: raziskovalne naloge; 80) COBISS-ID 5225037

RENATA MEJAK

1. ČLANKI IN SESTAVKI

1.01 Izvirni znanstveni članek

Nekateri elementi percepcij Lendavčanov o sosednji Madžarski : (prikaz delnih raziskovalnih izsledkov) / Renata Mejak.

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št.29-30 (1994-1995), str.35-50. Tabele.

COBISS-ID 4435277

Medčasovna primerjalna analiza čezmejnih stikov in percepcij prebivalcev Monoštra o Madžarski in Sloveniji / Renata Mejak.

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št. 31 (1996), str. 89-132. tabele, grafikoni. CO-

BISS-ID 5592141

1.04 Strokovni članek

Affinitások és különbségek a határ két oldalán (Muravidék - Zala megye) : bevezető magyarázat a tanulmányhoz / Renata Mejak.

V: Naptár, 1996 - ISSN 1318-0290. - (1996) str. 67-77. COBISS-ID 4426829

1.05 Poljudni članek

Kako nastaja podoba o Sloveniji pri prebivalcih Monoštra : nekateri izsledki raziskave / Renata Mejak.

V: Slovenski koledar. - ISSN 0237-1480. - (1995), str.85-89. COBISS-ID 1225549

Spomini na potovanja v Porabje / Renata Mejak.

V: Slovenski koledar. - ISSN 0237-1480. - (1996), str.103-107. COBISS-ID 4433485

2. MONOGRAFIJE IN DRUGA ZAKLJUČENA DELA

2.11 Poročilo o znanstveno-raziskovalni nalogi

Medčasovna analiza čezmejnih stikov in pogledov Lendavčanov na sosednjo Madžarsko : (1991-1994) / Renata Mejak. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 55 str. - (Raziskovalne naloge; 75) COBISS-ID 4726349

Fazno poročilo o rezultatih opravljenega raziskovalnega dela na znanstveno-raziskovalnem projektu v letu 1994 : Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru / Albina Nečak-Luk ; [sodelavci: Vera Klopčič, Katarina Munda Hirnók, Boris Jesih, Sonja Novak Lukanovič, Miran Komac, Renata Mejak. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 154 str. - (Raziskovalne naloge; 71) COBISS-ID 1253197

Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Monošter/Szentgotthárd : pismo 1995 : Raziskovalni projekt: Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru : primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske / Nosilka projekta: Albina Nečak-Lük ; [sodelavci: Katarina Munda Hirnók, Boris Jesih, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič]. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 62 str. - (Raziskovalne naloge; 82) COBISS-ID 5342797

2.13 Elaborat, predštudija, študija

Asimilacija in menjava jezika med Slovenci na Madžarskem: (vodja raziskave Rádo Péter, izvajalec raziskave Gallupov inštitut iz Budimpešte): prikaz in ocena raziskovalnega poročila / Renata Mejak; strokovni konzultenti: prof. dr. Albina Nečak-Lük, mag. Katarina Hirnók-Munda. - Ljubljana: INV, 1995. - 22 str. - (Ekspertize; 150) COBISS-ID 1592397

Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Monošter/Szentgotthárd : Medčasovna analiza čezmejnih stikov prebivalcev Monoštra s sosednjo Slovenijo : Medčasovna primerjalna analiza percepcij prebivalcev Monoštra o Madžarski in Sloveniji / Renata Mejak. - Ljubljana : INV, 1996. - 44 str. - (Ekspertize; 158) COBISS-ID 5224781

2.14 Projektna dokumentacija (idejni projekt, izvedbeni projekt)

Interetnikus kapcsolatok és nemzeti identitás Szentgotthárd/Monošter városában = Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Monošter/Szentgotthárd : kérdőív : vprašalnik / Vodja projekta: Albina Nečak Lük ; sodelavci: Katarina Munda-Hirnók, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana : INV, 1995. - 20 str. COBISS-ID 5343053

Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Lendava/Lendva : primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske : [vprašalnik] = Interetnikai kapcsolatok és nemzeti identitás Lendva/Lendava városában: a nemzetiségi identitás elemeinek összehasonlító elemzése Szlovénia, Ausztria, Olaszország és Magyarország régióinak érintkezési területein élő lakosság körében / Vodja projekta: Albina Nečak Lük ; sodelavci: Katalin Munda-Hirnók, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana : INV, 1996. - 32 str. - (Mednarodni projekt: Etnična identiteta im medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: Raziskovalne naloge; 81) COBISS-ID 5225549

Medetnični odnosi in narodna identiteta v slovenski Istri : (Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola) : primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske : [vprašalnik] = Rapporti interetnici ed identità nazionale nelle città del litorale : (Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola) : l'analisi comparativa degli elementi dell'identità nazionale della popolazione delle regioni confinanti in contatto della Slovenia, Austria, Italia ed Ungheria / Vodja projekta: Albina Nečak Lük ; sodelavci: Katalin Munda-Hirnók, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana : INV, 1996. - 33 str. - (Mednarodni projekt: Etnična identiteta im medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: Raziskovalne naloge; 80) COBISS-ID 5225037

KATARINA MUNDA-HIRNÖK

I. ČLANKI IN SESTAVKI

1.01 Izvirni znanstveni članek

Medčasovna analiza spremljanja medijev slovenske narodne manjšine v Monoštru / Katarina Munda Hirnök

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št. 31 (1996), str. 79-87. grafikoni. COBISS-ID 5590349

1.02 Pregledni znanstveni članek

Spremljanje medijev v Monoštru / Katarina Munda-Hirnök.

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št.29-30 (1994-1995), str.25-34. COBISS-ID 4404045

1.04 Strokovni članek

Aktualni položaj Slovencev na Madžarskem / Katarina Munda-Hirnök.

V: Koroški vestnik. - ISSN 1318-1866. - 29, št.2 (1995), str.73-86. COBISS-ID 4400717

Informacija o položaju Romov v Republiki Sloveniji / [Vera Klopčič, Jana Kranjec-Menaše, Sonja Kurinčič-Mikuž, Katarina Munda-Hirnök, Nada Vilhar].

V: Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije. - ISSN 1318-0169. - 21, št.18 (18.V.1995), str.55-69. Tabele, zemljevid. COBISS-ID 1491789

O porabskih Slovincih v Washingtonu / Katarina Munda-Hirnök.

V: Slovenski koledar. - ISSN 0237-1480. - (1996), str.78-80. COBISS-ID 4432205

1.05 Poljudni članek

25. folklorni festival v Beltincaj / Katarina M.Hirnök.

V: Porabje. - ISSN Y500-909X. - 5, št.16 (10.VIII.1995), str.3. COBISS-ID 1644109

Slovinci na Ogerskim / Katarina M. Hirnök.

V: Slovenski koledar. - ISSN 0237-1480. - (1995), str. 90-93. Ilustr. COBISS-ID 53430528

Slovenski šport z enotno krovno organizacijo OKS-ZŠZ / Katarina Munda-Hirnök.

V: Porabje. - ISSN Y500-909X. - 5, št.1 (12.I.1995), str. 4. COBISS-ID 1207373

1.06 Objavljeno vabljeno predavanje na znanstveni konferenci

Media in the ethnically mixed region of Lendava / Munda Hirnök, Katalin.

V: Kultúrák találkozásai - kultúrák konfliktusai / szerkesztette Krupa András, Eperjessy Ernő, Barna Gábor. - Békéscsaba ; Budapest : Magyar néprajzi társaság, 1995. - Str. 157-161. COBISS-ID 5082189

1.18 Sestavek v enciklopediji

Porabski Slovenci / L. Ol., K. M. H.

V: Enciklopedija Slovenije / [glavni urednik Marjan Javornik]. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 1987-<1996>. - Zv. 9 : Plo-Ps (1995), str. 146-149. ilustr. COBISS-ID 4787277

1.19 Objavljena recenzija, prikaz knjige, kritika

Drobna obrobna oda delu, znanju, ustvarjalnosti, svojosti, erosu na Madžarskem : odmevi o slovenski razstavi Oselnik / Katarina Munda-Hirnök.

V: Porabje. - ISSN Y500-909X. - 5, št.23 (16.XI.1995), str.2. COBISS-ID 4379469

Jožef Košič, Življenje Slovencev med Muro in Rabo. Izbor del / Katarina Munda Hirnök.

V: Glasnik Slovenskega etnološkega društva. - ISSN 0351-2908. - 35, št. 2/3 (1995), str. 71. COBISS-ID 57494016

Madžarski odzivi na razstavo o oselnikih : o njej so pisali številni madžarski mediji, veliko pozornosti pa so ji namenili tudi strokovnjaki / K.M.H.

V: Delo. - ISSN 0350-7521. - 37, št. 269 (21.XI.1995), str.8. COBISS-ID 1790285

Odmevi o slovenski razstavi Oselnik, drobna obrobna oda delu, znanju, ustvarjalnosti, svojosti, erosu na Madžarskem / Katarina Munda-Hirnök.

V: Glasnik Slovenskega etnološkega društva. - ISSN 0351-2908. - 35, št.4 (1995), str.38-39. COBISS-ID 4600909

Oselniki, po naše "vodej" / Katarina M.Hirnök.

V: Porabje. - ISSN Y500-909X. - 5, št.16 (10.VIII.1995), str.2.Illustr. COBISS-ID 1643853

2. MONOGRAFIJE IN DRUGA ZAKLJUČENA DELA*2.11 Poročilo o znanstveno-raziskovalni nalogi*

Fazno poročilo o rezultatih opravljenega raziskovalnega dela na znanstveno- raziskovalnem projektu v letu 1994 : Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru / Albina Nečak-Lük ; [sodelavci: Vera Klopčič, Katarina Munda Hirnök, Boris Jesih, Sonja Novak Lukanovič, Miran Komac, Renata Mejak. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 154 str. - (Raziskovalne naloge; 71) COBISS-ID 1253197

Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Monošter/Szentgotthárd : pismo 1995 : Raziskovalni projekt: Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru : primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske / Nosilka projekta: Albina Nečak-Lük ; [sodelavci: Katarina Munda Hirnök, Boris Jesih, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič]. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 62 str. - (Raziskovalne naloge; 82) COBISS-ID 5342797

2.14 Projektna dokumentacija (idejni projekt, izvedbeni projekt)

Interetnikus kapcsolatok és nemzeti identitás Szentgotthárd/Monošter városában = Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Monošter/Szentgotthárd : kérdőív : vprašalnik / Vodja projekta: Albina Nečak Lük ; sodelavci: Katarina Munda-Hirnök, Vera Klopčič, Miran Komac,

Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana : INV, 1995. - 20 str. COBISS-ID 5343053

Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Lendava/Lendva : primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske : [vprašalnik] = Interetnikai kapcsolatok és nemzeti identitás Lendava/Lendava városában: a nemzetiségi identitás elemeinek összehasonlító elemzése Szlovénia, Ausztria, Olaszország és Magyarország régióinak érintkezési területein élő lakosság körében / Vodja projekta: Albina Nečak Lük ; Sodelavci: Katalin Munda-Hirnök, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana : INV, 1996. - 32 str. - (Mednarodni projekt: Etnična identiteta im medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: Raziskovalne naloge; 81) COBISS-ID 5225549

Medetnični odnosi in narodna identiteta v slovenski Istri : (Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola) : primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske : [vprašalnik] = Rapporti interetnici ed identità nazionale nelle città del litorale : (Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola) : l'analisi comparativa degli elementi dell'identità nazionale della popolazione delle regioni confinanti in contatto della Slovenia, Austria, Italia ed Ungheria / Vodja projekta: Albina Nečak Lük ; sodelavci: Katalin Munda-Hirnök, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana : INV, 1996. - 33 str. - (Mednarodni projekt: Etnična identiteta im medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: Raziskovalne naloge; 80) COBISS-ID 5225037

ALBINA NEČAK-LÜK

I. ČLANKI IN SESTAVKI

1.01 Izvirni znanstveni članek

Besedni zaklad slovenskih otrok v Porabju / Albina Nečak-Lük, Tina Verovnik, Franc Marušič. V: Applied linguistics. - ISSN 1318-2838. - Let. 3, št. 4 (1995), str. 118-131. COBISS-ID 4790605

Dvojezičnost ni dvojna enojezičnost / Albina Nečak-Lük. V: Applied linguistics. - ISSN 1318-2838. - Let. 3, št. 4 (1995), str. 8-31. COBISS-ID 4790093

Ethnic identity and language continuity / Albina Nečak-Lük.

V: Overlapping cultures and plural identities / uredila Sonja Novak Lukanovič. - Ljubljana : Slovenska nacionalna komisija za UNESCO : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - (1995), str. 87-100. Tabele, grafikoni. COBISS-ID 4446797

Jezik in etnična pripadnost v Porabju / Albina Nečak-Lük.

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št.29-30 (1994-1995), str.5-23. Tabele, grafikoni. COBISS-ID 4402765

The linguistic aspect of ethnic conflict in Yugoslavia / Albina Nečak Lük.

V: Yugoslavia, the former and future / Payam Akhavan, general ed., Robert Howse, contributing ed. - Washington : The Brookings Institution ; Geneva : The United Nations Research Institute for Social Development, 1995. - str. 112-120. COBISS-ID 4547149

Objectives, methods, materials, strategies : point of departure: the impact of contextual variables / Albina Nečak-Lük.

V: "Learning and teaching languages in pre-school and primary bilingual contexts" (age 3/4-12/13) / Lucija Čok ...[et. al.]. - Strasbourg : Council of Europe = Conseil de l'Europe, 1995. - ("Language learning for European citizenship"). - str. 6-12. COBISS-ID 4403277

Second language acquisition in the Slovene Hungarian setting / Albina Nečak-Lük.

V: Linguistics with a human face / hrsg. von Karl Sornig... [et al.]. - Graz: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Graz, 1995. - (Grazer Linguistische Monographien ; 10). - str. 283-292. COBISS-ID 4492109

Slovenski jezik na Hrvaškem - nekaj vidikov raziskovanja / Albina Nečak Lük.

V: Slovenci v Hrvaški / nosilka projekta in urednica Vera Kržišnik-Bukić. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - (Projekt Slovenci v prostoru nekdanje Jugoslavije izven Slovenije ; knj. 1). - (1995), str.297-307. COBISS-ID 1467469

Jezik kot kazalec stanja medetničnih odnosov / Albina Nečak Lük.

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št. 31 (1996), str. 11-24. tabele. COBISS-ID 55893325

Slovenski jezik v Porabju = A szlovén nyelv Rábavidéken / Albina Nečak Lük.

V: Sodelovanje ob meji / Knjižničarski dan, Murska Sobota, 28. oktober 1994 [in] Könyvtári nap. Szentgotthárd, 1995. május 26. - Murska Sobota : Pokrajinska in študijska knjižnica ; Szombathely : Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár, 1996. - Str. 233-258. COBISS-ID 5224525

1.04 Strokovni članek

Kétnyelvű oktatás Szlovéniában : akciókutatás a nyelvtanulásról szlovén-magyar kétnyelvű környezetben / Albina Nečak Lük.

V: Új pedagógiai szemle. - ISSN 0031-3785. - 45, 1995, str. 97-101. COBISS-ID 1725261

Opredelitev za sožitje še neokrnjena : izsledki raziskave 'Medetnični odnosi in narodna identiteta v Slovenski Istri' / Albina Nečak Lük, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih.

V: Primorske novice. - ISSN 0350-4468. - Let. 50, št. 50 (28.VI.1996), str. 18. COBISS-ID 4814157

1.05 Poljudni članek

O slovenskem jeziku v Monoštru / Albina Nečak-Lük.

V: Slovenski koledar. - ISSN 0237-1480. - (1995), str.78-84. Fotografije. COBISS-ID 1225293

Pogučavajmo se! / Albina Nečak-Lük.

V: Slovenski koledar. - ISSN 0237-1480. - (1996), str.65-68. COBISS-ID 4431949

1.06 Objavljeno vabljeno predavanje na znanstveni konferenci

Interethnic relations in the ethnically mixed regions along the Slovene - Hungarian border / Albina Nečak Lük.

V: Kultúrák találkozásai - kultúrák konfliktusai / szerkesztette Krupa András, Eperjessy Ernő, Barna Gábor. - Békéscsaba ; Budapest : Magyar néprajzi társaság, 1995. - (1995)Str. 295-300. COBISS-ID 5081933

L1 and L2 language learning and use in the Slovene-Hungarian bilingual context / Albina Nečak-Lük.

V: Learning and teaching languages in pre-school and primary bilingual contexts (age 3/4 - 12/13). - Ljubljana : Faculty of Education, Unit of Koper, 1995. - (Language learning for European citizenship). - Str. 38-51. COBISS-ID 5156685

Ethnic, linguistic and cultural diversity in Slovenia - educational policy and practice / by Albina Nečak Lük.

V: Ethnic, linguistic and cultural diversity in Slovenia - educational policy and practice / by Albina Nečak Lük. - Strasbourg : Council of Europe, 1996. - Str. 78-86. COBISS-ID 5315405

Jezikovna razmerja na območju med Muro in Rabo / Albina Nečak-Lük.

V: Ljudje ob Muri / uredila Janez Balažič in László Sándor. - Murska Sobota : Pokrajinski muzej; Zalaegerszeg : Göcseji Múzeum, 1996. - Str. 281-297. COBISS-ID 5230413

Medetnični odnosi v sociolingvistični perspektivi / Albina Nečak-Lük.

V: Večjezičnost na evropskih mejah - primer Kanalske doline / uredila, edited by Irena Šumi, Salvatore Venosi. - Ukve : SLORI, Sedež kanalska dolina = SLORI, Seat Valcanale, 1996. - Str. 131-150. COBISS-ID 4788557

1.20 Predgovor, spremna beseda

Dynamics of the New-style Workshop 5B : summary of group discussion. 1. working group, themes: guidelines and overview of animators'papers. Theme 1. Objectives, methods, materials, strategies / Animators: Helen Ó Murchú and Albina Nečak-Lük.

V: Learning and teaching languages in pre-school and primary bilingual contexts (age 3/4 - 12/13). - Ljubljana : Faculty of Education, Unit of Koper, 1995. - (Language learning for European citizenship). - Str. 60-61. COBISS-ID 5161037

Uvodna beseda / Albina Nečak-Lük.

V: Applied linguistics. - ISSN 1318-2838. - Let. 3, št. 4 (1995), str. 5-7. COBISS-ID 4788813

1.22 Objavljeni intervju

Kétnyelvű oktatás Szlovéniában / Albina Nečak Lük.

V: Kétnyelvű oktatás Szlovéniában / Albina Nečak Lük. - Budapest : Barátság, 1995. - Str. 995-996. COBISS-ID 5367629

2. MONOGRAFIJE IN DRUGA ZAKLJUČENA DELA

2.11 Poročilo o znanstveno-raziskovalni nalogi

Fazno poročilo o rezultatih opravljenega raziskovalnega dela na znanstveno-raziskovalnem projektu v letu 1994 : Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru / Albina Nečak-Lük ; [sodelavci: Vera Klopčič, Katarina Munda Hirnök, Boris Jesih, Sonja Novak Lukanovič, Miran Komac, Renata Mejak. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 154 str. - (Raziskovalne naloge; 71) COBISS-ID 1253197

Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Monošter/Szentgotthárd : pismo 1995 : Raziskovalni projekt: Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru : primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske / Nosilka projekta: Albina Nečak-Lük ; [sodelavci: Katarina Munda Hirnök, Boris Jesih, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič]. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 62 str. - (Raziskovalne naloge; 82) COBISS-ID 5342797

2.14 Projektna dokumentacija (idejni projekt, izvedbeni projekt)

Interetnikus kapcsolatok és nemzeti identitás Szentgotthárd/Monoštervárosában = Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Monošter/Szentgotthárd : kérdőív : vprašalnik / Vodja projekta: Albina Nečak Lük ; sodelavci: Katarina Munda-Hirnök, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana : INV, 1995. - 20 str. COBISS-ID 5343053

Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Lendava/Lendva : primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske : [vprašalnik] = Interetnikai kapcsolatok és nemzeti identitás Lendva/Lendava városában : a nemzetiségi identitás elemeinek összehasonlító elemzése Szlovénia, Ausztria, Olaszország és Magyarország régióinak érintkezési területein élő lakosság körében / Vodja projekta: Albina Nečak Lük ; sodelavci: Katalin Munda-Hirnök, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana : INV, 1996. - 32 str. - (Mednarodni projekt: Etnična identiteta im medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: Raziskovalne naloge; 81) COBISS-ID 5225549

Medetnični odnosi in narodna identiteta v slovenski Istri : (Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola) : primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske : [vprašalnik] = Rapporti interetnici ed identità nazionale nelle città del litorale : (Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Isola/Isola) : l'analisi comparativa degli elementi dell'identità nazionale della popolazione delle regioni confinanti in contatto della Slovenia, Austria, Italia ed Ungheria / Vodja projekta: Albina Nečak Lük ; sodelavci: Katalin Munda-Hirnök, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana : INV, 1996. - 33 str. - (Mednarodni projekt: Etnična identiteta im medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: Raziskovalne naloge; 80) COBISS-ID 5225037

4. SEKUNDARNO AVTORSTVO

4.01 Urednik

APPLIED linguistics = uporabno jezikoslovje. - št.4 (1995) . - Ljubljana : Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije, 1993- ISSN 1318-2838 COBISS-ID 6745604

4.59 Moderator

KROKOGLA miza o šolstvu, kulturi, medijih, znanosti in športu v zamejstvu: [Manjšina kot subjekt] ; Albina Nečak-Luk.

V: Manjšina kot subjekt / [Boris Jesih (urednik)]. - Ljubljana : Državni zbor Republike Slovenije, Delovna skupina za problematiko slovenske manjšine Odbora za mednarodne odnose : Inštitut za narodnostna vprašanja : Urad Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, 1996. - str. 61-118. COBISS-ID 5157453

SONJA NOVAK-LUKANOVIČ

I. ČLANKI IN SESTAVKI

1.01 Izvirni znanstveni članek

Educational and sociocultural aspects of bilingual education : special references to the situation of minorities in a democratic society / Sonja Novak-Lukanovič.

V: "Learning and teaching languages in pre-school and primary bilingual contexts" (age 3/4-12/13) / Lucija Čok ...[et. al.]. - Strasbourg : Council of Europe = Conseil de l'Europe, 1995. - ("Language learning for European citizenship"), str. 15-17. COBISS-ID 4403533

Jezikovne značilnosti mikrookolja učencev / Sonja Novak-Lukanovič.

V: Applied linguistics. - ISSN 1318-2838. - Let. 3, št. 4 (1995), str. 132-141. COBISS-ID 4790861

Pomen vzgoje in izobraževanja v medetničnih odnosih / Sonja Novak-Lukanovič.

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št. 31 (1996), str. 25-33. COBISS-ID 5589581

1.02 Pregledni znanstveni članek

Interkulturno izobraževanje: nekateri mednarodni pristopi / Sonja Novak-Lukanovič.

V: Sodobna pedagogika. - ISSN 0038-0474. - 46, št. 1/2 (1995), str. [86]-89. COBISS-ID 50747136

Some reflections on ethnic identity in multicultural societies / Sonja Novak-Lukanovič.

V: Overlapping cultures and plural identities / uredila Sonja Novak Lukanovič. - Ljubljana : Slovenska nacionalna komisija za UNESCO : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - str. 133-138. COBISS-ID 4447053

1.04 Strokovni članek

Manjšine v prostoru Alpe Jadran / Sonja Novak-Lukanovič, Boris Jesih.
V: Koroški vestnik. - ISSN 1318-1866. - 29, št.2 (1995), str.93-98. COBISS-ID 4401485

Manjšine v prostoru Alpe-Jadran / Sonja Novak-Lukanovič.
V: Slovenski koledar. - ISSN 0237-1480. - (1996), str.81-82. COBISS-ID 4432461

Opredelitev za sožitje še neokrnjena : izsledki raziskave 'Medetnični odnosi in narodna identiteta v Slovenski Istri' / Albina Nečak Lük, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih.
V: Primorske novice. - ISSN 0350-4468. - Let. 50, št. 50 (28.VI.1996), str. 18. COBISS-ID 4814157

Zgodovina in identiteta / Sonja Novak-Lukanovič.
V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št. 31 (1996), str. 247-248. COBISS-ID 5597261

1.06 Objavljeno vabljeno predavanje na znanstveni konferenci

The position of the Italian and Hungarian minority in Slovenia : educational and cultural aspect / Sonja Novak Lukanovič.
V: Lëtöpis. - ISSN 0943-2787. - Vol. 42 (1995), posebna izdaja, str. 27-31. COBISS-ID 1629773

The role of multiculturalism in the promotion of the transfrontier cooperation / Sonja Novak-Lukanovič.
V: Regional contact. - ISSN 0902-8994. - Let. 11, št. 11 (1996), str. 89-95. COBISS-ID 5060941

1.20 Predgovor, spremna beseda

Dynamics of the New-style Workshop 5B : summary of group discussion. 1. working groups, themes: guidelines and overview of animators'papers. Theme 2. educational and socio-cultural aspects of bilingual education / Animators: Sonja Novak-Lukanovič and Medwin Hughes.
V: Learning and teaching languages in pre-school and primary bilingual contexts (age 3/4 - 12/13). - Ljubljana : Faculty of Education, Unit of Koper, 1995. - (Language learning for European citizenship). - 1995. -Str. 61-62. COBISS-ID 5161293

2. MONOGRAFIJE IN DRUGA ZAKLJUČENA DELA*2.11 Poročilo o znanstveno-raziskovalni nalogi*

Fazno poročilo o rezultatih opravljenega raziskovalnega dela na znanstveno-raziskovalnem projektu v letu 1994 : Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru / Albina Nečak-Lük ; [sodelavci: Vera Klopčič, Katarina Munda Hirnók, Boris Jesih, Sonja Novak Lukanovič, Miran Komac, Renata Mejak. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 154 str. - (Raziskovalne naloge; 71) COBISS-ID 1253197

Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Monošter/Szentgotthárd : pismo 1995 : Raziskovalni projekt: Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru : primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske / Nosilka projekta: Albina Nečak-Lük; [sodelavci: Katarina Munda

Hirnök, Boris Jesih, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič]. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 62 str. - (Raziskovalne naloge; 82) COBISS-ID 5342797

Zaključno poročilo o rezultatih opravljenega znanstveno-raziskovalnega dela na področju temeljnega raziskovanja : naslov projekta: Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru / Odgovorna nosilka: Albina Nečak Lük ; [sodelavci: Katarina Munda Hirnök, Boris Jesih, Vera Klopčič, Renata Mejak, Miran Komac, Sonja Novak Lukanovič]. - Ljubljana: INV, 1996. - 167 str. - (Raziskovalne naloge; 84) COBISS-ID 4492365

2.14 Projektna dokumentacija (idejni projekt, izvedbeni projekt)

Interetnikus kapcsolatok és nemzeti identitás Szentgotthárd/Monošter városában = Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Monošter/Szentgotthárd : kérdőív : vprašalnik / Vodja projekta: Albina Nečak Lük ; sodelavci: Katarina Munda-Hirnök, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana : INV, 1995. - 20 str. COBISS-ID 5343053

Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Lendava/Lendva : primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske : [vprašalnik] = Interetnikai kapcsolatok és nemzeti identitás Lendva/Lendava városában : a nemzetiségi identitás elemeinek összehasonlító elemzése Szlovénia, Ausztria, Olaszország és Magyarország régióinak érintkezési területein élő lakosság körében / Vodja projekta: Albina Nečak Lük ; sodelavci: Katalin Munda-Hirnök, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana : INV, 1996. - 32 str. - (Mednarodni projekt: Etnična identiteta im medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: Raziskovalne naloge; 81) COBISS-ID 5225549

Medetnični odnosi in narodna identiteta v slovenski Istri : (Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola) : primerjalna analiza elementov narodnostne identitete prebivalstva na stičnih območjih obmejnih regij Slovenije, Avstrije, Italije in Madžarske : [vprašalnik] = Rapporti interetnici ed identità nazionale nelle città del litorale : (Koper/Capodistria, Piran/Pirano, Izola/Isola) : l'analisi comparativa degli elementi dell'identità nazionale della popolazione delle regioni confinanti in contatto della Slovenia, Austria, Italia ed Ungheria / Vodja projekta: Albina Nečak Lük ; sodelavci: Katalin Munda-Hirnök, Vera Klopčič, Miran Komac, Renata Mejak, Sonja Novak Lukanovič, Boris Jesih... [et al.]. - Ljubljana : INV, 1996. - 33 str. - (Mednarodni projekt: Etnična identiteta im medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru: Raziskovalne naloge; 80) COBISS-ID 5225037

3. IZVEDENA IN DRUGA NEDOSTOPNA DELA

3.13 Organiziranje znanstvenih in strokovnih sestankov

MEDNARODNA jezikovna delavnica Sveta Evrope 5B "Bilingual acquisition in preschool and primary sector-language objectives and methods appropriate to the age, experience and language situation of learners, Portorož 20.-21. septembra 1995 / Sonja Novak Lukanovič. - 1995 COBISS-ID 5342029

MEDNARODNO srečanje Mixed communities in CEE, Ljubljana, 3. - 6. novembra 1995 / Sonja Novak Lukanovič. - 1995 COBISS-ID 5342285

3.15 Prispevek na konferenci, brez natisa

Bilingual education and ethnic identity : the case of the ethnically mixed territory of Prekmurje in Slovenia : Referat na 11 th world congress of applied linguistics, Jyväskylä (Finska), 4. - 9. avgust 1996 / Sonja Novak Lukanovič. - 1996 COBISS-ID 5346637

The use of the language of autochthonous minorities in Slovenia and education : Referat na: 5th Conference of the International Academy of linguistic law (IALL), Havana, 22.-26. april 1996 / Sonja Novak Lukanovič. - 1996 COBISS-ID 5351501

4. SEKUNDARNO AVTORSTVO

4.01 Urednik

The MULTIPLE identity: what is it and how does it work? (1994 ; Ljubljana) Overlapping cultures and plural identities = Cultures partielles et identités multiples / uredila Sonja Novak Lukanovič. - Ljubljana : Slovenska nacionalna komisija za UNESCO : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 168 str. ISBN 961-6159-01-1 (Inštitut) COBISS-ID 53892864

JANEZ STERGAR

1. ČLANKI IN SESTAVKI

1.04 Strokovni članek

Anšlus in koroški Slovenci / J. S.
V: Slovenska kronika XX. stoletja / [več avtorjev]. - Ljubljana : Nova revija, 1995-1996. - Str. 426-427. ilustr. COBISS-ID 5308493

Kako je z višino izhodiščnih plač v negospodarstvu (IPNG) - zdaj in tu / Janez Stergar.
V: Šolski razgledi. - ISSN 1318-1483. - Priloga SVIZ št. 3, Let. 46, št. 19 (15.V.1995), str. 3-5. COBISS-ID 5304653

Katoliško politično in gospodarsko društvo za Slovence na Koroškem / J. S.
V: Slovenska kronika XX. stoletja / [več avtorjev]. - Ljubljana : Nova revija, 1995-1996. - Str. 110-111. ilustr. COBISS-ID 5316429

Klub koroških Slovencev / J. S.
V: Slovenska kronika XX. stoletja / [več avtorjev]. - Ljubljana : Nova revija, 1995-1996. - Str. 337. COBISS-ID 5316685

Kongres evropskih narodnosti / P. S., J.S.
V: Slovenska kronika XX. stoletja / [več avtorjev]. - Ljubljana : Nova revija, 1995-1996. - Str. 309-310. ilustr. COBISS-ID 5318733

Koroški plebiscit / J. S.

V: Slovenska kronika XX. stoletja / [več avtorjev]. - Ljubljana : Nova revija, 1995-1996. - Str. 247-249. ilustr. COBISS-ID 5316941

Mir - glasilo koroških Slovencev / J. S.

V: Slovenska kronika XX. stoletja / [več avtorjev]. - Ljubljana : Nova revija, 1995-1996. - Str. 94-95. ilustr. COBISS-ID 5317197

Prva slovenska poslanca v koroškem deželnem zboru / J. S.

V: Slovenska kronika XX. stoletja / [več avtorjev]. - Ljubljana : Nova revija, 1995-1996. - Str. 263. COBISS-ID 5317709

Senžermenska mirovna pogodba / J. S.

V: Slovenska kronika XX. stoletja / [več avtorjev]. - Ljubljana : Nova revija, 1995-1996. - Str. 236-237. COBISS-ID 5317965

Slovenci zunaj državnih meja / Janez Stergar.

V: Prešernov koledar. - ISSN 0556-1418. - (1995), str. 75-83. Ilustr. COBISS-ID 50950400

Slovensko krščansko socialna zveza na Koroškem / J. S.

V: Slovenska kronika XX. stoletja / [več avtorjev]. - Ljubljana : Nova revija, 1995-1996. - Str. 79. COBISS-ID 5318221

Slovensko žolsko društvo na Koroškem / J. S.

V: Slovenska kronika XX. stoletja / [več avtorjev]. - Ljubljana : Nova revija, 1995-1996. - Str. 90. ilustr. COBISS-ID 5318477

Ljudska štetja na Koroškem - pogled nazaj / J. S.

V: Slovenska kronika XX. stoletja / [več avtorjev]. - Ljubljana : Nova revija, 1995-1996. - Str. 537-539. COBISS-ID 5106509

Trinajst obglavljenih Slovencev iz Sel / J. S.

V: Slovenska kronika XX. stoletja / [več avtorjev]. - Ljubljana : Nova revija, 1995-1996. - Str. 50-52. ilustr. COBISS-ID 5320013

1.05 Poljudni članek

Koroški večer / S. K.

V: Republika. - ISSN 1318-5551. - Let. 4, št. 315 (17.XI.1995), str. 11. COBISS-ID 5304909

1.18 Sestavek v enciklopediji

Počitniška zveza Slovenije / J. Ste.

V: Enciklopedija Slovenije / [glavni urednik Marjan Javornik]. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 1987-<1996>. - Zv. 9: Plo-Ps (1995), str. 3-4. COBISS-ID 5319501

Primožič, Franc - Marko / J. Ste.

V: Enciklopedija Slovenije / [glavni urednik Marjan Javornik]. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 1987-<1996>. - Zv. 9: Plo-Ps (1995), str. 353. COBISS-ID 5319245

Prušnik, Karel - Gašper / J. Ste.

V: Enciklopedija Slovenije / [glavni urednik Marjan Javornik]. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 1987-<1996>. - Zv. 9: Plo-Ps (1995), str. 395. COBISS-ID 5319757

Radiše / N. S., J. Ste.

V: Enciklopedija Slovenije / [glavni urednik Marjan Javornik]. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 1987-<1996>. - Zv. 10 : Pt-Savn (1996), str. 57. COBISS-ID 5249613

Razprave in gradivo / J. Ste.

V: Enciklopedija Slovenije / [glavni urednik Marjan Javornik]. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 1987-<1996>. - Zv. 10 : Pt-Savn (1996), str. 114. COBISS-ID 5249869

Rizzi, Vincenc / J. Ste.

V: Enciklopedija Slovenije / [glavni urednik Marjan Javornik]. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 1987-<1996>. - Zv. 10 : Pt-Savn (1996), str. 242. COBISS-ID 5250125

Rožek / J. Ste.

V: Enciklopedija Slovenije / [glavni urednik Marjan Javornik]. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 1987-<1996>. - Zv. 10 : Pt-Savn (1996), str. 301. COBISS-ID 5250381

1.19 Objavljena recenzija, prikaz knjige, kritika

Olga Janša-Zorn, Eva Holz, Nataša Kandus, Slovenian Historiography in Foreign Languages, published from 1918-1993 ... / Janez Stergar.

V: Zgodovinski časopis. - ISSN 0350-5774. - 49, št. 3 (1995), str. 485-486. COBISS-ID 57966848

Zgodovinski časopis (Historical Review) / Janez Stergar.

V: Šolska kronika. - ISSN 1318-6728. - Let. 28 (1995), str. 268. (Objavljeno tudi v več drugih revijah.) COBISS-ID 5306701

1.22 Objavljeni intervju

Jubilej zaslužnega prijatelja koroških Slovencev : pogovor s prof. Janezom Stergarjem / Janez Stergar ; pogovor je vodil Janko Kulmesch.

V: Naš tednik. - ISSN Y500-0890. - 47, št. 42 (20.X.1995), str. 4. Portret.(Ob sedemdesetletnici INV) COBISS-ID 1752909

Raziskovalci delamo na etični pogon : Janez Stergar, predsednik sindikalne konference raziskovalnih organizacij pri SVIZ / Janez Stergar ; Urša Matos.

V: Slovenec. - ISSN 0354-0960. - Let. 80, št. 159 (12.VII.1996), str. 2. Portret. COBISS-ID 4820813

1.25 Drugi članki ali sestavki

Jugoslovansko oštevilčenje pošt / Janez Stergar.

V: Slovenec. - ISSN 0354-0960. - Let. 79, št. 184 (10.VIII.1995), str. 10. (Tudi o slovenskem poimenovanju zamejskih krajev.) COBISS-ID 5304397

Obvestila o izhajanju Zgodovinskega časopisa / Janez Stergar.

V: Zgodovinski časopis. - ISSN 0350-5774. - Let. 49, št. 1 (1995), str. 155. COBISS-ID 5305421

Obvestila o izhajanju Zgodovinskega časopisa / Janez Stergar.

V: Zgodovinski časopis. - ISSN 0350-5774. - Let. 49, št. 3 (1995), str. 507-509. COBISS-ID 5305677

Razvojne možnosti Slovenije. Plače v javnih službah, dežurni krivec ali rešilna bilka? / Janez Stergar.

V: Delo. - ISSN 0350-7521. - Let. 37, (7.X.1995), str. 30. COBISS-ID 5305933

Skupna stališča Odbora za spremljanje Kolektivne pogodbe za negospodarske dejavnosti v RS / Janez Stergar, Saša Kovačič.

V: DE. - ISSN 0011-7722. - Let. 54, št. 37 (10.VIII.1995), str. 13. COBISS-ID 5306957

Slovenska razstava v Svetu Evrope / C. R.

V: Delo. - ISSN 0350-7521. - Let. 37, št. (7.XI.1995), str. 2. COBISS-ID 5306189

Smo pred novo stavko? / Janez Stergar.

V: Šolski razgledi. - ISSN 1318-1483. - Let. 46, št. 13 (11.IX.1995), str. 3. COBISS-ID 5306445

Gospodarsko poslovanje Slovenske matice v letih 1994 in 1995 / Janez Stergar.

V: Glasnik Slovenske matice. - ISSN 0351-0298. - Let. 20, št. 1-2 (1996), str. 6-8. COBISS-ID 5146701

Končana konferenca o visokem šolstvu in znanosti v srednjeevropskih državah / Janez Stergar.

V: Slovenec. - ISSN 0354-0960. - Let. 80, št. 35 (13.II.1996), str. 4. COBISS-ID 5252941

Obvestila o izhajanju Zgodovinskega časopisa / Janez Stergar.

V: Zgodovinski časopis. - ISSN 0350-5774. - Let. 50, št. 2 (103) (1996), str. 323-324. COBISS-ID 5251917

2. MONOGRAFIJE IN DRUGA ZAKLJUČENA DELA

2.02 Strokovna monografija

Sedem desetletij ljubljanskega Inštituta za narodnostna vprašanja / Janez Stergar. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja = Institute for Ethnic Studies, 1995. - 78 + II str. ISBN 961-6159-02-X COBISS-ID 54285056

Seven decades of the Institute for Ethnic Studies = Les sept décennies de l'Institut des études ethniques / Janez Stergar ; [reader for English Jamie Smyth, traduit en français par Florence Gacoin]. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja = Institute for Ethnic Studies = Institut des études ethniques, 1995 - 48 str. ISBN 961-6159-03-8 COBISS-ID 54765824

3. IZVEDENA IN DRUGA NEDOSTOPNA DELA

3.11 Radijski in TV prispevki

Predstavitev delovanja Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani ob njegovi sedemdesetletnici : Intervju za TV Koper/Capodistria 27. 10. 1995 / Janez Stergar ; Vida Gorjup Posinkovič. - 1995 COBISS-ID 5321805

3.12 Razstava

Researching cultural diversity at the Central-European ethnic touching-point : razstava v palači Evrope, Strasbourg (Francija) 8. - 17. 11. 1995 / Janez Stergar. (Postavljeno tudi v Ljubljani 1. - 2. 1996 in na Brdu/Egg, Avstrija 15. - 16. 11. 1996) - 1995 COBISS-ID 5320269

3.15 Prispevek na konferenci, brez natisa

Odnos matične Slovenije do svojih zamejcev (v tridesetih letih) : Referat na simpoziju "Slovenska trideseta leta", Ljubljana, 20. - 21. 9. 1995 / Janez Stergar. - 1995 COBISS-ID 5320781

Predstavitev dejavnosti Inštituta za narodnostna vprašanja v 70 letih obstoja : Referat na okrogli mizi o odprtih vprašanjih raziskovanja narodnega vprašanja, Ljubljana, 18. 10. 1995 / Janez Stergar. - 1995 COBISS-ID 5321037

Slovenia and national minorities : Referat na: 6th International Conference on Minority Languages, 30 June - 5 July 1996, Gdansk, Poljska / Janez Stergar, Peter Vencelj. - 1996 COBISS-ID 5249357

The working conditions of employees in higher education and research in Slovenia during the transitional period (1989-95) : Referat na: "Prague Conference on Higher Education and Research, 8.-10. 2. 1996, Praga, Češka / Janez Stergar. - 1996 COBISS-ID 5251149

Zmajev odred v šestdesetih letih : Referat na: Proslava 45-letnice taborniškega Zmajevega odreda, Ljubljana, 7. 11. 1996 / Janez Stergar. - 1996 COBISS-ID 5250637

3.20 Druga dela

Bedna slika plač v šolstvu : uvodni referat na zborovanju SVIZ v KDČ, Ljubljana, 24. 5. 1995. - 1995 COBISS-ID 5320525

Predlog Odboru za spremljanje Kolektivne pogodbe za negospodarske dejavnosti [za spremembo Zakona o razmerjih plač] : razmnoženo v SVIZ, Ljubljana, 3. 7. 1995 / Janez Stergar. - 1995 COBISS-ID 5322061

Sindikalni pogled na predlog Zakona o organizaciji in financiranju na področju znanosti in tehnologije : razprava in pisno predloženo gradivo na posvetu o predlogu Zakona o organizaciji in financiranju na področju znanosti in tehnologije, Državni zbor RS, Ljubljana, 11. 9. 1995 : razmnoženo v SVIZ / Janez Stergar. - 1995 COBISS-ID 5322317

Sindikalnim zaupnikom v raziskovalnih organizacijah : razmnoženo kot okrožnica SVIZ, Ljubljana, 2. 10. 1995 / Janez Stergar. - 1995 COBISS-ID 5322573

Statistika v zvezi s plačami v negospodarstvu : razmnoženo za SVIZ in Koordinacijo sindikatov negospodarskih dejavnosti, Ljubljana, 23. 3. 1995 : dopolnjeni podatki in komentar še 20. 4., 2. 7., 29. 8. in 12. 12. 1995 ter 29. 3. in 4. 11. 1996 / Janez Stergar. - 1995 COBISS-ID 5322829

Vlada zapostavlja zaposlene v družbenih dejavnostih : Uvodni referat na javni seji vodstev sindikatov negospodarskih dejavnosti v KDIC, Ljubljana, 12. 6. 1995 / Janez Stergar. - 1995 COBISS-ID 5321293

Za dostojnejši položaj zaposlenih v družbenih dejavnostih : uvodni referat na sestanku ljubljanskega območnega odbora SVIZ, Ljubljana, 11. 5. 1995 / Janez Stergar. - 1995 COBISS-ID 5321549

Informacija o gibanju plač v negospodarstvu v letih 1995 in 1996 / Janez Stergar. - Ljubljana : SVIZ, 1996 COBISS-ID 5252685

Pogajanja za plače v šolstvu / Janez Stergar. - Ljubljana : SVIZ, 1996 COBISS-ID 5255501

Primerjalni podatki o plačah v šolstvu (in zdravstvu) / Janez Stergar. - Ljubljana : SVIZ, 1996 COBISS-ID 5255757

SVIZ : Sindikat vzgoje, izobraževanja in znanosti Slovenije = Education and Scientific Workers Union of Slovenia / Janez Stergar. - Ljubljana : SVIZ, 1996 COBISS-ID 5252429

4. SEKUNDARNO AVTORSTVO

4.59 Moderator

Okrogla miza o vprašanih gospodarstva, politične participacije manjšine in stikov z matičnim narodom : [Manjšina kot subjekt] ; Janez Stergar.

V: Manjšina kot subjekt / [Boris Jesih (urednik)]. - Ljubljana : Državni zbor Republike Slovenije, Delovna skupina za problematiko slovenske manjšine Odbora za mednarodne odnose : Inštitut za narodnostna vprašanja : Urad Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu, 1996. - (1996) str. 120. COBISS-ID 5158477

IRENA ŠUMI

I. ČLANKI IN SESTAVKI

I.01 Izvirni znanstveni članek

Potek izvedbe raziskave / Irena Šumi.

V: Slovenska nacija in kolektivne identitete / avtorji Frane Adam ... [et al.]. - Ljubljana : Inštitut za družbene vede (CTS) pri FDV : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1996. - Str. 1-10. COBISS-ID 5246541

Prostorske biografije vprašancev in praktični odnosi v prostoru / Irena Šumi.

V: Slovenska nacija in kolektivne identitete / avtorji Frane Adam ... [et al.]. - Ljubljana : Inštitut za družbene vede (CTS) pri FDV : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1996. - Str. 11-18. COBISS-ID 5246797

I.05 Poljudni članek

"Delo z manjšino" v Kanalski dolini : spomin na Salvatoreja Venosija / Irena Šumi.

V: Primorski dnevnik. - ISSN Y500-4586. - Let. 52, št. 235 (27.X.1996), str. 16. Portret. COBISS-ID 5571122

In memoriam: Salvatore Venosi 1938-1996 / Irena Šumi

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št. 31 (1996), str. 267-269. COBISS-ID 5604429

Nekaj besed o jezikovnem položaju / Irena Šumi.

V: Novi glas. - ISSN Y501-9125. - Let. 1, št. 38 (1996), str. 12. COBISS-ID 4995917

I.06 Objavljeno vabljeno predavanje na znanstveni konferenci

Multilingualism on European borders: the case of Valcanale. Valcanale, Italy October 20-21, 1995 / Irena Šumi.

V: Anthropological notebooks. - ISSN 1408-032X. - Let. 1, št. 1 (1995), str. 108-112. COBISS-ID 5108813

I.16 Poglavje ali samostojni sestavek v znanstveni knjigi

Knjižna in narečna slovenščina v Kanalski dolini : učenje in vzorci rabe / Irena Šumi.

V: Večjezičnost na evropskih mejah - primer Kanalske doline / uredila, edited by Irena Šumi, Salvatore Venosi. - Ukve : SLORI, Sedež kanalska dolina = SLORI, Seat Valcanale, 1996. - (1996)Str. 177-192. COBISS-ID 5246285

I.20 Predgovor, spremna beseda

Editor's preface / Irena Šumi, Duška Kneževič-Hočevar.

V: Anthropological notebooks. - ISSN 1408-032X. - Let. 1, št. 1 (1995), str. V-VII. COBISS-ID 5105997

Beseda urednikov ; Preface / Irena Šumi, Salvatore Venosi.

V: Večjezičnost na evropskih mejah - primer Kanalske doline / uredila, edited by Irena Šumi, Salvatore Venosi. - Ukve : SLORI, Sedež kanalska dolina = SLORI, Seat Valcanale, 1996. - (1996)str. I-V. COBISS-ID 5289037

1.21 Polemika, diskusijski prispevek

Kanalska dolina / Irena Šumi.

V: Slovenec. - ISSN 0354-0960. - 79, št. 275 (28.XI.1995), str. 10. COBISS-ID 1793869

2. MONOGRAFIJE IN DRUGA ZAKLJUČENA DELA

2.01 Znanstvena monografija

Govoriti slovensko v Kanalski dolini : (slovensko šolstvo od Marije Terezije do danes) / Irena Šumi, Salvatore Venosti. - Trst : Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček, 1995. - 183 str. - (Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček) COBISS-ID 4694349

2.11 Poročilo o znanstveno-raziskovalni nalogi

SLOVENSKA nacija in kolektivne identitete : predstavitev rezultatov prvih analiz intervjujev v okviru raziskovalnega projekta: Družbena (samo)regulacija ter procesi identifikacije in mobilizacije / avtorji Frane Adam ... [et al.] ; [urednik Frane Adam ; prevodi povzetkov Erica Johnson Debeljak]. - Ljubljana : Inštitut za družbene vede (CTS) pri FDV : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1996. - 119 str. COBISS-ID 62646272

4. SEKUNDARNO AVTORSTVO

4.01 Urednik

VEČJEZIČNOST na evropskih mejah - primer Kanalske doline : Kanalska dolina, oktober 1995 : zbornik predavanj in referatov = Multilinguismo ai confini dell'Europa - la Valcanale = Mehrsprachlichkeit auf den Europäischen Grenzgebieten - Beispiel Kanaltal = Multilingualism on European borders - the case of Valcanale : Valcanale, October 1995 : anthology of lectures and papers / uredila, edited by Irena Šumi, Salvatore Venosi ; uvod, introduction Darko Bratina ; [slovenski prevodi Irena Šumi, italijanski prevodi Antonio Principato, angleški prevodi Irena Šumi, nemški prevodi Davorin Poljanšek]. - Ukve : SLORI, Sedež kanalska dolina = SLORI, Seat Valcanale, 1996. - CCVII str. COBISS-ID 60571648

4.37 Oseba, ki intervjujeva

Anne Knudsen / Anne Knudsen ; Irena Šumi.

V: Anthropological notebooks. - ISSN 1408-032X. - Let. 1, št. 1 (1995), str. 64-69. Fotografija. COBISS-ID 5109581

NADA VILHAR**1. ČLANKI IN SESTAVKI***1.04 Strokovni članek*

Informacija o položaju Romov v Republiki Sloveniji / [Vera Klopčič, Jana Kranjec-Menaše, Sonja Kurinčič-Mikuž, Katarina Munda-Hirnók, Nada Vilhar].

V: Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije. - ISSN 1318-0169. - 21, št.18 (18.V.1995), str.55-69. Tabele, zemljevid. COBISS-ID 1491789

1.05 Poljudni članek

Inštitut za narodnostna vprašanja odprl vrata / Nada Vilhar.

V: Delo. - ISSN 0350-7521. - Let. 38, št. 237 (12.X.1996), str. 2. COBISS-ID 4993613

Nadžkof dr. Franc Perko v Ljubljani : ob obisku na Inštitutu za narodnostna vprašanja v Ljubljani / N.V.

V: Dnevnik. - ISSN 1318-0320. - Let. 46, št. 249 (14.IX.1996), str. 2. COBISS-ID 5302349

1.19 Objavljena recenzija, prikaz knjige, kritika

Koroški vestnik 1/1996 / Nada Vilhar.

V: Svobodna misel. - ISSN 1318-0266. - Let. 34, št. 18 (27.IX.1996), str. 11. COBISS-ID 4966477

Koroški vestnik 2/1995 / Nada Vilhar.

V: Svobodna misel. - ISSN 1318-0266. - 34, št.1 (12.I.1996), str.8. COBISS-ID 4430413

Koroški vestnik 2/1995 / Vilhar Nada.

V: Delo. - ISSN 0350-7521. - Let. 38, št. 228 (3.X.1996), str. 7. COBISS-ID 5302093

Razprave in gradivo 29-30 / Nada Vilhar.

V: Delo. - ISSN 0350-7521. - 38, št. 117 (23.V.1996), str. 52. COBISS-ID 4736589

2. MONOGRAFIJE IN DRUGA ZAKLJUČENA DELA*2.20 Druge monografije in druga zaključena dela*

INV - Inštitut za narodnostna vprašanja = [IEE - Institut des etudes ethniques] : 1925-1995 / [tekst Vera Klopčič, Nada Vilhar] ; prevod Laura Ule]. - V Ljubljani : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - [1] zgbanka ([8] str.) COBISS-ID 56607488

INV - Inštitut za narodnostna vprašanja = IES - Institute for Ethnic Studies : 1925-1995 / [tekst Vera Klopčič, Nada Vilhar] ; prevod Meta Gostinčar Cerar, Jana Kranjec Menaše]. - V Ljubljani : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - [1] zgbanka ([8] str.) COBISS-ID 56606976

4. SEKUNDARNO AVTORSTVO

4.01 Urednik

INFORMACIJE & komentarji INV : mesečni informacijski bilten Inštituta za narodnostna vprašanja / izbor in uredništvo Nada Vilhar. - Let. 1, št. 1, 1995 . - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995- ISSN 0000-0000 COBISS-ID 5301837

ALESSANDRO VOLK

1. ČLANKI IN SESTAVKI

1.17 Poglavje ali samostojni sestavek v strokovni knjigi

Narodnjaški zanos in pobudah in dejavnostih / Sandi Volk.

V: Narodni dom v Trstu / [Marko Kravos ... et al]. - Trst : Devin, 1995. - str. 47-60. Fotografije. COBISS-ID 5325389

Razvoj in značilnosti narodnjaškega gibanja / Sandi Volk.

V: Narodni dom v Trstu / [Marko Kravos ... et al]. - Trst : Devin, 1995. -str. 73-78. Fotografije. COBISS-ID 5326669

Simbolni naboj slovenske reprezentančne palače / Sandi Volk.

V: Narodni dom v Trstu / [Marko Kravos ... et al]. - Trst : Devin, 1995. -str. 101-108. Fotografije. COBISS-ID 5327949

Življenski utrip Narodnega doma v dnevni kroniki / Sandi Volk.

V: Narodni dom v Trstu / [Marko Kravos ... et al]. - Trst : Devin, 1995. -str. 83-100. Fotografije. COBISS-ID 5327437

2. MONOGRAFIJE IN DRUGA ZAKLJUČENA DELA

2.02 Strokovna monografija

Ljudje v vojni : druga svetovna vojna v Trstu in na Primorskem / Marta Verginella, Alessandro Volk, Katja Colja ; [prevod Vida Gorjup-Posinkovič ... et al.]. - Koper : Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 1995. - 178 str. - (Knjižnica Annales) ISBN 961-6033-06-9 COBISS-ID 49878528

3. IZVEDENA IN DRUGA NEDOSTOPNA DELA

3.11 Radijski in TV prispevki

Nasilje italijanskega fašizma nad Slovenci 1918-43 : TV Slovenija : dokumentarni program, 30. 9. 1996 (avtor Filip Robar Dorin) / Sandi Volk. - 1996 COBISS-ID 5427021

SIMONA ZAVRATNIK**2. MONOGRAFIJE IN DRUGA ZAKLJUČENA DELA****2.09 Magistrsko delo**

Social integration vs. social exclusion: the case of bosnian refugees in Slovenia, Austria and Ireland : Masters Degree / Simona Zavrtnik. - Ljubljana : [S. Zavrtnik], 1996. - 110 f. - (Magistrske naloge) COBISS-ID 17052253

2.10 Specialistično delo

Etnična identiteta pri koroških Slovencih : diplomska naloga / Simona Zavrtnik. - Ljubljana : [S. Zavrtnik], 1995. - 96 f. - (Diplomske naloge; 37) COBISS-ID 16087389

MITJA ŽAGAR**I. ČLANKI IN SESTAVKI****1.01 Izvirni znanstveni članek**

Nekaj hipotez o kvadraturi kroga: ustava SFRJ in proces osamosvajanja Republike Slovenije : (etnična dimenzija osamosvajanja Slovenije) / Mitja Žagar.

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št.29-30 (1994-1995), str.231-260. COBISS-ID 4437069

Evolving concepts of protection of minorities : international and constitutional law / Mitja Žagar

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št. 31 (1996), str. 135-191. COBISS-ID 5595213

1.04 Strokovni članek

Constitutions in multi-ethnic reality / Mitja Žagar.

V: Razprave in gradivo. - ISSN 0354-0286. - št.29-30 (1994-1995), str.143-164. COBISS-ID 4436813

Nationality, protection of ethnic minorities and transition to democracy: the case of Slovenia - I. : nationality and citizenship / Mitja Žagar.

V: Teorija in praksa. - ISSN 0040-3598. - 32, št. 1/2 (1995), str. 88-95. COBISS-ID 1359949

Nationality, protection of ethnic minorities and transition to democracy: the case of Slovenia - II. : ethnic minorities and immigrants / Mitja Žagar.

V: Teorija in praksa. - ISSN 0040-3598. - 32, št. 3/4 (1995), str. 243-254. COBISS-ID 15908189

Strategija slovenske zunanje politike 1 / Mitja Žagar.

V: Razgledi. - ISSN 1318-0401. - št.3 (1034), (3.II.1995), str.12-14. COBISS-ID 1246797

Strategija slovenske zunanje politike 2 / Mitja Žagar.

V: Razgledi. - ISSN 1318-0401. - 4, št. 4 (1035) (17.II.1995), str. 10-13. COBISS-ID 15726173

Transition in Slovenia : a chance for success? / Mitja Žagar.

V: Transition in Slovenia / Mitja Žagar. - Colchester : University of Essex, 1995. - str. 10-11. COBISS-ID 5314893

1.16 Poglavlje ali samostojni sestavek v znanstveni knjigi

Ali so Slovenci na Hrvaškem narodna manjšina: splošna terminološka vprašanja in pravna zaščita / Mitja Žagar.

V: Slovenci v Hrvaški / nosilka projekta in urednica Vera Kržišnik-Bukić. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - (Projekt Slovenci v prostoru nekdanje Jugoslavije izven Slovenije ; knj. 1). - (1995), str.323-353. COBISS-ID 1467981

Interesne skupine in lobiranje : esej o novih in starih demokracijah / Mitja Žagar.

V: Interesna združenja in lobiranje / Politološki dnevi, Portorož, 26. in 27. maj 1995. - Ljubljana : Slovensko politološko društvo, 1995. - str. 51-69. COBISS-ID 15935837

Ustava Socialistične federativne republike Jugoslavije iz 1974 in osamosvajanje republike Slovenije / Mitja Žagar.

V: Slovenci in država / [uredili Bogo Grafenauer ... [et al.]. - Ljubljana : Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1995. - (Razprave ; 17). - (1995), str.367-378. COBISS-ID 2733869

The constitution of the Republic of Slovenia : an aid on the way to Europe? / Mitja Žagar.

V: Into Europe? / edited by Danica Fink Hafner and Terry Cox. - Ljubljana : Faculty of Social Sciences, 1996. - (Scientific library ; 18). - str. 123-145. COBISS-ID 16765789

Nationality, citizenship and protection of ethnic minorities : the case of the Republic of Slovenia / par Mitja Žagar.

V: Emmanuel Decaux, Alain Peelet, ed. Nationalité, minorités et succession d'états en Europe de l'Est. Paris : Montchrestien, 1996. - (Cahiers du CEDIN ; 10). - str. 247-272. COBISS-ID 5314125

Parlamenti v demokratičnem procesu : demokratizacija v Sloveniji in drugih Srednje in Vzhodno evropskih državah / Mitja Žagar.

V: Parlamenti v demokratičnem procesu / Mitja Žagar. - Ljubljana : Slovensko politološko društvo, 1996. - str. 103-118. COBISS-ID 5371725

V: Emmanuel Decaux, Alain Peelet, ed. Nationalité, minorités et succession d'états en Europe de l'Est. Paris : Montchrestien, 1996. - (Cahiers du CEDIN ; 10). - str. 247-272. COBISS-ID 5314125

Parlamenti v demokratičnem procesu : demokratizacija v Sloveniji in drugih Srednje in Vzhodno evropskih državah / Mitja Žagar.

V: Parlamenti v demokratičnem procesu / Mitja Žagar. - Ljubljana : Slovensko politološko društvo, 1996. - str. 103-118. COBISS-ID 5371725

2. MONOGRAFIJE IN DRUGA ZAKLJUČENA DELA

2.11 Poročilo o znanstveno-raziskovalni nalogi

Fazno poročilo o rezultatih opravljenega raziskovalnega dela na znanstveno-raziskovalnem projektu v letu 1994 : "etnična komponenta integracijskih procesov ter sožitja v (več)nacionalnih državah" / Mitja Žagar. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995. - 7, [15] str. - (Raziskovalne naloge; 70) COBISS-ID 1252941

Letno in zaključno poročilo o rezultatih opravljenega raziskovalnega dela na področju temeljnega raziskovanja v letu 1995 in obdobju 1993-1995 : etnična komponenta integracijskih procesov ter sožitja v (več)nacionalnih državah / Odgovorni nosilec Mitja Žagar. - Ljubljana : INV, 1996. - 17, [39] str. - (Raziskovalne naloge; 73) COBISS-ID 4492621

2.13 Elaborat, predštudija, študija

Evolving concepts of protection of minorities : international and constitutional law / Mitja Žagar. - Ljubljana : [s.n.], 1995. - 44, III str. - (Ekspertize; 152) COBISS-ID 4398925

Yugoslavia: what went wrong? : constitutional aspects of Yugoslav crisis from the perspective of ethnic conflict / Mitja Žagar. - Ljubljana : INV, 1996. - 52 str. - (Ekspertize; 161) COBISS-ID 5243213

3. IZVEDENA IN DRUGA NEDOSTOPNA DELA

3.14 Predavanje - gostovanje na tuji univerzi

Constitutional treatment of ethnic minorities : 4 predavanja na Wayne state University v Detroitu, ZDA, junij - julij 1996 / Mitja Žagar. - 1996 COBISS-ID 5245517

International law and national constitutions / Mitja Žagar.

Predavanje pri predmetu "International law", Center for peace and conflict studies in department of political science, Wayne State University, Detroit, junij - julij 1996- 1996 COBISS-ID 5245261

3.15 Prispevek na konferenci, brez natisa

Asymmetrical federation as the model for the regulation of ethnic relations : the case of former Yugoslavia : a failure or quitting? : Paper (draft) presented at the Second Working Session of the

Pan-European research study group on "The applicability of the federative model in the relations between states in postcommunist Europe", Prague, may 17-18. 1996 / Mitja Žagar. - 1996. - 29 str. COBISS-ID 5217357

Constitutional regulation of ethnic relations and protection of ethnic minorities : (presentation of the students' research project) : Referat na: International conference on "Nation-states and ethnic pluralism: constitutions, legislation and policy on ethnic relations and protection of minorities", Ljubljana, 28. - 30. 3. 1996. - 1996 COBISS-ID 5244493

Ethnic minorities: security risks or factors of peace and stability in the world? : (abstract) : Referat na: International conference on NATO and Europe in the process of transition, Ljubljana, 20. - 21. 9. 1996 / Mitja Žagar. - 1996 COBISS-ID 5244749

Exploring ethnicity: constitutional regulation of (inter)ethnic relations : (new approaches to a multicultural education) : Referat na: International seminar "Education of adults in these times: politics, policies, and practices, Detroit, 24. - 26. 10. 1996 / Mitja Žagar. - Ljubljana : INV, 1996 COBISS-ID 5243981

International attempts to protect ethnic minorities in Central and Eastern Europe : report on the students' research project on regulation of ethnic relations and protection of ethnic minorities in bilateral or multilateral in Central and Eastern Europe / by Mitja Žagar. - 1996 COBISS-ID 5218381

SKLEPI SKUPŠČINE REPUBLIKE SLOVENIJE 12.IN 13. 12. 1990

SKUPŠČINA
REPUBLIKE SLOVENIJE

številka: 009/-02/90, ESA 217
Ljubljana, 13. 12. 1990

Skupščina Republike Slovenije je v nadaljevanju 9. seje dne 11. 12. 1990, na sejah Zbora združenega dela, Zbora občin in Družbenopolitičnega zbora, ob obravnavi informacije o položaju italijanske in madžarske narodnosti v Republiki Sloveniji na podlagi 260. člena poslovnika Skupščine Republike Slovenije sprejela naslednji

S K L E P

Obstoječa raven ustavne in zakonske zaščite avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti in njunih pripadnikov predstavlja izhodišče za urejanje položaja in razvoja obeh narodnih skupnosti.

V procesu svoje polne osamosvojitve Republike Slovenije prevzame nase vse obveznosti, ki izhajajo iz mednarodnih (univerzalnih, regionalnih in bilateralnih) sporazumov, ki jih je sklenila SFR Jugoslavija in se nanašajo na avtohtono italijansko in madžarsko narodno skupnost.

Republika Slovenija se bo kot mednarodno pravni subjekt zavzemala za mednarodno pravno varstvo obeh narodnih skupnosti, vključno z dogovorom (sporazumom) z Republiko Hrvaško glede enovitosti italijanske narodnosti, ki živi v obeh republikah, ki ga je potrebno pripraviti čimprej.

Republika Slovenija bo sodelovala pri oblikovanju in pozneje tudi ratificirala sodobne mednarodnopravne dokumente evropskega in univerzalnega značaja, ki se nanašajo na zaščito pravic in položaja narodnih manjšin.

P r e d s e d n i k
dr. France Bučar

SKUPŠČINA REPUBLIKE SLOVENIJE
DRUŽBENOPOLITIČNI ZBOR

Številka: 009/-02/90-3, ESA 217
Ljubljana, 12. 12. 1990

Družbenopolitični zbor je v nadaljevanju 9. seje dne 11. 12. 1990 ob obravnavi informacije o položaju italijanske in madžarske narodnosti v Republiki Sloveniji na podlagi 260. člena poslovnika Skupščine Republike Slovenije sprejel naslednje dodatne sklepe:

DODATNI SKLEP I.

Na eno od naslednjih sej zbora se naj uvrsti informacija o položaju slovenske narodnosti v zamejstvu.

DODATNI SKLEP II.

Razvoj narodnih skupnosti mora postati sestavni del strategije razvoja Republike Slovenije.

DODATNI SKLEP III.

Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije naj pripravi poročilo o položaju pripadnic in pripadnikov drugih jugoslovanskih narodnosti v Republiki Sloveniji.

DODATNI SKLEP IV.

Izvršni sklep Skupščine Republike Slovenije naj pripravi informacijo o položaju Romov v Republiki Sloveniji.

DODATNI SKLEP V.

Obstoječa raven ustavne in zakonske zaščite avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti in njunih pripadnikov predstavlja osnovno izhodišče in minimalne standarde za urejanje položaja in razvoja obeh narodnih skupnosti. Sistemska in izvedbena zakonodaja ter vzpostavitev ustreznih razmer morajo zagotoviti možnosti in pogoje za nadaljni pozitivni razvoj pravic in položaja obeh narodnih skupnosti.

P r e d s e d n i k
dr. Ludvik Toplak

SKUPŠČINA
REPUBLIKE SLOVENIJE
ZBOR ZDRUŽENEGA DELA

številka: 009-01/90-3/2-3, ESA 217
Ljubljana, 13. 12. 1990

Zbor združenega dela Skupščine Republike Slovenije je na svoji 11. seji dne 5. decembra 1990 ob obravnavi informacije o položaju italijanske in madžarske narodnosti v Republiki Sloveniji na podlagi 260. člena poslovnika Skupščine Republike Slovenije sprejel naslednji

d o d a t n i s k l e p

Zbor združenega dela Skupščine Republike Slovenije podpira sklepno poročilo, predloge in sklepe okrogle mize na temo "Narodnost - manjšina ali skupnost", ki je bila 8. oktobra 1990 v prostorih Skupščine Republike Slovenije.

Predsednik
Jože Zupančič

MANJŠINE V PROSTORU ALPE-JADRAN IN ČEZMEJNO SODELOVANJE - predstavitev projekta

Uvod

Delovna skupnost Alpe-Jadran predstavlja le eno izmed številnih evropskih regionalnih skupnosti oziroma medregijskih organizacij, kot na primer Skupščina evropskih regij, Delovna skupnost obmejnih regij, Delovna skupnost alpskih dežel, COTRAO, s katerimi jo povezujejo najrazličnejše oblike sodelovanja. Ustanovljena je bila že leta 1978. Takrat je skupno izjavo podpisalo 7 članic iz 4 držav, danes pa šteje Delovna skupnost že 17 polnopravnih članic in 2 aktivni opazovalki iz 7 držav (Nemčija, Hrvaška, Italija, Madžarska, Avstrija, Slovenija in Švica). Članice so: Baranja, Bavarska, Gradiščansko, Emilia-Romagna, Furlanija-Juljska krajina, Gyor-Moson-Sopron, Hrvaška, Koroška, Lombardija, Gornja Avstrija, Slovenija, Somogy, Štajerska, Tridentinsko-Gornje Poadižje, Vas, Veneto, Zala, opazovalki pa sta Salzburg in Ticino. Značilnost regionalne skupnosti Alpe-Jadran je demografska in etnična pestrost, kar potrjuje prisotnost številnih etničnih, narodnih in jezikovno-kulturnih manjšin. V tem geografske prostoru prihajajo v stik različne jezikovne skupine in različne kulture. Vsebinsko in obliko stikov pa so zaznamovali številni zgodovinski in politični dogodki povezani s preteklostjo in sedanostjo.

Večina izmed skupnosti ima svoj matični narod v sosednji državi, nekatere so avtohtone ter brez (mednarodnega) jezikovno kulturnega zaledja. Že sama terminologija- narodnostne skupnosti, etnične skupine, etnično-jezikovne skupine, jezikovne skupine, ki jo posamezne članice regionalne skupnosti Alpe-Jadran uporabljajo pri poimenovanju "manjšine" nakazuje različne definicije manjšine in s tem različen odnos posameznih držav do manjšinske problematike.

Delovna skupnost Alpe-Jadran se je že kmalu po ustanovitvi zavedala, da je manjšinska problematika v tem geografskem prostoru zelo pomembna. Položaj in obravnavanje manjšin v samih članicah in skupno sodelovanje na tem področju predstavlja pomemben element sožitja in vsestranskega sodelovanja med njenimi članicami, prav zato je leta 1984 ustanovila Delovno skupino za manjšine. Rezultat njenega skupnega dela pa je bilo v letu 1988, v času predsedovanja Koroške, izdelano skupno poročilo o položaju manjšin v prostoru Alpe-Jadran, v katerem je sodelovalo sedem njenih tedanjih članic (Furlanija Julijska krajina, Gradiščanska, Hrvaška, Koroška, Slovenija, Tridentinsko Gornje Poadižje, Veneto). Poročila so informativna in podajajo osnovne podatke o demografskih, pravno političnih, kulturno-jezikovnih značilnosti manjšin v posameznih deželah, pokrajinah, republikah, ki so vključene v to regionalno skupnost. Vlade posameznih dežel pa v pripravo niso vključile tudi subjektivno to je pripadnikov manjšin, razen Slovenije in Hrvaške.

Pomemben vsebinski premik pa je bil narejen, ko je predsedstvo prevzela Slovenija, ki je v okviru Delovne skupine za manjšine organizirala leta 1994 na Bledu kongres o položaju manjšin v prostoru Alpe-Jadran, ki so se ga udeležili strokovnjaki in politiki iz vrst večine in manjšine iz posameznih dežel, pokrajin, republik in županij. Vsebinsko in organizacijsko nalogo pri izvedbi kongresa je Slovenija zaupala Inštitutu za narodnostna vprašanja iz Ljubljane. V času predsedovanja Slovenije so se Delovni skupini za manjšine pridružile tudi madžarske županije, ki so na kongresu aktivno sodelovale. Prispevki s kongresa so objavljeni v posebnem zborniku. Kongres je bil pomemben ne samo, ker je vključil tudi strokovnjake iz vrst manjšin, ampak tudi zato, ker

je v zaključku podal predloge o dolgoročnem in sistematičnem proučevanju problematike manjšin v okviru Delovne skupnosti Alpe-Jadran. Predlagana je bila tudi ustanovitev Stalnega observatorija za etnične in jezikovne manjšine, ki bi obstoječo, neurejeno, razpršeno dokumentacijo o položaju manjšin, ki se danes nahaja v okviru različnih inštitucij v posameznih deželah, pokrajinah, republikah, županijah, združil po enotni metodologiji in omogočil uporabo in dostop vsem članicam Delovne skupnosti Alpe-Jadran. Brez dvoma bi ustanovitev takega observatorija prispevala "k oblikovanju znanstvene osnove za ohranjanje že obstoječih in za razvoj novih oblik sožitja etničnih skupin na območju Alpe-Jadrana" (Bernardi, 1994)

Priprave pri določitvi skupnega vsebinskega okvira projekta

Prav zaključki blejskega kongresa so vplivali na nadaljno vsebinsko usmeritev pri delu Delovne skupine za manjšine. Leta 1995 je predsedovanje Delovne skupine za manjšine prevzela madžarska županija Somogy, ki je avtonomno deželo Tridentinsko - Gornje Poadižje zaprosila, da njeni eksperti pripravijo predlog za novo skupno študijo. Tako je bil pripravljen osnutek skupne študije, ki so ga eksperti posameznih članic Delovne skupine za manjšine na številnih sestankih usklajevali, podajali pisne pripombe in predloge in zaključili, da mora skupna študija:

- na eni strani podati popolen in ažuriran pregled manjšinskih etničnih skupin, ki živijo v posameznih članicah Delovne skupnosti Alpe-Jadran in predstaviti zgodovinske, gospodarske, socialne, politične in kulturne posebnosti. Pregled posameznih področij v študiji pa mora na nek način predstavljati kontinuiteto že obravnavane in tudi objavljene manjšinske problematike v okviru Delovne skupine za manjšine in istočasno mora omogočiti tudi predstavitev novih etničnih skupin.

- na drugi strani pa mora skupna študija vključiti tudi poglobljeno in empirično zasnovano raziskavo o vlogi manjšin in čezmejnem sodelovanju. Poudarjen bi bil pomen različnih oblik sožitja med večino, manjšino in matičnim narodom in tudi sodelovanja med različnimi manjšinskimi etničnimi skupinami v prostoru Alpe-Jadrana. V okviru tega pa bi se izpostavila tudi specifična vloga, ki jo v medregionalnem sodelovanju ima Delovna skupnost Alpe-Jadran.

Čeprav predložen osnutek študije po izhodiščih in vsebini nakazuje obravnavo avtohtonih narodnih manjšin, pa se je ob obravnavi projekta v okviru Delovne skupine za manjšine izpostavljajo vprašanje termina manjšina, vprašanje obravnavanja tudi novonastajajočih, novih manjšin in vprašanja, zakaj nadaljevati kontinuiteto in obravnavati stare, avtohtone manjšine. Kljub številnim diskusijam in tudi tehtnim argumentom pa je prevladalo mnenje, da posamezne članice Alpe-Jadrana, ki bodo sodelovale v skupni študiji, v svoji študiji obravnavajo avtohtone manjšine ter da zaradi prostorske omejitve izberejo eno ali pa dve manjšini, ki jih predstavijo po predloženi skupni shemi.

Struktura analitične sheme projekta

Analitična shema skupnega projekta z naslovom "Manjšine v prostoru Alpe-Jadran in čezmejno sodelovanje" je sestavljena iz dveh vsebinsko zaokroženih celot:

1. osnovna značilnost manjšin
2. odnosi med večino in manjšino

1.

Prvi del bo vseboval zgodovinski prikaz, od porekla manjšin pa do predstavitve najpomembnejših etap v razvoju manjšin do današnjega dne. Posebno poglavje bo obravnavalo naselitveno območje in demografske značilnosti manjšine. Predstavljeni bodo tudi metodološki kriteriji v zvezi z demografskimi popisi, absolutno in relativno število pripadnikov manjšine, stopnja koncentriranosti manjšine v prostoru - ali gre za strnjenost ali razpršenost, število pripadnikov manjšine v odnosu do drugih prebivalcev. Opisani bodo tudi kazalci, ki odražajo demografski razvoj manjšine - starostna struktura manjšine, nataliteta, migracijska gibanja.

Posebno poglavje bo posvečeno gospodarskim dejavnikom, ki vplivajo na položaj in na razvoj manjšine. Predstavljena bo gospodarska struktura območja, kjer manjšina živi. Posebej bo izpostavljena pokicna struktura pripadnikov manjšin ter položaj manjšine v socialni strukturi in pa gospodarske inštitucije manjšine, če jih le ta ima. Analizirani bodo tudi odnosi manjšine na področju gospodarstva s tujino, zlasti pa z državo matičnega naroda.

V poglavju o političnih značilnostih manjšine bodo prikazana politična združenja manjšinestranske, interesna zastopstva in druge oblike političnega združevanja. Posebej bo izpostavljeno vprašanje participacije manjšine ter vpliv manjšine na državni regionalni in občinski ravni ter kakšen je odnos manjšine s tujino, zlasti pa z matičnim narodom.

Kulturne značilnosti manjšine se bodo osredotočile na prikaz jezika, religije, izobraževanja, od stopnje izobrazbe manjšine do organizacije izobraževanja za pripadnike manjšin. Posebej bo prikazana organizacija kulturnega življenja manjšine (združenja, ustanove), sredstva javnega obveščanja v jeziku manjšine ter sodelovanje manjšine s tujino, zlasti z matičnim narodom.

V posebnem poglavju pa bodo predstavljeni odnosi manjšine z drugimi manjšinami.

2.

Drugi del, ki ga vsebuje predlagana analitična shema projekta pa se nanaša na odnos večina:manjšina. Predstavljeni bodo socialni, politični in kulturni okvirni pogoji odnosov med manjšino in večino. Posebej bo izpostavljena pravna ureditev ter financiranje političnih in kulturnih inštitucij manjšine. Izpostavljeni bodo primeri pozitivne prakse oziroma modeli, ki odražajo sožitje med večino in manjšino ter mednarodni dokumenti, ki urejujejo odnos med manjšino oziroma večino in državo matičnega naroda oziroma sosednjo državo.

V analitični shemi pa je izpostavljena tudi doseganja vloga Delovne skupnosti Alpe-Jadran v okviru mednarodnega urejanja manjšinske problematike. Posebej pa naj bi se opredelile naloge čezmejnega sodelovanja znotraj prostora Alpe-Jadran, ki se nanašajo predvsem na ustvarjanje odnosov sožitja med različnimi etničnimi skupinami.

Kot priloga študiji, ki bo sledila zgoraj opisani analitični shemi, pa bo objavljen izbor najpomembnejših bibliografskih enot o obravnavani problematiki. Študijo pripravlja skupina raziskovalcev Inštituta za narodnostna vprašanja z zunanjimi sodelavci.

Poleg analize objektivne stvarnosti, ki bo izražena skozi mrežo situacijskih in strukturalnih sprejemljivk pa bo študiji priključen tudi subjektivni pogled posameznikov - tako pripadnikov večine kot manjšine- na učinkovanje omenjenih sprejemljivk, kajti posamezniki v stiku različno dojemajo, percipirajo realnost. Pri tem bodo uporabljeni empirični podatki longitudinalno zastavljenega projekta "Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru", ki že od leta 1991 izvaja Inštitut za narodnostna vprašanja na narodnostno mešnem območju v Slovenski Istri in v Prekmurju (nosilka projekta je prof. dr. Albina Nečak Luk)

Projekt "Manjšine v prostoru Alpe-Jadran in čezmejno sodelovanje" bo na osnovi dogovorov med sodelujočimi v tem skupnem projektu zaključen maja 1998. Študije, ki jih bodo pripravile

posamezne članice Delovne skupine za manjšine bodo prevedene v vse uradne jezike Alpe-Jadrana (nemški, hrvaški, italijanski, madžarski in slovenski) in objavljene v skupni publikaciji.

Brez dvoma bodo študije zasnovane na enotni metodologiji pokazale številne raznolikosti, opozorile na skupne probleme in istočasno nakazale usmeritve, ki vodijo v ustvarjanje odnosov sožitja in tolerance med večino in manjšino v geografskem prostoru Alpe-Jadrana.

Literatura:

Bernardi, U. (1994) *Conclusioni e raccomandazioni per il lavoro del futuro* . V: *Manjšine v prostoru Alpe-Jadran*, Ljubljana.

Sonja Novak Lukanovič

POROČILO O AVSTRIJSKO - SLOVENSKEM ZNANSTVENEM SREČANJU

IZBOLJŠANJE POLOŽAJA ROMOV V SREDNJI IN VZHODNI EVROPI - IZZIV ZA MANJŠINSKO PRAVO

(Murska Sobota, 11. in 12. aprila 1997)

Srečanja se je udeležilo cca. 50 udeležencev iz obeh držav (Glej prilogo 1.: Seznam udeležencev). Poleg predavateljev, predstavnikov Romov iz obeh držav, strokovnjakov, izvajalcev vladne politike in novinarjev sta bila prisotna tudi gospa Marcia Rooker (ekspert Sveta Evrope) in gospod Conrad Cahn (predstavnik Evropskega centra za človekove pravice Romov iz Budimpešte). Prisotnost vseh udeležencev ves čas srečanja dokazuje, da so bila predavanja izredno zanimiva in da so se tako rekoč vsi želeli vključiti v diskusijo. Zato lahko upravičeno pričakujemo, da bo tudi odziv na naslednja srečanja tako številen.

V uvodni predstavitvi položaja Romov v Sloveniji in Avstriji, kjer so sodelovali Rudolf Sarkózi in Heinz Tichy iz Avstrije ter Jožek Horvat in Peter Winkler iz Slovenije, je bilo podano izhodišče za obravnavo v posameznih tematskih sklopih naslednjega dne. Predstavljen je bil oris njihovega pravnega, socialnega in kulturnega položaja, ter nakazana odprta vprašanja vključevanja v širšo družbo. Na kulturni prireditvi ob Dnevu Romov v Grajski dvorani pa so se udeleženci seznanili z romsko glasbo in romskim plesom.

Tematski sklop o pravnih temeljih o mednarodnih sporazumih, notranjih ureditvah v Avstriji in Sloveniji in primerjavo trendov v EU in izven nje obravnavale Vera Klopčič, Erika Thurner in Mirjam Polzer Srienz. Razprava je pokazala, da je temeljno vprašanje pravnega varstva romske skupine v tem, kako se sprejeta določila izvajajo v praksi. Gospa Rooker je ob tem zastavila tudi vprašanje, zakaj so za zaščito Romov potrebna še dodatna zagotovila, poleg zagotovljenega načela enakopravnosti in nediskriminacije. To je eno temeljnih vprašanj pri oblikovanju manjšinskega varstva. Vsebinsko pa je odgovor na to vprašanje zajet v predstavitev predavateljev, ki so podali oris specifičnih problemov romske skupnosti na področju zaposlovanja (France Smerdu, Rainer Klien), kulture (Rudolf Sarkózi, Pavla Štrukelj, Sonja Novak - Lukanovič) in jezika (Emmerich Gärtner Horvat, Mladen Tancer in Albina Nečak - Lük). Vsa izvajanja namreč kažejo na to, da gre za ogroženo skupino prebivalstva, kjer formalna enakopravnost ne more zagotoviti obstoja in razvoja. Potrebna je posebna skrb na različnih področjih družbenega življenja, kar so v svojih uvodnih prispevkih nakazali tudi predstavniki Romov in izvajalci vladne politike. Na posebna vprašanja urejanja položaja Romov so opozorili Renata Erich, Mitja Žagar in Stefan Müller, saj se na primer mnoge države srečujejo s problemom priseljenih Romov in migracijami iz vzhodnih držav, kar zahteva posebno skrb mednarodne skupnosti.

Na koncu srečanja so udeleženci sprejeli temeljne ugotovitve posameznih tematskih sklopov kot sklepe srečanja (Glej prilogo 2. Sklepi srečanja). Kakšno je življenje v romskem naselju Pušči in kako poteka delo v otroškem vrtcu za romske otroke, pa so udeleženci spoznali na obisku tega naselja. Za kratek čas so se lahko vživeli v dejanske probleme skupnosti, kateri je bil

naš posvet namenjen. Živahnost razprav dokazuje, da obstaja izredno zanimanje in pripravljenost za nadaljnje delo. Zato organizatorji načrtujejo pripravo publikacije v najkrajšem času.

O posvetu so poročali: TV Slovenija, Radio Slovenija in Murski val ter časopisi Delo, Nede-
lo, Večer in Vestnik (Glej gradivo, ki ga je pripravila Nada Vilhar, Ljubljana, INV, april 1997).

Avstrijski inštitut za Vzhodno in
Jugovzhodno Evropo - izpostava Ljubljana
Dr. Miroslav Polzer

Inštitut za narodnostna vprašanja
Ljubljana
Mag. Vera Klopčič

REPORT ON AUSTRIAN-SLOVENE CONFERENCE

IMPROVEMENT OF THE STATUS OF ROMA IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE - A CHALLENGE FOR MINORITY LAW **(Murska Sobota, April 11, 12, 1997)**

The conference was attended by 50 participants from both the states (see Appendix 1 - the list of participants). Apart from lecturers, Roma representatives from the two states, experts, government officials and journalists, also present were Mrs. Marcia Rooker (expert from the Council of Europe) and Mr. Conrad Cahn (representative of the European Center for Roma Human Rights, Budapest). The presence of all the participants through out the conference proves that the lectures were extremely interesting, and that everyone was eager to take part in the discussion. Therefore it can be expected that response to further conferences will be equally great.

The introductory representation of the status of Roma in Slovenia and Austria, where Rudolf Sarközi and Heinz Tichy from Austria, and Jožek Horvat and Peter Winkler from Slovenia took part, provided the starting-point for the dealing with individual topics on the following day. Given was an outline of the legal, social and cultural status of the Roma, along with other open questions of their social participation. The cultural programme at the occasion of the International Roma Day in the Castle Hall presented a part of the activities of the Roma Ethnic Community which radiates exceptional charm and liveliness, permeating their colourful life as well as their artistic expression.

Legal foundations of international legislative agreements and interior regulations were presented by Vera Klopčič, Erika Thurner and Mirjam Polzer Srienz. The discussion indicated that the basic issue of legal protection of Roma community is their implementation into practice. Mrs. Rooker posed the question why, apart from the guaranteed principle of equality and non-discrimination, additional provisions for the protection of Roma are required. This is one of the basic issues in the formation of minority protection. The answer to this question is to be found in the lectures on specific problems of Roma community in various fields, such as employment (given by France Smerdu, Rainer Klien), culture (Rudolf Sarközi, Pavla Štrukelj, Sonja Novak Lukanovič) and language (Emmerich Gärtner Horvat, Mladen Tancer and Albina Nečak Lük). All the lectures showed that Roma are a threatened community, the existence and progress of which cannot be guaranteed by mere formal equality. Different fields of social life require special care, which was also exposed in the introductory papers provided by Roma representatives and government officials. The general problems regarding the Roma status were pointed out by Renata Erich, Mitja Žagar and Stefan Müller, as many states are nowadays faced with the problem of Roma immigration together with migrations from the Eastern states, which calls for special attention of international community.

The conference ended with the adoption of elementary conclusions of individual topics (See Appendix 2 - Conclusions). The lively discussions prove great interest in and willingness for

further work. The organizers therefore plan a publication which is to come out within short period. The participants had an opportunity to see life in the Roma village of Pušča and to visit a kindergarten for Roma children. Thus they could get acquainted with veryday problems of the community to which the conference was edicated.

The conference was covered by: TV Slovenia, Radios Slovenia and Murski val, papers: Delo, Nedelo, Večer and Vestnik (see the materials prepared by Nada Vilhar, Ljubljana, INV-IES, April, 1997).

Austrian Institute for Eastern
and South-Eastern Europe
the Ljubljana branch
Dr. Miroslav Polzer

Institute for Ethnic Studies
Ljubljana
Mag. Vera Klopčič

S K L E P I P O S V E T A
AVSTRIJSKO-SLOVENSKO ZNANSTVENO SREČANJE
Izboljšanje položaja Romov v Srednji in Vzhodni Evropi
- izziv za manjšinsko pravo
Murska Sobota 11. in 12. aprila 1997

Udeleženci ugotavljamo:

- da obstaja izredno zanimanje za to temo med Romi, strokovnjaki in izvajalci vladne politike,
 - da bo odmevnost v medijih prispevala k posredovanju dognanj tudi večinskemu narodu,
 - da taka srečanja prispevajo k razumevanju celote in specifične položaja Romov,
 - pozitivno vplivajo na vzpodbujanje sodelovanja predstavnikov Romov iz različnih držav,
 - zagotavljajo kontinuiteto pri načrtovanju in izvajanju notranjih ukrepov varstva Romskih skupnosti,
 - omogočajo preverjanje deklariranih določil in soočanje z dognanji različnih znanstvenih disciplin.
1. Oblikuje se stalna delovna skupina kot programsko jedro za nadaljnja srečanja z namenom:
 - izpopolniti oblike zaščite Romske skupnosti in oblikovati sistem varstva,
 - pospeševati identiteto Romske skupnosti ob integraciji v širšo družbo,
 - vzpodbujati ustrezne oblike raziskovalnega in dokumentacijskega dela na tem področju, ob upoštevanju pravice do zasebnosti in dostojanstva in z vključevanjem Romov v to delo,
 - vzpodbujati bilateralno sodelovanje tako med romskimi organizacijami kot na meddržavni ravni,
 - sodelovati z ustreznimi mednarodnimi ustanovami in organizacijami (Svet Evrope, OVSE, Srednjeevropska publika).
 2. Zmenjava izkušenj na področju uresničevanja pravnih določil lahko nedvomno prispeva k izboljšanju konkretnega položaja Romov.
 3. Prvi predlog je projekt: **"Romski jezik in njegovo uveljavljanje v šoli"**
 4. V samo zasnovi takih srečanj je potrebno tudi vnaprej vključevati predstavnike Romov, ki naj sami opozorijo na najbolj pereča vprašanja.
 5. Naslednje srečanje bo obravnavalo položaj Romov tudi v drugih državah (najprej sosednje države Hrvaška in Madžarska) z vključevanjem Romov strokovnjakov vladnih predstavnikov iz teh držav.

**MEDNARODNA KONFERENCA "UREJANJE, UPRAVLJANJE
IN SPREMLJANJE MEDETNIČNIH ODNOSOV IN
KONFLIKTOV: ZGODNJE ODKRIVANJE IN NEVOJAŠKO
PREPREČEVANJE ETNIČNIH KONFLIKTOV Z USTAVNIMI,
PRAVNIMI, POLITIČINIMI IN DRUŽBENIMI DEJAVNOSTMI NA
NACIONALNI IN MEDNARODNI RAVNI"**

Poročilo o drugi mednarodni znanstveni konferenci o ustavnem, pravnem in političnem urejanju in upravljanju medetničnih odnosov in konfliktov (Ljubljana, 6.-8. november 1997)

Inštitut za narodnostna vprašanja je v okviru dejavnosti mednarodnega kolokvija za etnične študije (International Colloquium on Ethnicity: Conflict and Cooperation) v času od 6. do 8. novembra 1997 organiziral drugo mednarodno znanstveno konferenco o ustavnem, pravnem in političnem urejanju in upravljanju medetničnih odnosov in konfliktov. Mednarodna konferenca, ki je letos potekala pod naslovom "*Urejanje, upravljanje in spremljanje (monitoring) medetničnih odnosov in konfliktov: Zgodnje odkrivanje in nevojaško preprečevanje etničnih konfliktov z ustavnimi, pravnimi, političnimi in družbenimi dejavnostmi na nacionalni in mednarodni ravni*" (*The International Conference on the Regulation and Monitoring of Ethnic Relations and Conflict: Early Warning and Non-Military Preventive Mechanisms through Constitutional, Legal and Social Practices and Education at the National and International Level*), je bila tudi tokrat – tako kot prva mednarodna znanstvena konferenca leta 1996 – v Ljubljani v Hotelu Turist. Tako kot je to običajno za dejavnosti mednarodnega kolokvija, je bil tudi delovni jezik ljubljanske znanstvene konference angleščina.

Na konferenci je skupno sodelovalo 49 udeležencev iz Slovenije in tujine, ki so se aktivno vključevali v razprave ob posameznih referatih. Med udeleženci konference so bili tudi študenti Fakultete za družbene vede, Filozofske fakultete, Pravne fakultete in Visoke šole za socialno delo, ki sodelujejo pri študentskem raziskovalnem projektu "Demokra(tiza)cija in medetnični odnosi." Poleg osmih referentov iz tujine, je na konferenci sodelovalo tudi osem referentov iz Slovenije. Predstavljeni referati so obravnavali različna vprašanja povezana z urejanjem in upravljanjem (med)etničnih odnosov in konfliktov, pri čemer so se posamezni avtorji na izrazito interdisciplinarni način lotili različnih tem. Med širšimi področji in temami, ki so bile obdelane v prispevkih, so posamezni referenti v svojih predstavitvah oz. v svojih pisnih prispevkih obdelali zlasti problem samoodločbe v etnično pluralnih okoljih (prof. Metta Spencer), mednarodno-pravno urejanje položaja in zaščite etničnih manjšin (nag. Vera Klopčič, mag. Petra Roter), problematiko ustavnopravne presoje manjšinskih pravic (prof. Lovro Šturm, predsednik Ustavnega sodišča RS), nacionalizem kot generator medetničnih konfliktov (prof. Bogdan Denitch), urejanje medetničnih odnosov v etnično pluralnem Singapuru (prof. Peter Lavskis), položaj nemške manjšine na Poljskem (prof. Karl Cordell), urejanje medetničnih odnosov, regionalizacija in federalizacija v Španiji in Italiji (dr. Giovanni Poggeschi), daytonski sporazum in problemi razreševanja etničnih konfliktov v Bosni in Hercegovini (dr. Vera Kržišnik Bukić, mag. Agneza Božić), proučevanje in urejanje medetničnih odnosov v okviru regije in delovne

skupnosti Alpe-Jadran (mag. Sonja Novak Lukanović, mag. Boris Jesih), sodelovanje predstavnikov manjšin v delu slovenskega parlamenta (prof. Ciril Ribičič, poslanec v Državnem zboru), psihologijo medetničnih odnosov in poročanje slovenskih medijev o beguncih (dr. Igor Z. Žagar) ter vlogo tradicionalnih in novih mehanizmov za upravljanje medetničnih odnosov in konfliktov v etnično pluralnih družbah (dr. Mitja Žagar).

Poleg omenjenih referatov, ki so bili predstavljeni v Ljubljani, kaže posebej omeniti še obisk udeležencev ljubljanske konference in predstavnikov Inštituta za narodnostna vprašanja v Millstattu am See na avstrijskem Koroškem, kjer je sočasno potekal **8. Evropski kongres narodnih skupnosti: Narodne skupnosti v elektronski dobi**. Tako so 7. novembra v okviru tega kongresa študenti, ki sodelujejo pri različnih projektih v okviru prej navedenega mednarodnega globalnega (krovnega) študentskega raziskovalnega projekta, predstavili svoje raziskovalno delo. Predstavili so projekt proučevanja ustavnega urejanja medetničnih odnosov in zaščite manjšin, v okviru katerega so sodelujoči študenti analizirali že petdeset ustav držav sveta in njihove določbe, ki uradno opredeljujejo obstoj etničnega pluralizma in manjšin v posamezni državi, ki se nanašajo na prepoved diskriminacije in ki zagotavljajo narodnim manjšinam in njihovim pripadnikom posebne pravice. Posebno zanimanje je pri tem zbudila zlasti predstavitev tabele, v kateri so pregledno zajeti prvi rezultati dosedanjega raziskovanja. Raziskovalna skupina, ki proučuje problematiko družbene integracije Romov v Sloveniji, pa je predstavila prve rezultate svojega raziskovalnega dela in spoznanj o življenju Romov v Sloveniji. V okviru svoje predstavitve so sodelujoče študentke predstavile tudi načrt raziskovalnega dela in razvoja projekta v naslednjem štiriletnem obdobju. Na 8. evropskem kongresu narodnih skupnosti so sodelavci Inštituta za narodnostna vprašanja predstavili tudi številne dejavnosti tega inštituta. Predstavitve ljubljanske znanstvene konference, študentskih raziskovalnih projektov in dejavnosti Inštituta za narodnostna vprašanja so navzoči poslušalci in organizatorji kongresa zelo dobro ocenili.

Na drugi ljubljanski mednarodni znanstveni konferenci o ustavnem, pravnem in političnem urejanju in upravljanju medetničnih odnosov in konfliktov smo v celoti uspeli uresničiti zastavljeni program. Referenti in ostali sodelujoči so ocenili, da bodo kvalitetne razprave ob predstavitvah posameznih prispevkov bistveno prispevale k izboljšavi končnih verzij besedil, ki bodo objavljene v knjigi. Načrtujemo namreč, da bomo prispevke s prve in druge konference objavili v skupnem zborniku in jih tako v knjižni obliki predstavili zainteresirani strokovni in širši publiki tako doma kot v svetu. Objavo prispevkov, ki so bili ustno in pisno predstavljeni na obeh konferencah, v skupnem zborniku priporočata tudi oba tuja recenzenta (prof. Otto Feinstein in dr. Anthony Perry), ki sta prispele prispevke že pregledala. Z avtorji prispevkov smo se dogovorili, da bodo popravljene verzije svojih prispevkov poslali do konca 1997. leta.

Udeleženci so tudi sicer konferenco zelo dobro ocenili, posebej pa so bili navdušeni tudi s predstavitvijo študentskih raziskovalnih projektov v Millstattu. Predlagali so, da bi tovrstne konference postale tradicionalna aktivnost v okviru mednarodnega kolokvija, ki bi jih v bodoče organizirali vsako drugo ali tretje leto. V okviru mednarodnega kolokvija se bomo dogovorili tudi za natančni naslov in kraj naslednje konference, udeleženci pa so predlagali, da bi jo ponovno organizirali v Ljubljani, ki bi na ta način postala v okviru kolokvija mednarodni center za proučevanje ustavnega, pravnega in političnega urejanja medetničnih odnosov in etničnih konfliktov.

SPOMENICA AVSTRIJSKIH NARODNIH SKUPNOSTI AVSTRIJSKI ZVEZNI VLADI IN DRŽAVNEMU ZBORU*

Izročena avstrijskemu zveznemu kanclerju Viktorju Klimi in predsedniku avstrijskega parlamenta Heinzu Fischerju 24. junija 1997 na Dunaju

Preambula

Preobrati v evropski zgodovini so pokazali, da je zaščita narodnih manjšin bistven faktor stabilnosti, demokratične varnosti in miru na tem kontinentu.

Pluralistična in resnično demokratična družba ne spoštuje samo etnične, kulturne, jezikovne in verske identitete vseh pripadnikov narodnih manjšin, temveč ustvarja tudi pogoje, ki jim omogočajo izražanje, ohranitev in razvoj njihove identitete.

Za vse to je potrebno vzdušje obojestranskega spoštovanja in dialoga, da je lahko kulturna, jezikovna in etnična raznolikost vir in faktor obogatitve za vsako družbo, ne pa za ločevanje.

Vrednotenje manjšin v družbi je pomemben merilec liberalnosti in tolerance. Prav pojem "toleranca" je v tej vzročni zvezi nekaj ambivalentnega: še ni vsako prenašanje drugega toleranca. V čem je torej tista toleranca, do katere imajo manjšine v družbi v prej omenjenem smislu očitno pravico? Njeno moderno razumevanje temelji na širokem sprejemanju in enakopravnosti.

Kaj je torej tako posebnega na "narodnih manjšinah", da jim je treba posvetiti posebno pozornost?

Za odgovor na to vprašanje se je najprej potrebno natančneje seznaniti s pojmom "narodne manjšine" oz. "narodne skupnosti": avstrijsko pravo razume pod tem "skupine avstrijskih državljanov, ki so doma in ki živijo v delih nenemško materinščino in lastno narodnost." Po tem je torej za dokaz obstoja manjšine oz. narodne skupnosti več odločujočih elementov. Najprej je zato pogoj avstrijsko državljanstvo. Pod oznako "skupina" razumemo - že po splošnem jezikovnem razumevanju - večje število oseb. Poleg tega je pojem narodne skupnosti povezan še z dvema značilnostima, in sicer s teritorialnim in kulturnim elementom. Teritorialni aspekt zahteva, da mora skupina "biti doma in živeti v delih zveznega področja". To je razumeti tako, da živijo pripadniki narodne skupnosti v prostorski bližini, pa tudi, da so tradicionalno povezani z enim od naseljenih področij v Avstriji. Zadnji konstitutivni element za dokaz obstoja neke narodne skupnosti so končno kulturne vezi med pripadniki, torej njihova kulturna povezanost in njihova (skupna) volja, da ohranijo in čuvajo svojo "drugačnost", ki izvira iz skupne narodne identitete.

Iz tega je že razvidna bistvena funkcija zaščite narodne skupnosti: njeno bistvo je, da se prepreči jezikovno-kulturna asimilacija, ki jo pripadniki narodne skupnosti odklanjajo. Da bi zagotovili cilj ohranitve etničnih manjšin, ne zadostuje samo enakopravnost s pripadniki večinskega naroda pred zakonom, kajti dejanska neenakost med večino in manjšino na ta način ne more biti izravnana. Država mora - ob upoštevanju zaščite manjšin - priznati pripadnikom narodnih skupnosti dodatne pravice, da bi zagotovila njihov razvoj kot avtonomne skupnosti.

* Neuraden prevod

Koncepcija manjšinske zaščite, ki sloni na individualnem pravu, nujno izvira tudi iz dejstva, da je narodnost definirana kot jezikovno-kulturna vrednota. Iz tega izvirajo tudi konsekvence za organiziranost narodnih skupnosti.

Okvirna konvencija Sveta Evrope ne predvideva priznavanja kolektivnih pravic, kot je razvidno iz člena 3, odst. 2, izhaja iz tega, da uživajo pripadniki narodnih manjšin individualne pravice in svobode, ki pa jih lahko uresničujejo skupno z drugimi. Zelo pomembno je tudi določilo v členu 3, odst. 1, po katerem ima vsak pripadnik kake narodne manjšine pravico, da se svobodno odloči, ali želi biti obravnavan kot tak ali ne in zaradi svoje odločitve ne sme utrpeti nobene škode. Žal je v zgodovini Evrope dovolj primerov, ko so izvajali pritiske, ki naj bi pripadnikom manjšin prepredili, da bi bili priznani ali še huje, ko so jih na silo prištevali k manjšini in jo potem kolektivno diskriminirali.

Ker je narodnost - kot že povedano - definirana kot jezikovno-kulturna vrednota, sledi iz tega tudi, da pripadniki avstrijskih narodnih skupnosti ne potrebujejo nobenih drugih političnih pravic, ki bi presegale splošne temeljne pravice, ki so zagotovljene s človekovimi pravicami. Samo posebne politične pravice bi bile izhodišče za kolektivne pravice narodnih manjšin.

Tolerantne in cvetoče Evrope ni mogoče doseči samo s sodelovanjem med državami, temveč tudi s sodelovanjem lokalnih in regionalnih uradnih inštitucij preko meja, ob spoštovanju ustave in teritorialne nedotakljivosti vsake države.

Ob upoštevanju teh načel so se državni in vladni šefi držav, včlanjenih v Svet Evrope, v "Dunajski izjavi" (oktober 1993) sporazumeli, da je treba v interesu konstruktivnega sožitja, ki bi preprečevalo konflikte med večino in manjšino, ustvariti "vzdušje tolerance in dialoga, da bodo lahko vsi sodelovali pri političnem življenju".

Tudi "Okvirni sporazum o varstvu narodnih manjšin" Sveta Evrope, ki ga je Avstrija podpisala, a še ne ratificirala, vsebuje priznavanje aktivne zaščite manjšin.

"Pogodbeni partnerji pospešujejo duh tolerance in medkulturnega dialoga ter učinkovito ukrepajo v smislu pospeševanja obojestranskega spoštovanja in razumevanja kot tudi v smislu sodelovanja med vsemi ljudmi, ki živijo na njihovem ozemlju, ne glede na etnično, kulturno, jezikovno in versko identiteto, posebej še na področju izobrazbe, kulture in medijev". V teh novoformuliranih načelih evropske politike manjšinske zaščite se izraža tendenca, da se štiti identiteta posameznega pripadnika narodne manjšine in da se na ta način ustvarijo narodnostne pravice kot del mednarodnega sistema človekovih pravic.

Te nove koncepcije evropske manjšinske zaščite avstrijsko manjšinsko pravo izrecno ne upošteva, ne na ustavnopravni ne na navadni zakonski ravni.

K temu je še dodati, da avstrijski ustavni red ne pozna samobitnega priznavanja k avtohtonim jezikovnim manjšinam, ki živijo na območju države; določila o zaščiti manjšin v ustavnem pravu izvirajo prej iz mednarodnega prava oz. so jih v državi sklenili šele med izvajanjem obveznosti iz mednarodnega prava.

Avstrijske narodne skupnosti so se na skupni seji vseh narodnostnih sosvetov, 8. 4. 1997 na Dunaju, sporazumele, da bodo formulirale skupen katalog zahtev do avstrijske zvezne vlade in državnega zbora. Komisija, ki jo sestavljajo vsi predsedniki sosvetov in njihovi namestniki, je na vrsti delovnih sej izdelala naslednji memorandum in ga sklenila v posameznih sosvetih. Pozivamo zvezno vlado in državni zbor, da se ta memorandum čimprej izvede.

Dunaj, 24. junija 1997

I. Uresničevanje evropskih norm

Prevzete državne ciljne določila, ki vsebuje priznavanje zgodovinsko zrasle kulturne, jezikovne in etnične raznolikosti republike Avstrije na ustavno stopnjo.

Državni zbor naj ratificira Evropski okvirni sporazum o zaščiti narodnih manjšin in Evropsko listino regionalnih ali manjšinskih jezikov.

Transformacija Evropskega okvirnega sporazuma o zaščiti narodnih manjšin in Evropske listine regionalnih ali manjšinskih jezikov v avstrijski pravni red.

II. drugi ukrepi uresničevanja

Dvigniti pomen sosvetov za narodne skupnosti v smislu modela Kostelke-Khola.

Sprememba § 4, odst. 2, vrsta 1 zakona o narodnih skupnostih, ki naj se glasi tako: "1. Člani splošnega zastopstvenega telesa, od katerih je pričakovati, da se bodo zavzemali za interese narodne skupnosti."

Sosveti so svetovalni organi ne samo zvezne vlade, temveč tudi vsakokratne deželne vlade.

Aktivna pravica sosvetov, da svetujejo zakonodajnim telesom in občinam.

Zvišanje finančnih sredstev za pospeševanje narodnih skupnosti. Odstranitev neenakosti na področju izvajanja dvojezičnosti (npr. otroški vrtci, uradni jezik, šolstvo, izobraževanje odraslih), tako na legistični kot tudi na politični ravni ter jasnost glede vprašanja, kdo nosi stroške, ki iz tega izvirajo.

III. Konkretizacija na posameznih področjih

1. Izobraževanje

Večja skrb pristojnih državnih organov za zagotovitev predšolske vzgoje (otroški vrtci), ki prostorsko zajema vsa področja v določenih zveznih deželah, tudi v jezikih narodnih skupnosti, ustrzno posebnim narodnostnim potrebam.

Omogočiti je treba izobrazbo kvalificiranemu vzgojnemu osebju (otroške vzgojiteljice/vzgojitelji).

Omogočiti oz. izboljšati je treba dvojezično šolstvo s posebnim ozirom na didaktiko dvojezičnega pouka.

Študij vsakega posameznega jezika narodnih skupnosti mora biti zagotovljen, ob vključevanju izobrazbe v dvojezični pedagogiki, na najmanj eni avstrijski univerzi in pedagoški akademiji.

Če ni javne šolske ponudbe v kakem jeziku manjšin, mora država izdelati model, da staršem, ki pošiljajo otroke v ustrezne zasebne šole z javno pravico do dejavnosti, ni treba plačati šolnine.

Zaradi odsotnosti pouka v jezikih narodnih skupnosti na Dunaju komisija predlaga, da se razširi ureditev manjšinskega šolskega zakona za Gradiščansko glede "trajne potrebe" tudi na mesto Dunaj. Za madžarsko narodno skupnost je treba na določenih ljudskih, glavnih in srednjih dunajskih šolah ustanoviti dvojezične razrede.

Na dunajski univerzi za gospodarstvo naj se zagotovi tudi smer za narodno skupnost kot gospodarski jezik, ki si ga slušatelj/ica lahko izbere.

2. Mediji

Razširiti je treba javno obveznost ORF do izobraževalnih in kulturnih oddaj v jezikih narodnih skupnosti. Treba je omogočiti podnapise v nemščini in sinhronizacijo pri TV-oddajah v jezikih narodnih skupnosti.

V zastopstvo poslušalcev in gledalcev po § 15, odst. 3 zakona o radiu in televiziji naj se sprejme zastopnika, ki ga izvolijo predsedniki sosvetov in njihovi namestniki.

Manjšinska redakcija ORF na Dunaju naj se razširi tako, da bo imela lasten sektor, ki zadeva izključno v Avstriji priznane narodne skupnosti, za to pa mora dobiti na razpolago ustrezen čas oddajanja v jezikih narodnih skupnosti. Tudi poročila naj bodo ob določenih urah dneva v jezikih narodnih skupnosti.

Za tedenske časopise in periodični tisk v jezikih narodne skupnosti je treba razširiti že obstoječe zakonske olajšave in z zakonom določiti izjemna določila v okviru pospeševanja tiska in publicistike, ki jih določajo smernice.

3. Ureditev topografije

Preveriti oz. prikrojiti se mora § 2, odst. 1, vrsta 1 zakona o narodnih skupnostih (25-odstotna klavzula za dvojezične topografske napise) na evropski standard.

Uredbo zvezne vlade o določanju področij, kjer je treba postaviti topografske oznake v nemškem in slovenskem jeziku, je treba do kraja izpolniti in postaviti manjkajoče table. Za hrvaško in madžarsko narodno skupnost je treba izdati ustrezne uredbe. To naj se zgodi ob sodelovanju občin in ob ustvarjanju medsebojnega zaupanja.

4. Ureditev uradnega jezika

Avstrijska zvezna vlada mora skupaj s posameznimi narodnimi skupnostmi sprejeti ukrepe, da bi v javnosti zvišali sprejemljivost jezikov narodnih skupnosti in tako tudi zvišali njihovo uporabo v stikih z uradi. Izdati je treba uredbe, ki glede tega še manjkajo.

5. Štajerski Slovenci

Sosvet za slovensko narodno skupnost naj se razširi z zastopniki štajerskih Slovencev.

IV. Izvajanja

K točki I (izpolnitev evropskih norm)

Avstrijsko zaščito narodnih skupnosti urejata člen 7 Avstrijske državne pogodbe in Zakon o narodnih skupnostih. Ta določila naj ostanejo temelj ukrepov za zaščito narodnih skupnosti in jih je treba dopolniti in razširiti z dodatnimi ukrepi.

Avstrijski ustavni red sam po sebi trenutno ne vsebuje priznavanja k jezikovnim manjšinam, ki avtohtono živijo v državi; ustavno-pravna določila izvirajo izključno iz mednarodno-pravnega področja, oz. so jih sklenili znotraj države šele ob izvajanju mednarodno-pravnih obveznosti.

Evropska integracija in dogodki v novejši zgodovini narekujejo politiki, da kot izraz solidarnosti z narodnimi skupnostmi v Avstriji utemelji na ustavni ravni izrecno priznanje republike Avstrije glede svoje zgodovinsko zrasle jezikovne in kulturne raznolikosti (in s tem demokratičnega pluralizma, kakor ga na primer vsebuje nemški temeljni zakon). S tem priznava tudi prispevek avtohtonih narodnih skupnosti k tej raznolikosti.

Kot vzor za to lahko služi ustavnopravna zasidranost zaščite okolja v obliki državnega ciljnega določila: to je treba razumeti tako, da se odločilni dejavniki v državi sporazumejo o pomembnem političnem cilju in se na podlagi širokega konsenza zavzamejo za njegovo uresničitev. Čeprav je težišče takega državnega ciljnega določila na političnem področju, pa je pomembno tudi s pravnega vidika kot (politična) naloga v odločanju in uresničevanju. Poleg tega bi bilo

tako ciljno določilo tudi priznavanje specifične avstrijske identitete, ki izvira tudi iz jezikovne in kulturne raznolikosti Avstro-ogrske monarhije.

Komisija opozarja na veliko odobravanje takega državnega ciljnega določila pri skupni seji vseh sosvetov 8. aprila 1997.

Državno ciljno določilo bi imelo tudi funkcijo, da prevzame država odgovornost za zaščito narodnih skupnosti in bi tako tuje intervencije v teh vprašanjih ne bile več potrebne.

Glede listine prof. Öhlingerja komisija izjavlja, da temelji v njem predlagano "reaktiviranje" čl. 19 državnega temeljnega zakona iz leta 1867 na modelu kolektivnopravne zaščite narodnih skupnosti, ki pa so ga nadomestila določila iz senžermenske državne pogodbe, ki predvideva individualno-pravno koncepcijo manjšinske zaščite. Koncept individualno-pravne zaščite manjšin se je uveljavil tudi na evropski ravni (okvirna konvencija Sveta Evrope). Ideji za državno ciljno določilo je botrovala tudi želja po priznavanju republike Avstrije glede zgodovinsko zrasle raznolikosti. Srednjeročno lahko tudi priznavanje vpliva tudi na oblikovanje zavesti večinskega prebivalstva, da tudi prispeva k ohranjanju raznolikosti.

Komisija je razpravljala tudi o vprašanju t. im. "zagotovljenega manjšinskega mandata" v javno-pravnih telesih kot tudi javno-pravnega zastopstva (etnična zbornica) in prišla do zaključka, da se teh dveh zahtev ne bo postavljalo, ker sta v nasprotju z zgoraj zarisano koncepcijo individualnega prava. Prav tako je bila odklonjena ureditev (zaradi precedenčnega primera in problemov v ustavnem pravu), ki bi ta dva ukrepa omejevala samo na eno od dežel. Spremembo čl. 95 B-VG komisija odklanja zato, ker bi bil pogoj zanjo ugotavljanje manjšine, vseeno, v kakšni obliki.

Komisija še opominja, da je svoboda zborovanja in ustanavljanja društev ena od oblik "skupnega izvajanja" narodnih pravic, kakor jih zahteva okvirna konvencija Sveta Evrope in ki je že zagotovljena v obstoječem pravnem redu.

Komisija je prav tako izčrpno obravnavala posamezna zastopstva narodnih skupnosti: Komisija je mnenja, da je organiziranje znotraj narodnih skupnosti, ki po statutih služi interesom narodne skupnosti, avtonomna zadeva vsake od njih. Notranja organiziranost narodne skupnosti je - pod pogojem pluralizma - avtonomna zadeva narodne skupnosti; za to vsebuje veljavna zakonodaja že zdaj vse pravne osnove. Država ima nalogo, da organizira dialog med narodnimi skupnostmi in državo. V ta namen je bil za vsako posamezno narodno skupnost ustanovljen sosvet kot posvetovalni organ, ki mora v svojem sestavu ustrezati politični in svetovnonazorski pluralnosti znotraj vsake narodne skupnosti. Sosveti služijo organiziranju konstruktivnega dialoga med državo in posameznimi narodnimi skupnostmi.

Komisija je obravnavala tudi vprašanje pravice do društvene tožbe (Verbands-klagerecht) in prišla do sporazuma. Potem ko je pretehtala argumente, ki govorijo za ali proti vpeljevanju take pravice, je komisija z ozirom na dejstvo, da se zavzema da državno ciljno določilo in s tem za manjšinski koncept individualnega prava, prišla do zaključka, da se ne namerava posvečati zahtevam za pravico do društvene tožbe.

Komisija še opozarja, da morajo sosveti po zakonu o narodnih skupnostih varovati in zastopati skupen interes narodne skupnosti, ki je na vsak način sestavljen iz parcialnih interesov.

Komisija zahteva, da parlament čimprej ratificira oba dokumenta Sveta Evrope (listino in okvirno konvencijo), ter da se ju transformira v avstrijski pravni red.

K točki II (nadaljni ukrepi uresničevanja)

Komisija se zavzema za večje vrednotenje sosvetov v smislu modela Kostelke-Khola. K vprašanju, ali bodo tudi v bodoče po § 4, odst. 2, vrsta 1 zakona o narodnih skupnostih zastopane v sosvetih tudi politične stranke, je v komisiji konsenz o pomenu vključevanja tega kroga

ljudi. Komisija opominja, da je tako lažje pospešiti napredek, kot se je to pokazalo npr. v vprašanih otroških vrtcev na Gradiščanskem. Omejitve sosvetov na člane splošnih zastopstvenih teles (državni in deželni zbor) bi izključila prav tisti politični krog, ki oblikuje in vpliva na življenske okoliščine na bazi narodne skupnosti. Tak način nove ureditve sosvetov za narodne skupnosti komisija odklanja.

Da bi preprečili probleme pri sestavljanju sosvetov za manjše narodne skupnosti, se je komisija sporazumela, da naj se §4, odst. 2, vrsta 1 spremeni takole: "1. Člani splošnega zastopstva teles, od katerih je pričakovati, da se bodo zavzemali za interese narodne skupnosti."

Za reševanje oz. preprečevanje bodočih konfliktov med narodno skupnostjo in večinskim narodom predlaga komisija nadaljnje oblike soudeleževanja narodnih skupnosti v procesu oblikovanja volje v smislu ukrepov ustvarjanja medsebojnega zaupanja: Trenutno izpolnjujejo sosveti predvsem funkcijo svetovanja zvezni vladi. Svetovalne funkcije sosveta se deželna vlada lahko posluži samo, če jo posebej zahteva.

Zato komisija predlaga spremembo zakona o narodnih skupnostih tako, da morajo deželne vlade obvezno in ne le fakultativno konsultirati sosvete, če se zadeve tičejo interesov narodnih skupnosti.

Čeprav so se sosveti za narodne skupnosti obnesli kot svetovalni organi za zvezno vlado, pa se je izkazalo, da ni nobenega ustreznega posvetovalnega mehanizma na ravni parlamentarnih teles in občin. Komisija zato predlaga aktivno pravico do posvetovanja v teh gremijih. Tematika pri teh posvetovanjih ne sme biti omejena na določena področja. Pravico govora imata predsednik sosveta in njegov namestnik.

Komisija ugotavlja, da so ob zvišanju finančnih zahtev po § 9 zakona o narodnih skupnostih potrebni poleg tega še drugi ukrepi na področju otroških vrtcev in izobraževanja za pospeševanje večjezičnosti.

Ustavnopravne možnosti za odstranjevanje problemov, ki nastajajo zaradi manjkajočih osnov v deželnih zakonih za narodnopolitično tako pomembno vprašanje kot so dvojezični vrtci, je treba še posebej obravnavati. Stroške, ki nastajajo na osnovi ureditev v zveznem zakonu in zaradi katerih so občine dodatno obremenjene (npr. na področju manjšinskega šolstva in uradnega jezika), je treba urediti v smislu finančne razbremenitve za občine. Komisija opozarja, da nastajajo dodatni stroški za občine tudi pri postavitvi dvojezičnih krajevnih tabel.

Posebej obravnavati je treba tudi vse možnosti na legistični in politični ravni, da bi odstranili neenakosti med narodnimi skupnostmi. Še posebej pa je treba razjasniti s tem povezano vprašanje, kdo je zadolžen za financiranje v okviru finančne zakonodaje oz. finančne izravnave, da bi lahko izravnali neenakosti med občinami, kjer živijo pripadniki narodnih skupnosti, in onimi, kjer jih ni. Z zakonom je treba urediti finančno garancijo, ki presega vsakoletno finančno dotacijo.

Komisija je prišla poleg tega do zaključka, da odkloni pospeševalni fond, s katerim bi upravljal narodne skupnosti same, iz vzroka, da se prepreči notranja odvisnost.

K točki III (konkretizacija na posameznih področjih)

Izobraževanje

Z vidika komisije so zaradi družbene modernizacije, kateri so narodne skupnosti glede na jezikovno kompetenco v njihovih maternih jezikih še posebej podvržene, potrebni posebni ukrepi za ohranitev jezika. Iz tega sledi, da so na področju izobraževalne politike in pri izobraževanju učiteljev kot tudi pri medijski oskrbi v jezikih narodnih skupnosti potrebni posebni ukrepi.

Preprečiti je treba razklanosti sistemov v obveznem šolstvu.

Komisija spodbuja razvoj izobraževalnega koncepta, ki bi vključil vse narodne skupnosti in bi eventuelno omogočil financiranje s strani EU. V tak koncept naj bi bilo vključeno tudi področje šolskih knjig v jezikih narodnih skupnosti.

Pri narodni skupnosti Romov trenutno ni potrebe po lastnih institucijah na področju otroških vrtcev in šolstva. Za prihodnost je pomembno opismenjevanje gradiščanskega jezika Romanes in jezika Lovara. Največ potreb po podporah je trenutno na področju izvenšolskega učenja.

Za Gradiščansko komisija ugotavlja potrebo po ureditvi na področju glavnih šol. Z vidika komisije je pomembno ustanavljanje dvojezičnih glavnih šol. Po manjšinskem šolskem zakonu za Gradiščansko je v nasprotju z osnovnim šolstvom potrebno prijavljanje, ki ga je treba - tako kot v ljudskih šolah - spremeniti v princip odjavljanja. Prav tako je potrebna razširitev ponudbe v jeziku narodne skupnosti na področju splošnoizobraževalnih višjih šol na dvojezičnem ozemlju.

Dvojezična zvezna gimnazija v Veliki Borti (Oberwart) ne zadostuje. Cilj mora biti ureditev ponudbe, kakršna je potrebna za pouk v variantah "dvojezični pouk" oz. "pouk jezika narodne skupnosti".

Komisija ugotavlja pomanjkanje ponudbe za jezike narodnih skupnosti na področju poklicnega šolstva. Tovrstno izobraževanje učiteljev ni dovolj urejeno. Komisija opozarja še na probleme financiranja pedagoške akademije na Gradiščanskem. Za zaščito dvojezične vzgoje je rešitev tega problema neobhodno potrebna. Komisija prav tako opozarja, da je treba zagotoviti pouk v jezikih narodnih skupnosti z ustreznim načrtovanju osebja.

Glede učnih pripomočkov vidi komisija potrebo po okrepljenem in zagotavljenem sodelovanju med avstrijskimi narodnimi skupnostmi, tja do založb, ki izdajajo šolske knjige, da bi dosegli porast kvalitete in sinergične efekte.

Za slovaško narodno skupnost komisija ugotavlja, da obstajajo problemi predvsem na področju izobraževanja učiteljev, saj na nobeni od avstrijskih univerz ni možnosti študija. Problem se zaostrojuje še zaradi dejstva, da kvalifikacija, pridobljena na Slovaškem, v Avstriji trenutno ni mogoče nostrificirati.

Komisija vidi kot nujnost, da bo za vsak jezik narodnih skupnosti omogočen študij na eni od avstrijskih univerz oz. pedagoških akademij, vključno z izobrazbo v dvojezični pedagogiki.

Za madžarsko narodno skupnost komisija ugotavlja, da zanjo ni lastnega otroškega vrtca na Dunaju, čeprav je ta potreben.

Komisija ugotavlja, da je češka narodna skupnost na področju otroških vrtcev in ljudske šole zadostno oskrbovana. Prehodna rešitev dvojezične sekundarne šole, ki od šolskega leta 1996/97 sukcesivno nadomešča glavno šolo, naj se čimprej preoblikuje v gimnazijo. Komisija priporoča, da se finačno razbremenijo starše, pripadnike narodne skupnosti, ki so odvisni od privatnega šolstva v jezikih narodnih manjšin; za to bi bilo potrebno, da bi z modeli prevzema stroškov po državi dosegli nevtralnost v stroških pri privatni šoli.

Komisija ugotavlja, da velik del otrok, ki na Koroškem obiskujejo dvojezični pouk, ne obvlada ali samo delno obvlada slovenski jezik. Ta problem se da rešiti z izboljšanjem ponudb na področju dvojezičnih otroških vrtcev in specialnem izobraževanju učiteljev. Na Koroškem trenutno ni posebne izobrazbe za dvojezične otroške vzgojitelje/vzgojiteljice. To je treba spremeniti.

Komisija ugotavlja, da je nujno potrebno dokončati kodificiranje in didaktizacijo gradiščanskega romanese. naslednji koraki morajo biti namenjeni uresničevanju potrebnih spremljajočih ukrepov gradiščanskega jezika romanese.

Mediji

Čeprav se ne sme pozabiti na javno financirane polne radijske programe za narodne skupnosti, kot tudi na enakopravnost narodnih skupnosti pri radijskih in televizijskih oddajnih časih kot končni cilj, se je treba truditi za idealno stanje korak za korakom.

V komisiji obstaja konsenz o tem, da mora biti sprejet v zastopstvo poslušalcev in gledalcev po § 15, odst. 3 zakona o radiu in televiziji tudi zastopnik, ki ga izvoli konferenca predsednikov sosvetov in njihovih zastopnikov.

Komisija ugotavlja, da narodna skupnost Romov trenutno ne postavlja zahtev po lastnih televizijskih oddajah ali po lastnem dnevnem ali tedenskem časopisu. Štirikrat na leto pa naj bi imela možnost televizijskih oddaj. Na Dunaju so radijske oddaje, ki jih sestavljajo društva Romov na oddajniku Ö 1 1476 srednji valovi.

Komisija poudarja, da so za slovensko narodno skupnost potrebni TV-pretvorniki za sprejem TV Slovenije ter razširitev radijskih oddaj v slovenščini v okviru ORF (tu se ponuja frekvenca Radio Blue Danube v uporabo).

Obstaja konsenz o tem, da se obstoječe olajšave v okviru pospeševanja tiska za tednike in periodične publikacije v jezikih narodnih skupnosti razširijo oziroma zakonsko zagotovijo.

Obstaja konsenz glede želje po izgradnji manjšinske redakcije ORF na Dunaju, ki bi bila razširjena na lasten sektor in imela ustrezen oddajni čas, in ki bi se ukvarjala izključno z narodnimi skupnostmi. Komisija ugotavlja potrebo po ustanovitvi madžarske redakcije pri ORF na Gradiščanskem.

Obstaja konsenz, da bi bolj natančno opredelili javne naloge ORF glede na izobraževalne in kulturne oddaje v jezikih narodnih skupnosti. poleg tega priporoča komisija tudi podpise v nemščini pri hrvaških oz. slovenskih televizijskih oddajah ter sinhronizacijo televizijskih prispevkov (iz nemščine v jezike narodnih skupnosti in obratno).

Topografija

Trenutna ureditev dvojezičnih topografskih napisov ne ustreza potrebam posameznih narodnih skupnosti. Na tem področju obstajajo različni napredki in potrebe. Komisija ima za neogibno potrebno, da zvezna vlada ukrepa skupaj s posameznimi narodnimi skupnostmi in privede vprašanje dvojezičnih topografskih napisov do zadovoljive rešitve.

Komisija zahteva v smislu sklepa sosveta za hrvaško narodno skupnost z dne 18. 11. 1993, da se čimprej postavijo dvojezične krajevne table. To velja tudi za madžarsko narodno skupnost.

Za slovensko narodno skupnost zahteva komisija, da se do konca izpolni odredba zvezne vlade iz leta 1977 o določanju področij, kjer je treba postaviti topografske označbe v nemškem in slovenskem jeziku. Treba je razjasniti, če 25-odstotna klavzula iz § 2, odst. 1, vrsta 2 ustreza mednarodnemu standardu. Komisija zahteva v tej zadevi prilagoditev evropskemu standardu. Načelno je treba tudi upoštevati, da naj se problem dvojezičnih topografskih oznak ne rešuje le izključno po legistični poti, temveč tudi s pomočjo ukrepov medsebojnega zaupanja, predvsem v prizadetih občinah in krajih.

Uradni jezik

Komisija ugotavlja, da trenutna ureditev uradovanja v jezikih narodnih skupnosti ne ustreza potrebam posameznih narodnih skupnosti. Avstrijska zvezna vlada naj skupaj s posameznimi narodnimi skupnostmi ustvari pogoje, da se bo v javnosti zvišala sprejemljivost jezikov narodnih skupnosti in tako pripeljala vprašanje uradovanja v jezikih narodnih skupnosti do zadovoljive rešitve.

Komisija ugotavlja, da je ustna raba hrvaškega jezika kot uradnega jezika precejšnja, v pisni obliki pa le tu in tam. Komisija zato meni, da je potrebno pospeševati uporabo dvojezičnih formularjev in obrazcev v vseh občinah in uradih z uradovanjem v jezikih narodnih skupnosti. V teh formularjih mora biti razpoznavna enakovrednost jezikov.

Komisija ugotavlja, da trenutno ni potrebna ureditev uradnega jezika za češko in slovaško narodno skupnost ter za narodno skupnost Romov. Kljub temu je treba z zakonom poskrbeti, da v primeru potrebe ne bo pravnih ovir.

DEKLARACIJA*

Federalistične unije evropskih narodnih skupnosti o udeležbi narodnih skupnosti pri javnem življenju,
sprejeta na 2. kongresu v Porečah (Avstrija) od 7. do 11. maja 1997

V prepričanju, da je udeležba pripadnikov narodnih skupnosti kot posameznik in kot skupnosti, pri odločanju o njihovih pravicah in njihovem položaju najpomembnejša za stabilnost multikulturnih družb in dobro-sosedske sosedske odnose med državami, v spoznanju, da je obseg manjšinske zaščite pokazatelj standarda v multikulturni družbi, v zavesti, da sta doživljanje človekovih pravic in odprava diskriminacije pogoj za posebne pravice pripadnikov narodnih skupnosti, v zavesti, da je treba polno in dejansko enakopravnost manjšin zagotoviti z zakonodajnimi, upravnimi, administrativnimi in drugimi ukrepi, v zavesti, da je za pripadnike narodnih skupnosti pri iskanju odločitev v obliki lastnega političnega zastopstva v zakonodajnih telesih na lokalni, regionalni, državni in mednarodni ravni bistveni pogoj za uresničitev njihovih človekovih pravic, ob upoštevanju dejstva, da je treba pri ureditvi in uveljavitvi pravice do zastopstva in pravice do udeležbe pri iskanju odločitev upoštevati posebne okoliščine, v katerih živijo manjšine, ob upoštevanju ustreznih standardov in stališč mednarodnih organizacij in nevladnih ustanov in še posebej FUENS, ob upoštevanju pravice do samoodločbe, kot jo definira mednarodno pravo, v prepričanju, da je za pripadnike manjšin možnost in pravica do sodelovanja v javnih zadevah brez diskriminacije in na osnovi popolne ter dejanske enakopravnosti osnovni element svobode in človekovih pravic, se udeleženci 42. kongresa FUENS priznavajo k naslednjim načelom:

I. Manjšinam je treba omogočiti naslednje pravice:

1. Samouprava ali udeležba pri ustanovah, ki so za manjšine največjega pomena za ohranitev njihove etnične in kulturne identitete (šole, kulturne ustanove, muzeji, javna občila, verske skupnosti in podobne organizacije);
 - upravnih in drugih javnih ustanovah na lokalni, regionalni in državni ravni na področjih izobrazbe, kulture, javnih občil in vere;
 - samouprava ali udeležba pri upravnih in drugih javnih ustanovah, ki se ukvarjajo z razvojem projektov za regije, v katerih manjšine živijo, in za ohranitev in zaščito zgodovinske dediščine manjšin;
 - samouprava ali udeležba pri lokalnih samoupravnih korporacijah ali pri različnih vrstah avtonomije;
2. Zastopstvo vsaj po načelu sorazmernosti
 - v upravnih in podobnih drugih javnih ustanovah na lokalni, regionalni in državni ravni;
 - v gospodarskih, trgovskih in podobnih javnih ustanovah, organizacijah in uradih na lokalni, regionalni in državni ravni.
3. Udeležba pri iskanju odločitev glede mednarodnega in še posebej prekomejnega sodelovanja med državami, regijami in lokalnimi oblastmi.

* Neuraden prevod

4. Udeležba pri iskanju odločitev, med drugim na osnovi lastnega političnega zastopstva v zakonodajnih telesih na lokalni, regionalni in državni ravni.

5. Pravica veta odločitve, ki zadevajo osnovne človekove pravice in pravice manjšin, in pa glede odločitev, ki bi lahko škodovala tradicionalnemu naselitvenemu prostoru manjšin.

II. Države, regije, lokalne ali druge oblasti pozivamo, da v okviru svojih pristojnosti

1. sprejmejo ustrezne ustavne, zakonodajne, statutarne in druge ukrepe, ki naj zagotovijo primerno zastopstvo manjšin v zakonodajnih in drugih izvoljenih organih, ne oziraje se na njihovo število ali podobne omejevalne kriterije;

2. izdelajo in uresničijo primerno politiko glede za manjšine pomembnih kulturnih, jezikovnih, socialnih, gospodarskih in drugih zadev;

3. se odpovejo enostranskim spremembam upravnih ali zgodovinsko-teritorialnih zraščenenih enot proti volji manjšin, ker bi s tem ogrozili njihove možnosti sodelovanja v procesu iskanja odločitev, slabili njihovo identiteto in omejevali njihovo integriteto;

4. sprejmejo izobraževalne programe za pripadnike večinskega naroda, ki naj so tako koncipirani, da pospešujejo njihovo razumevanje za pravice manjšin in tako zagotovijo manjšinam polno in dejansko enakopravnost v družbi, v kateri živijo;

5. omogočijo institucionalizirani in stalni dialog z legitimiranimi zastopniki in ustanovami manjšin.

III. Udeleženci in udeleženke kongresa so sklenili naslednje sklepe:

1. Predsedništvo in tajništvo FUENS bosta z deklaracijo seznanila čim širši krog ljudi, še posebej v okviru struktur organizacij združenih narodov, Sveta Evrope, Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi, mednarodnih organizacij, ki se ukvarjajo z vprašanji manjšin, regionalizma in prekomejnega sodelovanja.

2. Predsedstvo in člani FUENS bodo deklaracijo razširili v okviru posameznih vladnih in nevladnih ustanov in organizacij v deželah, ki so jih delagirale, in sprožili razprave in postopke v smislu njenih načel in zahtev.

3. Predsedstvo FUENS bo po nalogu kongresa vztrajno urgiralo pri generalnem sekretariatu Sveta Evrope, da financira študijo, in pri ministrskem komiteju, da glede teh vprašanj sproži priprave za dodatni protokol k Evropski konvenciji o človekovih pravicah, ki naj vključuje tudi osnutek konvencije FUENS.

4. Predsedstvo FUENS bo vlade evropskih držav, ki še niso podpisale in ratificirale evropske listine o regionalnih in manjšinskih jezikih ter okvirne konvencije za zaščito pravic narodnih manjšin, spodbudilo, da to storijo, in da sprejmejo potrebne ukrepe za učinkovito implementacijo obeh instrumentov v skladu s potrebami zadevnih narodnih skupnosti.

5. Konferenca vlad in organe Evropske unije pozivajo, da v svojo zakonodajo vključijo manjšinsko zaščito in da v tem smislu predelajo Maastrichtske pogodbe.

6. Glede držav, ki nameravajo pristopiti k Evropski uniji, zahtevajo, da načela te deklaracije vključijo v svojo zakonodajo, in da lahko pristopijo k EU s pogojem, če jih tudi uresničijo.

INSTRUMENT SEP^{*} za zaščito pravic manjšin

Države članice Srednjeevropske pobude, podpisnice tega dokumenta, so,

priznavajoč, da je vprašanja, ki zadevajo narodne manjšine, mogoče zadovoljivo rešiti edino le v resnično demokratičnem političnem okviru, ki temelji na vladavini prava in zagotavlja polno spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, enakih pravic in položaja vseh državljanov,

ponovno poudarjajoč, da zaščita narodnih manjšin zadeva le državljanke določene države, ki bodo imeli enake državljanke pravice in dolžnosti kot ostalo prebivalstvo,

v prepričanju, da narodne manjšine predstavljajo sestavni del družbe države, v kateri živijo, ter da so obogatitveni dejavnik vsake države in družbe,

ob upoštevanju dejstva, da dobri odnosi med sosedi predstavljajo zelo učinkovito sredstvo za doseganje stabilnosti v regiji in zavedajoč se potrebe po izogibanju spodbujanja k separatističnim težnjam narodnih manjšin v regiji,

potrjujoč, da so vprašanja, ki zadevajo pravice pripadnikov narodnih manjšin, legitimnega mednarodnega pomena in zato niso izključno notranja zadeva določene države,

v prepričanju, da spoštovanje pravic pripadnikov narodnih manjšin kot del univerzalno priznanih človekovih pravic predstavlja bistven dejavnik miru, pravičnosti, stabilnosti in demokratičnosti v državah,

v prepričanju, da mednarodno varstvo pravic pripadnikov narodnih manjšin, kot ga določa ta dokument, ne dovoljuje nikakršne dejavnosti, ki bi bila v nasprotju s temeljnimi načeli mednarodnega prava, in predvsem suverenosti, ozemelske celovitosti in politične neodvisnosti držav,

priznavajoč posebno pomembnost naraščajočega konstruktivnega sodelovanja med državami članicami v vprašanjih, ki zadevajo narodne manjšine in priznavajoč dejstvo, da tako sodelovanje teži k pospeševanju medsebojnega razumevanja in zaupanja, prijateljskih in dobrososedskih odnosov, mednarodnega miru, varnosti in pravičnosti,

ob obsojanju agresivnega nacionalizma, rasnega in etničnega sovražstva, antisemitizma, sovražstva do tujcev in diskriminacije katere koli osebe ali skupine in ob obsojanju preganjanja iz verskih in ideoloških razlogov

se dogovorile o naslednjem:

1. ČLEN

^{*} Tekst Instrument SEP je bil dokončno oblikovan na srečanju v Budimpešti 30. septembra leta 1994

Države priznavajo obstoj narodnih manjšin kot takih, pri čemer jih obravnavajo kot sestavne dele družbe, v kateri živijo in zagotavljajo ustrezne pogoje za uveljavljanje njihove identitete. Za namene tega instrumenta bo izraz "narodna manjšina" označeval skupino, ki je številčno manjša od ostalega prebivalstva države, katere pripadniki so državljani te države in se po etničnih, verskih ali jezikovnih značilnostih ločijo od značilnosti ostalega prebivalstva; vodi jih volja po varovanju njihove kulture, tradicij, religije in jezika.

2. ČLEN

Pripadnost narodni manjšini je odvisna od svobodne izbire posameznika; izvrševanje ali neizvrševanje takšne izbire zanj nima nobenih negativnih posledic.

3. ČLEN

Države priznavajo, da imajo pripadniki narodnih manjšin pravico polno in učinkovito uresničevati svoje človekove pravice in temeljne svoboščine, in sicer posamezno ali skupno z drugimi, brez diskriminacije in v popolni enakosti pred zakonom. Te osebe bodo uživale pravico, ki jih predvideva ta instrument, posamezno ali skupaj z drugimi, in bodo koristile ugodnosti, ki izvirajo iz ukrepov, ki jih zagotavljajo te pravice.

4. ČLEN

Države zagotavljajo pravico pripadnikov narodnih manjšin, da izražajo, ohranjajo in razvijajo svojo etnično, kulturno, jezikovno ali versko identiteto in ohranjajo in razvijajo svojo kulturo v vseh pogledih.

5. ČLEN

Sprejetje posebnih ukrepov v korist pripadnikov narodnih manjšin, ki težijo k pospeševanju enakosti med njimi in ostalim prebivalstvom ali k ustreznemu upoštevanju njihovih posebnih pogojev, se ne obravnava kot dejanje diskriminacije.

6. ČLEN

Države bodo sprejele učinkovite ukrepe za zagotavljanje zaščite pred dejanji, ki podžigajo k nasilju proti osebam ali skupinam na osnovi narodne, rasne, etnične ali verske diskriminacije, sovražnosti ali sovražtva, vključno z antisemitizmom.

7. ČLEN

Države priznavajo posebne probleme Romov. Obvezujejo se, da bodo sprejele vse pravne, administrativne ali izobraževalne ukrepe, kot jih predvideva ta instrument, da bi ohranile in razvijale identiteto Romov, s posebnimi ukrepi olajšale socialno integracijo oseb pripadnikov romske skupnosti in odpravile vse oblike netolerantnosti proti takšnim osebam.

8. ČLEN

Brez škode za demokratična načela se bodo države ob sprejemanju ukrepov v skladu z njihovo splošno integracijsko politiko odpovedale izvajanju ali spodbujanju politike, ki bi težila k

asimilaciji oseb, ki so pripadniki narodnih manjšin, proti njihovi volji; te osebe bodo zavarovale pred kakršnim koli dejanjem, ki bi težilo k takšni asimilaciji.

9. ČLEN

V primeru spremembe administrativnih, sodnih ali volilnih okrožij, bi države morale upoštevati, da bodo takšne spremembe med drugimi merili upoštevale tudi obstoječe pravice oseb, ki pripadajo narodnim manjšinam, in uresničevanje teh pravic. V vsakem primeru se morajo v skladu z državno zakonodajo pred sprejetjem zadevnih sprememb posvetovati s prebivalstvom, ki ga te spremembe neposredno zadevajo.

10. ČLEN

Vsak pripadnik ali pripadnica narodne manjšine bo imel-a pravico svobodno uporabljati svoj jezik tako v javnosti kot v zasebnem življenju, ustno in pisno.

11. ČLEN

Vsak pripadnik ali pripadnica narodne manjšine bo imel-a pravico uporabljati svoj priimek in osebna imena v svojem jeziku, kot tudi pravico, da se tak priimek in ime uradno sprejmeta in registrirata.

12. ČLEN

Kadar koli na določenem področju število oseb, ki pripadajo narodni manjšini, po zadnjem šteju ali kaki drugi zanesljivi metodi ugotavljanja doseže pomembno raven, bodo te osebe v stikih z javnimi organi na tem področju imele pravico, kjer koli bo to mogoče, uporabljati v skladu z ustrežno notranjo zakonodajo svoj lasten jezik v ustni in pisni obliki. Ti organi lahko odgovarjajo, kolikor je to mogoče, v istem jeziku.

13. ČLEN

V skladu s svojo notranjo zakonodajo lahko države dovolijo, kjer je to potrebno preko dvostanskih sporazumov z drugimi zainteresiranimi državami, predvsem s sosednjimi državami, dvojezične ali večjezične oznake krajevnih imen, imen ulic in drugih topografskih znakov na področjih, kjer število oseb, ki pripadajo narodni manjšini, po zadnjem šteju ali drugi zanesljivi metodi ugotavljanja doseže pomembno raven. Za namestitev znakov, napisov ali drugih podobnih informacij zasebne vrste tudi v jeziku manjšine naj ne bi veljale posebne omejitve, razen tistih, ki se splošno uporabljajo na tem področju.

14. ČLEN

Vsaka oseba, ki pripada narodni manjšini in ki uresničuje versko svobodo, ima pravico uporabljati svoj jezik pri čaščenju, učenju ali verskih obredih.

15. ČLEN

Kadar koli število oseb, ki pripadajo narodni manjšini, po zadnjem šteju ali drugih zanesljivih metodah ugotavljanja doseže večino prebivalstva na določenem področju, bodo države spodbujale znanje jezika manjšine med uradniki lokalnih in decentraliziranih državnih upravnih

služb. Posebno pozornost bi bilo potrebno nameniti kadrovanju uradnikov, ki imajo poleg znanja uradnega jezika zadostno znanje jezika manjšine.

16. ČLEN

Države priznavajo pravico oseb, ki pripadajo narodnim manjšinam, da ustanavljajo in vzdržujejo svoje lastne kulturne in verske ustanove, organizacije ali združenja, ki so v skladu z notranjo zakonodajo upravičene do zbiranja prostovoljnih finančnih in drugih prispevkov kot tudi do javne pomoči.

17. ČLEN

Države priznavajo pravico oseb, ki pripadajo narodnim manjšinam, da ustanavljajo in vzdržujejo svoje lastne privatne vrtce in male šole, šole in izobraževalne ustanove in da, če je to mogoče, pridobijo priznanje teh ustanov v skladu z ustrezno notranjo zakonodajo. Take ustanove se lahko financirajo iz javnih sredstev ali drugih prispevkov.

18. ČLEN

Ne glede na potrebo po učenju uradnega jezika zadevne države bo vsaka oseba, ki pripada narodni manjšini, imela pravico, da se uči svoj jezik in da se izobražuje v svojem jeziku. Države si bodo prizadevale za zagotovitev ustreznih vrst in stopenj javnega izobraževanja v skladu z notranjo zakonodajo, kadar koli na določenem področju število oseb, ki pripadajo narodni manjšini, doseže pomembno raven v skladu z zadnjim štetjem ali drugimi ustreznimi metodami za njihovo ugotavljanje. V kontekstu poučevanja zgodovine in kulture v takšnih javnih izobraževalnih ustanovah bi bilo potrebno zagotoviti ustrezno poučevanje zgodovine in kulture narodnih manjšin.

19. ČLEN

Države zagotavljajo pravico oseb, ki pripadajo narodnim manjšinam, da imajo na razpolago občila v svojem lastnem jeziku, v skladu z ustreznimi državnimi predpisi in ob možni finančni pomoči. Če sta radio in TV v javni lasti, bodo države zagotovile, kadar koli bo to primerno in mogoče, da imajo osebe, ki pripadajo narodnim manjšinam, pravico do prostega dostopa do takih občil, vključno s produkcijo takih programov v njihovem lastnem jeziku.

20. ČLEN

Države bodo zagotavljale pravico oseb, ki pripadajo narodnim manjšinam, da brez diskriminacije sodelujejo v političnem, ekonomskem, družbenem in kulturnem življenju družbe države, katerih državljani so, in bodo izboljševale pogoje za uresničevanje teh pravic.

21. ČLEN

Države bodo dovolile osebam, ki pripadajo narodnim manjšinam, da ustanavljajo politične stranke.

22. ČLEN

V skladu s politiko zadevnih držav bodo države spoštovale pravico oseb, ki pripadajo narodnim manjšinam, do učinkovitega sodelovanja v javnih zadevah, predvsem pri procesu odločanja o stvareh, ki jih zadevajo. Zato države potrjujejo prizadevanja, ki jih izvajajo za varstvo in oblikovanje pogojev za pospeševanje etnične, kulturne, jezikovne in verske identitete določenih narodnih manjšin s tem, da sprejemajo primerne ukrepe, ki ustrezajo specifičnim razmeram takih manjšin, kot to predvidevajo dokumenti KVSE.

23. ČLEN

Vsaka oseba, ki pripada narodni manjšini, bo ob spoštovanju ozemeljske celovitosti države imela pravico do svobodnih in neoviranih stikov z državljani druge države, s katerimi ta manjšina deli etnične, verske in jezikovne lastnosti ali kulturno identiteto. Države ne bodo neupravičeno omejevale svobodnega uresničevanja teh pravic. Poleg tega bodo države pospeševale čezmejno dogovarjanje na narodni, regionalni in lokalni ravni.

24. ČLEN

Vsaka oseba, ki pripada narodni manjšini, bo imela možnost učinkovitega pravnega varstva pri državnih sodnih oblasteh pred vsako kršitvijo pravic, ki so zapisane v tem instrumentu, pod pogojem, da so te pravice uzakonjene v državni zakonodaji.

25. ČLEN

Na vsakem področju, kjer osebe, ki pripadajo narodni manjšini, predstavljajo večino prebivalstva, bodo države sprejele potrebne ukrepe, da bi zagotovile, da tisti, ki ne pripadajo tej narodni manjšini, ne bodo trpeli zaradi kakršne koli neugodnosti, vključno s tistimi, ki bi lahko izhajale iz izvajanja zaščitnih ukrepov, kot jih predvideva ta instrument.

26. ČLEN

Nobene od teh obvez se ne sme razlagati na način, da vsebujejo kako pravico do vključevanja v kako dejavnost, ki bi bila v nasprotju s temeljnimi načeli mednarodnega prava in predvsem suverene enakosti, ozemeljske celovitosti in politične neodvisnosti držav. Nič v tem instrumentu ne bo zadevalo dolžnosti, ki izhajajo iz tega, da so osebe, ki pripadajo narodnim manjšinam, državljani zadevnih držav. Osebe, ki pripadajo narodnim manjšinam, bodo ob uresničevanju svojih pravic spoštovale tudi pravice drugih, vključno s pravicami oseb, ki pripadajo večinskemu prebivalstvu določene države ali drugim narodnim manjšinam.

27. ČLEN

Ta instrument ne sme biti v škodo določilom notranjega prava ali katerega koli mednarodnega sporazuma, ki zagotavljajo večje varstvo narodnih manjšin ali oseb, ki jim pripadajo.

CEI Instrument for the protection of minority rights

The Member States of the Central European Initiative signatory hereto,

- recognizing that the questions relating to national minorities can only be resolved satisfactorily in a truly democratic political framework which is based on the rule of law and guarantees full respect for human rights and fundamental freedoms, equal rights and status for all citizens,

- reaffirming that the protection of national minorities concerns only citizens of the respective state, who will enjoy the same rights and have the same duties of citizenship as the rest of the population,

- convinced that national minorities form an integral part of the society of the States in which they live and that they are a factor of enrichment of each respective State and society,

- bearing in mind that a very effective remedy to achieve stability in the region are good relations between neighbours, and being conscious of the need to avoid any encouragement of separatist tendencies of national minorities in the region,

- confirming that issues concerning the rights of persons belonging to national minorities are matters of legitimate international concern and consequently do not constitute exclusively an internal affair of the respective State,

- considering that respect for the rights of persons belonging to national minorities, as part of universally recognized human rights, is an essential factor for peace, justice, stability and democracy in the States,

- convinced that the international protection of the rights of persons belonging to national minorities, as enshrined in the present Instrument, does not permit any activity, which is contrary to the fundamental principles of international law and in particular of sovereignty, territorial integrity and political independence of States,

- recognized the particular importance of increasing constructive co-operation among themselves on questions relating to national minorities, and that such co-operation seeks to promote mutual understanding and confidence, friendly and good-neighbourly relations, international peace, security and justice,

- expressing their condemnation of aggressive nationalism, racial and ethnic hatred, anti-Semitism, xenophobia and discrimination against any person or group and of persecution on religious and ideological grounds

have agreed as follows:

Art. 1

States recognize the existence of national minorities as such, considering them integral parts of the society in which they live and guarantee the appropriate conditions for the promotion of their identity.

For the purpose of this Instrument the term "national minority" shall mean a group that is smaller in number than the rest of the population of a State, whose members being nationals of that State, have ethnical, religious or linguistic features different from those of the rest of the population, and are guided by the will to safeguard their culture, traditions, religion or language.

Art. 2

To belong to a national minority is a matter of free individual choice and no disadvantage shall arise from the exercise or non-exercise of such a choice.

Art. 3

States recognized that persons belonging to national minorities have the right to exercise fully and effectively their human rights and fundamental freedoms, individually or in common with others, without any discrimination and in full equality before the law. Those persons shall be able to enjoy the rights foreseen by the present Instrument individually or in common with others and to benefit from the measures ensuring those rights.

Art. 4

States guarantee the right of persons belonging to national minorities to express, preserve and develop their ethnic, cultural, linguistic or religious identity and to maintain and develop their culture in all its aspects.

Art. 5

The adoption of special measures in favour of persons belonging to national minorities aimed at promoting equality between them and the rest of the population or at taking due account of their specific conditions shall not be considered as an act of discrimination.

Art. 6

States shall take effective measures to provide protection against any acts that constitute incitement to violence against persons or groups based on national, racial, ethnic or religious discrimination, hostility or hatred, including anti-Semitism;

Art. 7

States recognize the particular problems of Roma (gypsies). They undertake to adopt all the legal administrative or educational measures as foreseen in the present Instrument in order to preserve and to develop the identity of Roma, to facilitate by specific measures the social integration of persons belonging to Roma (gypsies) and to eliminate all forms of intolerance against such persons.

Art. 8

Without prejudice to democratic principles, States, taking measures in pursuance of their general integration policy, shall refrain from pursuing or encouraging policies aimed at the assimilation of persons belonging to national minorities against their will and shall protect these persons against any action aimed at such assimilation.

Art. 9

In case of modification of administrative, judicial or electoral subdivisions States should take into account that such modifications, among other criteria, will respect the existing rights of the persons belonging to national minorities and the exercise of those rights. In any case, they should consult, according to national legislation, with the populations directly affected before adopting any modification in the matter.

Art. 10

Any person belonging to a national minority shall have the right to use his or her language freely, in public as well as in private, orally and in writing.

Art. 11

Any person belonging to a national minority shall have the right to use his or her surname and first names in his or her language and the right to official acceptance and registration of such surname and names.

Art. 12

Whenever in an area the number of persons belonging to a national minority reaches, according to the latest census or other methods of ascertaining its consistency, a significant level, those persons shall have the right, wherever possible, to use, in conformity with applicable national legislation, their own language in oral and in written form, in their contacts with the public authorities of the said area. These authorities may reply as far as possible, in the same language.

Art. 13

In conformity with their national legislation States may allow, where necessary through bilateral agreements with other interested States, in particular with neighbouring States, the display of bilingual or plurilingual local names, street names and other topographical indications in areas where the number of persons belonging to a national minority reaches, according to the latest census or other methods of ascertaining its consistency, a significant level. The display of signs, inscriptions or other similar information of private nature also in the minority language should not be subject to specific restrictions, other than those generally applied in this field.

Art. 14

Any person belonging to a national minority, exercising religious freedom, shall have the right to use his or her own language in worship, teaching, religious practice or observance.

Art. 15

Whenever the number of persons belonging to a national minority reaches, according to the latest census or other methods of ascertaining its consistency, the majority of the population in an area, States will promote the knowledge of the minority language among officers of the local and decentralized state administrative offices. Endeavours should be made to recruit, if possible, officers, who, in addition to the knowledge of the official language, have sufficient knowledge of the minority language.

Art. 16

States recognize the right of persons belonging to national minorities to establish and maintain their own cultural and religious institutions, organizations or associations, which are entitled to seek voluntary financial and other contributions as well as public assistance, in conformity with national legislation.

Art. 17

States recognize the right of persons belonging to national minorities to establish and maintain their own private preschools, schools and educational establishments and possibly obtain their recognition in conformity with the relevant national legislation. Such establishments may seek public financing or other contributions.

Art. 18

Notwithstanding the need to learn the official language of the State concerned, every person belonging to a national minority shall have the right to learn his or her own language. The States shall endeavour to ensure the appropriate types and levels of public education in conformity with national legislation, whenever in an area the number of persons belonging to a national minority, according to the latest census or other methods of ascertaining its consistency, is at a significant level. In the context of the teaching of history and culture in such public educational establishments, adequate teaching of history and culture of the national minorities should be ensured.

Art. 19

States guarantee the right of persons belonging to a national minority to avail themselves of the media in their own language, in conformity with relevant State regulations and with possible financial assistance. In case of TV and radio in public ownership, the States will assure, whenever appropriate and possible, that persons belonging to national minorities have the right of free access to such media including the production of such programmes in their own language.

Art. 20

States shall guarantee the right of persons belonging to national minorities to participate without discrimination in the political, economic, social and cultural life of the society of the State of which they are citizens and shall promote the conditions for exercising those rights.

Art. 21

States shall allow persons belonging to a national minority to establish political parties.

Art. 22

In accordance with the policies of the States concerned, States will respect the right of persons belonging to national minorities to effective participation in public affairs, in particular in the decision-making process on matters affecting them. Therefore, States note the efforts undertaken to protect and create conditions for the promotion of the ethnic, cultural, linguistic and religious identity of certain national minorities by adopting appropriate measures corresponding to the specific circumstances of such minorities as foreseen in the CSCE documents.

Art. 23

Every person belonging to a national minority, while duly respecting the territorial integrity of the State, shall have the right to have free and unimpeded contacts with the citizens of another country with whom this minority shares ethnic, religious or linguistic features or a cultural identity. States shall not unduly restrict the free exercise of those rights. Furthermore, States will encourage transfrontier arrangements at national, regional and local levels.

Art. 24

Any person belonging to a national minority shall have an effective remedy before a national judicial authority against any violation of rights set forth in the present Instrument, provided that those rights are enacted in national legislation.

Art. 25

In any area where those who belong to a national minority represent the majority of the population, States shall take the necessary measures to ensure that those who do not belong to this minority shall not suffer from any disadvantage, including such that may result from the implementation of the measures of protection foreseen by the present Instrument.

Art. 26

None of these commitments shall be interpreted as implying any right to engage in any activity in contravention of the fundamental principles of international law and, in particular, of the sovereign equality, territorial integrity and political independence of States. Nothing in the present Instrument shall affect the duties related to persons belonging to national minorities as citizens of the States concerned.

Persons belonging to national minorities will also respect, in the exercise of their rights, the rights of others, including those of persons belonging to the majority population of the respective State or to other national minorities.

Art. 27

This Instrument shall not prejudice the provisions of domestic law or any international agreement which provide greater protection for national minorities or persons belonging to them.

Done in one copy at Turin this 19th day of November 1994 in the English language.

**INŠTITUT ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA, LJUBLJANA, ERJAVČEVA 26,
REPUBLIKA SLOVENIJA**

in

**INSTITUT ZA MIGRACIJE I NARODNOSTI, ZAGREB, TRG STJEPANA RADIĆA 3,
REPUBLIKA HRVAŠKA**

sta sklenila dne 27.11.1996 naslednji

SPORAZUM O SODELOVANJU

ČLEN 1.

Inštitut za migracije in narodnosti in Inštitut za narodnostna vprašanja sta znanstveni ustanovi, ki se od ustanovitve do danes sistematično ukvarjata z vprašanji manjšin, etničnosti in sorodnih področij.

V svojem delovanju obe ustanovi uspešno sodelujeta, tako v dejavnosti Delovne skupine Alpe Jadran kakor tudi v izvajanju znanstvenih projektov in izmenjavi znanstvenih informacij.

ČLEN 2.

Namen tega Sporazuma je izboljšati dosedanje sodelovanje, še posebej z dogovorjenim znanstvenim sodelovanjem, s pravočasno izmenjavo informacij, dokumentacijskega gradiva, publikacij, informacij o znanstvenih srečanjih in posvetih, novih izdaj in književnega gradiva ter s povezovanjem baze podatkov.

ČLEN 3.

Da bi izboljšali sodelovanje in pretok informacij bosta navedeni ustanovi organizirali skupna raziskovanja s področja svoje dejavnosti ter izmenjavo ekspertov.

ČLEN 4.

V skladu s finančnimi možnostmi bodo zagotovljena študijska bivanja raziskovalcev v trajanju 10 dni na leto. Stroške študijskega bivanja bo krila ustanova gostiteljica.

ČLEN 5.

Ustanovi bosta organizirali letne sestanke (izmenoma), na katerih se bosta dogovorili o konkretnih oblikah sodelovanja z izvedbo skupnih projektov, pripravah znanstvenih srečanj, bivanju raziskovalcev in drugem.

ČLEN 6.

V izvedbo projektov - ki bodo dogovorjeni kot skupni - bodo vključeni raziskovalci iz Inštituta za migracije in narodnosti ter Inštituta za narodnostna vprašanja, kakor tudi drugi raziskovalci, ki po svojem interesu in referencah ustrezajo zahtevam za izvajanje prevzetih obveznosti.

ČLEN 7.

O konceptu oziroma načinu dela za vsak posamezni projekt se bodo dogovarjali odgovorni nosilci teh projektov.

ČLEN 8.

Vsaka stran bo financirala svoj delež raziskovanja.

ČLEN 9.

Rezultati raziskovanja bodo objavljeni v lastnih publikacijah v hrvaškem oziroma slovenskem jeziku. Promocija publikacij bo v Republiki Sloveniji in v Republiki Hrvaški.

ČLEN 10.

Vse druge oblike sodelovanja bodo dogovorjene sporazumno v skladu z interesi obeh ustanov.

Za Inštitut za narodnostna vprašanja,
Ljubljana
direktorica
mag. Vera Klopčič

Za Inštitut za migracije i narodnosti,
Zagreb
ravnateljica:
mr. Mirjana Domini

V Ljubljani, dne 27.11.1996

Recenzija knjige: "Balkan u plamenu" (Edizioni Cultura della Pace, 1996, 255)

Srđa Orbanić

Knjiga "Balceni in fiamme", *Balkan u plamenu*, (Edizioni Cultura della Pace, 1996) zbornik je radova sa znanstvenog skupa posvećenog jugoslavenskom sukobu, održanog u mjesecu listopadu 1994. godine u Galarateu kraj Milana u organizaciji zaklade J. Maritain. Četrdesetak autora na dvjestotinjak stranica razmatra različite vidove jugoslavenske krize i ratnog sukoba te načine njihovog razrješenja.

Uvodno izlaganje T. Mazowieckog prikazuje kroz brojeve i podatke, koje je prikupio kao komesar UN za ljudska prava na području bivše Jugoslavije, sav užas rata, kojemu je etničko čišćenje bilo cilj, a ne sredstvo. Mazowiecky posebno naglašava drastične primjere kršenja ljudskih prava na područjima pod srpskom okupacijom i sudbinu djece u ratu, a međunarodnoj zajednici spočitava nebrigu prema civilnim ratnim stradalnicima i nedostatnu pomoć demokratskim snagama u novonastalim državama. Njegov je zaključak da europska politika nužno mora biti politika posredovanja i pomirbe.

Prvi blok izlaganja ima za temu uzroke koji su doveli do raspada Jugoslavije i do ratnog sukoba. Odgovor na pitanje da li je Jugoslavija bila umjetna tvorevina pokazuje se kao izuzetno složen, ali većina izlagača slaže se da ni prva ni druga Jugoslavija nisu bile funkcionalne, što je naročito došlo na vidjelo u trenutku epohalnog sloma komunizma koji je u Jugoslaviji, kao i u drugim zemljama postkomunizma, imao za posljedicu teškoće u demokratskoj tranziciji. Te su poteškoće dovele do ekonomskog sukoba između federalnih jedinica i do velikih pokretanja masa uz pomoć nacionalne ideologije. No budući da etnička politika ima duboke povijesne korijene ali površna rješenja, sve su strane bile vođene željom da se sve dobije odmah, a ne postupno i stoga je vrlo brzo sukob eskalirao u rat.

Nekolicina izlagatelja osvrće se posebice na utjecaj međunarodne politike i njezin položaj u tom širem regionalnom problemu, pri čemu se često postavlja pitanje nije li možda priznanje novonastalih država bilo prerano.

U drugom bloku izlaganja razmatra se utjecaj kultura i vjera na jugoslavensku krizu. Svi se autori slažu u tome da su vjere i Crkve pojačale etničke razlike, komunizam marginalizira kulturu i vjeru, a nacionalizam ih iskorištava pa su se tako u trenutku oslobađanja od komunističkog jarma Crkve čvrsto vezale za države. Stoga je u jugoslavenskom sukobu odveć često institucionalna crkva podržavala jednu od strana u sukobu, i na taj se način priključila onim snagama koje su dovele do medijevalizacije politike i kulture na Balkanu. No crkva i vjera imaju značajnu ulogu u prekidu medijevalizacije te uspostavljanju dijaloga i povratka razumu, što će biti izuzetno teško jer na tim prostorima ne postoji kultura dijaloga.

Treći je blok izlaganja posvećen cijeni rata i troškovima mira. Naglasak se uglavnom stavlja na nužnost da međunarodna zajednica nakon smirivanja ratnih sukoba pripomogne u stvaranju kulture mira, koja pretpostavlja kulturu ljudskih prava. Stoga bi međunarodna politika trebala podržati protivnike režima i pomoći da se izgrade modeli suživota kakvi u Europi već postoje, a ogleđni primjer za to trebao bi biti Mostar.

Darko Bratina u svom izlaganju podvlači nedostatnost kategorija u interpretaciji jugoslavenskog sukoba koji u značajnoj mjeri utječe na ocjenu događaja i implicitno izjednačavanje svih strana u sukobu.

Pored predgovora Roberta Papinija i uvodnog referata Tadeusza Mazowieckog svoje referate predstavili su slijedeći autori:

Rade Petrović (*Povijesni razlozi i vrednote modernizma*), Ljubomir Mažar (*Ekonomski razlozi političkih nacionalizama*), Sandor Szakacs (*Ekonomija i zajednice*), Vojin Dimitrijević (*Tragedija ili melodrama?*), Pietro Grilli di Cortona (*Problemi demokratske tranzicije*), Vladimir K. Volkov (*CSI i jugoslavenska kriza: povijesno-političke paralele*), Antonello Biagini (*Jugoslavija: umjetna država?*), Marko Oršolović (*Crkve, teologije: od sukoba prema miru*), Giuseppe Laras (*Religije i međuetnički konflikti*), Adela Tepuse (*Ne samo oprostiti, nego i zabraviti*), Adolf Hampel (*Faktori razumnosti ili podijeljenosti*), Corneliu Leu (*Istraživanje "duha" individualiste*), Tvrtko Kulenović (*Preživjeti dijalogom*), Livio Massir di Lusignano (*Konverzija kultura*), Flavio Cotti (*Međunarodna zajednica i etnički konflikti*), Arie M. Oostlander (*Garancije mira i razvoja na Balkanu?*), Dušan Sidjanski (*Modeli etničkog mira: Švicarska i Europska Zajednica*), Franz Pahl (*Model: primjer Autonomne Regije Bolzana*), Baniamino Andreatta (*Cijena ekonomske rekonstrukcije*), George Politakis (*Troškovi rata i cijena mira*), Darko Bratina (*Nedostatnost interpretativnih kategorija jugoslavenskog konflikta*), Boštjan M. Zupančič (*Nacionalnost i transnacionalno državljanstvo. Mišljenje jednog individualiste*), Bo Kalfors (*Mostar, otvoreni grad*), Arij A. Roest Crolius s. j. (*Zaključne misli*).

Zbornik "Balceni in fiamme" zanimljiv je pokušaj objašnjenja jugoslavenske krize i početak uspostavljanja dijaloga između intelektualaca koji pripadaju sukobljenim narodima. No, upravo to je, s druge strane, njegov dosta važan nedostatak. Previše autora u svojim člancima otvoreno staje u obranu svoje nacije, a napada druge i samim time pokazuje nespremnost za dijalog.

O TEORIJI IN PRAKSI POZITIVNE DISKRIMINACIJE

(Gereben-Kardos-Nemes, *A pozitív diszkrimináció elmélete és gyakorlata, Minoritás könyvek, Budapest 3, Budapest 1996, str. 186*)

Fundacija Minoritas iz Budimpešte je leta 1996 pod navedenim naslovom izdala v svoji knjižni zbirki (Knjige Minoritas) tri študije avtorjev: Kardos Kristine (Praksa pozitivne diskriminacije v inozemstvu), Gereben Ágnes (Negativni rezultati pozitivne diskriminacije v postsovjetskem prostoru) in Nemes Dénesa (Teorija in praksa pozitivne diskriminacije na Madžarskem).

Termin pozitivna diskriminacija je v različnih pomenih sicer pogosto rabljena (zlasti v politiki), manj pa je sistematično obdelana na teoretični ravni. Uresničevanje koncepta pozitivne diskriminacije v praksi različnih držav pa tudi ni na splošno znano. To vrzel so poskušali zapolniti s svojimi študijami madžarski avtorji. Pri svojem delu so uporabili obsežno tujo strokovno literaturo in relevantne mednarodne dokumente.

Med tremi študijami smo zaradi pomembnosti in aktualnosti izbrali za prikaz prvo študijo knjige, in sicer delo avtorice Kardos Kristine, ki nas po teoretičnem uvodu seznanja z modelom ameriške pozitivne diskriminacije in s preferencialno prakso v Veliki Britaniji. V nadaljnjem se avtorica osredotoča še na naslednje problemske sklope: pozitivna diskriminacija na ustavno pravni podlagi (azijski vzorci), etnične manjšine v zahodni in severni Evropi in nova področja pozitivne diskriminacije v razvitih državah in etnične manjšinske pravice v sistemu mednarodnega prava. Avtorica zaključuje svojo študijo s sklepi.

Avtorica Kardos Kristina v uvodu svoje študije opozarja, da nekatera nerazumevanja izhajajo tudi iz neenotne razlage pojma "pozitivna diskriminacija" v strokovni literaturi. Ugotavlja, da je globina in širina pojma v strokovni literaturi različno uporabljena. Tudi poimenovanje pojma je v posameznih državah različna (v ZDA najpogosteje affirmative pozitiv action, v Veliki Britaniji reverse discrimination ali differential or preferencial treatment, compensatory discrimination, positive hiring, reverse racism). Nekateri avtorji (n. pr. Parekh, B.: *A Case for Positive Discrimination*. In: *The limits of Law*, Mansell, London 1992) uporabljata termin v najširšem obsegu (politično in vsako drugo urejanje položaja zapostavljenih skupin), drugi avtorji (n. pr. Pitt, G.: *Can Reverse Discrimination be Justified?* In: *Discrimination: The Limits of Law*, Mansell, London 1992) uporabljata termin le za področje zaposlovanja (kandidat z nižjo izobrazbo dobi zaradi preferencialnega statusa zaposlitev ne glede na drugega kandidata z višjo izobrazbo).

Razširjena je raba pojma pozitivne diskriminacije tudi za uresničitev določenih statističnih zahtev (sistem kvot). Spet po drugi definiciji je pozitivna diskriminacija sprememba (obrat) zgodovinskih trendov zapostavljanja iz preteklosti.

V študiji avtorica uporablja termin "pozitivna diskriminacija" tako kot je na Madžarskem najpogosteje v rabi, t.j. obsega preferencialni sistem (splošna politična načela, zakonska določila, uradna stališča, smernice, odločitve najvišjih sodnih organov in na tej podlagi izoblikovani in uresničeni centralni in lokalni programi za različna področja življenja) za izboljšanje položaja etničnih, spolnih, verskih, rasnih in telesno prizadetih skupin.

Politika pozitivne diskriminacije ni nov pojav. Pomembno vlogo pri izboljšanju stanja zapostavljenih skupin so imeli zgodovinski, kulturni, gospodarski in politični dejavniki. Izhodiščno točko za urejanje stanja zapostavljenih skupin je pomenilo prepoznavanje njihovega

položaja, hkrati z razvojem moralne, filozofske in politične misli, ki se zavzema za odpravo neopravičenih razlik med ljudmi.

Naslednjo stopnjo v razvoju pozitivne diskriminacije predstavlja prepoved diskriminacije. Številne dežele so prispele le do te točke razvoja pri preprečevanju diskriminacije.

Avtorica opozarja, da pri naslednji razvojni stopnji pozitivne diskriminacije (t.j. pri zagotovitvi pozitivne diskriminacije za različne skupine) nastajajo razhajanja o pomembnih pravnih teoretičnih vprašanjih. Gre za to, ali naj se uresničujejo posamezne možnosti in pravice pozitivne diskriminacije na individualni ali kolektivni ravni.

V študiji so obravnavane dežele, ki so se opredelile za zagotavljanje individualnih pravic. Te so jih vgradile v svoj pravni sistem hkrati z garancijami, ki preprečujejo zapostavljanje in neenakost (Norveška, Švedska).

Positivna diskriminacija je uveljavljena le v nekaterih državah, vendar je pomen teh držav velik (ZDA). Žal je v tem poglavju, kakor tudi v drugih delih študije, kjer avtorica našteva dežele, ki uveljavljajo pozitivno diskriminacijo prezrta praksa Slovenije, na kar bi morala v ambiciozno zastavljena študija vsekakor vsaj opozoriti, toliko bolj, ker gre v slovenskem primeru prav za njene rojake, t.j. za madžarsko narodno manjšino, ki je v Sloveniji deležna že vrsto let posebne zaščite.

Posebno poglavje je namenjeno Veliki Britaniji, ki je na področju posebnih preferenc za uravnavanje družbene neenakosti, v primerjavi z ostalimi evropskimi državami, daleč naprej. Vendar je praksa pozitivne diskriminacije v Veliki Britaniji predvsem prisotna pri odpravljanju diskriminacije med spoloma.

Na splošno velja, da je v državah zahodne in severne Evrope pozitivna diskriminacija v najmanjši meri uveljavljena za etnične skupine. To dejstvo sicer ne pomeni, da so v teh državah neobčutljivi za probleme etničnih manjšin, pa urejajo etnična vprašanja z bistveno drugačnimi mednarodnimi in pravnimi sredstvi.

Najbolj zanimivi del študije predstavlja poglavje o argumentih za in proti pozitivni diskriminaciji. Avtorica je v tem poglavju povzela razprave, ki so se in se še odvijajo o tem vprašanju v ZDA. V tej zvezi prikazuje argumentacijo Sowell, Hollanda, Parockha in Glaserja. Pri tem navaja, da se številni strokovnjaki strinjajo, da je filozofska in pravna osnova različnih stališč o pozitivni diskriminaciji v pojmovanju dveh temeljnih ameriških vrednot, in sicer o egalitarizmu in individualizmu. Z drugimi besedami: nasprotja nastajajo med individualistično procesno orientirano in egalitarno teorijo, ki se usmerja na rezultate.

Zagovorniki pozitivne diskriminacije, enakost na splošno razumejo kot enakost rezultatov ali enakost pogojev. Po njihovem mnenju fizične, psihične in moralne težave ni mogoče reševati z individualnimi sredstvi, zato je državna intervencija in pomoč nujnost. Z uvajanjem pozitivne diskriminacije se odpravljajo ali vsaj blažijo negativni vplivi razlikovanja, ki izvirajo iz preteklosti (zapostavljeni položaj manjšinskih skupin).

Nasprotniki pozitivne diskriminacije menijo, da je upravičena zahteva po vrednotenju naporov in sposobnosti. Pri nagrajevanju ne bi smela imeti nobene vloge barva kože, sorodstvo, itd. Uvedba preferenc po tej argumentaciji ne bi prispevalo k izboljšanju položaja zapostavljenih skupin. Pozitivna diskriminacija je le ena od gibalnih sil družbenih sprememb, cilje preferencialne politike je možno bolje uresničiti z zagotovitvijo svobodnega tekmovanja in z delitvijo dobrin na podlagi prispevkov posameznikov.

Zgodovina pozitivne diskriminacije je protisloven več stoletij trajajoči proces. Končni rezultat tega procesa še danes ni jasen vendar obstajajo vzpodbudna znamenja za njeno uveljavljanje.

Vzhodna in srednja Evropa ni sposobna dati o tem vprašanju enoznačen odgovor, ki bi bil sprejemljiv za manjšine. Tisti, ki niso sposobni obdelati zanke in izzive, ki jih vsebuje pozitivna diskriminacija, ponavadi nastopajo nasilno do svojih manjšin. Njihove notranje težave in poli-

tično nespretnost poskušajo prenesti na družbene sloje, ki se ne morejo učinkovito braniti pred večino.

Po pregledu različnih izkušenj z pozitivno diskriminacijo po svetu (zlasti v ZDA, v Evropi, v Aziji) avtorica ob zaključki študije ugotavlja, da na podlagi dosedanje prakse ni mogoče brezpogojno podpirati ali zavreči pozitivno diskriminacijo. Pogosto pozitivno diskriminacijo napačno poenostavljajo le na uvedbo sistema kvot, s katerim želijo preseči zapostavljenost manjšin in poiskati rešitve za obvladovanje družbene neenakosti. Možnost (ali redkeje obveznost) pozitivne diskriminacije zagotavljajo pravna sredstva, čeprav je pravna hierarhija v različnih državah bistveno različna (pozitivna diskriminacija je uveljavljena na ravni ustave, zakona in tudi v krajevni samoupravi). V anglosaški praksi imajo pomembno vlogo tudi sodne odločitve.

Avtorica navaja, da je v okviru preučevanja strokovne literature ugotovila, da se pri vprašanju pozitivne diskriminacije postavljata ena proti drugi dve različni stvari. Na eni strani so določene družbene skupine z zapostavljenim položajem, kar je posledica različnih zgodovinskih, družbenih, gospodarskih in političnih dejavnikov. V ta sklop spadajo tudi zapostavljanja manjšin. Na drugi strani je politika pozitivne diskriminacije, ki želi s pomočjo pravnih sredstev odpraviti stanje zapostavljenosti.

Pri odločanju za uvajanje ali neuvajanje posebnih preferenc je potrebno zavzeti stališče do temeljnih filozofskih, pravnih, družbenih in delno tudi gospodarskih vprašanj. Ta vprašanja so:

- ali se država lahko izogne obveznosti oziroma nalogi nudenja pomoči družbenim skupinam v neugodnem položaju?

- ali se lahko države obvežejo, da poleg osnovnih načel že veljavne pravne enakosti, nudijo še posebne prednosti določenim družbenim skupinam?

- ali je potrebno participacijo v družbenih dobrinah zagotoviti na individualni ali skupinski ravni, ali naj imajo odločilno vlogo individualne kvalitete, tekmovalna sposobnost, ali skupinska pripadnost?

- ali je potrebno zagotoviti enakost možnosti ali enakost rezultatov?

Zahtevnost teh vprašanj in težave z odgovori določajo problematičnost stališč do pozitivne diskriminacije. O pozitivni diskriminaciji najpogosteje razsojajo na podlagi ameriškega modela, ki je nastajal v specifičnih zgodovinskih, političnih in družbenih pogojih ZDA.

Pri uveljavljanju preferencialne politike v katerikoli državi bi bilo napačno prezreti izkušnje ZDA, hkrati pa je nujno upoštevati determinirane družbene dejavnike v konkretni družbi.

Avtorica je na podlagi svojih preučevanj ugotovila, da pozitivna diskriminacija ne nudi izključne rešitve za ukinjanje nepovoljnih družbenih - gospodarskih položajev in za zmanjševanje napetosti. Za državo, ki se zavzema za večjo družbeno enakost in pravičnost, predstavlja pozitivna diskriminacija le eno od vzvodov mobilnosti. Zahodno evropski primeri reševanja problemov etničnih manjšin kažejo, da je mogoče brez preferencialne politike doseči uravnoteženo družbeno stanje. To seveda ne pomeni, da pozitivna diskriminacija v določenih okoljih, ob določenih pogojih, ne bi bila uporabna.

Odsotnost pozitivne diskriminacije v mednarodni pravni praksi ne pomeni, da je ni moč uveljaviti, temveč kaže na občutljivost vprašanja, na težave pridobitve širokega družbenega in političnega konsenza, potrebnega za praktično uvedbo pozitivne diskriminacije. Navedene težave so lahko med razlogi, da se pozitivna diskriminacija le počasi uveljavlja na mednarodni ravni.

Renata Mejak

ZNANSTVENO SREČANJE "HRVATI V SLOVENIJI", ZAGREB, 20. - 21. 6. 1996

O Hrvatih v Sloveniji še ni bilo raziskav, ki bi njihov položaj, vlogo in pomen znanstveno osvetlile. Določenega vedenja in znanja o temi je bilo sicer nemalo, a je bilo po drobcih razpršeno na vse strani. Z namenom zbiranja, evidentiranja ter predstavitve že doseženih, kakor tudi novih raziskovalnih in znanstvenih spoznanj, je Inštitut za migracije i narodnosti iz Zagreba, ob podpori Ministrstva za zunanje zadeve R Hrvaške organiziral veliko hrvaško-slovensko multidisciplinarno znanstveno srečanje "Hrvati v Sloveniji".

Idejno-vsebinsko ter metodološko-strokovno vzpodbudo temu srečanju je nedvomno prispevalo podobno znanstveno srečanje slovenskih in hrvaških raziskovalcev v Ljubljani 21. 12. 1993, ko so bili na dnevnem redu "Slovinci na Hrvaškem", sicer projektna tema dolgoročno zastavljenega projekta "Slovinci v prostoru nekdanje Jugoslavije izven Slovenije", ki ga od leta 1993 izvaja ljubljanski Inštitut za narodnostna vprašanja.

Ti dve znanstveni srečanja, prvo v Ljubljani, drugo v Zagrebu ter izid zbornika "Slovinci v Hrvaški", Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 1995, predstavljenega istega leta tako v Ljubljani kot v Zagrebu, pomenijo svojevrsten začetek sistematičnega komparativnega preučevanja slovenskega etnosa v Hrvaški in hrvaškega v Sloveniji. Vse omenjene napore pa lahko ocenimo kot uspešno nadaljevanje že dolgoletnega sodelovanja obeh Inštitutov ter slovenskih in hrvaških raziskovalcev sploh.

V Zagrebu je okrog petdeset raziskovalcev in znanstvenikov iz Hrvaške in Slovenije v svojih referatih predstavilo različne vidike obravnavane teme. Poleg referentov se je srečanja udeležilo še več kot dvajset strokovnih kolegov in gostov, med katerimi so bili Miljenko Žagar, veleposlanik R Hrvatske v Sloveniji, Matija Malešič, veleposlanik R Slovenije v Hrvaški, Miroslav Kiš, predsednik Odbora za človeške pravice in pravice manjšin hrvaškega Sabora, Miroslav Bertoša, generalni konzul R Hrvaške v Trstu, Predrag Pale, pomočnik ministra znanosti in tehnologije R Hrvaške, Andrej Škerlavaj, posebni odposlanec Sekretariata za Slovence po svetu MZZ, Peter Winkler, direktor Urada za narodnosti R Slovenije.

Znanstveno srečanje v Stari gradski viječnici Zagreba je odprla Mirjana Domini, v.d. ravnateljica Inštituta za narodnosti in migracije, ki je tudi vodila delovno predsedstvo prve sesije.

Tematsko so bile zajete naslednje vsebinske celote:

- I. Zgodovinski, geografski, demografski dejavniki
- II. Kulturološke, etnološke, verske, lingvistične teme
- III. Pravni, socialni, gospodarski, psihološki aspekti
- IV. Organiziranje in delovanje verskih, nacionalnih, kulturnih in drugih inštitucij
- V. Hrvaško-slovenski, slovensko-hrvaški kulturni, znanstveni, družbeni, državni, obmejni... stiki.

Prvi dan srečanja so bile predstavljene zgodovinske, geografske, demografske, sociološke, pravne, socialne in psihološke teme.

O *Odnosih hrvaškega in slovenskega naroda v preteklosti* je govoril zgodovinar Petar Korunić, o *Hrvatih v Sloveniji v 19. stoletju* pa Agneza Szabo. Tema Boža Sušiča je bila *Frančiskani tercijarci - glagoljaši v Istri*. Vlado L. Deutsch je analiziral *Hrvaško - slovenske*

stike v času reformacije. Miroslav Bertoša je svoj referat naslovil *Hrvati v Koprščini v obdobju Beneške republike*. Marino Manin je preučeval *Hrvate na področju Slovenskega primorja v času Beneške uprave*. Nevio Šetić je predstavil *Hrvaško-slovenske stike v Istri v času nacionalne integracije*. Ante Sekulić je podal *Zgodovinsko-kulturni pomen pavlinskega Ulimja. O hrvaških grobovih v Sloveniji* je govoril Ante Laušić.

V popoldanskem delu, ki ga je vodila Agneza Szabo iz Muzeja grada Zagreba so prevladovala statistično-demografske teme. Uvodno je Katica Špiranec podala svoja raznišljanja na temo *Statistične raziskave in podatki v funkciji povezovanj držav in narodov*. Vladimir Klemenčič je analiziral *Hrvate v Sloveniji glede na podatke popisov prebivalstva po drugi svetovni vojni*. Nenad Pokos je raziskoval *Gibanja prebivalstva in etnično sestavo v obmejnem pasu med Hrvaško in Slovenijo*. Naslov prispevka Petra Repoluska je bil *Demogeografske značilnosti hrvaškega prebivalstva v slovenski Istri (obdobje po drugi svetovni vojni)*. Vera Kržišnik Bukić je predstavila *Hrvate po narodnostni opredelitvi in po materinem jeziku po naseljih obmejnih slovenskih občin s Hrvaško, pred razpadom Jugoslavije*. Božidar Brezinič Bagola je govoril o *Hrvatih v občinah Rogatec, Rogaska Slatina in Podčetrtek*, referent Blaž Maček pa o *Hrvatih v Metliki in Beli krajini*. Mirjana Domini in koreferent Josip Anić sta preučevala *Migracijske procese na slovensko-hrvaškem prostoru. Hrvaške migrante v slovenskem gospodarstvu, in ekonomsko sodelovanje Hrvaške in Slovenije* je predstavil Dubravko Jerković.

O pravnih vidikih *Položaja Hrvatov v Sloveniji - kot etnični (nacionalni) manjšini?* je razpravljal Budislav Vukas. Tihomir Telišman je govoril o *Temeljnih značilnostih hrvaške etnične skupine ali manjšine v Sloveniji*. *Problem druge generacije Hrvatov v Sloveniji* je predstavil Emil Lučev. *Hrvati v Sloveniji ter njihov vpliv na gospodarsko menjavo* je bil naslov referata Križana Kera. *Stališča in mnenja Slovencev o Hrvatih in o drugih sosednih narodih: prispevek k razvoju dobrososedskih odnosov* je bila tema Maria Plenkovića. Nives Ritting - Beljak je z etnološkega vidika predstavila *Življenske zgodbe kot vir spoznanj o Hrvatih v Sloveniji*.

Drugi dan znanstvenega srečanja je bil izpolnjen z temami, ki so se nanašale na kulturo, vero, jezik, običaje in institucije, zlasti pa na medsebojne stike Slovencev in Hrvatov. Moderatorica dopoldanskega dela je bila Vera Kržišnik Bukić z Inštituta za narodnostna vprašanja iz Ljubljane, popoldanski sesiji je predsedoval Mladen Hanzlovsky, predsednik društva Hrvaško-slovenskega prijateljstva.

O *oblikovanju meje v tradicijski kulturi med Slovenci in Hrvati* je govoril Vitomir Belaj. *Možnosti etnološkega raziskovanja Hrvatov v Sloveniji (in obratno)* je predstavila Jadranka Grbić. Navezal se je Tomislav Petenac z temo *"Etnološke paralele" kot stičišča hrvaških in slovenskih etnologov*. Alojz Jembrih je analiziral *Hrvaško-slovenske kulturne stike skozi stoletja, o Hrvatih v slovenski enciklopediji* je referirala Ana Milaković. *Hrvaško-slovenski stiki na severu* je naslov referata Mija Lončarića, Vesna Požgaj Hadži in koreferentka Karmen Medica sta se predstavili z referatom *Hrvaški jezik v Sloveniji, o Jezikovnem stanju Hrvatov v Sloveniji* je poročal Mate Šimundić. Marko Prpa iz hrvaške katoliške misije v Ljubljani je govoril o *Pastoralni dejavnosti med hrvaškimi katoliki v Ljubljani in Sloveniji*; o temi *Ustanavljanje hrvaškega dušobrižništva v Sloveniji* pa Vladimir Stanković. O *Organiziranosti in položaju Hrvatov v Sloveniji* je razpravljajl Šime Ivanjko. *Strokovni, znanstveni in kulturni stiki Hrvatov in Slovencev v preteklosti in danes* je bila tema ki jo je pripravil Vladimir Muljević. *Trajne obmejne stike med Slovenijo in Hrvaško* je preučevala Marija Mirković. *Hrvaške glasbenike v kulturnem življenju Slovenije* je predstavil Ennio Stipčević, *Kulturno sodelovanje v sezoni 1995/96* Snježana Drevenšek. *Nekateri aspekti stikov med Hrvaško in Slovenijo na področju likovne umetnosti* je bil referat Radovana Ivančevića, *Sodelovanje in stiki med Slovenijo in Hrvaško na področju likovne kulture (1961-1996)* pa Maje Vetrh. *Prisotnost hrvaške gledališke kulture v Sloveniji* je bila tema Branka Hećimovića, a o *Branku Gavelli in slovenski gledališki sceni* je govorila Karmen Medica. Mladen Hanzlovsky je opisoval *25 let intenzivnih stikov med*

Slovenijo in Hrvaško. Hrvaško-slovenske medicinske stike (1890-1940) je raziskoval Mario Kocijančič. *Sodelovanje hrvaških in slovenskih zdravnikov v 19. in 20. stoletju* pa Emil Lučev.

Pri koncu je prišel na vrsto še šport. Svetozar Guček je govoril o *Hrvatih v športu, umetnosti in kulturi v Sloveniji*. *Hrvaško-slovenske športne stike* je opisal Emil Hoffman, a *Slovensko-hrvaške stike* oziroma slovenske športnike na Hrvaškem pa Vilko Luncer in Olga Šikovec Luncer.

V zadnjem referatu je dr. Marijan Križič podal *Program za hrvaško dijasporo Ministrstva za obnovo in razvitek*.

Zanimivo in bogato, odlično organizirano dvodnevno znanstveno srečanje v Zagrebu, s številnimi referati, diskusijskimi prispevki, replikami je potrdilo, da so slovensko-hrvaški oziroma hrvaško-slovenski stiki bili vsestranski, plodni in intenzivni v različnih zgodovinskih obdobjih, v korist enega in drugega naroda.

Karmen Medica

IN MEMORIAM: DARKO BRATINA 1942 - 1997

Ne spominjam se, kdaj sem prvič srečala Darka Bratino: ne vem več kje je bilo, ob kakšni priliki in kako. Čeprav je zanesljivo bil dan, ko sem ga prvič srečala, videla, spoznala, govorila z njim, v sebi ne najdem nobenega določnega spomina. Rekonstrukcijska kronologija pravi, da se je to moralo dogoditi enkrat med aprilom 1987 in julijem 1989; vsekakor drži, da sva se ob slednjem datumu že poznala in tudi že tesno sodelovala. In že tedaj je bilo, kakor da se poznavata od vedno.

Darko je bil tedaj direktor italijanskega zamejskega Raziskovalnega inštituta (SLORI), ki je imel štiri živahno delujoče postojanke: v Trstu, Gorici, Čedadu in Kanalski dolini. V ozkem krogu sodelavcev SLORI in INV (zraven so bili Darko, tedanji tajnik SLORI Sergej Lipovec, tedanji direktor INV prof. dr. Vladimir Klemenčič, njegov naslednik in moj tedanji "cimer" na INV Miran Komac in jaz) se je nekako tedaj porodil načrt, katerega rezultat je bila ustanovitev stalnega skupnega telesa, Etničnih delavnic t.i. štirih inštitutov-sosedov, ki so se tedaj - in se večinoma še danes - ukvarjajo z etnično problematiko: italijanskega zamejskega Slorija; avstrijskega koroškega Znanstvenega inštituta; rovinjskega Središča za zgodovinske študije; in našega INV. Tisti čas sva se z Darkom srečevala skoraj tedensko. Imel je osupljivo zmogljivost tihe, vztrajne, neutrudne koncentracije, ki se ni menila za prostor in čas: spominjam se pisanja konceptov na tržaški železniški postaji; dolgih, zbranih pogovorov v ljubljanskih kavarnah; intenzivnih debat in urejanja besedil v poznih nočnih urah.

Darko je bil sogovornik, ki se ga ni bilo mogoče naveličati. Imel je silen, naraven dar urejanja misli in iztočnic. Fascinantno ga je bilo opazovati v debatah: ujel je vsak obetaven drobec, odnegoval napol dodelane misli, vse izrečeno bliskovito preuredil, neopazno razporedil v trdne, gladke zidake, ki so bili kakor pozlačeni od dotika njegove osebnosti. Mislim, da je v tem tičala skrivnost njegovega neizmerne osebnostnega čara: ljudje so ga častili, ker je znal na neponovljivo nežen, prepričljiv način vdihniti

posebno vrednost, poseben pomen vsaki stvari, ki se je dotaknil z mislijo ali besedo. Pod njegovo roko so se stvari otrešale banalnosti, odvečnosti in brezpomelnosti. V trenutkih, ko se je resnično razgovoril o svojih strokovnih premišljanjih, so njegovi poslušalci zadrževali dih: njegova izvajanja so bila slepeč ognjemet posebnih gledišč, nedopovedljivo iskrih povezav, virtuosnih sklepov, briljantne logike. Vse pa je prežemala njegova kultivirana radoživost in zmogljivost zagledanja sveta, ljudi in stvari v njem kot dragocenih, posebnih, nabitih s pomenom, neskončno zanimivih; v tem smislu njegov notranji svet ni bil nikoli odčaran. Surovosti, cinizma, razdiralnosti in prilehnosti ni premogel niti za gram in jih tudi ni trpel. Kako bleščeč je bil njegov intelektualni svet kaže tudi dejstvo, da ga jezikovne pregrade niso mogle osiromašiti in zamejevati, kot se to rado zgodi dvojezičnim ljudem.

Čeprav je bil njegov akademski kod gotovo italijanščina, ki jo je govoril z zaljubljeno virtuosnostjo, je bila njegova slovenščina enako bogata in široko razprostrta.

Darkov prestop v politiko so mnogi njegovi prijatelji in sodelavci v stroki začetkoma občutili skoraj kot izdajstvo; v privajenem intelektualističnem zaničevanju politike sem še sama tedaj občutila nekaj ljubosumnju podobnega.

Toda politika je bila Darkovo naravno okolje, v katerem so njegovi darovi zasijali v posebno jasni luči. Tudi politika ni mogla ukrotiti njegove neizmerne intelektualne radovednosti in stro

kovne sle: velikokrat je pozno zvečer poklical iz Rima, s kakega letala, vlaka ali od koderkoli iz Evrope, da je navdušeno poklepetal o kakem filmu ali knjigi, konferenci ali ljudeh, ki jih je spoznaval. In da mi je poklonil tisti posebni dotik svoje osebnosti, ki je bil kakor pozlata, da se je v trenutku razblinila vsaka utrujenost, apatija, naveličanost.

Neizmerno sem hvaležna, da sijaja tega zlata ni mogoče zasenčiti.

Irena Šumi

*Bojko Bučar, Ph. d., Faculty for Social Studies,
SLO- Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana*

The emergence of new states, borders and minorities

Razprave in gradivo - Treatises and Documents, Institute for Ethnic Studies, Ljubljana 1997, No. 32, p. 15-29

The article deals with the emergence of new states in Europe, mainly the result of selfdetermination of nations, which suffered from inequality in multinational states. However, these newly emerged states are not nationstates either and the problems related to minority status have not only remained unsolved but have also increased. The changes of regulations in international order have not provided adequate minority protection yet.

Heinz Gärtner, Ph. d., Austrian Institute for International Affairs, A-2361 Laxenburg, Scholssplatz 13

State, Nation and Security in Central Europe: Democratic States without Nations

Razprave in gradivo - Treatises and Documents, Institute for Ethnic Studies, Ljubljana 1997, No. 32, p. 31-64

The article deals with the phenomenon of nationalism in international politics, ascertaining that Western and Central Europe are not threatened by anarchy in the state system but by nationalism as a force within the state.

*Miran Komac, Ph. d., Institute for Ethnic Studies,
SLO - Erjavčeva 26, 1000 Ljubljana*

Serbian Community in Slovenia

Razprave in gradivo - Treatises and Documents, Institute for Ethnic Studies, Ljubljana 1997, No. 32, p. 73-116

The Serbian ethnic group emerged as the result of contemporary immigrant processes. The Serbian community has many of the characteristic, well-known from the theory of migration relations. At least four must be mentioned: a) Serbian community is considered to e a "young" ethnic group, b) territorial dispersion of Serbian population, c) the prevalence of male population and, d) relatively low socioeconomic status: unfavourable educational attainment, and employment in industrial branches which are in serious crisis, these are probably the most dangerous challenges for the maintenance and development of autochthonous ethnic identity.

*Vera Klopčič, M. Sc., Institute for Ethnic Studies,
SLO - Erjavčeva 26, 1000 Ljubljana*

Regulation of interethnic relations and national minority status in Slovenia as well as in the relations with neighbouring countries

Razprave in gradivo - Treatises and Documents Institute for Ethnic Studies, Ljubljana 1997, No. 32, p. 65-71

Regarding the regulation of interethnic relations as well as minority status in Slovenia, the article deals with the importance of the state's accession to international conventions, emphasizing the fact that Slovenia accepted the most elaborate system of international control over the implementation of obligations.

Miran Komac, dr. prof., *Inštitut za narodnostna vprašanja,*
SLO - Erjavčeva 26, 1000 Ljubljana

Srbska skupnost v Sloveniji

Razprave in gradivo - Treatises and Documents, Institute for Ethnic Studies, Ljubljana 1997, No. 32, p. 73-116

Srbska skupnost je v pretežni meri rezultat sodobnih migracijskih procesov. Zanje so značilne mnoge karakteristike, ki jih tudi sicer srečujemo v teoriji migracijskih procesov. Štiri procese velja še posebej omeniti: a) srbska skupnost sestavlja povečini mlada populacija; b) srbska populacija živi disperzirano na celotnem slovenskem ozemlju; c) znotraj te skupnosti prevladuje moška populacija; d) pripadniki te skupnosti imajo relativno nizek družbeno-ekonomski status. Neugodna izobrazbena struktura in zaposlenost v industrijskih vejah, ki so po pravilu v razvojnih težavah predstavljajo verjetno največje ovire za ohranjanje avtohtone etnične identitete.

Vera Klopčič, mag., *Inštitut za narodnostna vprašanja,*
SLO - Erjavčeva 26, 1000 Ljubljana

Ureditve medetničnih odnosov in statusa narodnih manjšin v Sloveniji in v odnosih s sosednjimi državami

Razprave in gradivo - Treatises and Documents Institute for Ethnic Studies, Ljubljana 1997, No. 32, p. 65-71

V okviru ureditve medetničnih odnosov in statusa narodnih manjšin v Sloveniji avtorica obravnava pomen danih zagotovil o varstvu narodnih manjšin in spoštovanju človekovih pravic ob osamosvojitvi Slovenije, ter pomen pristopa k mednarodnim dokumentom s tega področja. Pri tem posebej poudarja dejstvo, da je Slovenija sprejela tudi najbolj dodelan sistem mednarodnega nadzora nad izvajanjem obveznosti, ki izhaja iz pristopa k evropski konvenciji o človekovih pravicah.

Bojko Bučar, dr. izredni profesor, *Fakulteta za družbene vede,*
SLO - Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana

Nastanek novih držav, meja in manjšin

Razprave in gradivo - Treatises and Documents, Institute for Ethnic Studies, Ljubljana 1997, No. 32, p. 15-29

Članek obravnava nastanek novih držav v Evropi, ki so rezultat zahtev po samoodločbi narodov, ki so se v večnacionalnih državah počutili neenakopravne. Toda tudi novo nastale države niso enonacionalne in problematika manjšin je ostala nerešena, oziroma je še porasla. Spremembe instrumentarija obstoječe mednarodne ureditve primerne manjšinske zaščite za zdaj še ne zagotavljajo.

Heinz Gärtner, Ph. d., *Avstrijski inštitut za mednarodne odnose,*
A-2361 Laxenburg, Scholssplatz 13

Država, narod in varnost v Srednji Evropi: demokratične države brez narodov

Razprave in gradivo - Treatises and Documents, Institute for Ethnic Studies, Ljubljana 1997, No. 32, p. 31-64

Članek obravnava položaj nacionalizma v mednarodni politiki, pri čemer ugotavlja, da Zahodni in Srednji Evropi ne grozi anarhija državne ureditve, temveč nacionalizem kot sila znotraj države.

Jernej Zupančič, M. Sc., Geografski inštitut, Trg francoske revolucije 7, SLO - 1000 Ljubljana

How many Slovenes are there in Austria?

Razprave in gradivo - Treatises and Documents, Institute for Ethnic Studies, Ljubljana 1997, No. 32, p. 167-176

The article deals with the number of Slovenes in Austria, not only minority members in the territory of their autochthonous settlement, but in the entire state territory, dividing them into three main groups: minority members, emigrants and migrant workers. The analysis being based chiefly upon the results of the 1991 population census, it can only distinguish between persons with Slovene as the language of communication and Austrian citizenship and those without Austrian citizenship. The latter are mainly migrant workers.

Felicita Medved, Ph.d. student, Department of Human Geography, Stockholm University and Ceifo, Centre for Research in International Migration and Ethnic Relations, Stockholm University, S-106 91 Stockholm, Sweden

Survival and Multiculturalism: Political-geographical dualism of Canada and Quebec

Razprave in gradivo - Treatises and Documents, Institute for Ethnic Studies, Ljubljana 1997, No. 32, p. 177-203

The article analyses nationalism in Quebec against the Canadian multiculturalism whereby a special emphasis is given to the definition of the status of the province of Quebec in the Canadian federation, on language policy and immigration. In the struggle for Quebec's position in Canada, "collective" language rights became equally important to individual rights as understood in the ideology of multiculturalism. In the light of this development, immigration policy may present an important barometer of a turn from "ethnic" to "civic" nationalism as a potential source for 'nation building' if nationalism of 'cultural survival' will lean on the language rather than ethnicity.

Karmen Medica, Institute for Ethnic Studies, SLO - Erjavčeva 26, 1000 Ljubljana

The role of newspapers published by the EDIT Publishing House amongst the Italian minority in the Slovene part of Istria

Razprave in gradivo - Treatises and Documents Institute for Ethnic Studies, Ljubljana 1997, No. 32, p. 149-165

The article deals with the role and significance of the Italian minority newspapers published by the EDIT in the formation and preservation of the ethnic identity elements of the Italian minority. This role seems to be dual: utilitarian and symbolic.

Felicita Medved, Ph.d. student, Department of Human Geography, Stockholm University and Ceifo, Centre for Research in International Migration and Ethnic Relations, Stockholm University, S-106 91 Stockholm, Sweden

Preživetje in večkulturnost: politično geografska dvojnost Kanade in Quebeca

Razprave in gradivo - Treatises and Documents, Institute for Ethnic Studies, Ljubljana 1997, št. 32, p. 177-203

Članek analizira nacionalizem v Quebecu v primerjavi s kanadsko večkulturnostjo, pri čemer je poudarek posebej na definiciji statusa province Quebec v kanadski federaciji, na jezikovni politiki in priseljevanju. V boju za položaj Quebeca v Kanadi so kolektivne jezikovne pravice postale enako pomembne kot pravice posameznika, kakor jih pojmuje ideologija večkulturnosti. V luči tega dogajanja je politika priseljevanja lahko pomemben barometer premika od "etničnega" k "državljanškemu" nacionalizmu kot možnemu viru "izgradnje naroda", še zlasti, če nacionalizem "kulturnega preživetja" sloni bolj na jeziku kot na etničnosti.

Karmen Medica, Inštitut za narodnostna vprašanja, SLO - Erjavčeva 26, 1000 Ljubljana

Vloga časopisov, ki jih izdaja založba EDIT med italijansko manjšino v slovenskem delu Istre

Razprave in gradivo - Treatises and Documents Institute for Ethnic Studies, Ljubljana 1997, št. 32, p. 149-165

Prispevek obravnava vlogo in pomen časopisov italijanske manjšine, ki jih izdaja založba EDIT, pri oblikovanju in ohranjanju elementov narodnostne identitete italijanske manjšine. Lahko bi rekli, da je vloga časopisov EDIT-a na oblikovanje, razvijanje ter ohranjanje elementov nacionalne identitete italijanske manjšine v slovenski Istri dvojna: utilitaristična in simbolična.

Jernej Zupančič, mag., Geografski inštitut, Trg francoske revolucije 7, SLO - 1000 Ljubljana

Koliko je Slovencev v Avstriji?

Razprave in gradivo - Treatises and Documents, Institute for Ethnic Studies, Ljubljana 1997, št. 32, p. 167-176

Prispevek obravnava vprašanje številčnosti Slovencev v Avstriji, ne le pripadnikov manjšine na območjih njihove avtohtone poselitve, temveč na celotnem državnem ozemlju. Pri tem loči tri poglobitve skupine: pripadnike manjšine, izseljence in zdomce. Ker je analiza oprta predvsem na rezultate popisa leta 1991, lahko loči le osebe s slovenskim občevelnim jezikom z avstrijskim državljanstvom in osebe brez avstrijskega državljanstva. Slednji so večinoma zdomci.

Simona Zavratnik Zimic, mag., Inštitut za narodnostna vprašanja, Erjavčeva 26, SLO - 1000 Ljubljana

Analiza besedil v Zori Cankarjevi

Razprave in gradivo - Treatises and Documents, Institute for Ethnic Studies, Ljubljana 1997, št. 32, p. 135-148

Slovenski časopis Zora Cankarjeva je v Sarajevu prisoten v dveh obdobjih. Prvo obdobje izhajanja je med leti 1937-1940. Ob spremenljivi dinamiki izhajanja je v tem obdobju izšlo šestindvajset števil v devetnajstih zvezkih. Ponovno izhajanje beležimo s prvo številko v letu 1993 (oktober/december), ko se časopis pojavi pod imenom Zora Cankarjeva - Revija za kulturo in družbena vprašanja. V obdobju od 1993-1997 je izšlo štirinajst števil. V prispevku je analizirano novejšo obdobje izhajanja revije

Vera Kržišnik Bukič, Ph. d., Institute for Ethnic Studies, SLO - Erjavčeva 26, 1000 Ljubljana

Legal trials in Yugoslavia particularly in Slovenia in the aftermath of the second World War

Razprave in gradivo - Treatises and Documents, Institute for Ethnic Studies, Ljubljana 1997, No. 32, p. 117-134

The article deals with legal public trials in the new Yugoslav state in the aftermath of the Second World War. A review has been made of the best known trials against the domestic and foreign citizens who participated in the war on the defeated side. The greatest culprits were found guilty and sentenced for war crimes. The bigger number of other culprits were sentenced for various really or just ascribed deeds. The aim of this second kind of trials was mainly to get rid of ideological opponents to new political order and to strengthen the economic power of the state, based upon a socialist revolution, by mass property confiscations.

Mitja Žagar, Inštitut za narodnostna vprašanja, SLO - Erjavčeva 26, 1000 Ljubljana

A Solution that became a problem: Nation-states in the Ethnically Plural World

Razprave in gradivo - Treatises and Documents Institute for Ethnic Studies, Ljubljana 1997, No. 32, p. 7-13

The existing political systems often prove unable to manage ethnic diversity and relations in plural societies. Furthermore, the existing concept of nation-states - still based on the presumption of ethnic homogeneity and ethnically defined national interests - could generate ethnic conflicts. There is a need to transform the existing concept of nation-states. The future development is difficult to predict. Nevertheless, in a way contradicting tendencies - decentralization, devolution, regionalization and federalization at the (sub)national level, cooperation and integration at the international level - seem to be main characteristics of this process. Hopefully these tendencies will lead to the concept of multinational state that will be perceived an ethnically friendly or at least neutral mechanism by all distinct communities.

*Vera Kržišnik Bukič, dr., Inštitut za narodnostna vprašanja,
SLO - Erjavčeva 26, 1000 Ljubljana*

Sodni procesi v Jugoslaviji, posebej v Sloveniji, neposredno po drugi svetovni vojni

Razprave in gradivo - Treatises and Documents, Institute for Ethnic Studies, Ljubljana 1997, št. 32, p. 117-134

Članek obravnava legalna javna sojenja v novi jugoslovanski državi v prvih letih po drugi svetovni vojni. Podan je pregled najbolj znanih sojenj domačim in tujim državljanom, ki so pripadali v vojni poraženemu taboru. Največji krivci so obsojeni za vojne zločine, mnogoštevilnejši drugi pa zaradi različnih resnično zakriviljenih ali le pripisanih krivičnih dejanj. Namen te druge vrste sojenj je bil v veliki meri usmerjen k odstranjevanju ideoloških nasprotnikov novega političnega sistema ter prek množičnih zaplemb premoženja k utrjevanju gospodarske moči nove države, rojene v socialistični revoluciji.

*Vera Klopčič, M. Sc., Institute for Ethnic Studies,
SLO - Erjavčeva 26, 1000 Ljubljana*

Regulation of interethnic relations and national minorities' status in Slovenia and in relations with the neighbouring countries

Razprave in gradivo - Treatises and Documents Institute for Ethnic Studies, Ljubljana 1997, No. 32, p. 65-71

Within the framework of regulation of interethnic relations and national minorities' status in Slovenia, the article deals with the significance of given guarantees on protection of national minorities and respect for human rights at the time of the gaining of Slovenia's independence, as well as the significance of Slovenia's adoption of international documents from this field. Specifically emphasized is the fact that Slovenia adopted the most accomplished system of international surveillance over the implementation of obligations, arising from ratification of the European Convention on Human Rights.

*Simona Zavratnik Zimic, M. Sc., Institute for Ethnic Studies,
Erjavčeva 26, SLO - 1000 Ljubljana*

Analysis of texts in the publication Zora Cankarjeva

Razprave in gradivo - Treatises and Documents, Institute for Ethnic Studies, Ljubljana 1997, št. 32, p. 135-148

The Slovene paper Zora Cankarjeva has in Sarajevo been published over two time periods. The first period was between the years 1937-1940. With varying dynamics of publication, 26 numbers in 19 volumes came out during this period. The publishing was renewed with the October/December issue of 1993 when the paper appeared under the title Zora Cankarjeva - Journal for Culture and Social Issues. In the period from 1993-1997 fourteen issues were published. The article analyzes the more recent period of publication.